

ON ÜÇ PİPO

İLYA EHRENBURG

ÇEVİREN:
MEHMET ÖZGÜL

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

ON ÜÇ PİPO

İlya Ehrenburg

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Rusça Aslından Çeviren: Mehmet Özgül

Rusça Orijinal Adı: Trinadtsat Trubok

Birinci Basım, Kasım 2002

ISBN 975-6865-25-8

ÇEVİRMENİN NOTU

Türk Dil Kurumu'nun 1977'de çıkardığı Türkçe Yeni Yazım Kılavuzu'nun 9. baskısında "Latin harfleri kullanılan ülkelerle ilgili ve Türkçe'de yerleşmiş biçimleri bulunmayan özel adlar, özgün biçimiyle yazılır. Bu gibi sözcüklerin okunuşu, gereken yerlerde, ayraç içinde gösterilir. (Yazım kuralları madde: 27/10)" denilmekteyse de, elimizdeki kitapta geçen çokça özel adın Rusça'da Krill harfleriyle okunduğu gibi yazılmış olması, bizi, bu adların özgün biçimlerinin aranıp bulunması gibi sor bir işle karşı karşıya getirmiştir. O nedenle İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca özel adlar Türkçe'de de okundukları biçimde yazılmışlardır.

Mehmet Özgül

Not: "On Üç Pipo" her biri ötekilerden bağımsız, ortak bir konu bütünlüğü bulunmayan, ayrı ayrı okunabilecek öykülerden oluşmaktadır.

İLYA GRİGORYEVİÇ EHRENBURG

Ünlü Sovyet yazarı, gazeteci ve eylem adamı, SSCB 3. ve 4. dönem milletvekili. Kiev'de bir Yahudi ailesinin oğlu olarak dünyaya geldi. Devrim olaylarına ilgi duyarak 1905-07 yıllarında Bolşevik yeraltı örgütlerinin çalışmalarına katıldı. 1908 yılında tutuklandı. Aynı yıl Fransa'ya iltica etti. 1910 yılında Paris'te dekadan etkilerin görüldüğü bir şiir kitabı çıktı. 1914-1917 yıllarında "Rusya Sabahı" gazetesinin muhabiriydi. 1917 yılı Martında Rusya'ya döndü. 1921 yılından başlayarak Paris'te yaşamaya başladı ve bu arada Sovyet basınına geniş hizmetlerde bulundu. 1923 yılından başlayarak da "İzvestiya"nın muhabirliğini yaptı. 1930 yılından sonra sürekli olarak SSCB'de yaşadı.

Ehrenburg uzun ve karmaşık bir sanat yolu izlemiştir. Estetik fikirlerindeki çeşitli sallantılar ve çelişkilerden sonra, sanatta gerçekçiliğin geniş yoluna kavuşan yazar, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'ni izleyen ilk yıllardaki dünya görüşünü Rusya Üzerine Yakarışlar (1918), Ölüm Saatine (1919), Öngünler, 1915-21 Yılları Şiirleri (1921), Düşünceler (1921), Yurtdışı Düşünceleri (1922) gibi şiir kitaplarında dile getirmiştir. Hayatla sanat arasındaki ilişkiyi saptamak isteyen ve "yapıcı sanat" anlayışına gelen Ehrenburg'un eserlerinde kapitalist toplumun son derece sert eleştirisiyle, devrime ve insanlığın geleceğine ilişkin şüphecilik birbiriyle birleşmiş durumdadır (Julio Jurenito'nun Olağanüstü Serüvenleri, 1922; D. E. Tröstü ya da Avrupa'nın Yokoluş Tarihi, 1923). Bu dönemdeki bazı eserlerinin temelinde, devrimci gerçekçilik ve hümanizm arasındaki çelişkiler yatar (Nikolay Krubov'un Yaşayışı ve Mahvoluşu, 1923; Jann Ney'in Aşkı, 1924).

NEP döneminin sakatlıklarını, Yağmacı (1925), Gideğen Ara Sokak adlı eserlerinde anlatmıştır.

On Üç Pipo (1923) başlıklı öykü kitabında Ehrenburg gerçek kahramanını, kapitalist toplum yapısının mahvolmaya mahkûm ettiği basit insanı bulur ve uzlaşmaz sınıfsal çelişkiler üzerine eğilir (Komünarcının Piposu ve ötekiler).

Avrupa ülkelerine yaptığı sayısız geziler, Ehrenburg'un çeşitli gazete yazılarında, politik hicivlerinde dile getirilmiştir ("Beyaz Kömür ya da Verther'in Gözyaşları", 1928; "Zamanın Vizesi", 1931; "Yazılar. İngiltere", 1931; "İspanya", 1932; "Benim Paris'im", 1933; "Uzayan Son", 1934; "Avusturya'da İç savaş", 1934; "Yaşadığımız Günlerin Kronikası", 1935; "Gecenin Sınırları", 1936; "10 Beygir Gücü", 1929; "Zorunlu Ekmek", 1933).

Ehrenburg'un 30'lu yıllardaki gazeteciliğinde, iki dünya ve sosyalizmin kaçınılmazlığı temalarını işlediği görülür. Kapitalist dünyada olup bitenleri gitgide daha bir bilinçle kavrayan Ehrenburg'un dünya görüşünün oluşmasında tüm Sovyetler Birliği'ni kapsayan gezisinin büyük rolü olmuştur. İkinci Gün (1934), Soluk Soluğa (1935) ve Yetişkinler İçin Kitap (1936) gibi eserlerinde Sovyet gerçeği bütün çıplaklığıyla gözler önüne serilmiştir.

Yiğit İspanyol halkının özgürlük savaşı verdiği 1936-37 yıllarında İspanya'da ve Hitler Almanya'sına karşı savaşım verildiği 1939 yılında Paris'te Ehrenburg birçok gazete yazısı, uzun öykü, şiir, roman yayımladı: İnsana Ne Gerek (1937), Ateşkes İçinde (1937), İspanyol Dayanıklılığı (1938), Bağlılık (İspanya-Paris) (1941). Burjuva hükümeti tarafından Nazilere satılan Fransız halkının trajedisi, 26 dünya diline çevrilen ünlü Paris Düşerken romanında yansısını buldu (1941-42, Stalin Ödülü: 1942).

Büyük Anayurt Savaşı'nın ilk yıllarından başlayarak Ehrenburg, savaş muhabiri olarak cephede bulundu ve Anayurt sevgisiyle, faşizme karşı öfkeyle dolu ateşli yazılar yayımladı. Pravda'nın, Kızıl Yıldız'ın sayfalarında yer alan bu yazılar, radyolarda yayımlandı ve dünya dillerine çevrilerek çeşitli gazetelerde yer aldı. Savaş yıllarında Ehrenburg 1000 dolayında makale yazdı. Bunlardan bir bölümü Savaş adı altında üç cilt halinde yayımlandı (1942-44). Savaş Üzerine Şiirler de aynı yıl yayımlandı.

Savaş öncesi ve savaş yıllarını kapsayan Fırtına adlı romanında (1947, Stalin ödülü: 1948), tarihi olayların geniş bir tablosu çizilmiş, Sovyet halkının birliği, sıradan insanların yiğitliği ve Avrupa'da, faşistinden, direniş kahramanlarına kadar çeşitli sosyal gruplardan kişilerin çok boyutlu karakterleri verilmiştir.

Avrupa ve Amerika’nın savaş sonrası yaşayışını anlatan Dipten Gelen Dalga (ya da orijinal adıyla Dokuzuncu Dalga) (1951-1952) adlı romanı barış için savaşa adanmıştır. Fırtına’nın devamı olan bu roman, kapitalist dünyada ilerici-gerici güçlerin birbirlerinden ayrılışları sürecini ele almıştır. Dinmiş gibi görünen fırtına içten içe kıpırtılarla varlığını sürdürmekte ve okyanusun ötesinde, yeni fırtınalar yaratma planları tezgâhlanmaktadır. Ancak yeni bir fırtınanın hazırlığını yapanlar artık rüzgârlara yön verememektedir. Bu roman, Paris Düşerken ve Fırtına’yla birlikte dev bir “nehir roman”ı oluşturmakta ve savaş öncesi, savaş ve savaş sonrasının Avrupa, Sovyetler Birliği ve Amerika’sını en ilginç çizgileriyle gözler önüne sermektedir.

Yazarın anlatısıyla birbirine iç monologlar ve aforizmalı konuşmalar Ehrenburg’un üslubunun başlıca özelliğidir. Satirle lirizmi büyük bir başarıyla içiçe verebilen Ehrenburg, sanat üzerine görüşlerini başlıca olarak Yazarın Rolü (1943), Sanatın Rolü (1943), Yazarın Çalışması Üzerine (1953) adlı eserlerinde açıklamıştır.

Yazarın Alandaki Aslan (1948) adlı, konusunu Fransa’nın savaş sonrası yaşayışından alan bir de oyunu vardır.

Savaş sonrası yıllarda “Dünya Barış Konseyi” başkan yardımcılığı da yapan Ehrenburg halkların barış savaşımlarına aktif olarak katılmıştır. Paris, Bröslav, Varşova, Viyana, Helsinki uluslararası kongrelerinde de konuşmalar yapan Ehrenburg, halkların dostluğunu ve halklararası kültürel ilişkilerin geliştirilmesinin zorunluluğunu savunmuş ve ABD, Şili, Çin, Hindistan ve Asya-Avrupa ve Amerika’nın başka birçok ülkesine çeşitli ziyaretlerde bulunmuştur. 1952 yılında, halklararası dostluğun geliştirilmesi konusunda gösterdiği çabalarından ötürü Lenin ödülüyle onurlandırılmıştır.

Ehrenburg’un eserleri SSCB’nde (1957 yılına göre) 8,8 milyon adet basılmış, 30 dile çevrilmiştir.

BİRİNCİ PİPO

Piponun üzerinde “Dr. Peterson sistemiyle yapılmıştır” yazısı vardı. Kafeinsiz kahve, alkolsüz şarap icat eden Almanların bir buluşuydu bu pipo da. Dr. Peterson’un şeytani zekâsının ürünü olan bu çetrefilli nesnenin karmaşık, dolambaçlı iç yollarından geçen tütün dumanı, içindeki nikotini orada bırakıp çıkmak zorundaydı. Ancak alınışı sırasında bir terslik olmuş, “Şık Pariziyen” mağazasının tezgâhtarı titiz müşterisine pipoyu satarken içinin avadanlığını takmayı unutmuştu. Neden böyle yaptığını belki şöyle açıklayabiliriz: Tam o sırada jokey kepi almak için mağazaya giren çıtı pıtı bir aktrisin çekiciliğine kapılan genç tezgâhtar, Dr. Peterson ürününün çekiciliğinden bir anlığına kurtulmak durumunda kalmış olmalı.

Bununla birlikte Dr. Peterson’un icadı pipoyu “Şık Pariziyen” mağazasından satın alan Vissarion Aleksandroviç Dominantov’un –Rus diplomasisinin gurur kaynağı bu önemli devlet adamının– dalgınlıkta tezgâhtardan geri kalır yanı yoktu anlaşılan. Benzersiz Alman buluşuyla insan ömrünün uzunluğu arasında doğrudan bağ bulunduğunu söyleyen tezgâhtarın sözlerine pek dikkat etmediği için, satın aldığı piponun iç avadanlığının takılıp takılmadığına bakmamıştı.

Böyle bir pipo alma düşüncesi, onda, Büyük Britanya Elçiliği Müsteşarı Sör Harold Cemper’e bir süre önce yaptığı ziyaret sırasında doğmuştu. Piponun, yakın arkadaşları, meslektaşları arasında onun görünüşüne vereceği diplomatça havanın bilincindeydi elbette. Çünkü “dişler arasına sıkıştırılmış” bir piponun ağızda duruşunda bile İngilizlere benzeyiş vardı. Vissarion Aleksandroviç bu uzak adanın, Avrupa devletlerini birbirine düşürme politikasından tutun da portakal kabuklarından yapılan acı reçeline kadar her şeyine büyük bir hayranlık duyuyordu. Pipoyu kimin yaptığı, bunun ne gibi özellikleri olduğu onun için pek önemli değildi aslında. Madem Sör Harold Cemper böyle bir pipo tüttürüyordu, öyleyse denizaltı görünümündeki bu nesneyi alıp kendisi de kullanmalıydı.

Ancak pipoya alışması kolay olmadı. Bostancıoğlu Şirketinin ince dövülmüş tütünlerden ürettiği özel sigaraları içmek ile pipo tüttürmek arasında dağlar kadar fark vardı. Vissarion Aleksandroviç kendisi gibi ünlü bir diplomatla sıradan ölümlü arasındaki zevk ayrımını özellikle vurgulamaya çalışırdı. Pipoya başlayınca sık sık sönmesine, ağzında acı bir tat bırakmasına aldırmadı. Metresi koloratur soprano Kulişova’nın yüzünün

rengi, Cems adlı koşu atının kuyruğunun uzunluğu, kendi geceliğinin düğmelerinin minicikliği gibi, bir diplomata ait olan her şey nasılsa bir pipo da Rus İmparatorluğu'nun gücünü yansıtmalıydı. O nedenle Vissarion Aleksandroviç, sekreteri Nevaşeyin ona rapor sunarken gümüş karıştırıcıyla piposunun çanağını sık sık kazıyor, gövdesini cilalayıp güderiyle siliyordu. Piponun, siyah ağacı ve altın bileziğiyle öyle bir parlayışı vardı ki!

Zamanla Vissarion Aleksandroviç piposuna alıştı. Geniş çalışma odasında yığın yığın raporlar, gazete kesikleri, şifreli telgraflar arasında görevini yürütürken pipoyu tüttürmek onun için bir zevk oldu. Bayan Kulişova, şatafatlı konser giysisini çıkarıp devlet büyüğümüzün katı yüreğini ısıtan pembe kurdeleli çocuksu gömleğini giyerken, opera sanatçısının soyunma odasında da tüttürüyordu Vissarion Aleksandroviç piposunu. Uykuya hazırlandığı sırada, geride kalan günü, başarılarını-başarısızlıklarını, İmparatorluğun saygınlığını, Kulişova ile buluşmalarını, zenginliğini şöhretini aynada gözüne takılan kırlaşmış gür saçlarını düşünürken de tüttürüyordu. Gün kötü geçmişse, hasmı Fon Şteyn ona bir üstünlük sağlamışsa, kendisinin Tokyo ya da Belgrad'a atadığı memurlar yanlış bir iş yapmışsa, arazilerinin yöneticisi buğday fiyatının düştüğünü bildirmişse, Bayan Kulişova saray gözdesi Çermnov'dan gereğinden çok armağan almaya başlamışsa Vissarion Aleksandroviç öfkeden piposunun sapını kemiriyor, nazik bağa sapta iri kazma dişinin izi daha bir belirginleşiyordu.

Genç, biçimli piponun yaşamındaki ilk sarsıntı şöyle başladı. Vissarion Aleksandroviç kötü geçen bir gecenin sabahında ağzında berbat bir tatla uyandı. Çok sinirliydi. Kahvaltıya elini sürmedi, yüzünü buruştura buruştura bir bardak borjom maden suyu içti. O sırada ikinci sekreteri Nevaşeyin birkaç telgrafla gazeteleri getirdi.[2] Kodamanımız "Novoye Vremya"yı açınca şaşkınlıktan donakaldı. O güne dek onun partisi Romanya ile barışa karşı çıkmıştı. Oysa Fon Şteyn'in partisine ne yapıp edip barış antlaşmasını imzalatmış, Vissarion Aleksandroviç'e ise Romenlerin yenilmesini beklemek kalmıştı. Çünkü onun diplomatlık mesleğinde ilerlemesi buna bağlıydı. Gazete, Rus ve Romen ordularının ortak utkusundan (zaferinden) söz ediyordu. Kodamanımız çok sinirlendi, öfkeden küplere bindi. Yıllarca, kişisel başarısı ile Rusya'nın mutluluğunun aynı olduğu düşüncesiyle yaşamıştı. Eğer Romenlerle Ruslar bozguna uğratılırsa Fon Şteyn'in sonu demek olurdu bu, ama Dominantov'un, sonuçta sevgili imparatorluğunun da başarısı anlamına gelirdi. Onun

düşüncesi böyleydi işte. İçini kemiren tedirginlik içinde, buşe a la ren ve puar imperialden oluşan öğle yemeğini yedi. Sıcak yemek teneke kokuyor, armut lastiğe benziyordu. Yemekten sonra çiftliklerinin yöneticisinden gelen mektubu okudu, ürünün her yerde kötü olduğunu bildiriyordu yönetici. Razluçavo köyündeki çiftliğinde bütün çalışmalar boşa gitmiş, İverni’dekinde ise o güzelim at harasında sakağı salgını baş göstermişti. İyice morali bozulan Vissarion Aleksandroviç alışık olmadığı bir saatte Bayan Kulişova’yı görmeye gitti. Koloratur sopranonun sesini dinleyecek, çocuksu gömleğini zevkle seyredecekti. Ancak kadının soyunma odasında tam bir düzensizlikle karşılaştı, yatak odasında ise Çermnov’un çocuk gömleğine benzemeyen gömleği gözüne ilişti. Hemen evine döndü, yatağına uzandı, piposunu yaktı. Şakakları zonkluyor, her şeyden tiksinti duyuyordu. Rusya’nın, aşkının, kendisinin yok olup gideceği açıkça gözüküyordu. Koca Vissarion Aleksandroviç Dominantov kimsenin işine yaramayan, saçları ağarmış bir bunaktı artık. Ağlamak geliyordu içinden ama yaş yoktu gözlerinde; ağzında iğrenç bir acılık hissetti.

“Şu pipo da ne tatsız şey!” diyerek zile bastı.

Nevaşeyin içeri girdi, akşam postasını sundu, saygıyla sırıtarak beyefendiyi cephedeki büyük utkudan dolayı kutladı.

Karşısında Sör Harold Cemper değil, basit bir memurun durduğunu bildiği için diplomatça olmayan bir tavırla;

— Aptal! diye bağırdı Dominantov.

Biraz geriye çekildikten sonra da;

— Şu pipoyu alın! diye ekledi. Onu bir daha kullanmayacağım. Utkumuz dolayısıyla size armağanım olsun. Memnun kalırsınız, Dr. Peterson sistemiyle yapılmış eşsiz bir pipodur.

Eşya sözden daha uzun ömürlüdür, derler. Ertesi sabah Nikolay İvanoviç Nevaşeyin gücendirici sözü çoktan unutmuş, beklenmedik armağanın keyfini çıkarmaktaydı. Aslında daha önceleri hiç pipo kullanmayıp “senatör” sigarası içtiğinden (en iyisi, “A” cinsi, 10 tanesi 6 kapik), pipoyu ilk tüttürüşünde hafif bir baş dönmesi hissetti. Nevaşeyin için, amiri Vissarion Aleksandroviç’in her yaptığı, onda da aynı şeyleri yapma isteği uyandıran birer yücelik örneğiydi. Akşamları amirinin odasını toplarken İngiliz gazetesi “Times”in eski bir sayısını alarak Trigornıy fabrikasının birahanesine gider, kendisine bir şişe porter birası ısmarladıktan sonra bunu ıslak nohutla çabuk çabuk içmeye başlardı. Bir keresinde Dominantov’un at koşularını izlerken aynı biradan ısmarladığını

görmüştü ama amirinin aşağılık nohudu, üstelik ıslatılmışını yiyeceğini hiç sanmıyordu, oysa kendisi onsuz edemezdi. Birasını yudumlarken bir yandan da cebinden gazeteyi çıkarıp okumaya koyulurdu. “İngilizce anlıyor muydu” diyeceksiniz. Yok, canım! Özel adlardan ve kent adlarından başka anladığı bir şey yoktu. Eğer yanına lise öğretmeni Virenko, avukat Blyum gibiler oturursa dişlerinin arasından;

— İmparatorluğun çıkarları... Büyük devlet olma... Ülkenin onuru... türünden büyük laflar dökülürdü.

Pipo eline geçince, bunun, İngilizce gazeteden de porter birasından da daha etkili olduğunu anlamakta gecikmedi. Kodamanımızın piponun bağa ağızlığındaki diş izi onu bayağı duygulandırdı, ufak tefek sekreter dişi çukura girince, kendisini Siyam ya da Habeşistan elçisi türünden zengin, güçlü biri gibi hissetmeye başladı. Bildiği yabancı dil ancak lise düzeyinde bulunduğundan bir Avrupa ülkesinde elçi olmayı kolay kolay düşünemiyordu. “Peki Siyam elçisi?” diyeceksiniz. Siyam dilini zaten bilen yoktu ki...

Pipoya alışınca onu sık sık tüttürmeye başladı. Postayı getirdiğinde ya da ziyaretçilerin gidişinden sonra dinlenirken Dominantov’un bürosunda, yalnızca karısı Yelena İgnatyeva’yı görmek için gittiği kalem şefi Ştukin’in lojmanında, akşamleyin de evinde divana uzanınca... Yata yata yumuşamış divanda uzanırken bir türlü karar veremezdi. Berbat porter birasına karşın, diplomatlık şöhretini parlatacağı birahaneye mi gitmeliydi; yoksa yaşlı uşağı Afanasi’yi gönderip çeyreklik akbaş votkası aldırdıktan sonra Siyam elçiliği hayalleri kurarak, Güzel Helen’in, yani Ştukin’in karısını gözlerinde canlandırarak votkanın keyfini mi çıkarmalıydı?

Nevaşeyin görünüşüne pek düşkündü. Erken saç dökülmesine karşı başını sık sık kınakına suyuyla yıkar, fırlak gıdısını gizlemek için boynuna, tanesi seksen beş kapiğe, “Lord Grey” biçimi yüksek parlak yakalardan takar, hatta çilli yanaklarını pudralamaktan çekinmezdi. Aklı, diplomatlık mesleğinde ilerleyip sonunda bir Siyam elçiliği koparmakta olduğundan, gözünü kıdemli sekreter Blohin’in yerine dikmişti. Ancak Blohin, soyadının[3] görevine uygun düşmemesi gibi bir eksi puana karşılık iki artı puana sahipti: Yabancı dil biliyor, ayrıca kibar görünüşü yanında bir sekretere yakışacak biçimde saygıyla, ama gene de bağımsız bir tavırla bel kırmasını beceriyordu. Nevaşeyin çillerinin üstünü pudralarken ikinci bir hayali de zaten yeryüzünde bolca bulunan bir savaşa daha meydan vermeden Paris olmak, yani Truvalı Helen’in hayranlığını kazanmak, o

güzel kadının gözünde yücelmekti. İşte bu yüzden pipoya gerekli özeni göstermeye başladı. Her fırsatta çanağındaki tütün artıklarını çakısıyla temizliyor, bir zamanlar yıkayıp bir köşeye attığı ve birçok başka amaçla kullandığı eski çorabıyla ağaç kısmını parlatıyordu. Pipo böylece tütün kokusuna doyup koyulaştı, ilk zarafetini yitirmekle birlikte, ağırbaşlılık, oturaklılık kazandı. Sapındaki diş izi ise iyice belirginleşti. Kodamanımız ikinci sekreterini azarlayıp Blohin'i övdüğü sırada, fiyatların artması yüzünden Nevaşeyin "Sopa Altındaki Koca" piyesine gidemeyip zümrüt parıltılı yeni bir boyunbağından vazgeçmek zorunda kaldığında, Yelena İgnatyeva, –Ştukin'in karısı– Teğmen Yerşov ile oynaşıp Nevaşeyin'in fırlak gıdısıyla, çilleriyle alay ettiği zamanlarda zavallı ikinci sekreterin minik keskin dişi bağa ağızlığın çukuruna hırsla gömülüyordu.

Bir gün –pazartesiydi, zor bir gün– Nevaşeyin bayrama ikramiye verilmeyeceğini öğrendi. Kendine alacağı ayakkabıdan, yelekten, Ştukin'in karısına yılbaşında vermeyi düşündüğü bir kutu şekerlemeden, kilisede içilen ucuz şaraba varıncaya kadar bir sürü güzel şeyden bir çırpıda yoksun kalmıştı. Şu pazartesileri hiçbir ciddi işe başlamamak gerekirdi. Ama Nevaşeyin böyle bir bilgeliği hiçe saydığı, bir kutu şekerlemenin getireceği gücü gözden çıkardığı için, sabahleyin amirinin verdiği izinden yararlanarak Yelena İgnatyeva'nın kalbine, daha doğrusu gövdesinin üst bölümüne bir dalış yapma kararını verdi. Tam da hesap ettiği gibi Ştukin evde değildi, her şey aşk mutluluğu için uygundu. Diz üstü çöküp Dominantov usulü diplomatça gülümseyerek Nevaşeyin "Lord Grey" biçimi yakasının köşeleriyle güzel Yelena'nın eline bastırmaya başladı. Kalem şefinin sevgili eşi, Nevaşeyin'in bu iltifatını geri çevirmemekle kalmayıp üstelik boynunu, yanaklarını okşadı. İkinci sekreter gözlerini yumdu, kadının boynuna sarılarak mutluluktan kedi gibi mırladı. Ama az sonra tatsız bir biçimde kendine gelecekti. Gözlerini açtığında karşısında kendini gülmekten zor tutan Teğmen Yerşov'un iğrenç suratını gördü. Teğmenin ardından da Ştukin'in karısının sessiz ama kırıcı gülümsemesiyle karşılaştı. Nefretle kapıya atıldı, tam aynanın önünden geçerken yüzünün ne kadar da çirkinleştiğini fark etti. "Lord Grey" biçimi yakalığının arasında erkeksi gıdısı kömürle çizilmişçesine soru işareti şeklini almış, çillerinin üzerine sürdüğü pudranın üstünde ise yanaklarına yayılan kuşkulu, ne anlama geldiği belirsiz benekler serpiştirilmişti.

Kodamanımızın makam odasına girdiğinde o günün kahredici olayları altında ezilmiş gibiydi. Kapının gıcırdamasıyla birlikte odanın loş

derinliğinden;

— Aptal! diye bağırıldığını duydu.

Meslek yaşamı boyunca ikinci kez duyuyordu bu sözü. Birincisini bir yıl önce amirini kutlamak, bir şeyler söylemiş olmak için masasına yaklaştığında işitmişti. Ama şimdi hiçbir suçu yoktu. O zaman gücendirilmesinin ardından bir pipo gelmişti, oysa şimdi kodamanımız onu azarlamasını şu sözlerle daha da bir pekiştirdi:

— Bir daha gözüm görmesin sizi! Bana Blohin'i çağırın!

O akşam geç vakit uşağı Afanasi'yi ispirto almaya gönderdi, çünkü dükkânlarda votka kalmamıştı. İspirtoyu içki niyetine çekti, piposunu tüttürdü. Kederine keder katan üç şey vardı şimdi: Berbat içki, tütün dumanı, o gün işittiği kırıcı söz. Zavallı bir memur, bir kodamanın uşağı, bir piyon nasıl olur da Siyam'ı, Helen'in güzelliğini, mis kokuların sindiği güzel bir yaşamı düşleyebilirdi? Böyle şeyler kırk dört yaşında fırlak gıdısı, çilli yüzüyle ufak bir sekreter parçası için değil; Dominantov gibiler, subaylar, zenginler, yakışıklılar içindi. Bir kadeh daha içti, yüzünü buruşturdu. Öf, berbattı her şey! Kimdeydi suç? Hesabını kimden sormalıydı? Akla gelebilecek bütün suçluları güzünün önünden geçirdi. Dominantov mu, Yerşov, Tanrı, çar, hatta Ştukin miydi? Ama hiçbiri yeterince suçlu gözükmüyordu. Derken, bir zamanlar kulağına çalınan sözler zihninde canlandı ve asıl suçlunun kendi dişleri arasında bulunduğunu anladı. Rütbeleri, sistemleri icat eden, Dominantov'un burnuna fiske atabilmeyi, mendebur Yelena'yı yakaladığı gibi döşemeye yatırmayı önleyen, her yerde ama her yerde elini-kolunu bağlayan şu Alman icadının ta kendisiydi. Dr. Peterson yüzünden oluyordu bütün bunlar.

Ağzından pipoyu çıkararak kudurmuşçasına bağırdı:

— Almanlara ölüm!

Afanasi korku içinde odaya girdiğinde iğrenç pipoyu uşağının suratına fırlattı.

Afanasi ertesi sabah bir talih eseri alnını sıyırıp geçen pipoyu Nevaşeyin'e uzattı. Eski ikinci sekreter sinirden titriyordu. Kendini zor tutarak;

— İstersen onu kendin kullan, dedi. Doktorlar bana yasakladılar.

Kürkünü giyip tam çıkacağı sırada bir şeyler anımsamışçasına;

— İyi pipodur, diye ekledi. Doktor bilmem kim yapmış. Adını unuttum ama Almandır.

Afanasi teşekkür etti. Başka ne yapsın zavallı adam? Ama yalnız kalınca piponun ne işe yarayacağını düşünmeye başladı. Bitişik dükkândan satın aldığı, üçüncü kalite “Gençlik” sigarasından başkasını içmemişti o güne değin. Pipoyu efendisi armağan ettiğine göre iyi bir şey olmalıydı. Nevaşeyin’in giymesi için ona verdiği daracık tozlukları kullandığı gibi, hafta sonları bitirmesi için ona bıraktığı, başını döndüren tatlı şarabı içtiği gibi bunu da tüttürecekti.

Gömlek göğüslüklerine, efendisini pohpohlamaya, asansöre, yalan söylemeye, kırk yıl önce köyü Çijovo’dan gelip berbat Petersburg’da yaşamaya alıştığı gibi çabucak pipo içmeye de alıştı. Pipo başlangıçta cilveli bir genç kız, sonra alımlı bir bayanken, onun gereği gibi temizlememesi yüzünden zamanla pasaklı bir köylü karısına döndü. Siyahlaşan ağacı zenci kadınların memesine benzedi, yaldızlı bileziği yeşilimsi bir renge dönüp donuklaştı. Ama Afanasi akşamları evin arka girişinde piposunu tüttürürken ılık gövdesini okşamaktan hoşlanıyor, sararmış iri at dişleri, sapındaki çukura girince bundan büyük zevk duyuyordu.

Ancak piponun serüveni bu kadarla bitmeyecekti. Gerçek şu ki, Afanasi imparatorluğun utkularını düşünmek, kıdemli sekreterin yerine göz dikmek, çeşitli uçarı yaratıkların baştan çıkarıcılığını hayal etmek durumunda değildi; çünkü bunlar için fazlaca yaşlı ve aklı başındaydı. Gene de yüreğinde bir kaygının izlerini taşıyordu: Elde ettiklerini yitirme kaygısı. Dört yıl önce Nevaşeyin’in yanına uşak olarak girmişti, gündüzleri Petrosolov’un fabrikasında bulaşıkçılık yapan karısı Glaşa ile huzur içinde yaşayıp gitmekteydi. Ama efendisinin son aylardaki sinirli davranışları, ona yok yere sövüp sayması, ufak harcamalarını bile kontrol etmesi, içip içip azgınlığa kalkışması yaşlı uşağın tüm keyfini kaçırmaya yetiyordu. Nevaşeyin’in arada bir ağzından kaçırdığı sözlerden bazı şeylerin acısını ondan çıkardığını anlamıyor değildi. Efendisini, amiri beyefendi gücendiriyor olmalıydı. Arka merdivende piposunu tüttürerek beyefendiyi de çarın gücendirdiği sonucuna vardı. Peki, çarı kim gücendirebilirdi? İşte bunu anlamak mümkün değildi. Bir sonuca varamayınca kafasındaki yüksek düşünceleri kovuyor, yüreğini korku sarıyordu: Amirinin incittiği Nevaşeyin bir gün onu uşaklıktan kovarsa ne yapardı? Yaşlı, hasta, hiçbir başka mesleği olmayan bir adamı kim uşak olarak yanına alırdı? Üstelik okumuş, diplomalı bir sürü adam işsiz dururken, boşalan bir yere on kişi birden gözünü dikmişken... İkinci kaygısı da karısı Glaşa yüzündendi.

Doğrusu o güne değin karısının başına kakacağı bir davranışını görmemişti ama bir koca, karısı kendinden yirmi yaş gençse huzurlu oturabilir miydi? Pipo öfkeden dişlerinin arasında gıcır gıcır etti.

Evet, bir zaman sonra kaçınılmaz gün gelip çattı. İvan İvanoviç Nevaşeyin işinden hayli erken dönmüştü. Yatak odasına geçip kendini divanın üstüne atarken;

— Afanasi! diye haykırdı. Benim yerime Blohin'in kaynatasını atadılar. Olacak şey mi bu?

Afanasi uğursuz saatin geldiğini anlamıştı. Ama ne diyeceğini bilmediği için, biçimsiz soyadlı birini yüksek göreve atayıp Nevaşeyin'i kovan kendisiymiş gibi suçlu suçlu gülümsedi. Görevinden atılan ikinci sekreter ise uşağının gülümsemesini görünce küplere bindi.

— Tamam, sen benim işime yaramazsın! Bir an önce hesabını kes, defol git evimden!

Son olarak da Dominantov'un tavrına öykünerek, sivri çenesini havaya dikip;

— Aptal herif! diye haykırdı.

Afanasi sesini çıkarmadan Petrosolovların fabrikasına yollandı. Karısına işten kovulduğunu bildirecek, eğer oradakiler durumunu öğrenirse belki kendine yeni bir kapı açılabilecekti. Ama fabrikanın aşçısı Lukerya kadın, Afanasi'yi görünce bir süre alaycı güldükten sonra Glaşa'nın, sevgilisi Çavuş Lileyev'le o gün Semerkant'a kaçtığını, ona selam bıraktığını, daha sonra mektupla durumu açıklayacağını söyledi. Sonra yeniden gülmeye başladı. Onun ardından yeni bulaşıkçı kadın, üç hizmetçi kız, arabacı, seyis, bir oğlan çocuğu, kediler, ev köpekleri, kısacası bütün dünya zavallı Afanasi'yi tefe koydu.

Başka gideceği bir yer olmadığı halde Afanasi fabrikadan ayrıldı. Tanımadığı bir evin önündeki sıraya oturdu, piposunu yaktı. Yanında gençten bir boyacı evin çitini kırmızıya boyuyordu. Afanasi boyacıya imrendi. Gençti, türkü söyleyerek çit boyuyordu, bekârdı, istediği zaman evlenebilirdi, ama isterse onun karısını götüren çavuş gibi o da bir başkasının karısını kaçırabilirdi... Acaba köyüne mi dönseydi? Sakin bir yerdi orası. Ne iskarpin giymek zorundaydı; ne şarap, ne de pipo içmek... Üstelik kardeşleriyle birlikte gül gibi yaşar giderdi. Koskoca Petersburg yaşlı biri için uygun bir yer olabilir miydi? Tam kırk yıl iskarpin boyamış, toz almış, bahşiş için el öpmüş, işte şimdi yersiz yurtsuz kalarak bir yabancının evinin önündeki sıraya sığınmıştı. Karısı bile bırakmıştı onu,

herkes yanından uzaklaşmıştı. Afanasi ilk kez uşak olmanın acı yazgısını, boynuzlanmış koca olmanın, yaşlılığın, yalnızlığın, yoksulluğun kederini derinden hissetti. Üzüntüsü boğazına, diş etlerine, dilinin altına vurmuş gibiydi. Pipoyu ağzından çıkarıp birkaç kez tükürdü. Sonra çiti kırmızıya boyayan delikanlıya yaklaştı, pipoyu ona uzatarak;

— Al, senin olsun, iki gözüm, dedi. Sağlıkla tüttür. Ben artık yaşlandım, işime yaramıyor. Aklına bir şey gelmesin sakın, iyi maldır, Alman yapımıdır...

Nüfus kağıdında Fedot Kovılev diye yazan, herkesin Fedka Fart dediği genç boyacı gökten başına yıldız düşmüşçesine şaşırdı, tam anlamıyla afalladı, boya fırçasını atıp yaya kaldırımına oturdu, elindeki tuhaf nesneyi evirip çevirmeye, ağızlığını koklamaya, ağacını yalamaya, bileziğinin yeşil pasını silmeye başladı. Nüfus kağıdında yirmi iki yaşında diye yazdığını unutan Fedot Kovılev, silindikçe Dominantov'un mutlu günlerindeki parlaklığını kazanan pipoyla bir çocuğun oyuncağıyla oynadığı gibi oynuyordu. Oynamaktan bıkınca cebinden bir tutam tütün çıkardı –arada bir cigara sarıp caka satardı–, piponun çanağına doldurdu, bunu yakıp keyiften kendinden geçerek içmeye koyuldu.

O günden sonra piposundan bir daha ayrılmadı. Ağzı boş kaldığında ya ekmek geveliyor ya da şarkı söylüyordu. Yaptığı her şeyi en iyisinden yapardı Fedka. Ekmek çiğnemesi bile zevkli, anlamlı iştahlıydı. Türkü söylerken sesini yüksekten yüksekten çektirir, türkü sözlerine pek aldırış etmediği için, "i-i-i" sesleriyle uzatır giderdi. En güzeli ise boyacılığıydı. Kapı, çerçeve, duvar, kilise, dükkân, meyhane, kameriye... karşısına ne çıkarsa boyardı. Aşıboyası, sülüğen, gök mavisi, üstübeç... eline ne geçerse sürerdi. En çok sevdiği de sülüğendi. İnsanların evlerini baştan başa koyu kırmızıya boyatmamasına acınır, fırsat bulunca fırçasıyla ince şeritler yapardı. Kırmızı boyayı kovasında karıştırırken neşesinden kendinden geçer, kırmızı şaraptan bir çömçe dikivermişçesine "i-i-i"lerini uzattıkça uzatırdı. O zaman gelip geçenler, "Ne şen boyacı!" gibisinden dönüp ona bakarlardı. Bir gün Sestroretsk semtinde yazlık evlerin arasından yürürken güneşin batışına baktı. İnce gök mavisi ve üstübeç sürülmüş bulutların üzerine bolca sülüğen kırmızısı dökülmüş gibiydi. Boyacı dayanamadı, elindeki merdiveni bırakarak;

— Of, bu ne güzel çalışma! diye haykırdı.

Genç adamın bir sıçanınkine benzeyen dişleri bağa sapın gediğine gömüldü ama bundan dolayı pipoya kötü bir şey olmadı. Ayrıca Fedka

piposundan hiç yakınmadı. Çünkü devletin saygınlığı, meslek hırsı nedir bilmezdi; yaşamı dışında bir şeyin sahibi bulunmadığından, kuş gibi özgür ve çıplaktı, yüreği dinginlik doluydu. Sık sık buluşup ıssız köşelerde öpüştüğü kızların bakışlarıyla da öpüştüğünü görünce bundan ötürü piposunun sapını kemirmeye, pis kokusundan iğrenmeye kalkmadı. Pipocuk fırtınalı, tedirgin yaşamını belki de bir iki yıl daha tütün dumanıyla iyice ziftlendikten sonra huzur içinde tamamlayabilirdi, ama işin içine Tarih denen çılgın dede karıştı. Bir zamanlar "Dr. Peterson'un piposu" adıyla anılan, sonra tepetaklak yuvarlandığı çukurda dinginlik bulan, çirkin bir topak olmuş, çirkin ama sevimli pipo; yüzyıllardır insanların yaşamlarıyla, insanoğlunun düşüncesiyle, hatta ev avadanlığıyla oyum oyum oynayan o ulaşılmaz yazgının etkisiyle yeniden eski yüceliğine ulaşacaktı. Bir gün gene yoksul boyacının dişleri arasından kodamanımızın dişleri arasına geçti, oysa pipoyu nüfus kağıdında Fedot Kovılev yazan Fedka Fart'tan başkası içmiyordu.

İlk bakışta tuhaf gözükecek bu durum ancak 1917'de Rusya'da gerçekleşen olaylarla açıklanabilir.

Oynak türküler söylemeyi, sülüğen sürmeyi pek seven, şen şakrak genç Fedka Fart, granitten kurulmuş Petersburg'u şarkılarıyla sarsmak, yalnız onlarca çitle değil, Sestroretsk göğüyle de yetinmeyip Hindistan'ın, Senegal'in, her iki kutbun göklerini bile kırmızıya boyamak ülküsüyle yanıp tutuşanların[4] arasına katılmıştı. Fedka kollarını geniş geniş açarak yürüyor, yüksek sesle, çekinmeden konuşuyor, ateş etmek gerektiğinde gözünü kırpmadan ateş ediyordu. Daha önce belirttiğimiz gibi, yaptığının en iyisini yapan bir insandı. Onun bu becerisi kuru ekmek çiğnemeyle, türkü söylemeyle, buğday ambarı boyamayla sınırlıkalsaydı buna kimse aldırış etmezdi. Ama yüksek sesle konuşması, kollarını açarak yürümesi, ateş etmesi söz konusu olunca üstün bir propagandacı, yetenekli bir örgütçü, bir zamanlar arka sıralardayken şimdi önlere çıkan yiğit bir yoldaş ününe kavuştu. Ateşli mitinglerde, gösterilerde, sokak savaşlarında Yoldaş Fedot piposunu cebinden hiç çıkarmadı. Toprakta tohumun patlamayı beklemesi gibi pipocuk ikinci doğuşunu bekledi durdu orada.

Gereken süre dolup da Yoldaş Fedot eski imparatorluk sarayında kendisine sunulan raporları incelemeye, ricacıları kabul etmeye başlayınca eskiliğiyle, kemirilmişliğiyle, karalığıyla yaşlı mı yaşlı bir rahibeyi andıran pipo yeniden dünya yüzü gördü. Ama eski boyacı ile piponun ikinci karşılaşması hiç de iç açıcı olmadı, birbirlerini tanımazlıktan geldiler.

Yoldaş Fedot artık resmi törenlerde marş söylemek dışında türkü filan çağırmıyor, bu sırada yay gibi gergin duruyor, ekmeğini sessiz ve düzgün çiğniyor, sülüğenle duvar boyamak yerine belgelerin, kararların altını hızlı hızlı çiziktiriyordu. Belki de o yüzden piponun dumanı ona acı, tatsız gelmeye başladı. Birkaç ay içinde yaptığı işin toplum için olduğunun bilincine vardı, oysa Vissarion Aleksandroviç Dominantov bunu anlayabilmek için yıllarını vermişti. Yoldaş Fedot'un "imparatorluk" sözünü ağzına almadığı doğrudur, ama kendisine rakip bir parti, fraksiyon ya da zümre üstünlük sağlayınca piposunu bir yana koyup Rusya Cumhuriyeti'nin mahvolan onurunu haykırarak dile getirmekten geri durmadı.

Giderek Yoldaş Fedot ileri düşünceli bir kıza, Yoldaş Olga'ya gönül verdi, ancak bu, düşünce yoluyla bir gönül vermeydi. Yoldaş Olga bir toplantının bitiminde Yoldaş Sergey Vigov'la birlikte gidince bundan dolayı büyük üzüntü duydu, dişleri bağa ağızlık üzerindeki eski alışılmış gediğe gömüldü.

Sıcak bir temmuz günü Yoldaş Fedot bir telefon konuşmasından parti toplantısında Yoldaş Vigov'un yandaşlarının üstünlük sağladığını öğrendi. Aynı anda da ona bir mektup getirdiler. Mektubunda Yoldaş Olga, evlilik kurumunu küçük görmekle birlikte, ahlak ilkelerine duyduğu saygıdan ötürü 12 Temmuz gününden baœlamak üzere Sergey'in gönül dostu olduğunu bölge emekçilerine duyuracağını bildiriyordu. Gerek telefon konuşmasındaki, gerekse mektuptaki sözlerde bir daktilo makinesinin tıkırtılarını andıran bir kuruluk, yabansı bir iticilik vardı. Savlar, duyurular, engellemeler, durum değerlendirmeleri, bilgilendirmeler... insanın üstünde eğreti bir giysi gibi duran sözlerdi bunlar. Gene de Fedot, Vigov'un anasının gözü, kurnaz bir adam olduğunu anlamakta gecikmedi. Vigov onun boğazına sarılmış, sıktıkça sıkıyor, onu geriletiyor; imza atma, buyruk verme, kısacası insanca yaşama gücünü, erkini, zorla elinden alıyordu. Üstelik Fedot'un elindeki bu şeyleri kendisi sahiplenirken onun özlemine dayanamadığı bir kızı da yanında alıkoyup öperek, okşayarak yaşamın zevkini çıkarıyordu. Fedot ilk kez kendinden daha güçlü, yakışıklı biri karşısında güçsüzlüğünü hissetti, büyük bir can sıkıntısı içerisinde ölmeyi istedi. Gök mavisi, üstübeç ve sülüğenle çit boyadığı o uzak günlerde dumanı ağzında büyük bir tat bırakan pipo ona da acı gelmeye başladı. Fedot pipoyu içmeyi bırakıp masanın üstüne fırlattı.

O sırada sekreteri Çitkes odasına girdi, parti yönergesiyle ilgili ne karar verdiğini sordu. Fedot öfkeyle baktı sekreterine: Adam herhalde toplantının sonucundan memnundu, ileri düşünceli bir karısı vardı, karısı herhalde parti töresinin yüceliğine leke sürmeden her şeyini ona, yalnız ona veriyordu. Hizmetten başka bir şey düşünmeyen sıska sekreter şefine karşı bir suç işlememişti ama o, içindeki kinle, sertçe;

— Şimdi yönergenin sırası değil, dedi. Ne yazık ki seçim kurulunun kararını sana bildirmek zorundayım, askere alındın, hemen cepheye gidiyorsun.

Çitkes'in elindeki evraklar pat diye düştü; askere alınma çağındaki bütün yoldaşlar, yurttaşlar, devletine bağlı insanlar, imparatorluk ya da cumhuriyet yönetiminde yaşayan Ruslar ya da Somalililer nasıl bakarlarsa o da öyle baktı.

Ama Yoldaş Fedot dünya tarihinin yüzüne bakmaktan vazgeçeli beri insan yüzleriyle ilgilenmez olmuştu, onun için Çitkes'in ne duruma düştüğüne aldırış etmeksizin;

— Gidebilirsiniz, yoldaş, dedi. Ha, bir de şu pipoyu alın yanınıza. Cephede gerekebilir. İyi pipodur, bakmayın siz böyle göründüğüne...

Yoldaş Çitkes sigara içmezdi. Yalnız sigara içmek değil, Yoldaş Fedot gibi devrimci bir devlet ileri geleninin sekreterinin yapması gereken pek çok şeyi yapmaktan da uzaktı. En başta birbirinden ayrı, birbirini bir kaşık suda boğmaya çalışan partilerden, fraksiyonlardan, kümelerden haberi yoktu. Bu bilgi yetersizliği dolayısıyla korkudan tir tir titrer, bundan ötürü birçok çarpışmadan kahramanca çıkmış Fedot'un gözünde beş paralık değer taşımazdı. Çitkes'e göre eksikliği bir bu değildi, titremesi için nice neden daha vardı. Dört yıllık ilkokulu bitirme sınavında, bilet denetçisi otobüste biletini sorarken, bir zamanlar bölge polis karakolunun önünden geçerken, kızıl bayrak açmış kalabalığın arasına katılmak zorunda kaldığı günler, erzak payını alırken, Yoldaş Fedot'un çalışma odasının kapısını çalarken, yürürken, otururken, hatta uyurken de korkudan titrerdi. Korku dolu düşlerinde sınavları, belgelerinin denetlendiğini karakolları, hapishaneleri, süngüleri, ölümü gördüğü çok olmuştu.

Şimdi de öyle, başkanın odasından çıkarken "iyi pipo" diye anılan bu nesneyi ne yapması gerektiğini düşündü. Onu sigara içen bir askere mi verseydi? Böyle düşünürken birden aklı başına geldi: Yanına her baş vuran ricacının alınmadığı, imza yerine koca bir F harfi çiziktiren koskoca Yoldaş Fedot içiyordu bu pipoyu. Onu kendisine verdiğine göre sekreterine

güveninin bir simgesi sayılmalıydı. Bu düşünceyle Çitkes, kış günlerinde sıska bedenini biraz olsun ısıtan son hırkasını satıp bir paket tütün aldı, bununla piposunu doldurup yaktı. Sonra askerlik işleri için devlet dairelerinin birinden öbürüne koşturmaya başladı. Yüreğinden, akciğerlerinden, böbreklerinden, karaciğerinden hasta olduğu için cepheye gönderilmemeliydi. Yoldaş Fedot'un devrimci güveni olarak armağan ettiği pipoyu titreyen dişleri arasından bir an olsun çıkarmaması, o güne değin ağzına en hafifinden bayan sigarası bile almaması nedeniyle, içinden kalkan öğürtüden dolayı sık sık avlu köşelerine koşmak zorunda kaldı.

Çitkes'e şansı yardım etti, cepheye gönderilmek yerine bir hapishanenin gardiyan yardımcılığına verildi. İnsanoğlu nelere alışmaz ki? Çitkes de hem zindancılığa, hem de pipo içmeye alıştı. Sabah akşam hücreleri denetlerken korkudan titrememeye, Yoldaş Fedot gibi heybetli gözükmeye çalışıyor; pipoyu çürük dişleri arasında tutarken hükümlülere bağırıp çağırıyordu. Pipoyu öylesine sevdi ki, iki değişik rejim süresince beş ayrı kişiye hizmet eden pipo bir gün artık dayanamayıp çatlayınca onu sicimle sımsıkı sardı.

Çitkes'in yaşamı tedirginlikten kurtulmuyordu. Her zamanki gibi içinde her şeye karşı bir korku vardı. Onu en çok korkutan, bütün insanlar, nesneler, kurumlar gibi ölümlü olan hapishanenin bir gün ortadan kalkıvereceğine inanmasıydı. O zaman kendisini başka bir yere değil, cepheye gönderirlerdi. Varlığını her yerde, her zaman sürdüren savaş alanına...

Piposunun dışında Çitkes, sekreteri Rozoçka Şip'i büyük bir tutkuyla seviyordu. Ancak insana yaraşır bir ses çıkarmasını engelleyen titremesi yüzünden kızcağıza duygularını açmayı beceremiyordu. Gene de her akşam, hücreleri denetledikten sonra (ona cesaret veren pipoyu ağzından hiç çıkarmazdı bu sırada), şeker payını alıp Rozoçka'yı görmeye gidiyordu. Rozoçka şeker topaklarını sevinçle kemirirken titreyip duran Çitkes'i el örgüsü atkısıyla sarıp sarmalıyor; ona acıdığını gösteren bu hareketiyle gardiyan yardımcısının yüreğinin bir köşesindeki umudu biraz daha güçlendiriyordu.

Derken, fırtına ansızın bastırdı, en olağanından ama beklenmeyen bir fırtına: Hapishaneye bir denetleme kurulu gelmiş, birtakım düzensizlikler bulmuştu. Kurul başkanı Çitkes'i çağırarak;

— Sizi askere almaları için dilekçe verdim, diye kestirip attı.

Cepheden tek söz etmediyse de Çitkes bunun o anlama geldiğini anladı. Yeniden devlet dairelerinin birinden öbürüne koşturmaya; yüreğinin,

akciğerlerinin, böbreklerinin, karaciğerinin hastalığını anlatmaya hazırdı ama önce hapishanenin bürosuna uğradı. Masanın üstünde yeni getirilen hükümlülerin listesi duruyordu. Çitkes listeye şöyle bir göz atınca Rozaliya Şip adına rastladı. Aynı anda da;

— Nasıl? Şip mi? diye bağırdı.

Tabancasını temizlemekte olan başgardiyan anlamlı anlamlı;

— Evet, Şip! dedi.

Çitkes ona artık kimsenin yardım edemeyeceğini anladı. Hani ona beslenen güven neredeydi? Pipo bile kurtaramayacaktı zavallı adamı.

Başgardiyan alaylı bir gülümsemeyle;

— Önemli bir suçlunun metresiymiş, diye ekledi.

Artık buna dayanamazdı. Rozoçka, onun Rozoçka'sı bir adamın metresi ha! Korkunun yanında kıskançlık, umutsuzluk da yüreğini kemiriyordu şimdi. Çenesinin titremesinden dolayı düşmemesi için pipoyu iki eliyle birden tutarak hapishanenin karanlık koridorlarında koşmaya başladı. Ağzında acımsı bir tat vardı. Gardiyan yardımcısı Çitkes; askere çağrılan, kuşku altında tutulan, Rozoçka Şip'i bir daha elde edememek üzere yitiren o çelimsiz adam değersiz bir yaratıktı artık.

Altmış iki numaralı hücrenin kapısını hızla açtı; orada her an kurşuna dizilmeyi bekleyen, uzun boylu, zayıf, çoktandır yüzü tıraş görmemiş hükümlüye pipoyu uzattı.

— Alın, sizin olsun, yurttaş!

Titreyen kendisi olduğu halde hükümlüyü sakinleştirmek için;

— Korkmayın, bu verdiğim şey pipodur, diye ekledi.

Altmış ikinci hücredeki hükümlü, bir zamanların imparatorluk kodamanı Vissarion Aleksandroviç Dominantov'dan başkası değildi. Pipoya benzeyen nesneyi gardiyan yardımcısının elinden aldı. Çentikli bağa ağızlığı tıpatıp köpeklerin kemirdiği bir kemiği andırıyordu. Bileziği çoktan yok olduğu için sapına sarılı sicim ağaç gövdeyi güçlükle tutmaktaydı. Çanağının kenarındaki yanıklar yanıktan çok, siyah renkli bir işlemeye benzetilebilirdi. Dr. Peterson bu yanık odun parçasını görse, onun, birçok ülkede patentini aldığı o güzelim icadının kalıntısı olduğunu kesinkes anlayamazdı.

İnsan yüreğinin her zaman ince bir sezgisi vardır. Pipoyu ağzına alır almaz hükümlünün yüzüne bir gülümseme yayıldı: Eskiye dönük bir şeyler anımsamış olmalıydı. Birkaç gün sonra pipoyu kalın tütün zifirlerinden temizleyip gövdesinin sol yanında "Dr. Peterson sistemiyle yapılmıştır"

yazısını okuyunca hiç şaşırmadı; elinde yıllarca ayrılmadığı dostunun bulunduğunu anladı. Onu tanımasının ardından başka anılar geldi. İmparatorluk kodamanı kin, düşmanlık duymadan eski günlerini, koloratur sopranoyu, kurnaz hasmı Fon Şteyn'i, mutluluk duyarak anımsadığı rakibi Çermnov'u uzun uzun düşündü. Yaşamının gürültü-patırtı, telaş, debdebe içinde geçen, aynı zamanda çok zavallı elli yılı büyük bir hüzünle gözlerinin önüne geldi. Geriye bir ölüm kalıyordu, onu da ürküntüsüz, sızlanmasız düşündü. Eline geçirdiği çer çöple doldurduğu piposunu içerken büyük bir tat alıyordu. Çünkü saygınlığını korumak zorunda olduğu bir imparatorluk yoktu artık. Meslek yaşamının başarılarla dolu merdiveninde çıkılmadık son bir basamak kalıyordu: Hapishane duvarının dibinde ölmek. Opera sanatçısı Kulişova, Dominantov'un bir zamanlar büyük özen gösterdiği yanaklarında şimdi kırlaşmış, karmakarışık bir sakalın bürüdüğünü görse, koloratur soprano sesinin en ufak titremesini bile esirgerdi herhalde ondan. Bir zamanlar Rus İmparatorluğunun övünç kaynağı olan Dominantov, yaşamının son aşamasında altmış iki numaralı hükümlüydü yalnızca ve şimdi, yeni yaşama atılan, çiçeği burnunda, başına buyruk Fedka Fart'ın aldığı zevkle tüttürüyordu piposunu. Açık gök mavisinin, üstübeç renkli bulutların üstüne görkemli bir sülüğen çekilmişçesine gökyüzünü altınsı alevlerin kapladığı bir akşam saatine kadar da tüttürdü. O zaman koridordan birinin ona numarasıyla seslendiğini işitti;

— Altmış iki numara! Sıra sende!

1920 yılında görmeye gittiğimde hapishanenin hücrelerinden birinde buldum bu pipoyu. Ama onu bir gün olsun içmeye kalkışmadım. Kendi yaşamımı da yukarda betimlemeye çalıştığım aynı kısır döngüye (fasit daireye) sokmaya hiç niyetli değildim. Ancak, bilmem kaç dişin sapında bıraktığı izlere bakıyorum ve birbirinin tıpkısı hüzünlü olaylarda asıl kimin suçu olduğunu anlamaya çalışıyorum. Gözünü güzel aktristen ayıramadığı için Dr. Peterson'un cin fikirli buluşu olan avadanlığı piponun içine takmayı unutan "Şık Pariziyen" mağazasının tezgâhtarı mıydı acaba asıl suçlu? Yoksa onu eline umutla alıp umutsuzluğa düşünce bırakan, birbirlerinden ayrı düşündükleri için birbirinin gözünü oyan insanların doymak bilmez tutkusu muydu?

2 Devlet büyüklerinin evleri ile büroları aynı yerdeydi. –ç.n.

3 Blohin: Piregil. –ç.n.

4 Komünizmi dünyaya yaymak isteyen devrimciler.

İKİNCİ PİPO

Yeryüzünde birçok güzel kent vardır, ama bence en güzeli Paris'tir. Orada kadınlar tasasız kahkahalar atar; kestane ağaçları altında şık erkekler yakut rengi likörler içer, şıkır şıkır arduvaz taşlarıyla döşeli geniş alanlarda binlerce ışık parıldar...

Taş ustası Lüi Rü işte bu kentte doğdu. 1848 yılının "Haziran günleri", o zaman daha yedi yaşında olduğu için Lüi Rü'nün hatırından hiç çıkmadı. Bütün o günler karnı öylesine açtı ki, karga yavrusu gibi ağzını açıp bekledi, biri getirsin de ağzına bir lokma tıksın diye. Ama boşuna bekledi. Babası Jan Rü'nün bir dilim ekmeği yoktu. Elinde silahı vardı ama silah yenilir içilir bir nesne değildi ki... Güneşli bir sabah Lüi'nin babası temizleme beziyle silahını, ağlayan annesi ise eteğinin ucuyla gözyaşlarını sildi. Lüi babasının ardından seğirtti, sanki temizlediği silahla bir ekmekçi vuracak, ona kocaman, koskocaman, ev büyüklüğünde bir somun getirecekti. Ama babası elinde silah bulunan başka adamlarla buluştu, hep birlikte şarkı söylemeye, "Biraz ekmek!" diye bağırmaya başladılar.

Küçük Lüi bu güzel şarkılar üzerine evlerin pencerelerinden somunların, kıvrık francalaların, bazlamaların yağacağını sandıysa da boşuna bekledi. Derken, büyük bir patlama duyuldu, ardından kurşunlar yağdı dört bir yandan. "Biraz ekmek!" diye bağıranlardan biri "Yandım anam!" diyerek yere düştü. O zaman babası ile öbür adamlar anlaşılmadık şeyler yapmaya başladılar. İkisi park sıralarını devirdi biri avludan bir fıçı getirdi; kırık masa, eski tavuk kümesi, ne buldularsa sokağın ortasına yığdılar, sonra da yüzüstü uzanıverdiler. Acaba saklambaç mı oynuyorlardı? Hayır, silahlarıyla ateş ediyorlardı. Başkaları da onlara... Derken, o "başka adamlar" çoğaldıkça çoğaldılar, hepsinin elinde silah vardı. "Hassa ordusu" diye adlandırılan bu gelenlerin yüzleri neşeyle gülüyor, şapkalarında güzel kokartlar parlıyordu. Bu yeni gelenler babasını alıp Sen Martin bulvarından ite kaka götürdüler. Lüi neşeli hassa askerlerinin babasına ekmek verecekleri düşüncesiyle ardlarına düştü, vaktin geç olması onu korkutmadı. Yol boşunca kadınlar gülüyor, şık erkekler yakut rengi likörler içiyorlar, şıkır şıkır arduvaz taşları üzerinde insanlar kaynaşıyordu. Sen Martin bulvarının sonuna doğru kaygısız kadınlardan biri oturduğu kahveden hassa askerlerine seslendi:

— Onu uzaklara götürmenin ne gereği var? İşini burada da bitiriversenize!

Lüi kahkahayla gülen kadının yanına koştu, kuş yavrusu gibi ağzını açtı. Hassa askerlerinden biri silahını çekip ateş etti. Lüi'nin babası yere düştü, kadın kahkahayla güldü.

Kadın;

— Piçini de vurun! diye bağırdı bunun ardından.

Ancak komşu masada yakut rengi likörünü yudumlayan şık erkek;

— Onu öldürürse ağır işlerde çalışacak kimi buluruz? dedi.

Böylece Lüi sağ kaldı. Korkunç hazirandan sonra gelen sessiz temmuzda ne şarkı söyleyen biri çıktı, ne de ateş eden. Lüi büyüdü, büyüyünce onu kurtaran şık beyin beklentisini boşa çıkarmadı. O da babası gibi taş ustası oldu. Bol kadife pantolon, mavi gömlek giyerek duvar ördü; yazın çalıştı, kışın çalıştı. Güzel Paris'i daha da güzelleştirmek gerekiyordu, onun için Lüi yeni sokakların döşendiği yerlere koştu; ışıltılı Yıldız Alanı'nda, iki yanı kestane ağacı dikilmiş geniş, Osman ve Malerb bulvarlarında, sabırsız tüccarların az bulunur türden kürk, dantel, değerli taş gibi mallarını sergiledikleri, iskeleleri henüz sökülmemiş inşaatların sıralandığı görkemli Opera Caddesinde çekiç salladı. Manş Denizi'nden soğuk karayel esip de çatı katlarında yaşayan işçiler kasım ayı sislerinde titreşmeye başladıklarında, kaygısız kadınların yüzlerinden tasasız gülümsemeler eksilmesin diye kurulan tiyatro, mağaza, kahve ve bankaların; yıldızsız karanlık gecelerde şık erkekler yakut rengi likörlerini zevkle yudumlasınlar diye dikilen güzel evlerin yapımında çalıştı. Lüi'nin kaldırdığı ağır taşlar yeryüzündeki kentlerin en güzeli Paris'e tüy hafifliğinde örtüler oluşturdu.

Binlerce mavi gömlekli[5] arasında kirece bulanmış kadife pantolonlu, geniş düz şapkalı, seramik pipolu Lüi Rü de vardı, Lüi Rü binlercesi gibi İkinci İmparatorluk'un görkemli güzelliği için dürüstçe çalışmaktaydı.

Gündüzleri iskelelerde korkusuzca dikilerek harika evlerin yapımında çalıştı, geceleri ise uyumak için Sen Antoniya varoşlarındaki Karadul Sokağında bulunan pis kokulu izbelerin birinde bulunan küçük odasına çekildi. Odası kireç, ter, ucuz tütün; böyle odaların bulunduğu izbeler kedi ve kirli çamaşır; Karadul Sokağı ise Sen Antoniya varoşlarındaki bütün sokaklar gibi tüccarların patates kızarttıkları mangallardan yayılan yağ, kasaplardan bayatlamış sakatat ve mor renkli at eti, sardalye, bulaşık çukuru pisliği ve isli soba dumanı kokuyordu. Kentlerin en güzeli Paris bu adı

Karadul Sokağı dolayısıyla değil; inci çiçeği, mandalina ve Barış Sokağı ürünü parfümlerin koktuğu bulvarları ve gündüzleri inşaat iskelelerinde mavi gömleklilerin sarsılarak yürüdüğü Yıldız Alanı dolayısıyla almıştı.

Lüi Rü birçok kahvenin, birçok barın yapımında çalıştı. Satranç oyuncularının bayıldıkları “Kral Naibi Kahvesi” için, ünlü yabancıların, koşu atı meraklısı İngiliz züppelerin uğrak yeri “İngiliz Kahvesi” için, duvarları arasında en azından yirmi tiyatronun oyuncusunu toplayan “Madrid Tavernası” ve daha nice pahalı, lüks binalar için taş taşıdı. Ama Lüi Rü babasının ölümünden beri bir gün olsun, yapımında çalıştığı bu kahvelerin yakınına sokulmadı, yakut rengi likörlerden tatmadı. Lüi Rü yükleniciden (müteahhit) birkaç küçük beyaz mangır aldığında Karadul Sokağının yaşlı meyhanecisi bunları iri siyah mangırlarla değiştirip Lüi Rü’nün kadehine bulanık bir sıvı dolduruyor, absenti bir dikişte bitiren Lüi Rü başka gideceği yer olmadığı için hücresine uyumaya çekiliyordu.

Ne beyaz, ne siyah mangırı, ne absenti, ne ekmeği, ne de işi olduğu zamanlar Lüi ceplerinin dibinden bir tutam tütün devşirdi, cebinde hiç tütün kalmamışsa sokaklardan izmarit topladı; piposunu bunlarla doldurduktan sonra yakarak Sen Antoniya varoşunun sokaklarında serseri serseri taban tepti. Ama babasının yaptığı gibi şarkı söyleyip “Biraz ekmek!” diye bağırmadı hiçbir zaman, çünkü ateş edecek bir silahı ile karga yavrusu benzeri ağzını açan bir oğlu yoktu.

Lüi Rü, Paris’in kadınları kaygısızca gülsünler diye güzel evler yaptı ama böyle bir kahkaha duyduğu zaman korkuyla uzaklaştı oradan, çünkü bir keresinde Sen Martin Bulvarı kıyısındaki kahvede bir kadın kahkaha attığı sırada babası Jan Rü kaldırıma boylu boyunca uzanıvermişti. Lüi Rü yirmi beşine kadar genç kadınlardan kaçtı, ama yirmi beşine basınca Karadul Sokağı çatı katlarından birinden çıkıp ötekine girerken her insanın er ya da geç başına gelecek olan şey onun da başına geldi. Bitişik çatı katında genç gündelikçi kadın Jülyetta kalıyordu. Lüi Rü bir akşam onunla dar helezon merdivende karşılaştı; çakmağı eskimişti, çakmıyordu; kibrit almak için birlikte girdikleri Jülyetta’nın odasından sabaha karşı çıktı. Ertesi gün Jülyetta bir çift gömleğini, leğenini, döşeme fırçasını alarak Lüi Rü’nün çatı katına taşındı, onun karısı oldu; aradan bir yıl geçmeden dar çatı katında, adını belediyeye Pol-Mariya Rü diye kaydettirdikleri minik bir yurttaş dünyaya geldi.

Lüi işte kadını böyle tanıdı, ancak, güzel Paris’in bolluğuyla haklı olarak övünç duyduğu öbür kadınlardan farklı olan Jülyetta bir gün olsun

kaygısızca kahkaha atamadı. Oysa ağır taşlar kaldırıp güzel evler kuran bir taş ustası ne kadar severse, Lüi onu o kadar çok seviyordu. Belki de Jülyetta'nın tasasız kahkaha atamamasının nedeni, bir kerecik, o da tımarhaneye götürüldüğü sırada kaygısızca gülen çamaşırcı kadın Mari gibilerin oturduğu Karadul Sokağında yaşıyor olmasıydı. Böyle gülmemesinin bir başka nedeni de, belki, yalnızca iki gömleğinin bulunması; sık sık işi ve cebinde beyaz ya da siyah mangırı olmaması yüzünden ağzında piposuyla Sen Antoniya sokaklarında serserice sürten Lüi'nin ona yeni bir giysi alacak birkaç sarı mangır verememesiydi.

Lüi Rü yirmi sekizini, oğlu Pol iki yaşını doldurduğu 1869 yazında Jülyetta iki gömleğini, leğenini fırçasını topladı; Karadul Sokağında at eti satan bir kasabın evine taşındı. Oğlu Pol'ü kocasına bırakmıştı, çünkü kasap sinirli bir adamdı, genç kadınları severdi ama çocuklardan hoşlanmazdı. Lüi oğlunu kollarının arasına aldı; ağlamasın diye sallayarak, dişlerinin arasında piposunu tüttürerek Sen Martin sokaklarına daldı. Taş kaldırmaya alışık olan kolları oğlunu sallamayı beceremiyordu ne yazık ki... Karısını delicesine sevmekle birlikte, onun doğru hareket ettiğine inanıyordu: Kasabın çokça sarı mangırı vardı; belki daha iyi bir daireye taşınırlar, Jülyetta orada kaygısızca gülmeye başlardı. Rahmetli babası Jan Rü elinde temizlenmiş silahıyla evden ayrılırken annesinin ağlaması üzerine;

— Daha iyi yaşamak için gitmeliyim, karıcığım. Biliyorum, beni durdurmaya çalışacaksın. Horoz yüksek tünek ister, gemi açık deniz, kadın ise sakin bir yaşam... demişti.

Babasının sözlerini anımsayınca içinden karısını geriye almak isteği geldiyse de Lüi Rü, Jülyetta'nın zengin kasaba gitmekle doğru hareket ettiğine karar verdi.

Lüi Rü yeni evler yaptı, bir yandan da oğluna baktı. Derken, bir gün savaş çıktı, kötü Prusyalılar Paris'i kuşattılar. Kimse ev yaptırmak istemediğinden yapıların çevresindeki iskeleler tümüyle boşaldı. Prusya toplarının fırlattığı mermiler düştükçe, Lüi Rü'nün, öbür taşçıların emek verdiği, güzel Paris'in evlerinden birçoğu yıkıldı. İş yoktu, iş olmayınca ekmek de olmadı, üç yaşına basan Pol kuş yavrusu gibi sessizce ağzını açmaya başladı. O zaman Lüi'nin eline bir silah verdiler. Lüi tüfeği alınca şarkı söylemeye, "Biraz ekmek!" diye bağırmaya kalkışmadı; ama binlerce başka taşçı, dülger demirci gibi kentlerin en güzeli Paris'i kötü Prusyalılardan korumak üzere yürüdü.

Bunun üzerine, manavlık yapan iyi yürekli Bayan Mono küçük Pol'ün bakımını üzerine aldı; Lüi Rü de öbür mavi gömlekliler gibi, kışın dondurucu ayazında yalınayak, Sen Vinsensiya kalesindeki toplara mermi taşımaya, toplar ise kötü Prusyalılara mermi yağdırmaya başladı. Paris'te kıtlık yaşandığından uzun günler ağzına tek lokma koymadı Lüi Rü. Kuşatma süresince görülmedik soğuklar yüzünden zavallının ayakları dondu. Sen Vinsensin üstüne düşen mermiler yüzünden mavi gömleklerin sayısı günden güne azaldı, ama Lüi Rü ufak topunu bırakmadı, hep Paris'i savundu. Kentlerin en güzeli Paris böyle savunmaya değerdi doğrusu. Kıtlığa, ayaza karşın İtalyan ve Kapuçin bulvarlarının ışıltısı hiç eksilmedi; şık erkeklere istedikleri zaman yakut rengi likörler bulundu, kadınlar kaygısız gülmelerini sürdürdüler.

Lüi Rü imparatorun kaçtığını, Paris'te cumhuriyetin kurulduğunu işitmişti. Ancak topa mermi yetiştirmeye çalışırken "cumhuriyet"in ne anlama geldiğini düşünmeye fırsat bulamadı; bir yandan da Paris'in merkezinden gelenlerin öfkeyle anlattıklarından, bulvar kahvelerinin eskisi gibi şık erkeklerle tasasız kadınlarla dolu olduğunu öğrendi. Bu öfkeli homurtuları dinleyen Lüi Rü, Paris'te fazla bir şeyin değişmediğini anlayabiliyordu artık. Cumhuriyet, Karadul Sokağında değil, yalnız ışıltılı Yıldız'ın geniş bulvarlarındaydı; taş ustaları Prusyalıları kentten kovduktan sonra da küçük Pol ağzını açmayı sürdürecekti. Lüi Rü bütün bunları bilmekle birlikte gene de topunun başını bırakmadı, o yüzden Prusyalılar Paris'e giremediler.

Günlerden bir gün artık topunu bırakmasını, Karadul Sokağına dönmesini söylediler ona. "Cumhuriyetçiler" adı verilen, şık erkeklerden, kaygısız kadınlardan başkası olmaması gereken insanlar sokmuşlardı herhalde Prusyalıları güzel Paris'e. Lüi Rü, dişlerinin arasında piposuyla Sen Antoniya varoşlarındaki sokaklarda, suratı bir karış asık, günlerce dolaştı durdu...

Prusyalılar geldikleri gibi gittiler, ama artık kimsenin ev yaptığı yoktu. Pol karga yavrusu gibi ağzını açmaya, Lüi Rü silahını temizlemeye başladı. O zaman mavi gömleklilerin silahlarını teslim etmeleri konusunda sert buyruklar asıldı duvarlara, "Cumhuriyetçiler" diye adlandırılan şık erkekler kaygısız kadınlar 1848 yılının Temmuzunu unutmamışlardı anlaşılan.

Lüi Rü silahını teslim etmek istemeyince Sen Antoniya varoşlarının, öbür varoşların mavi gömleklileri de istemediler. Bunun üzerine silahlarını

alıp sokaklara taştılar, ateş etmeye başladılar. Paris'te yaşanan bir ilkbaharın ılık bir akşam vakti oldu bu.

Ertesi sabah Lüi Rü caddelerden dizi dizi, her çeşidinden geniş süslü arabaların geçtiğini gördü. Bunlar akla gelebilecek her tür malla tıklım tıklım doluydu, kupa arabalarına ise bulvar kahvelerinde ya da Bulon ormanlarında görmeye alıştığı insanlar binmişti. Bunların arasında kimler yoktu ki! Korkunç sarkık bıyıklı, koyu kırmızı kepli ufak tefek generaller mi istersiniz, kenarları dantelli geniş etekler giymiş genç kadınlar mı, mor cüppeli, yüzlerinin derisi pörsümüş katolik papazları mı, başlarında kızıl, kum rengi ya da kuzgunî silindirler parlayan şık pinponlar mı, ne Sen Vinsensiya kalesinde, ne de başka bir kalede çarpıştıkları görülmüş çiçeği burnunda subaylar mı, cakalı dazlak uşaklar, düzgün taranmış, ipeksi tüyleri üzerine fiyonklar takılmış süs köpekleri mi, hatta çığlıkçı papağanlar mı?.. Arabaların hepsi de Versay karakoluna yönelmişti. Akşamleyin Lüi Rü, Opera alanına gittiğinde şık erkeklerin yakut rengi likörler içtikleri kahvelerin bomboş kaldığını, kaygısız kadınların kahkaha attıkları mağazaların kapılarının kapatılıp üzerlerine çaprazlama tahta çakıldığını gördü. Şanzelize, Opera ve Sen Jermen semtlerinde oturanlar mavi gömleklilerin silahlarını teslim etmemelerinden tedirgin oldukları için güzel Paris'ten ayrıldılar; yaya kaldırımlarının arduvaz taşları şıkır şıkır ışıkları yansıtmadığı için donuklaştılar.

Lüi Rü "Cumhuriyet"in arabalara, kupalara binip kentten ayrıldığını anlamakta gecikmedi. Onların yerine kimin kaldığını sorduğunda ise ona: "Paris Komünü" dediler. O zaman Lüi Rü, Paris komününün Karadul Sokağına yakın bir yerde bulunduğunu düşündü.

Ancak Paris'ten ayrılan şık erkekler de, kadınlar da bu en güzel kenti unutmak istemiyorlardı. Orayı ne taşçılara ne dülgerlere, ne de demircilere bırakmaya niyetliydi. Bunun üzerine top gülleleri yeniden evleri yıkmaya başladı. Bu sefer gülleleri savuranlar kötü Purusyalılar değil, "İngiliz Kahvesi" ve öteki kahvelerin seçkin müşterileriydi. Bunun üzerine Lüi Rü, Sen Vinsensiya kalesindeki eski yerine dönmenin daha uygun olacağını anladı. Ama manav dükkânı işleten Bayan Mono yalnız iyi bir kadın olmakla kalmıyordu, o aynı zamanda iyi bir katolikti. Evine Paris piskoposunu öldüren tanrıtanımazlardan birinin oğlunu alamazdı. O zaman Lüi Rü piposunu dişlerinin arasına, oğlu Pol'ü de bir omzuna alarak Sen Vinsensiya kalesine yerleşti. Orada kendisi topuna mermi taşımaya başladı, oğlu da boş mermi kovanlarıyla oynuyordu. Geceleri kaledeki su

tulumbasının bekçisi çocuğu kendi evine götürdü. Eline de oynasın diye babasının içtiği türden yepyeni bir seramik pipo ile küçük bir sabun parçası verdi. Pol mermi kusan top seslerinden bıktığı zaman pipoyla havaya sabun kabarcıkları üfleyecekti. Kabarcıklar mavi, pembe, leylak rengindeydi; Tüviyyer parkında şık erkeklerin, kaygısız kadınların cicili bicili oğullarına satın aldıkları balonlara benziyorlardı. Hoş, kabarcıkların ömrü bir an, Şanzelize semtinin çocuklarının oynadığı, iplere bağlı balonlarınki ise bütün bir gündü; bununla birlikte bunlar da, onlar da güzeldi ve hiçbiri fazla dayanmadan sönüyordu. Pol'ün sabun kabarcıklarının bir yararı, ağzını açıp ekmek beklemeyi unutturmasıydı. Pol'ün başka bir düşkünlüğü de aralarında babasının da bulunduğu, "komünarlar" diye adlandırılanların yanına gelince boş pipoyu tıpkı babası gibi dişlerinin arasında sıkmasıydı. Bir an toplarını ateşlemeyi unutan komünarlar tatlı bir sesle Pol'e;

— Gerçek bir komünarsın sen! diyorlardı.

Ne yazık ki mavi gömleklilerin topları azdı, mermileri yetersizdi, kendileri ise daha da azdı. Öte yandan Paris'ten kaçıp bir zamanlar kralların oturduğu Versay'a yerleşenler ise her gün yeni askerleri, Fransa'nın aklı kıt köylülerinin oğulları ile kötü Prusyalıların armağan ettiği yeni topları komünarlara karşı mevzilere sokuyorlardı. Paris'i kuşatan mevzilerin günden güne daraldığı gözden kaçmıyordu. Kalelerden pek çoğu cumhuriyetçilerin eline geçmişti. Lüi Rü ile birlikte Sen Vinsensiya'yı savunan topçulardan ölenlerin yerine yenilerin geldiği yoktu. Lüi Rü topunun mermisini kendisi getiriyor, topu kendisi doldurup kendisi ateş ediyordu. Onunla birlikte sağ kalan iki mavi gömlekli daha vardı.

Fransa krallarının eskiden oturduğu sarayda bir şamatadır sürmekteydi. Kapıları ardına değin açık kahvelere yakut rengi likör isteyen şık efendiler sığmıyor, mor cüppeli katolik papazların yaptığı gösterişli ayinlerin sonu gelmek bilmiyordu. Sarkık korkunç sakallarını sıvazlayan generaller, oraya şöyle bir uğrayan Prusya subaylarıyla keyifli söyleşilere dalmışlardı. Dazlak kafalı uşaklar kentlerin en güzeline dönme hazırlığı içinde, efendilerinin valizlerini yerleştirmekle uğraşıyorlardı. Kral'ın koyduğu süreyi geçirmemek için gecesini gündüzüne katıp, bataklığı kurutup, ormanı kesip toprağı kazarak çalışmalarını tamamlayan yirmi bin işçinin kemikleri üstüne kurulan görkemli park, kazanılan utkunun onuruna bayraklarla donatılmıştı. Gündüzleri borazancılar avurtlarını şişire şişire bakır boruları üfler, dokuz büyük, kırk ufak fıskiyenin deniz kertenkeleleri gözlerinden sahte yaşlar akıtırlarken; geceleri, üzerinden gök kubbe kalkan Paris'te

yarıya kısılan ışıklar alanların arduvaz taşlarında şıkır şıkır yansımıyor ama, parkların ağaçları arasında kandiller düşsel resimler çizerek ışıldıyordu.

Ulusal ordunun teğmenlerinden Fransuva d’Emonyan duygularının soyluluğu ve masumluğunun simgesi olarak nişanlısı Gabriyel dö Boniva’ya bir demet zambak sundu. Çiçek demetini Versay’da, ayaklanmanın ilk günü değerli mücevherlerini kaçırmayı başaran Barış Sokağı kuyumcularından birinden aldıkları gök yakut kakmalı altın bir vazoya koydular. Çiçek aynı zamanda büyük utkuyu da simgelemekteydi, çünkü Fransuva d’Emonyan bir günlüğüne Paris cephesinden gelmişti. Teğmen, nişanlısına başkaldırının bastırıldığını anlattı. Askerlerinin Sen Vinsensiya kalesini alıp Paris’e girmesi artık gün meselesiydi.

— Opera mevsimi ne zaman açılacak? diye sordu güzel Gabriyel.

Sonra aşk fısıldaşmaları başladı. Cepheden yeni dönmüş yiğit güvey adayı ile nişanlısına atlas bir kese armağan eden gelin adayı arasında böyle şeyler çok doğaldı. Okşamaların en tatlı anında Gabriyel’in kayısı rengi korsesini çetin bir seferden dönmüşlerin sabırsız eliyle sıkan Fransuva;

— Sevgilim, şu komünarlar ne acımasız insanlar, bilemezsin! dedi. Dürbünden bakarken, Sen Vinsensiya kalesinde küçük bir çocuğun topla ateş ettiğini gördüm. Bu minicik Neron’un pipo içtiğini gözünün önüne getirebiliyor musun?

— Hepsini öldüreceksiniz, değil mi Fransuva? Çocukları da...

Gabriyel böyle cıvıldarken memesi teğmenin avucunu dolduruyordu.

Fransuva d’Emonyan ne söylediğinin bilincindeydi. Ertesi gün alayının askerleri Sen Vinsensiya kalesini işgal etme buyruğu aldı. Lüi Rü sağ kalan iki mavi gömlekliyle birlikte durmadan ateş ediyordu. O zaman Fransuva d’Emonyan beyaz bayrak kaldırılmasını söyledi, beyaz bayrağın barış anlamına geldiğini bilen Lüi Rü ateşi kesti. Askerlerin, kentlerin en güzeli Paris’e acıdıkları, o yüzden Paris Komünüyle barış istedikleri inancındaydı. O inançla üç mavi gömlekli gülümseyip pipolarını tüttürerek askerleri beklediler, sabun köpüğü biten Pol ise babasına öykünerek piposunu tüttürür gibi tutarken o da onlar gibi gülümseyerek durdu. Askerler kaleye iyice yaklaşınca Fransuva d’Emonyan dağlık Savoy’dan gelme en iyi nişancılarının üçüne başkaldırıcıları öldürmelerini buyurdu. Nişanlısına göstereceği için küçük komünara dokunulmamalıydı.

Savoy dağlıları ateş etmesini çok iyi biliyordu. Cumhuriyetçi askerler Sen Vinsensiya kalesine girdiklerinde topun yanında yatan üç kişiyle üç pipoyu buldular. Daha birçok ölü gördükleri halde hiçbirine şaşmadılar da

topun üstünde elinde pipo tutan bir çocukla karşılaşınca kimisi Hazreti İsa'nın, kimisi ise bin şeytanın adlarını anarak istavroz çıkardı.

— Sen de nereden çıktın, iğrenç tahtakurusu? dedi Savoylulardan birisi.

Pol Rü gülümsedi.

— Ben gerçek bir komünarım!

Askerler veledi oracıkta süngülemek istedilerse de onbaşı, Teğmen Fransuva d'Emonyan'ın buyruğunu onlara duyurarak, küçüğü tutsakların toplandığı on bir merkezden birine teslim etmelerini söyledi.

Pol'ü tüfek dipçikleriyle ite-kaka götüren askerler;

— Ama bu melek yavrusu arkadaşlarımızdan kim bilir kaçını haklamıştır! diye homurdandılar.

Piposundan sabun köpüğü üflemekten başka bir iş yapmayan küçük Pol askerlerin onu azarlayıp aşağılamasına bir anlam veremiyordu.

Ulusal ordunun askerleri, henüz dört yaşını yeni doldurmuş isyancı tutsak Pol Rü'yü hileyle ele geçirdikleri Paris'e götürdüler. Kentin kuzey varoşlarında mavi gömlekliler ateşe ateşle karşılık verip sapır sapır dökülüyorlardı daha, ama Şanzelize, Opera semtlerinde, ışık saçan yeni Yıldız mahallesinde insanlar kendilerini çoktan eğlenceye vermişlerdi. Ayların en güzeli mayıs ayı başlamıştı; geniş bulvarların iki yanında yeni çiçek açmış kestanelerin altında, kahvelerinin mermer masaları çevresinde toplanmış şık erkekler yakut rengi likörlerini yudumluyor, kaygısız kadınlar kahkaha üstüne kahkaha atıyorlardı. Askerler minik komünarı onların önlerinden geçirip götürürken çocuğu kendilerine vermeleri için çığlık çığlığa bağırdılar. Ancak onbaşı, teğmenin buyruğunu unutmamıştı, küçüğü kimseye verecek değildi. Bununla birlikte onlara, tutsak aldıkları kadınlarla erkeklerden bazılarını teslim ettiler. Bunun üzerine şık baylarla bayanlar ellerindeki zarif sopalarla kafalarına vurarak tutsakların yüzüne tükürdüler; bundan iyice yorulunca oradan geçen askerlerden aldıkları süngülerle onları zevkle geberttiler.

Pol'ü Lüksemburg bahçesine getirmişlerdi. Bahçede, tam sarayın önünde geniş bir alan çitle çevriliydi, içine tutsak komünarlar doldurmuştu. Pol, elinde piposuyla tutsaklar arasında cakalı cakalı dolaşıyor, gözyaşlarını tutamayan kadınlardan kimisini avutmaya çalışıyordu:

— Ben sabun kabarcığı üflemesini bilirim. Babam Lüi Rü pipo içer, topla ateş ederdi. Ben gerçek bir komünarım!

Sen Antoniya varoşlarında belki de bu çocuk gibi sabun köpüğü üflemeyi seven kendi çocukları kalmış kadınlar, Pol'ün dediklerini duyunca

daha çok ağlamaya başladılar.

Pol otların üstüne oturdu; mavi, pembe, leylak rengi sabun kabarcıklarını düşündü. Ancak uzun uzun düşünmeyi bilemediğinden, ayrıca Sen Vinseniya kalesi ile Lüksemburg bahçesi arasındaki yol hayli zaman aldığından az sonra yorgunluktan uykusu geldi ve piposunu elinden bırakmaksızın öylece uyuyakaldı.

O çayırlıkta uyuya dursun, iki yorga atın çektiği hafif lando arabasında Teğmen Fransuva d'Emonyan nişanlısı Gabriyel dö Boniva'yı kentlerin en güzeli Paris'e getirmekteydi. Gabriyel dö Boniva o günkü kadar güzel olmamıştı hiçbir zaman. Yüzünün ince söbeliği (oval) eski Floransalı ustaların tablolarını düşündürüyordu insana. Üstünde, Malin manastırında örülmüş, dantelli, limon rengi bir giysi vardı. Ufak bir şemsiye, elma çiçeği rengindeki yüzünü mayıs ayının dik güneş ışınlarından koruyordu. Gabriyel gerçekten Paris'in en güzel kızıydı, bunu bildiği için kaygısız bir gülümseme eksik olmuyordu yüzünden.

Kente girince Fransuva d'Emonyan, alayının askerlerinden birine Sen Vinsensiya kalesinde ele geçirilen minik tutsağın nereye konulduğunu sordu. İki sevgili Lüksemburg bahçesine girip körpe çiçeklerle donanmış kestaneleri, Mediçi çeşmesini dört bir yandan kuşatan sarmaşıkları, ağaçlı yollarda seken kara ardıç kuşlarını görünce Gabriyel dö Boniva'nın yüreği daha bir sevdalandı ve nişanlısının elini sıkarak;

— Yaşamak ne güzel, sevgilim! diye fısıldadı.

Her saat aralarından birkaçı kurşuna dizilmeye götürülen tutsaklar, teğmenin kaytanını görünce sıranın kendilerine geldiği sanısıyla ürperti geçirdilerse de teğmen onlara aldırış bile etmedi, çünkü onun aradığı ufak komünardı. Neyse sonunda onu buldular; teğmen, ayakkabısının ucuyla dürterek çocuğu uyandırdı. Pol uyanır uyanmaz önce ağlamaya başladı, ama çevresindeki kadınların hiçbirine benzemeyen Gabriyel'in neşeli yüzünü görünce gülümsedi.

— Ben gerçek bir komünarım!

Gabriyel dö Boniva hevesini almıştı.

— Gerçekten, ne kadar da küçükmüş! diye cıvıldadı. Bana öyle geliyor ki, bunlar analarından katil olarak doğuyorlar, onun için doğar doğmaz öldürülmeliler.

Fransuva askerlerden birini çağırdı.

— Şunun işini bitir, göreceğimizi gördük.

Ama Gabriyel askere biraz beklemesini söyledi. Böyle tatlı, kaygısız bir günün keyfini biraz daha uzatmak istiyordu. Bir panayır günü Bulon ormanlarında gezerlerken çatısındaki bacaları iki yana dönen bir baraka görmüştü. Gençler ellerindeki tüfeklerle bu bacalara ateş ediyorlardı.

Gabriyel dö Boniva soylu bir aileden gelmekle birlikte sade halkın eğlencelerinden hoşlandığından, panayır gününü anımsayarak nişanlısına dedi ki:

— Sevgilim, ben de ateş etmesini öğrenmek istiyorum. Ulusal ordumuzun subayının eşi de silah tutmasını bilmelidir. İzin verirsen bu küçük haydutun piposunu6 vurmaya çalışacağım.

O güne değin Fransuva d'Emonyan'ın, nişanlısının bir dediğini iki ettiği görülmemişti. Otuz bin frank değerindeki inci gerdanlığı Gabriyel'in bir kerecik istemesi üzerine alıvermesi buna bir örnekti. Böylesine masum bir eğlenceyi ona çok görecek değildi ya! Askerlerden birinden aldığı tüfeği nişanlısına uzattı.

Kızın elinde tüfeği gören tutsaklar kaçışarak çitle çevrili alanın bir köşesine sıkıştılar. Ortada gülümseyerek duran bir Pol kaldı, elinde de piposu... Gabriyel pipoyu hareket halindeyken vurmak istediği için nişan alırken çocuğa;

— Koş! Şimdi ateş edeceğim, dedi.

Tüfekle ateş eden nice insan gördüğünden Pol hiç istifini bozmaksınız ortada dikiliyordu. Gabriyel daha fazla beklemeden ateş etti, ama ilk kez böyle bir işe giriştiği için, pipoyu ıskalaması hoş karşılanabilir.

Ama Fransuva d'Emonyan dayanamadı:

— Sevgilim, siz kadınlar pipoları kurşunla vurmaktansa kalpleri oklarınızla delin daha iyi, dedi. Bak, iğrenç yaratığı öldürdün ama piposu sağlam kaldı.

Gabriyel dö Boniva sesini çıkarmadı. Yerdeki küçük kırmızı lekeye bakarken soluk alışları biraz hızlandı, hepsi o kadar... Fransuva'ya sımsıkı sarılarak kendisini eve götürmesini istedi. Nişanlısının sıcak okşamalarına öylesine gereksinmesi vardı ki...

Yeryüzünde topu topu dört yıl yaşamış, en çok da seramik piposundan sabun kabarcıkları çıkarmayı sevmiş olan Pol şimdi kıpırtısız yerde yatıyordu...

Geçenlerde Brüksel'de eski komünarlardan Piyer Lotrek'le tanıştım. Adamla dost olduk, ayrılırken bana bundan elli yıl önce küçük Pol Rü'nün sabun kabarcıkları üflediği seramik pipoyu verdi. Çünkü yalnızdı, pipoyu

verecek başka kimsesi yoktu. Gabriyel dö Boniva'nın dört yaşındaki isyancıyı tüfekle vurduğu o sıcak mayıs günü kendisi Lüksemburg bahçesinde çitle çevrili aynı alanda bulunuyormuş. O gün Versaylılar tutsakların neredeyse topunu birden kurşuna dizmişler. Piyer Lotrek'in sağ kurtulmasını aklı başında şık erkeklerden birkaçı sağlamış. Çünkü güzel Paris'in zamanla daha güzel olması isteniyormuş, bunun için de taş ustaları, dülgerler, demirciler gerekliymiş. Piyer Lotrek beş yıllığına sürgüne gönderilmiş, Kayenna'dan Brüksel'e kaçmış, çeşitli işkencelere göğüs gerip Pol Rü'nün küçük cesedinin yanından aldığı pipoyu yanından hiç ayırmamış. Pipoyu bana verirken bütün bu yazdıklarımı anlattı.

Öfkeden kurumuş dudaklarımla sık sık bu pipoyu öperim. Körpe ve masum bir soluğun, nice yıllar önce patlayıp sönmüş sabun kabarcıklarının kokusunu bulurum onda. Ama kentlerin en güzeli Paris'te kadınların en güzeli Gabriyel dö Boniva tarafından öldürülen küçük Pol Rü'nün bu oyuncağı benim için nefretin bir anlatımıdır. Onu öpmek için eğilirken şöyle dua ederim: "Beyaz bayrağı görünce Lüi Rü'nün yaptığı gibi kimse silahını indirmesin; içerisinde üç mavi gömleklinin, bir de sabun köpüğü üfleyen küçük bir çocuğun bulunduğu Sen Vinsensiya kalesi yaşamın hiçbir sevinci uğruna düşmana teslim edilmesin!"

5 İşçiler. –ç.n.

6 Baca ve pipo Rusça'da aynı sözcüktür. –ç.n.

ÜÇÜNCÜ PİPO

Eşeğe deseler ki "Önünde ahır, arkanda uçurum var", hayvan anırdıktan sonra gene de geri geri gider. Bu yüzden ona "eşek" demişler ya... Böylesine açık, değişmez gerçeklere sırt çeviren başka bir yaratık yoktur yeryüzünde. Selanikli eskici Yaşuva, yasemin çubuklu, kehribar ağızlıklı, kırmızı Levant7 toprağından yapılmış eski bir pipo için benden iki lira istediğinde az kalsın şaşkınlıktan küçük dilimi yutuyordum. Neden derseniz; yepyeni, çatlaksız, tertemiz bir pipo, tütüncü dükkânlarında iki kuruşa satılıyordu. Ama Yaşuva şöyle söyledi:

— Elbette lira kuruş değil, Yaşuva'nın piposu da yeni sayılmaz. Aptalların keyif çatması için yaratılan her nesne eskidikçe bozulup ucuzlar, ama bilgelere zevk veren şeyler zamanla değer kazanır. Uçkuruna düşkün bir adam genç bir kadın için yirmi kuruş ödemeye hazırdır da yaşlı bir sürtüğe bir fincan kahve ısmarlamaz. Öte yandan ulu Maymonid dokuz yaşındayken başkaları gibi çocuktu ama ellisini bulunca Avrupa'nın, Asya'nın, Afrika'nın aklı başında adamları onun ağzından düşecek altın değerinde her sözü kapmak için evinin önünde sıraya girerlerdi. Ben pipo için senden iki lira istemişim, çok mu? Onu cumartesi dışında her gün günde beş kez içerim. Pipomu, babam Elizar ben Eliya'nın ölümünden sonra ilk kez tüttürdüğümde on sekiz yaşındaydım, oysa şimdi altmış sekizimdeyim. Yaşuva'nın elli yıllık çalışması sence iki liraya değmez mi?

Eşeğe benzer bir yanım olmadığından bu açık gerçek karşısında direnmedim. Yaşuva'ya iki lirayı ödedikten başka, verdiği değerli öğütten dolayı yürekten bir de teşekkür sundum. Sözlerim ona öylesine dokunmuş olmalı ki, beni hemen evine çağırdı, yatalak ninesi ile oturağı üzerine tünemiş torunu arasında beni rahat bir koltuğa oturttuktan sonra, Yahudilerin en tatlı ve en acı yiyeceğini, yani bala batırılmış turp ikram etti. Sonra da, belki doğuştan dinine düşkün biri olduğundan ya da iki Türk çil lirası daha koparmak amacıyla öğütlerini sürdürdü.

Onun ağzından yüce soyut gerçekler yanında işime çok yarayan ufak öğütler de dinledim. Çocuk doğarken yaşamın ölümden üstün olduğu gerçeğiyle sevinmek, bir insan ölürken de ölümün yaşamdan üstün olduğu düşüncesiyle sevinmek gerektiğini öğrendim. Öğrendiğim başka bir şey de yeni bir kürk şapka alınca zavallı samurun öldükten sonra derisi dazlaklaşmasın diye yapılacak ilk işin şapkaya lavanta suyu serpmek

olduğu; kuyruk yağıyla kızartılmış börekleri oburca tıkındıktan sonra mide ekşimesinden kurtulmak için biraz boyankökü (meyankökü) kemirerek karnı sağdan sola birçok kez yavaşça sıvazlamak gerektiğiydi. Daha bunlara benzer neler öğrendim ki Yaşuva'dan!.. Oğullarını her yönüyle eğitmek isteyen Yahudilerin yararlandığı ne Talmud'da, ne de öbür din kitaplarında bulabilirdiniz bunları. Bir gün gelecek, Selanikli eskici Yaşuva'nın öğütlerini toplayıp yayımlayacağım kesinlikle. Şimdilik genç Yaşuva'nın, yasemin çubuklu, kehribar uçlu, kırmızı Levant toprağından yapılmış pipoyu ne zaman ve nasıl içmeye başladığını anlatmakla yetineceğim, çünkü piponun elime geçişi bu öyküyle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Öyküyü sade güzelliği içinde sizlere aktarmak boynumun borcu olsun. Kadim Yahudi halkının bilgeliği ve kavurucu Kenan ülkesinden alıp daha ılımlı, daha ağırbaşlı ülkelere dağılırlarken elden hiç bırakmadığı ihtirası, tutkusu bu öyküde birleşmektedir. Anlatacaklarımı pek çok Yahudi'nin kutsal değerlere saygısızlık sayacağını, hatta her şey açıkça ortadayken sünnetli olup olmadığımı[8] tartışacaklarını adım gibi biliyorum. Gene de Yaşuva'nın piposunun öyküsünde kaba bir örtünün altında mis kokulu bir gerçek gizlenmekte olup bu gerçeğe direnecekler yalnızca eşeklerdir.

Bundan elli yıl önce yaşlı dede Elizar ben Eliya, midesinin yeterince sindirmediğinden yakınmaya başladı. Adamcağız ömür boyu kuyruk yağında kızartılmış börek tıkındığından, üstelik oğullar babalarına, özellikle ölenlere akıl veremediklerinden, boyankökünün şifa verici özelliğini yıllar sonra öğrenen Yaşuva, babasının acısını dindirmek için bir çare bulamadı. Sonunun yaklaştığını hisseden Elizar ben Eliya dört oğlu Yegudu, Leyba, İshak ve Yaşuva'yı ölüm yatağının çevresine topladı. Elizar'ın dört de kızı vardı ama onlar evli olduklarından, ayrıca erkeğin erkeğe akıl öğrettiği yerde kadınlara gerek duyulmadığından, çağrılmamışlardı. Elizar oğullarını gerçekten bilgece öğütler vermek için toplamıştı.

Elizar söze önce şöyle içten bir girişle başladı: "Her şeyin sonu boştur, öyleyse boş çabalarınızla ruhunuza eziyet çektirmekle kalırsınız." Bu özdeyişe dördü de yabancı değildi, okul sıralarında bu sözlerin anlamını kavrayamadıklarında öğretmenlerinin eli hemen tombul yanaklarına uzanırdı. Bu bakımdan tanıdık sözleri duyunca hiçbiri şaşırmadı, öğüdün sonunun nasıl geleceğini merakla beklediler. Babaları, Eklesiast'ın[9] ana düşüncesini kendi uzun, cefalı yaşamının deneyimleriyle pekiştirmeye çalıştı. Yaşı yetmiş beşi bulmuş, bütün tutkularının boş olduğunu anlamıştı, o bakımdan oğullarını da hırslarını gemlemeye çağırıyordu. Ona göre

yaşam bir kelebeğe benzerdi; uzaktan güzel görünür, ama yakaladınız mı, parmaklarınıza acınası tozlarını bulaştırdığınızla kalırdınız. Bir şeyin düşünü kurmak, çok şeyin sahibi olmak; bir şeyi elde etmek ise onu hemen yitirmek demekti. Ancak bütün bu derin gerçekler delikanlıların küçükken din dersi öğretmenlerinden duydukları; kulakları çekilerek kızılcık sopası yiyerek anlamını iyice öğrendikleri sözlere benzediği için dördü birden babalarından işin özüne geçmesini saygılı bir dille istediler. O zaman Elizar büyük oğlu Yegudu'yu yanına çağırdı.

— Senin yaşındayken aşk arayışıyla yanıp tutuşurdum ben de. Sinagoga gittiğimde içimden gelerek dua edecek yerde başımı çevirir, çatı altlarında kırlangıçlar benzeri cıvıldaşan kadınlara gözlerimi dikerdim. Bir gün bir Türk hamamının önünden geçerken öpücük sesi duydum, bu ses sabah ya da akşam dualarının ezgisinden daha hoş geldi kulağıma.

Bilge kürkçü Eliya'nın yoksul mu yoksul kendi halinde bir oğlu olarak hamamlara, kahvelere adımımı atmam olanaksızdı. Buralarda Türkler, Yunanlılar birkaç kuruş karşılığında gözleri için deniz aşırı kırlangıçların ışıltısını, kulakları için öpücüklerin gümüş şıkırtısını, burunları için gül yağı sürülmüş, güneşin ısıttığı kara saçların kokusunu, parmakları için İzmir halılarından daha yumuşak tenlerin dokunuşunu, dilleri için Girit şaraplarından daha lezzetli dilberlerin dudaklarının tadını alırlardı. Bütün bunlar bana göre değildi. Ancak ulu Tanrı zavallı Elizar kulunu esirgedi, tam üç yıl tatlı bir azap içinde bekledikten sonra Edirneli terzi Boruh'un kızı Rebeka'yı, yani anneni karşıma çıkardı. Doğrusu anan dış görünüşüyle yolunmuş bir kargaya benziyordu, teni Selanik rıhtımlarının kaldırım taşlarından daha sertti, öpücüğü tencereye sopayla vurulunca çıkan sesi andırırdı, ter, hardal yağı, kalkan balığı kokusu yayılırdı bedeninden, dudakları balık ödünün tadını verirdi ama dürüst bir Yahudi kızı olduğundan yoksulluğumdan ötürü küçük görmeyip evlendi benimle. İşte oğlum, toprağı bol olası annen hakkında tek kötü söz söyleyemem, yattığı yer deve tüyünden yumuşak olsun. Ama ölüm döşeğinde şunu söyleyeyim ki, aşk diye bir şey olmadığını öğrenene değin ona beslediğim duyguları sevda sandım. Sana kalıt (miras) olarak bir kalay yüzük bırakıyorum, bir zamanlar Rebeka'nın kirli parmağına takmıştım onu. Şimdi sen taşı. Senin parmağında durursa mutlu bir aşkın ağı olur, kadın parmağında durursa senin için tutsaklık zinciri oluşturur.

Yeguda;

— Baba! diye durdurdu Elizar'ı. Senin yaşamın bizim için bütün öğütlerden daha geçerlidir. Eğer yalnız Türk hamamı, Yunan kahvesi düşleriyle yaşasaydın şimdi ben ve kardeşlerim dünya yüzü görmezdik.

Böyle diyerek kalay yüzüğü parmağına geçirdi.

Yaşuva'nın anlattığına göre babasının armağanı ve öğütleri Yegudu'nun mutlu bir ömür geçirmesini sağladı. Yegudu vakit geçirmeden, gecesini gündüzüne katıp evleneceği kızı aramaya koyuldu, bir gün karşısına zengin bir tüccarın kızı güzel Hanaya çıkınca çok duygulanarak kızın pembe parmağına babasının gösterişsiz yüzüğünü geçiriverdi.

Elizar ben Eliya sıradaki ikinci oğlu Leyba'ya öğüt vermeye başladı:

— Aradığım aşkı bulamayınca kendimi eğlenceye vereyim bari, dedim. Gülen, şarkı söyleyen, dans eden herkese imreniyordum. Uzaktan Yunan düğünlerini seyrediyor, Arap şarkılarını dikkatle dinliyor, panayırlarda dolaşırken sarhoş serserilerle karşılaşınca ağzım kulaklarıma varıyordu ama bunlarla eğlenemiyordum. Zaten çoluğa çocuğa karışmış yoksul bir Yahudi'nin yaşamdan keyif alması kolay değildir. Öte yandan çok istersem eğleneceğimi sanıyordum. Anan Rebeka'ya göstermeden evde hoplayıp zıplamaya, başımı iki yana sallamaya, bu işin ehli Yunanlılar gibi ayaklarımı havaya savurmaya başladım. Hatta pazar yerinde göbek kıvıran hünerli bir Türk kadınına öykünerek gövdemi hiç oynatmadan sıska, sarkık karnımı çalkalamayı öğrendim. Dans belleme işi bitince şarkı söyleme işine el attım. Yunanlıların şakımasını, Türklerin ağlamasını, Arapların sevdalı iç çekişlerini, hatta arada bir rastladığım Avusturyalıların hıçkırmaya benzer garip seslerini çıkarmayı becerdim. Böylece eğlenmenin tüm gizine erişince son pantolonumu sattım, bir şişe şarap satın aldım, onu tepeme dikip içerek neşelenmeye, yani dans edip, şarkı söyleyip kahkaha atmaya verdim kendimi. Ancak benim eğlenmem can sıkıntısından başka bir sonuç getirmedi. Oğlum sana yemin ederek söylüyorum, başkalarının eğlenmesi uzaktan yetsin sana, başın önünde yürürsen sonunda daha mutlu olursun. Sana kalıt olarak boş bir şişe bırakıyorum. Eğer bir gün eğlenmek isteğiyle yanıp tutuşursan bunu yüksekçe kaldır, dibine uzun uzun bak.

Baba öğüdünün verimli bir toprakta filizlenmesi gerekir, sanıyorum. Çünkü Leyba doğuştan asık suratlılığıyla çevrede ün salmıştır. Aklını dualarla bozmuş yaşlı bunaklar neşeli simhastor yortusunda sinagoga geldiklerinde onun bir karış asık suratını görünce günleri şaşırdıklarını sanıp tapınakları yıkıldığında söylenecek duaları okumaya başlarlardı.

Babasının sözlerini sesini çıkarmadan dinleyen Leyba onun o güne değin bilmediği dans ve şarkı düşkünlüğüne birden merak sardı.

— Baba, öyleyse bana nasıl eğlendiğini bir kez gösteriver. Eğlenmenin boşluğunu anlamış olurum böylece.

Çocuklarını canından çok seven Elizar ben Eliya yetmiş beşinde olmasına, üstelik midesinin yanmasına karşın döşeğinden doğruldu; çökük karnını ileri vere vere zıplamaya, tırısa kalkıp dört nala koşmaya, yüz Avusturyalı bir araya gelmişçesine hıçkırıklar çıkarmaya, minik bir kanarya gibi şakımaya başladı. Onun emekleri sonuç vermekte gecikmedi. O güne değin gülümseme nedir bilmeyen Leyba kahkahayı bastı, babası bir şey söylemeye fırsat bulamadan yerinde sıçramaya başladı, sonunda boş şişeyi kaptığı gibi dışarı fırladı.

Baba öğütlerinin öğretici etkisiyle onun yaşamı da düzene girdi. Selanik'in en neşeli adamı ününü kazanarak panayır yerinde bir eğlence barakası kurdu, böylece kendine göre bir geçim yolu bulmuş oldu. Onun gibi göbek kıvıran, karnından kalın sesler çıkaran, boş şişeden ölüm aryaları üreten biri daha çıkamazdı. Onu seyreden şişman Yunanlılar gülmekten katılırlar, neşeden yerlerinde duramazlardı.

Bilgece sözlerinin oğlu Leyba üzerindeki etkisi karşısında biraz şaşıran Elizar ben Eliya üçüncü oğlu İshak'a;

— Eğlencenin sonunun olmadığını anlayınca kendimi kitaplara verip, bilim arayışına girdim, dedi. Ne var ki yoksul bir Yahudi şu üç kitapla yetinmek zorundaydı: Yakarış kitabı, Arap düş yorumları derlemesi, faiz hesap kılavuzu. Yahudiler gibi bunları bir kez baştan sona, bir kez de Hıristiyanlar gibi sondan başa okuyunca hepsini anladım. Oysa anlamına tam varılmayan şeyler insanda araştırma isteği uyandırır. Okuduğum üç kitaptan, eğer zamanında doğru yolu görüp göbek kıvırma uğraşıyla vakit öldürmezsem, Tanrı'nın beni ve yirmi göbek soyumdan gelenleri gür otlaklarla ödüllendireceğini; eğer bir gece düşümde beyaz sıçanlar görürsem, bırakın varlıklısını, meteliksizi bile çoktan ölmüş bulunan kaynatamdan bana büyük miras kalacağını; eğer birinden bir kuruş alacağım olsa, bilmem ne kadar zamanda ne kadar faiz elde edeceğimi bir güzel öğrendim. Öğrendim de ne oldu? Can sıkıntısından patladım. Bir zamanlar aşka ve eğlenceye karşı duyduğum nefret benzeri, bilime karşı da bir tiksinti kabardı içimde. Ama çok geçmeden yeni yeni şeylere heves ettim. Anan Rebeka kitaplarımı görmeye katlanamazdı. Bir gün faiz hesabına fazla mı dalmışım nedir, oturduğum yerde uyuklarken annen

üçünü birden mangalın közleri üstüne atıvermiş. Ona biraz zararsız, deri cildiyle değerli gözüken yakarış kitabının kabına acımış. İçeriklerinin uydurukluğunu öğrenmiş olmakla birlikte kitaplarımın yanışına ağlarken sağlam kalan cilt kapağına, değerli bir ölünün giysilerine sarılır gibi sarıldım. Bir ara kapağın deri yüzünün altına yapıştırılmış; bir yazı çarptı gözüme, anlamadığım yabancı bir dilde yazılmıştı. Erişemediğim bilimin bu yazının içine gizlendiğini anlamakta gecikmedim. Yazıyı bilge dostum Avram ben İsrail'e götürdüm. O da bana sözcüklerin kendisinin de bilmediği Felemenk dilinde yazıldığını söyledi. İşte oğlum, o zaman ikinci kez en değerli şeyimi, pantolonumu satıp bir Felemenk dili öğrenme kılavuzu aldım. Geceleri Rebeka uykudayken, çetrefilli kökleri bulunan çeşit çeşit yaban çiçekleri benzeri binlerce zor sözcüğü çözdüm. Bir zamanlar yakarış kitabını koruyan kapağın deri kabı altındaki yazıyı söktüğümde aradan koca üç yıl geçmişti. Yazıda iri elmasların nasıl tıraş edilip perdahlanacağı uzun uzun anlatılıyordu. Ben ufağını dahi görmemişim, iri elması nereden bulacaktım? Gerçi bazen deniz kıyısında elime parlak taşlar geçmiyor değil, ama bunlar perdahlanmaya gelmez ki. Bilimin sonunun boşluğunun kanıtı olsun diye bu yazıyı sana bırakıyorum. Yeryüzünde birçok anlaşılmadık dil, nice okunmadık kitap bulunduğunu bilip bundan kendine doygunluk payı çıkarmalısın. Bırak başkaları dil öğrenip gözlerini bozsunlar, boş yere beziryağı yaksınlar...[10] Sen kendi yolunda git.

İshak yazıyı babasının yaptığı çeviriyle birlikte alıp teşekkür etti.

— Babacığım, bence sen durduk yerde Felemenk diline emek harcamışsın. Nasıl olsa beziryağı gene yanar, yaşlandıkça gözlerin bozulurdu. Çünkü yağ yanmak içindir, zamanla bütün gözler bozulur. İri elmasların nasıl perdahlanacağını öğrenmeme fırsat verdin ya, o bana yeter. Belki bir gün böyle değerli taşların nasıl elde edileceğini öğreten başka bir yazı geçer de elime Selanik'in en zengin tüccarı olurum.

Yaşuva, bir zaman sonra kardeşi İshak'ın gerçekten zengin bir adam olduğunu anlattı. Umduğu gibi iri elmas bulmasını öğreten bir kitap elde edememiş, ama okuduğu başka şeylerden babasının kalıtındaki (mirasındaki) eksikleri tamamlayarak sahte pırlanta işleyen bir atölye açmış, şimdi işleri çok iyi, vicdanı da temizmiş. Neden derseniz, Talmud'da kalp para basmanın günah olduğu belirtiliyorsa da piyasaya sahte pırlanta sürmenin kötülüğünden söz edilmiyordu.

Üç büyük oğul baba öğüdü ve kalıtından hoşnut, yanından sevinerek ayrılınca, Elizar ben Eliya küçük oğlu Yaşuva ile baş başa kalıyor. Yaşuva o zaman işsiz-güçsüz, düşüncesiz bir delikanlıymış, oysa şimdi Selanik kentinin en saygıdeğer eskicisidir.

Elizar ben Eliya;

— Ey benim en küçük, sevgili oğlum, diye söze başladı.

Sen doğduğun zaman yaşı epeyce geçkin, artık aklı başında bir adamdım. Ne aşka, ne neşeye, ne de bilime hevesim kalmıştı. Hatta yeri gelmişken söyleyeyim, o bilgeliğimle nasıl edip de seni dünyaya getirdiğime şaşıp kalıyordum. Neyse... Artık bütün düşüncem, anan Rebeka'nın yağ bağlamış kalçalarını, boş şişeyi, mangalda küle dönüşen kitapları unuttuğuma göre, kendimi neyle oyalayacağımı bulmaktı. Bu düşüncelerle akşamları sokaklarda dolaşırken evlerinin eşiğinde çubuk biçimindeki pipolarının açılmış lale benzeri çanaklarına tütün doldurup içen Türklere, Yunanlılara, Yahudilere dikkat ettim. Daha önce ayrımına varmıştım; kendini aşk ilişkilerine, eğlenceye, bilime verenler bunlardan zamanla bıkıyorlardı. Düşünün ki bir Türk, şalvarını topladığı gibi on seçme karısının hareminden kaçabiliyordu. Girit şarabından başı dumanlanan Yunanlı bir süre şarkı söyleyip dans ettikten sonra ya kaldırıma uzanıp yorgunluktan sızıyor ya da mide bulantısından kıvranıyordu. Yahudi'nin en bilgesinin bile Talmud okurken uyukladığı sık sık görülen şeylerdi. Pipo içmenin zevki zevklerin en üstünü olmalı ki, insanlar doymak bilmez ağızlarından eksik etmiyorlardı bu nesneyi. İşte sevgili oğlum, bu sonuca varınca annen Rebeka'nın kendi gelinliğinden diktiği pantolonumu üçüncü ve sonuncu kez sattım. Elime geçen iki kuruşla yasemin çubuklu, kehribar uçlu kırmızı Levant toprağından yapılmış bir pipo satın aldım. Eve gelip İzmir tütünüyle doldurduğum, açılmış lale benzeri çanağına közü yaklaştırmıştım ki, bilgeliğin sesi durdurdu beni.

"Elizar" dedim kendi kendime, "Rebeka'yı okşamaların, göbek kıvırmaların, Felemenk dilinin sözcüklerini sökmen tümüyle boşa mı gitti? Pipo dolusu tütünün içilmesi hiç tadılmamasından daha kötü olsa gerek. Aptallık etme, mutluluğun dumanla birlikte yok olup gitmesin!"

O günden beri Rebeka'nın kıskanç bakışlarından özenle sakladığım pipomu bir kez olsun içmedim, ama gizli gizli yatağın altından çıkarmaya, altın rengi kehribar ağızlığına dudaklarımla dokunmaya başladım. Kehribar ağızlık bana yoksul bir Yahudi'nin ömür boyu göremeyeceği, Türk hamamlarındaki kadınların memelerinin ucunu anımsatıyordu. Yasemin

çubuğun kokusunu içime çektikçe baharda burcu burcu kokan çiçekleri anımsatıyordu bana. Yasemin ağacına bülbüller konup en hünerli Yunanlılardan daha güzel şakıyorlardı sanki. Piponun çanağının kırmızı toprağı ise Yahudi ve Felemenk kitaplarındaki hikmetlerden daha üstün bilgelik taşıyan peygamberlerin, ulu din adamlarının kemiklerinin bulunduğu kutsal toprakları aklıma getiriyordu. Böylece pipoyu içmediğim sürece, evlerinin eşiğinde mutluluklarını küle dönüştüren Türklerden, Yunanlılardan, öteki Yahudilerden daha mutlu oluyordum. Sevgili oğlum, bu pipoyu sana bırakıyor, kız bedeni gibi ılık gövdesini dumanla kirletmemeni diliyorum!

Babasının bu sözlerini dinleyen Yaşuva'nın kan beynine sıçradı.

— Baba, hadım ağası gibi pipoya bile boş vermişsin. Ama onu bir güzel içseydin, şimdi iyice tütün kokusu sineceği için en azından on kuruş ederdi.

Yaşuva kabına sığmayan, ateşli bir gençti. Akıllı geçinen babasının aptallığı yüzünden sekiz kuruş yitirmiş olmanın öfkesiyle çanağı açılmış laleye benzeyen pipoyu Elizar ben Eliya'nın elinden kaptığı gibi adamcağızın kafasına çalıyor. Levant toprağı gevşekliğiyle tanındığı, Elizar ben Eliya'nın kafası ise mermer sertliğiyle Selanik'te ün saldığı halde pipoya bir şeycikler olmayıp sağlam kalıyor. Gözleri Felemenkçe yazıyı okumaktan bozulan yaşlı babaya gelince, çok geçmeden öbür dünyayı boyluyor. Elbette bunda ne Yaşuva'nın, ne de soylu öfkesinin fazla bir etkisi vardır. Okurlarımın anımsayacakları gibi mide yanmasından kurtulamayan yaşı geçkin adam beşinci oğlu olmadığına göre zaten öğütlerini tamamlayıp son görevini yerine getirmiş bulunuyordu.

Babasının ölümüyle yakından, uzaktan ilgisi bulunabilecek hukuksal ya da tıbbî açıklamalara fazla kafa yormayan Yaşuva sağlam kalan pipoyu alıp mutfağa koştu, mangaldan aldığı közle tütünü ateşledi. O günden sonra da elli yıl boyunca bir daha ayrılmadı piposundan. Dini bütün, doğruluk yolunda bir adam olduğundan sonraları babasının ölümünden önceki davranışlarını birçok kez düşündü ve bunun Tanrı'nın isteklerine uygun olduğu kararına vardı. Ana-baba değeri bilmek için insanın uzun yıllar yaşaması gerekir; Yaşuva altmış sekizine vardığında, üstelik turp gibi sağlam olduğuna göre onun yönünden böyle bir değerbilmezlik söz konusu olamaz. Sonra başka bir şey daha var, Elizar ben Eliya'nın asıl ölüm nedeni nasıl belirsiz kalmışsa, onun, oğlu Yaşuva'yı dünyaya getirme nedeni de kendi sözleriyle fazla bir açıklık kazanmamıştır. Son olarak şunu söylemeliyiz: Bütün öğütler tıpkı yasalar gibi insanların günlük kullanımları

için vardır, onun için verilir; yoksa bilgelikten yoksun bir babanın içmekten sakındığı piposunu oğluna kalıt bırakması gibi seyrek rastlanan durumlar için değil. İşte bunlardan dolayı Yaşuva, baba sözü dinlemeyip piposunu altmış sekiz yaşına değin içtikten sonra bir gün onu satıverdi. Bunda, otuz yıl daha yaşayıp ikinci bir pipoyu tütsüledikten sonra birincisi gibi en azından iki lira kârla satmak niyetinin büyük payı olsa gerek.

Akşamları kanepeye uzanıp zevkle tüttürsem de Yaşuva'nın piposunu gözüm gibi sakınıyorum. Ama içindeki tütünü hiçbir zaman sonuna dek bitiremiyorum. Bunun nedeni, çanağının büyüklüğü değil, pipoyu içerken yüreğimi dolduran çeşitli duygulardır. Dudaklarımla kehribar ağızlığa her dokunuşumda oğlu Yaşuva'nın hayli geç kalmış dersi sonunda yaşamı sona eren zavallı Elizar ben Eliya'yı anımsıyorum. Bugüne değin geçen ömrümde olanlardan dolayı değil, olabilecekken olamayan pek çok şeyden dolayı acıyorum kendime. Gidip gezemediğim ülkelerin haritaları, öpme fırsatı bulamadığım kadınların gözleri, yazamadığım kitapların renk renk kapakları geçiyor gözlerimin önünden. Masaya, kapıya atılıyorum. Ama yolculuk etmek, güzel kadınları öpmek, açılmış laleyi andıran pipoyla ilgili bir öykü yazmak olanağı bulamadığım için pipo durduğu yerde ilk ılıklığıyla öylece duruyor. İçinde yaşayan insanların her yerde olduğu gibi çoğalıp öldükleri yeni bir kenti gezdikten, başlangıçta şiirler okuyup ardından horul horul uyumaya başlayan bir kadını daha öptükten, binlerce başkalarına benzeyen, sevi ya da ölüm, bilgelik ya da budalalık üstüne yarım formalık bir öykü daha yazdıktan sonra gene yıpranmış kanepeme dönüyorum ve pipoyu neden içip bitirmedim diye kendi kendimi yiyorum.

İşte böyle, çil çil iki Osmanlı altınına satın aldığım bu nesne bir başkası için mutluluk kaynağı olabilecekken, benim dişlerimin arasında Tarantulus'un11 bir türlü uzanamadığı köpüklü kadehine benzemekten ileri gidemiyor.

7 Anadolu ile Mısır arasında kalan Doğu Akdeniz kıyıları. –ç.n.

8 Musevi çocukları daha bebekken sünnet edilir. –ç.n.

9 Eski Ahit'in (Tevrat) her şeyin sonunun boş olduğunu anlatan bölümü. –ç.n.

10 Gazyağı, elektrik bulunmadığı zamanlar aydınlanma amacıyla kandillerde beziryağı kullanılırdı. –ç.n.

11 Tarantulus: Zeus'un cezalandırması sonucu içmek için uzandığı sular, yemek istediği meyveler kendinden uzaklaşan kral. –ç.n.

DÖRDÜNCÜ PİPO

En ürkek ışın bile gideceği yere ulaşmak için binlerce yıl yol alır, ışığınkinin yanında insan ömrü ise kısacık kalır: Oyuncaklarla geçen bir çocukluk, âşık olma, çalışma, hastalıklar, ölüm. Nice teleskoplar, çizelgeler icat edilmiştir, ayrıca mantık ve göz vardır; orası öyle ama kısacık insan ömrünü tartacak teraziyi nasıl yapmalı? Bir kefesine ürkek ışını, dizi dizi rakamları, uzayı, dünyaları; öbür kefesine ise önce filizlenen, zamanla başak bağlayan, sonra da kuruyup giden bir tohumun acınası yaşamını koyacağız. Kim bilir, belki de kırk yıllık böyle bir ömür daha ağır basar.

Savaş sürüyordu. Olmuş ya da ilerde olacak savaşlardan ayırmak için bu savaşın başına “büyük” ya da “küçük” türünden bir sıfat bulacak biri çıkacaktır nasıl olsa. Savaşın sürdüğü o yıl boyunca yaşayanlar için veba gibisinden, ölüm gibisinden bir olaydı bu savaşın kendisi de.

Savaş sürüyordu ve dünya haritasındaki minicik bir noktada, eskiden İpr kenti diye adlandırılan taş yığınının yakınında, başka yerlerden gelme insanlar yatıyor, oturuyor, yiyor, içiyor, yurtları için ölüyorlardı. Bu insanlara Fransız ordusunun 118’inci Muharebe Alayı deniliyordu. Güneyden, Provans ilinden toplanan bu alayın askerleri, üzüm yetiştirici ve çobanlardan seçilmişlerdi. Kıvırcık saçlı esmer askerler altı aydır yiyip içip balçık dolu çukurlarda uyuyor, ateş ediyor, ellerini havaya kaldırarak ardı ardına ölüyorlardı ve alayın bağlı bulunduğu kolordu karargâhında 118’inci Muharebe Alayı’nın “Kara Geçit”teki mevzilerini kahramanca savundukları biliniyordu.

Tam onların karşısında, elli metre ilerde başka insanlar oturmuş, onlar da ateş ediyordu. Onların arasında kıvırcık saçlısı, esmeri azdı. Bu ak tenli, açık renk gözlü insanlar üzüm yetiştiricilerden daha iri ve kaba sabaydılar, değişik bir dilde konuşuyorlardı. Onların birliği de Pomeranya ilinin çiftçilerinden seçilmiş olup başka bir kolordu karargâhında Alman ordusunun 87’nci Yedek Taburu olarak adlandırılıyordu.

İki taraf birbirinin düşmanıydı, iki birliğin arasında hem Provanslı üzüm yetiştiricilerin, hem de Pomeranyalı çiftçilerin “tarafsız bölge” dedikleri bir toprak uzanıyordu. Bu toprak Alman İmparatorluğu’nun da değildi, Fransız Cumhuriyeti’nin de, Belçika Krallığı’nın da... Mermilerin altını üstüne getirdiği, terk edilmiş siperlerin enlemesine, boylamasına baştan başa çukurlar, hendekler oluşturduğu, nereye baksanız insan kemiği ve paslı

demirlerle kaplı bu toprak şeridi ölüydü artık ve tarafsızdı. Kelleşmiş yüzeyinde tek otçuk yetişmemekte olup temmuzun öğle sıcağında bok ve kan kokuyordu. İnsanlar bugüne değin ele geçirmek için can attıkları bu çölleşmiş toprak parçası için boğuştukları kadar ne dolgun meyveli kutsanası bahçeler, ne de bol çiçekli seralar uğruna böylesine boğuşmuşlardı. Her gün birkaç asker Fransız ya da Alman mevzilerinden “tarafsız” diye adlandırılan bu yere sürünerek ilerliyor, sarı toprağı yapışkan sıcak kanıyla suluyordu.

Kimileri Fransa’nın özgürlük uğruna, kimileri de düşman ülkedeki kömür ve demir kaynaklarını elde etmek için savaştığını ileri sürüyordu. Ama 118’inci Muharebe Alayı erlerinden Piyer Dübua yalnızca savaş olduğu için savaşıyordu. Oysa savaştan önce bütün işi üzümcülükle uğraşmaktı. Gereğinden çok yağmur yağdığı ya da asmalara filoksera hastalığı bulaştığı zamanlar suratı asılır, köpeği fazla yiyecek yemesin diye sopayla evden uzaklaştırırdı. İyi ürün aldığında ise gömleğine kolalı göğüslük takıp en yakın kasabaya eğlenmeye giderdi. Orada, “Prenslerin Buluşması” meyhanesinde eğlenceye verirdi kendini; yani garson kızların iri poposuna şaplaklar atar, kurmalı laternanın deliğinden iki jeton bıraktıktan sonra, neşeden ağzı kulaklarında, potpuriler dinlerdi. Topu topu bir kerecik hastalık yüzü görmüştü, kulağında çıkan bir çıban yüzünden az acı çekmemişti. Çocukluğunda keçilerin sırtına binmeyi, annesinin kuru incirlerini aşırmayı pek severdi. Zamanı gelince Janna adında bir kadınla evlendi. Janna’nın, güneşli geçen bolluk yıllarının iri üzüm salkımlarını andıran dimdik, esmer memeleri vardı. Piyer ona duyduğu sevgiden, karısının memelerini sıkardı sık sık. Yıllarca böyle geçti Piyer Dübua’nın yaşantısı. Fransa özgürlük uğruna ya da kömür madenlerini ele geçirmek için Almanya’ya savaş açınca Piyer kendini 118’inci Muharebe Alayı’nda buldu.

Piyer Dübua’nın elli adım ilerisinde Peter Debay derin siperde oturmaktaydı. Peter’in yaşamı Piyer’inkine hiç benzemezdi; nasıl patates üzüme, kuzey güneye benzemezse... Öte yandan ikisinin yaşamı tıpatıp aynıydı: Yeryüzünün tüm meyvelerinin, bütün ülkelerin ve tüm yaşamların birbirine benzediği gibi... Peter hiç üzüm yememiş, bu meyveyi yalnızca dükkânların vitrinlerinde görmüştü. Müzikten pek hoşlanmadığı için tatillerini dokuz kuka (lobut) oyunu oynayarak geçirirdi. Bol güneşli, yağmursuz günlerden de hoşlanmazdı, çünkü böyle havalarda otlar sararır, Peter’in inekleri yeterince süt vermezdi. Bir gün olsun kulaklarının

ağrıdığını anımsamıyordu ama bir keresinde soğuk algınlığından tam bir hafta ateşler içinde yatmıştı. Çocukluğunda babasının kocamış av köpeğiyle oynamayı, birinin ayna tutup yansıttığı güneş ışığını kasketiyle yakalamayı pek severdi. Teni süt beyazlığında, eti budu haşlanmış patates yumuşaklığında bir karısı vardı. Peter, karısı Yohanna'yı çok severdi. İşte böyle yaşayıp gidiyordu Peter Debay. Kimilerine göre özgürlük uğruna, kimilerine göre de demir ve kömür madenlerini ele geçirmek için Almanya, Fransa'yla savaşa girince Peter, 87'nci Yedek Taburun erleri arasına karıştı.

Tarafsız toprakta ne özgürlük vardı, ne kömür, ne de demir. Ancak insanlar çürümüş kemikten ve paslı tellerden başka bir şey bulunmayan bu toprağı ele geçirmek uğruna yapmadıklarını bırakmıyorlardı. Karar karargâhlarda veriliyor, yapılması gerekenler kâğıtlarda tek tek belirtiliyordu. 1916 yılının 24 Nisanında bölük komutanı, Piyer Dübua'yı çağırdı ve gece yarısı saat 2'de sürüne sürüne "Kedi Koridoru"na varmasını, çoktandır terk edilmiş bu siperden Alman mevzilerine sokulup düşman gözetleme noktalarının yerlerini öğrenmesini buyurdu.

Piyer Dübua topu topu yirmi sekiz yaşındaydı. Aslına bakarsanız, bu, fazla bir şey değildir, çünkü en ürkek ışın bile yüzlerce yüzyıl yol alır. Komutanın buyruğunu dinleyen Piyer asmaları kavuran filoksera, insanları öldüren hastalıklar türünden, savaş dedikleri bir belanın sürüp gittiğini; bu yüzden yıllar yerine saatleri saymak gerektiğini düşündü. Gece yarısını iki saat geçeye tam üç saat, bir de on beş dakika kalmıştı. Bu süre içerisinde kaputunun eksik bir düğmesini dikti, genç asmalara kükürt serpmeyi unutmaması için karısı Janna'ya mektup yazdı, ellerini sıcak maşrapanın yanlarında ısıtarak, ekşimtırak kara kahvesini höpürdete höpürdete içti.

Saat gece yarısını iki saat geçince Piyer kaygan balçıkta bata çıka tarafsız bölgeye doğru sürünmeye başladı. "Kedi Koridoru" denen siperde insan kemiklerine basa basa, dikenli tellere takıla takıla hayli yol aldı. Sonra siper bitti. Sağa ve sola, terk edilmiş evler benzeri ıssızlaşmış siperler uzanıyordu. Hangi yönü seçmesi gerektiğini düşünürken –ikisi de aynıydı nasıl olsa, çünkü ikisi de düşmana, yani ölüme götürüyordu– siperin kuytuluğundan yararlanıp soluk almaya, bu sırada çamura bulanmış basit asker piposunu yakmaya karar verdi. Ortalık sessizdi. Askerler genellikle gündüzleri ateş ediyor, geceleri ise Piyer örneği, yılan gibi sürünen tek tek kişiler göndererek ya da lağım kazarak birbirlerini çıt çıkarmadan öldürüyorlardı. Piyer piposunu tutuşturunca sık yıldızlarla süslü gökyüzüne baktı. Ne kendisi fal açar, ne de başkasına fal baktırırdı; bir gün olsun

Provans'taki köyünü başka yerlerle karşılaştırmamıştı. Ama gökyüzünün parlaklığını görünce aklına köyü geldi. Eğer hava orada da böyleyse üzüm için, Janna için iyi demekti; Janna ılık geceleri severdi. Piyer piposunu tüttürdü; hayvansı kıllı gövdesinin ılık toprağa değişinden, bu tarafsız bölgede henüz öldürülmeyip soluk almasından, ellerini, ayaklarını kıpırdatabilmesinden haz duyarak, bir süre yattı.

Ancak daha piposunu sonuna dek bitirmemişti ki, köşeden bir askerin süzüldüğünü ayrımsadı; yere uzanmış, ona doğru sürünüyordu. Aydınlık ve geniş, Provans'ın üzümcülerine ya da çobanlarına benzemeyen bir yüzü vardı; askerin yüzü gibi miğferi de, kaputunun düğmeleri de yabancıydı. Gelen kişi Peter Debay adında biriydi ama Piyer için düşmandan başkası değildi; savaşın savaş, ölümün ölüm olduğu gibi... Piyer, Alman bölük komutanının da er Peter'i çağırıp aynı buyruğu verdiğini, Peter'in de kaputunu onardığını, gebe ineklerini unutmaması için onun da karısı Yohanna'ya mektup yazdığını, ağzını şapırdata şapırdata sade çorbasını içtiğini bilemezdi. Bilemezdi ama bilse bile durum değişmezdi, çünkü ortada sürüp giden bir savaş vardı. Piyer için Peter düşmandan başkası değildi; onun karşıdan sürünerek geldiğini görünce ormanlardaki eski çağ sürüngenleri benzeri, düşmanının üstüne atılmaya hazırlanan bir kurt gibi büzüldü, kasları gerildi. Ve düşmanın hemen yanı başına sokulduğunu görünce, hatta yürek atışlarını bile duymaya başlayınca en iyi atılış durumunu seçmek için bir kertenkele, bir kurt gibi ayaklarını oynattı, ellerinin serbest kalmasına çalıştı.

Şimdi karşı karşıya yatıyorlardı. Ama ikisi de bekliyor, ilk saldıran olmak istemiyordu. İkisinin de elleri açıktaydı, birbirinin yüzüne bakmaksızın yalnızca bu düşman elleri gözetliyorlardı.

Piyer'in piposu tütüyordu hâlâ. Karşısındakini öldürmeyi istemeksizin birbirine yakın yatarlarken ikisinin de aklından ötekini öldürmenin kaçınılmazlığı geçiyordu; böyle sessizce yatarlarken birbirlerinin soluğunu yüzlerinde hissediyorlardı. Yabancı post kokusu almış iki yaban hayvanı gibiydiler. Ancak post kokusu yakın, tanıdık bir kokuydu; asker, ıslak kaput, ter, sade suya çorba, balçık kokusu...

Biri Provans, biri Pomeranya gibi iki uzak yerden bu tarafsız ve yabancı toprağa gelmiş iki askerin bildiği tek şey vardı: Düşmandılar, birbirlerini boğazlamaları kaçınılmazdı. pek çok yabancı toprak gibi yeryüzünde birçok yabancı dil bulunduğundan birbirleriyle konuşmayı denemedilerse de öylece kıpırdamadan yatmayı sürdürdüler. Piyer'in piposu tütüyordu; elinin

ufak bir hareketinin boğuşma başlangıcı ve ölüm anlamına geldiğini bilen Peter kendi piposunu yakamadığı için, karşıdan gelen tütün kokusunu içine çekerken ağzını açıyordu. Bundan Peter'in pipo içmek istediğini anlayan Piyer başını kaldırıp düşmanına yaklaştırdı. Peter ağzıyla pipoyu Piyer'in ağzından aldı. Gözler, serbest ama cansız gibi duran ellerden ayrılmadı bir an olsun. Peter pipoyu içine bir kere çekip dişleriyle Piyer'e uzattı, beriki bir-iki çekişten sonra karşısındakinin istemesini beklemeden piposunu ona aktardı. Böylece, her ne pahasına olursa olsun ele geçirmek için boğuştukları bu tarafsız toprakta iki düşman asker piponun tatlı dumanını içlerine çeke çeke aynı hareketi yinelediler. Tütün dumanını dikkatle, yavaş, çok yavaş çekiyorlardı içlerine. En ürkek ışın binlerce yıl yol alır, oysa bu iki asker, bunun, ikisinden birinin son pipo içişi olduğunu çok iyi biliyordu. Derken, bir terslik oldu, pipo sonuna değin yanmadan sönüverdi. İkisinden biri, hangisi olduğu belli değildi, tam zamanında soluğunu derin derin içine çekip piponun kısacık ömrünü uzatmayı unutmuştu. Esmer Janna'sını düşünen Piyer miydi bu, yoksa aklına ak tenli Yuhanna'sı düşen Peter miydi? İkisinden biriydi, ama hangisi olduğu belli değildi... Artık ikisi de çakmağa uzanamayacağını biliyordu, çünkü elin ufak bir kıpırtısı boğuşma başlangıcı ve ölüm demekti. Gene de ikisinden biri o kararı verdi. Fransa Cumhuriyeti'nin gözü pek savunucusu, arka cebinde çakmak taşı ile uzun bir kav taşıyan Piyer miydi bu, yoksa cebinde bir kutu kibrit bulunduran, Alman İmparatorluğu'nun yiğit savaşçısı Peter mi? İkisinden biriydi işte...

İkisi birden karşısındakinin boğazına sarılarak sıkmaya başladı. Pipo yere düştü, çamura saplandı. İki asker birbirlerini boğmaya çalışıyor, ha bire vuruyor, balçık içinde debelenip toprağa bulanıyorlardı. Biri ötekini alt edemeyince ikisi de düşmanının aynı kokuyu yayan sert, kıllı yanaklarına, damarlı boynuna dişlerini geçirdiler; sarı toprağı sıcak, yapışkan kanlarıyla suladılar. Ardından ikisi de sessizliğe büründü, didişmeden yan yana uzandılar; ancak pipo yoktu artık, tarafsız ölü toprak üzerinde ikisi de birer ölüydü.

Yıldızlardan dünyaya doğru yol alan ürkek ışınlar çok geçmeden görünmez oldu, ortalık aydınlandı; her günkü gibi geceleri balçık içinde sürünerek, lağım kazarak birbirlerini sessizce öldüren insanlar güneşi görünce bu sefer toplarla, tüfeklerle ateş ederek öldürme işlemini gürültü patırtıyla sürdürdüler. İki düşman karargâhta hem birbirinden çok ayrı, hem de tıpatıp aynı iki askerin adını kayıplar çizelgesine geçirdiler; gece yeniden bastırınca "tarafsız" diye adlandırılan toprakta, Piyer ve Peter'in

tamamlayamadığı görevi yapmak üzere iki başka insan sürünerek ilerledi. Çünkü savaş bitmemişti.

Provans'ın küçük bir köyünde esmer Janna asmalara kükürt serperken Piyer için gözyaşı döktü; ağlaması bitince Pol'ü yeni kocası olarak aldı evine. Çünkü asmaları budayan, bol ürünlü yılların üzüm salkımları gibi dik memelerini sıkan bir erkeği olmalıydı. Ondan çok çok uzaklarda, aynı zamanda yıldızlar kadar yakın bir yerde, Pomeranya'nın ufak bir köyünde ak tenli Yohanna gebe ineklerine yem verirken Peter için ağladı; inekler bakım istediği, süt beyazlığındaki bedeni okşanmadan duramayacağı için çiftliğine Paul adında yeni bir koca aldı. Erkeklerinin son pipolarını içmiş olmaları iki kadını son derece üzdü, ancak yeni kocalarına sevinip avundular. Çünkü o yıl da bütün öteki yıllar gibi yaşam kesintisiz sürüyordu.

Bok ve kan kokan tarafsız toprak 1916 Nisanında tarafsız olmaktan çıktı. Aydınlık ve ılık bir gün iki ülkeden birçok insan öldü burada, kana bulanan sarı toprak taraflardan birinin yasal toprağı oldu. "Kedi Koridoru" denen siperde ilk kez insanlar sürünerek ilerlemek yerine, korkudan başlarını eğmeden, ürküntüsüz yürüdüler. "Kedi Koridoru" bitip sağa ve sola adsız başka siperlerin ayrıldığı köşe başında apansız bir ölümün bastırdığı, iki sevgili gibi birbirine sarılmış iki iskelet çıktı karşılarına. İskeletlerin yanında bir pipo duruyordu.

Savaşta "barış piposu" görevini üstlenen, toprağa ve kana bulanmış pipo, bu zavallı asker piposu önümde duruyor şimdi. Piponun çanağının bir köşesinde, bir çimdik tütünden daha hızlı yanıp kül olan iki yaşamdan, önemsiz ama güzel iki yaşamdan arta kalmış birazcık kül var. Öyle bir terazi yapalım ki, bir kefesine en ürkek ışının binlerce binlerce yılını koyup öbür kefesine de ufak bir asker piposunun bir içimlik tütmesine yetecek kadar zaman atalım. Nasıl edip de böyle bir teraziyi yapsak, insan tohumunun serüvenini tartabilsek?..

BEŞİNCİ PİPO

Bir pipoya bolca tütün kokusu sindirmenin yeni bir eve oturulur sıcaklığı vermekten daha kolay olduğu sanılır. Romatizmalıları saymazsak ikincisini her isteyen yapabilir. Oysa pipoya tütün kokusu sindirmek her babayiğidin harcı değildir. Eğer insanda böyle bir yetenek yoksa ne basılı tarifnameler, ne de tütün satıcılarının bilge öğütleri bu boşluğu doldurmaya yeter. Beşiğinde kaynana zırıltısıyla oynadığı sırada bir bebeğin bu konudaki yazgısı önceden belli gibidir. Eğer bebecik durup dururken çığlıklar atıyor, gülüyor, el çırpıyor, uçan sineği havada yakalıyor, ikide bir beşikten aşağı yuvarlanıyor, kısacası, insan tutkularının yumağı görünümü veriyorsa, en iyisi onu pipo tiryakisi olma sevdasından bir an önce vazgeçirip yabancı koleji bitirir bitirmez eline, içinde esans kokulu minik sigaraların bulunduğu bir bayan tabakası tutuşturmaktır. Dişlerinin arasına pipo sıkıştırmaya kalkışanlar her şeyden önce ordu komutanlarının soğukkanlılığı, diplomatların kurnazlığı, dolandırıcıların açık vermezliği türünden seyrek rastlanan erdemlere sahip olmalıdırlar.

Tütün kokusuna doymuş pipoların aşırı bir hızla dönen gezegenimizin yalnızca bir köşesinde nasıl olup da bolca bulunabildiğine şaşmamak gerekir. Hemen anlaşılacağı üzere burası, başka topraklardan suyla ve bilgelik yönüyle ayrılmış Büyük Britanya adındaki ada olup, üzerinde oturanlar da birçok vapurun uğrak yeri adanın kendisi gibi, kusursuz yalnızlıkları içinde yaşayıp giden milyonlarca İngiliz’den başkası değildir.

Pipolarımdan biri, ağacının koyuluğu, ince kokusunun zor hissedilirliğiyle ötekilerden ayrılır. Bu pipo bizzat İngiltere’de gözenekli, sert mazı kökünden yapılmakla kalmayıp gerçek bir İngiliz tarafından tütsülenmiştir. “E.X.4” özel numaralı pipom, eğer onu birçok üstünlüğünden yoksun kılan Lord Grayton’un güderi kılıfında saklanmak yerine, kendi halinde Rus ozanı ben kulunuzun cebinde bulunmasını sağlayan üzücü bir olay başına gelmemiş olaydı, cüretle ileri sürüyorum ki, Edinburg’da her yıl düzenlenen pipo tiryakileri sergisinin en gözde piposu olurdu.

Piposundan düzgün aralıklarla nefes çekme bakımından Lord Edvard Grayton, İngiltere’nin birinci pipo tiryakisi sayılmaktaydı. Lordumuz soylu yaşamının eli iki yılı boyunca sevgili pipolarının güzelliğini bozabilecek ne bir öfke, ne de heyecan belirtisi göstermişti. Duygulara tutsak düşmüş

insanların nefes çekişi rüzgârın ansızın yön değiştirmesi gibi durmadan değişir durur. Oysa Lord Edvard Grayton düzgün nefes çekişleriyle ünlüydü. Birçok insan pipolarını tüttürürken at yarışlarıyla ilgili bir konuşmaya kaptırır kendini ya da önünden geçen alımlı genç bir bayana takılır gözleri, piposu az sonra söner. Ya da tam tersine, İngiltere'nin Hindistan siyasetinin başarısızlığından, yemekten sonra birkaç fazla laf etti diye adı gevezeye çıkan karısından, minik turşulu sosun tatsızlığından dolayı canı sıkılarak şişkin ciğerlerinden kopan fırtınayla zavallı pipoyu fayrap ederler. Lord Edvard Grayton sade insanlara özgü bu tür duygulardan uzak kalmasını bilirdi. Krallık ordusunun yüzbaşılarından kardeşi Bernard'ın Pikardiya yakınlarındaki savaş alanında bir Alman top mermisiyle havaya uçtuğunu öğrenince, ki kardeşi canlı varlıklar içinde en sevdiği de olsa Lord Edvard Grayton piposunu sakin sakin tüttürmeyi sürdürdü. Uşağının ağır bir tepsi üzerinde sunduğu, akrabalarının ölüm, evlenme, doğum haberlerini getiren telgrafları; kâhyasından gelen, çiftliklerinin bol ürün verdiği ya da bir şey getirmediği raporunu; gün geçmez ki, güzel adanın mahvına susamış İrlandalıların, Mısırlıların, Hintlilerin, Rusların, Almanların, hatta Buşmenlerin fitneliklerini haber veren o ciltli kitap kalınlığındaki gazeteleri okurken kılı bile kıpırdamazdı. Harfler, sözcükler, düşünceler, olaylar birbiri ardından geçip giderler; teyzeler ölür, yeğenler doğar, ulu ırmaklardan sular akar, sömürgeler genişler, imparatorluklar dağılır ama pipo, o kutsal tütsülük, centilmenler centilmeni, eski İngiltere beyefendisinin burnuna bal tatlısı kokusunu keyifle savurmaktan geri kalmazdı.

Pek olasıdır ki, Lord Edvard Grayton'un bu olağanüstü moral üstünlükleri beden yapısının kimi kusurlarıyla açıklanabilir. İngiliz soylularının özel yaşamlarının gizine düşkünlüğümüzden değil ama, "E.X.4" marka piponun romantik geçmişinin öyküsünü gözler önüne sermek için, Lord Edvard Grayton'un, bu yakışıklı, boylu poslu adamın, doğanın anlaşılmaz bir oyunu sonucu sonsuza dek bâkir kalmaya mahkûm edildiğini en başta belirtmemiz gerekiyor. Bu durumu on sekizine bastığında fark eden Lord, önce biraz melankoliye kapıldıysa da o günden sonra pipo içmeye başlayarak kendini toparladı, zamanla büyük derdini unuttu.

Lord Edvard Grayton ellisine varınca olgun bir erkekliğe ve gücünün doruğuna eriştiğini hissetti. Bu durumda evliliğine bir engel kalmıyordu. Aradan bir ay kadar geçmemişti ki, sıska, soluk yüzlü Leydi Meri, ılık eylül

güneşinde bile Şedland battaniyesine sarınıp otururken, doğanın uyumu konusunda düşüncelerini açıklayan ya da şöminenin karşısına kurulup henüz uygarlıktan uzak, yoksul dervişlerin fotoğraflarını seyreden Lord'un keyifli saatlerini paylaşmaya başladı.

Nikâhlarının kıyılması ile ikinci önemli bir olay, Lord Edvard Grayton'un yeni bir pipo edinmesi olayı aynı güne rastlamaktadır. Pipo daha önce, uzun araştırmalar sonunda Donhil fabrikasına ısmarlanmış bulunuyordu. Lord'un piposu için özellikle kalın, gözenekli bir mazı kökü seçilmişti. "E.X.4" numarası verilen pipoya altın bir bilezik takıldı, yanına özel maşası, karıştırma çubuğu, cilası, yağları eklendi; bütün bunlar gösterişli bir kılıfa konulduktan sonra Lays malikânesine, nikâh töreninin yapıldığı güne yetiştirildi.

Yeni evliler baş başa kalınca Lord Edvard Grayton geline "Şarkıların şarkısı"nı söyleyip balmumu solgunluğundaki serin boynundan öptü, sonra piposunu yaktı, koltuğuna kuruldu. Bir zamanlar zavallı Sulamid'in başını döndüren, Doğu'nun tüm güzel kokularını içine toplamış pipo tütününün dumanını burnundan üflerken, Lord, ipekli pembe pijamasıyla gelin yatağına uzanmış, ondan bir şeyler bekleyen Leydi Meri'ye sevecenlik ve doygunlukla bakıyordu.

Lord Edvard Grayton geline niçin uyumak istemediğini sormaya hazırlanıyordu ki, konuşmasının piponun zevkli içimine engel olacağı düşüncesiyle bundan vazgeçti. Sahip olmakla övünç duyduğu "E.X.4" marka piposunun daha önce kullandıklarının şöhretini gölgeleyeceği inancındaydı.

Yeni pipoyu tütün kokusuna doyurma işlemi başarıyla sürmekteydi. Ancak Leydi Meri'ye de her bakımdan özen göstermek gerekiyordu. Bu da kolay bir iş değildi. Doğa yasalarına karşı her zaman derin saygı besleyen Lord Grayton bu konuya uzun uzun kafa yorduktan sonra, İngiliz soylularının dahi uzak duramayacağı birtakım tensel zevklerden Leydi Meri'yi yoksun bırakmanın haksızlık olduğunu ve bunun zararlı olacağı sonucuna vardı. Bu durumda geriye sayın eşi Leydi Meri'ye el sürmeye değer centilmeni seçmek işi kalıyordu ki, hemencecik karar verilecek bir sorun değildi bu da. Lord Grayton, Oksford'da at yarışlarına gittiği bir gün genç dostu Lord Vilyams Ricent'le karşılaşınca Tanrı'nın büyüklüğüne bir kez daha inandı. Neden derseniz Lord Grayton yarışlara pek seyrek giderdi, ayrıca Leydi Meri'nin gitgide solan yüzü, içinde bulundukları sorunun bir an önce çözülmesini gerektiriyordu. Lord Vilyams Ricent, Lord Edvard

Grayton'u gençlik fotoğraflarında görebileceğimiz gibi, alımlı ve incecik bir adamdı. Su renginde, kırpışmayan aynı gözler, hep kapalı duran aynı ağız, tümüyle gereksiz, atakça hareketler için yaratılmış aynı uzun kollar, bacaklar... Tüm bunlara ek olarak Lord Vilyams Ricent, "O.B.48" numarası taşıyan Donhil fabrikası yapımı bir pipo içmekteydi. Gene de Lord Ricent'in asıl tutkusu pipo değildi. Tümü de cins İngiliz köpeklerinden oluşan ve sayılarının sekiz yüz on dörde ulaştığını herkesin bildiği, dünyanın en seçkin buldok koleksiyonuna sahipti. Aralarına İngiltere'nin en iyi tavlalarının sahibi Lord Robert Saymison'u da katarsak, pipo koleksiyoncusu Lord Edvard Grayton ile buldok düşkünü Lord Vilyams Ricent üçü birlikte Büyük Britanya İmparatorluğu'nun övünç kaynaklarından oluyorlardı.

Lord Edvard Grayton'un çağrısı üzerine Lord Vilyams Ricent ertesi gün yanına en seçkin on köpeğini ve buldok bakıcısı Con'u da alarak Lays malikânesine geldi.

Yüce gönüllü Lord Grayton, konuğunu eşine takdim etti, az sonra uşağın ağır tepsi üzerinde sunduğu telgraflardan birini okuduktan sonra apar topar Londra'ya yollandı.

Bundan ötesi kendiliğinden gelişti.

Malikânede eşiyle yalnız kaldıklarında Lord Edvard Grayton piposunun tütsülenme işini sürdürüyor, Leydi Meri ise Elizabet Brovining'in, menekşe rengi güderiyle ciltlenmiş sonelerini okuyordu. Leydi Meri'nin ressam Rossini'ye yaptırdığı kendi portrelerini seyretme gibi bir zevki daha vardı. Resimlerin aslına benzerliği konusunda birçok uzman söz birliği etmiş gibiydi. Malikâneye ayda bir kez Lord Vilyams Ricent geliyordu, o sırada yanında buldok bakıcısı Con ile on seçkin köpeği de oluyordu doğallıkla.

Lord Edvard Grayton'un, değerli eşi ile genç konuğunun bahçenin ıhlamur ağaçlı yollarında sakin sakin dolaştıklarını gördükçe bundan gurur duyduğunu söylemeliyiz. Ne Leydi Meri'nin yanaklarının solukluğu değişiyordu bu sırada, ne de Lord Vilyams Ricent'in piposu sönüyordu...

Eğer Lord Edvard Grayton nisan sabahlarından birinde malikânesinin bahçesinde gezintiye çıktığında ters bir olayla karşılaşmasaydı, "E.X.4" numaralı piponun tütsülenme işinin başarıyla sonuçlanması pek olasıydı. O sabah erkenden uyanıp birkaç hafif jimnastik hareketi yaptı, ardından bol sütlü lapasını yedi, sonra da Leydi Meri ile konuğu Lord Vilyams Ricent'in kahvaltıya iniş saatine kadar vakit geçirmek için av köşküne doğru yürüyüşe çıktı. O ılık nisan sabahı kestanelerin körpe filizlerini seyrede

seyrede yürüyen Lord Edvard Grayton mevsimlerin şaşmaz bir sırayla art arda değişimini, doğanın kendi içindeki uyumunu, şaşmaz düzenini düşündükçe Tanrı'nın yüceliği karşısında derin bir hayranlık duyuyordu.

Ancak ağaçların arasındaki geniş boşlukta onu pek edepli olmayan bir görüntü beklemekteydi: Lord Vilyams Ricent'in soylu buldokları kendilerini aşkın karşı konulmaz çekiciliğine kaptırmışlardı. Dokuz köpek, dilleri bir karış dışarıda, hırlayıp havlayarak, ısıracakmış gibi diş sıyırarak on köpek arasındaki tek dişi buldoğun arkasından seğirtiyorlar; beriki ise dokuzunun birden saldırısından kurtulmak için koşturup duruyordu. Sonunda dişi buldok işi fazla uzatmadı, birkaç çenileme ve kuyruk sallamadan sonra ötekilerden pek bir ayrımı bulunmayan bir köpeğe teslim oldu. Lord Edvard Grayton ilk kez böyle bir sahneyle karşılaşmaktaydı; gerçi hayvanların üreme yöntemleriyle ilgili hayli kitap okumuştu ama gördükleri onu şaşırtmakla kalmadı, masum ruhunda fırtınalar kopardı. Ancak çok geçmeden kendini toparlamasını bildi. En iyi cins ve seçkininden de olsa köpekler ile soylu İngilizler arasında dağlar kadar ayrım vardı; insan bu uygarlık uçurumu karşısında hayranlığını gizleyemezdi. Lord Grayton köpeklerin yerlere kadar sarkan dillerini görünce buldokların pipo içmemelerinin çok iyi bir şey olduğunu düşündü. Eğer tutup bir de içmeye kalksalar o narin, çıtkırıldım pipolar anında tüm güzelliklerini yitirirdi.

Bu düşünceler içinde Lord Edvard Grayton dar ağaçlıklı yol boyunca yürümesini sürdürdü. Av köşküne epeyce yaklaşmıştı. Az önce karşılaştığı beklenmedik görüntünün heyecanından ve nisan havasından dolayı duyduğu yorgunlukla köşke girip biraz dinlenmeye karar verdi. Ancak kapıyı biraz aralamıştı ki, eşikten içeri adımını atamadan öylece kalakaldı. Karşılaştığı bu ikinci görüntü hiç mi hiç olmayacak türden, edepsiz köpeklerin dalaşmasından daha korkunç bir şeydi: Leydi Meri sırtüstü yerde yatmaktaydı, aşağılık köpek bakıcısının saçaklı başını kollarıyla sımsıkı sarmıştı. O, kuzey geceleri gibi solgun yanaklarına ise güneyin yabancı kızıllığı vurmuştu. Karşı konulmaz bir kızgınlığa kapılan Lord Grayton dişleriyle piposunun sapını sertçe kavradı; şaşkınlığın, umutsuzluğun dingin yüreğinde yarattığı kasırgayla “pof” diye ilk kez piposuna öfkeyle üfledi. Ancak mutlu âşıklar fırtına bulutları saçan korkunç gölgenin eşikten bir an görünüp kayboluşunu ayırt edemediler, insanlar arasında sık sık rastlanmayan tutku dolu sevda sözleriyle fısıldaşmalarını sürdürdüler.

Lord Edvard Grayton kendini toparlamasını bildi, sertçe geri dönerek ıhlamurlu yoldan konağa doğru yürüdü. Kafasından geçen ilk düşünce şuydu: Düzeltilemeyecek bir olay olmuştu; yüksek sanat eseri, pipoların piposu, eşsiz “E.X.4” piposuna verilen iki yıllık emek boşa gitmiş, artık pipo işe yaramaz bir hale gelmişti.

Ertesi sabah, Lord Edvard Grayton her zamanki gibi sakin ve heyecansız Leydi Meri ise soluk bir yüzle ve konuşmadan kahvaltılarını bitirdikten sonra karı-koca verandaya çıktılar. Leydi’nin koluna giren Lord, sevgiyle;

— Canım, bu akşam Kahire’ye gidiyoruz. Bu yolculuk sağlığınıza iyi gelecektir, dedi.

Leydi karşılık vermedi, yalnızca yüzü biraz daha solgunlaştı, zaten solgun olan bir yüz için daha çok solmak zor bir işti. Leydi Meri’nin elinden, Elizabet Brovning’in menekşe güderiyle kaplı şiir kitabı pat diye düştü.

Akşam saat tam 8’de otomobil, Lord ile Leydi’yi gara götürdü. Onların ayrılmalarından sonra uşak, av köşkünün kapısının dibinde on buldok köpeği ile birlikte horul horul uyuyan köpek bakıcısı Con’u buldu ve ağır tepside “E.X.4” piposunu uzatarak;

— Lord hazretleri giderlerken, mükemmel davranışınızdan ve ender rastlanır yeteneklerinizden dolayı, size ödül olarak bu pipoyu vermemi buyurdu, dedi.

Yarı uykulu gözlerini ovuşturan Con, üzerinde garip, işine yaramayan armağanın bulunduğu tepsiyi tutan uşağa bön bön baktı, sonra da;

— Ya Leydi? diye haykırdı.

Uşak, büyük bir şaşkınlık içinde, uzun zamandır şaşırmak hakkından yoksun kalan gözlerini başka yöne çevirerek, dişlerinin arasından;

— Doğallıkla Leydi de Lord’la birlikte gidiyor, dedi.

Tütsülenme işi yarıda kalmış pipoyu Con’un eline tutuşturduktan sonra oradan ayrıldı.

Ancak Con, bir lord değildi, yalnızca bir köpek bakıcısıydı. Bu yüzden, pipoyu dalgınca cebine soktu, zorla kocaya verilen bir genç kızın hüzünlü şarkısını söylemeye başladı. Şarkıyı öyle acıklı söylüyordu ki, bundan çok duygulanan on cins buldok köpeğinin onu birden daha fazla dayanamayıp, kurbağa suratlarını havaya diktiler ve acı acı ulumaya başladılar.

Üç hafta sonra Oberdin’e yolum düştüğünde Con’la tanıştım, adamcağız hâlâ zavallı Leydiyi düşündükçe iç çekiyordu. Bana kısa, hüzünlü aşk

öyküsünü anlattı, sonra da “E.X.4” numaralı pipoyu armağan etti. O, pipoyu ne yapacaktı ki? Âşık olmuş bir köpek bakıcısı böyle bir pipoyu ölçülü düzgün aralıklarla içebilir miydi?

Onda Leydi Meri’nin güzel anısı, bende ise eşsiz Donhil piposu kaldı. İtiraf edeyim ki, ben bu pipoyu yalnız hoş kokusu ve soylu görünüşü dolayısıyla sevmiyorum. Hayır, ben onu içerken, siyah sert ağızlığını dişlerinin arasında öfkeyle sıkan Lordun korkunç gölgesini görür gibiyim. Ben bu pipoyu, tam içim kıvamına gelmeden bırakıldığı için, pipo içen insan nefesinin isteğe göre ayarlanamadığı için, sevda ve öfke duygularının bütün lordlardan, bütün leydilerden, doğanın uyumundan, Rossetti’nin tablolarından, güderi ciltli sonelerden, at tavlalarından, yarışlardan, mantıktan ve iradeden daha güçlü olduğu için seviyorum...

ALTINCI PİPO

Genel kanıların tersine, mucizeler, Amerika gibi yalnız iş düşünen ülkelerde bile gerçekleşmektedir. Sözünü ettiğimiz mucize, çaptan düşmüş iki müzikhol oyuncusu Corc Rendi ile karısı Meri'nin, daha önce sinema filmlerinde hiç rol almadıkları halde, "İnsanlar ve Kurtlar" filminde oynamak üzere "AUS" şirketiyle sözleşme imzalamalarıyla ilgilidir. Bu mucizenin gerçekleşmesi, karısının ihanetinden dolayı çok üzülen, belki de o üzüntüyle birçok ünlü filmin başrol oyuncusu Con Renc'in adını Corc Rendi ile karıştıran "ASU" şirketi yöneticisinin dalgınlığıyla açıklanabilir ancak (mucizeler açıklanabilirse eğer).

Bununla birlikte ne Corc, ne de Meri, başlarına böyle bir talih kuşu konmasının nedenleri üzerinde fazla kafa yormadılar. "ASU" film şirketinin ödeyeceği ortanın çok çok üstündeki ücret, hadi tutarını da belirtelim, 1000 dolar onların aklını başından aldı ve Corc ile Meri avanslarını çeker çekmez, "İnsanlar ve Kurtlar" filminin önemli bir bölümünün çekileceği Kanada gibi uzak bir ülkeye yapacakları yolculukla ilgili hazırlıklara koyuldular. Dostları, Meri'ye, Kanada'da havaların soğuk olduğunu, kendisi için kışlık yün örgü pantolon, kocası için de kalın bel kuşağı satın almasını salık verdiler. Corc'a gelince, New-York'ta, Roma'da, Tokyo'da, Moskova'da milyonlarca insanın izleyeceği böyle bir filmde oynarken, gösterişli olmasını istediği bir pipo edinmenin yollarını araştırmaya başladı. Uzun aramalar sonunda tümüyle özel yapılmış, küçük küçük delikleri olan kapalı bir küre biçimindeki çanağından en güçlü rüzgârda bile kıvılcım çıkmayacak bir piponun izine düştü ve onu bulur bulmaz satın aldı. Tezgâhtar pipoyu gösterirken bunun sürücüler, pilotlar ve denizciler için özel olarak yapıldığını açıklamayı unutmadı. Corc bu alış-verişten çok memnun kaldı, çünkü bir sinema oyuncusu, askerler gibi her an yüksekten atlamaya ya da havaya uçmaya hazır olmalıydı.

Trene bindiklerinde Corc[12] senaryoyu ezberlemeye başladı ve oturduğu kanepede kısa süre sonra avcı Tom olup çıktı. Meri de Tom'un karısı. Bu Corc'u çok duygulandırdı ve Meri'nin pembeleşen kulağının üstüne düşmüş saçlarından öptü. Rol gereği Meri, Tom'u terk edecekti, bundan şaşkına dönen Corc şöyle fısıldadı:

— Sen beni terk etmeyeceksin, değil mi, Meri? Hem de bir mavi tilki kürkü uğruna...

Terk edilmiş olmak düşüncesi dayanılır gibi değildi. O yüzden Corc insanların niçin böylesine kötü olduklarını, niçin 1000 dolar alacak diye onu işkencelere katlanmaya zorladıklarını anlayamıyordu. İyi bir insandı ve elindeki yeni av tüfeğini temizlerken oynamaya hazırlandığı rolden nefret ediyordu.

Vagonda görevli zenci kondüktör olan-biteni bir türlü kavrayamamıştı. Elinde bir av tüfeği, karısını kaçıran erkeği öldüreceğini bağırarak tekrarlayan sarı eldivenli adam tam üç gecedir onu uykusundan uyandırmaktaydı. Oysa adamın kompartımanında kendisinden ve yemeklerde sadece konserve yiyen karısından başka kimsecikler yoktu. Zenci kondüktör elbette sinema nedir bilmiyordu ve gece yarısı uykusundan uyanırken insanların nasıl bu kadar kötü olabildiklerine akıl erdiremiyordu.

Küçük Aybek kasabasına geldiklerinde Meri, Kanada'nın gerçekten çok soğuk olduğunu anladı. Onları tren istasyonunda filmin yönetmeni ile yanındakiler karşılamıştı. Yönetmen bütün oyuncuların, hatta köpeklerin bile geldiğini sevinçle bildirdi. Corc filmdeki rakibi kahpe Sam ile az sonra tanıştırıldı. Sam'ın sırtında lama yününden dokunmuş bir yelek vardı, rakibi Corc'a cakayla kartvizitini uzattı. Kartvizitte şunlar yazılıydı:

VİLYAMS POKER
Sinema Oyuncusu
New-York, Los Angeles

Sonra oyuncular kayaklarla istasyondan ormana doğru yola koyuldular. Corc, rüzgârın esişini hissederek piposunu yaktı. Pipo tam tezgâhtarın dediği gibi çıktı. Çünkü rüzgârda çanağından kıvılcımlar uçuşuyordu. Gece kalacakları yerde odaları çok iyi ısıtılmıştı. Corc uyurken karısına tatlı bir sesle;

— Meri, senin için bir kurt öldürebilirim, beni terk etmeyeceksin değil mi? diye fısıldadı.

Ertesi sabah onun elindeki sarı eldivenler ile rakibinin sırtındaki lama yününden dokunmuş bej ceket yerlerini başka giyeceklere bıraktı. Corc mamut derisi gibi sert bir posttan yapılmış pantolonunun içinde zorlukla adım atıyordu. Pantolon elbette mamut postundan yapılmamıştı, tavşan kürkündendi. Ancak Corc, kürkü kullanılan tavşanın ürkek bir hayvan olduğunu, oysa avcı Tom'un cesur olması gerektiğini düşündü. Tom ile Meri ormanın içindeki küçük bir kulübeye geldiler. Kardan etraf bembeyazdı, baktıkça insanın gözleri kamaşıyordu. Tom gözlük takmayı çok istiyordu ama avcılar gözlük takmazdı, yalnız profesörler takardı.

Kulübenin çevresinde bir sürü de düşman gizlenmişti: Kızılderililer, kurtlar bunların arasında en tehlikelisi ise beyaz derili Sam. Sam'ın karşısında Tom'un kovboy dostları bile etkisiz kalıyordu. Corc, etrafını şöyle bir inceleyince kulübenin rahat bir yer olduğuna karar verdi. Meri, Tom'a çorba pişiriyordu, bu çorba New-York kafeteryalarındaki çorbalardan daha lezzetliydi. Tom istediği zaman Meri'nin pembe kulaklarına sarkan saçlarını öpebiliyordu, ayrıca yemekten sonra doymak bilmez garsonlara hesap ödemek gibi bir sorunu yoktu. Corc Meri'yi, binlerce pulla süslü cicili bicili giysileri ile birçok kez görmüştü. Ama Meri bir kız öğrenci gibi düz taranmış saçları ve üzerindeki sade basma entarisi ile ona hiçbir zaman bu kadar güzel görünmemişti.

Tom hayranlıkla fısıldadı:

— Meri, seni seviyorum.

Ve Meri buna yürekten sevindi. Ancak Meri bir kadındı; New-York'un gökdelenlerindeki ya da Kanada ormanlarındaki her kadın gibi o da daha güzel olmayı isterdi. Yeter ki şu eksikleri tamamlasın: Parlak renkli bir başörtüsü, boynunda bir dizi boncuk, bir de küçük el aynası... Corc Rendi, bu ıvır zıvır şeylerin New-York'ta iki dolara satın alınabileceğini biliyordu; değil kendisi gibi "İnsanlar ve Kurtlar"daki rolünden bin dolar alacak oyuncunun, en basit figüranın bile her oyuna çıkışta eline beş dolar geçerdi. Ancak bütün bu düşüncelerin pratikte bir yararı yoktu, çünkü Meri ile evli olan Corc değil Tom'du, Kanada ormanlarının ortasında New-York mağazalarını bulamazdınız. Öte yandan Meri'nin gülümsemesi gitgide hüzünlü bir hal alıyordu. Tom'un her fırsatta övdüğü güzelliğini kendi gözleriyle görmesi için ona bir el aynası armağan edilemez miydi?

Sonunda Tom, ne olursa olsun küçük Meri'sini sevindirmeye karar verdi. Kulübeden beş saatlik bir mesafede ünlü dolandırıcı Curs'un kürkçü dükkânı bulunuyordu. Tom, altı köpeği peş peşe dizip, kızağıyla yola koyuldu. Altında karlar gıcırdıyor, rüzgâr uğulduyor ve piposu tam istediği gibi çalışıyordu. Curs'un dükkânında gereken her şey vardı: Parlak yeşil başörtüsü de, el aynası da, iri boncuklar da... Curs düzenbazı, Tom'un istediği ıvır zıvır karşılığında bir mavi tilki kürkü istedi, ama Tom'da mavi tilki kürkü ne arasın? O yüzden ne başörtüsü alabildi, ne el aynası, ne de boncuk. Tom gerisin geri döndü; karlar gıcırdıyor, köpekler havlıyor, piposu kıvılcım saçmadan tütüyordu. Bir zamanlar karısına en ucuzundan yeni bir şey alabileceği bir doları bile bulunmadığından New-York mağazalarının vitrinlerinden sık sık uzaklaşmak zorunda kalan zavallı müzikal oyuncusu

Corc Rendi, insanların niçin bu kadar kötü olduklarını, Curs'un hiç olmazsa bir el aynasını, ufacık bir el aynasını Meri'den niçin esirgediğini anlayamıyordu.

Kulübesine dönen Tom, karısını pembe kulağına sarkan saçından öptü, tüfeğini aldı, ormana gitti. Orman insanın içine korku salıyordu, oysa piposunu tüttüren Tom'da korku diye bir şey yoktu. Tom aradığı hayvanı görünceye kadar uzun süre yol aldı. Avını görür görmez ateş etti ve koştu, ama oraya varınca yalnızca yerde kırmızı bir lekeyle karşılaştı. Bundan dolayı üzüntüye kapılmayan Tom, yaralı hayvanın izini sürdü ve birkaç dakika sonra kahpe Sam ile burun buruna geldi. Adam mavi tilkiyi elinde tutuyordu, tilkiyle birlikte aynayı, aynayla birlikte güzel Meri'nin gülümsemesini... Tom avın elinden kaçtığını biliyordu, artık yapacağı bir şey yoktu. Suratını astı, rakibine sırtını döndü, oradan uzaklaştı. Tom bir tilki yüzünden adam öldüremezdi, hatta tilki mavi olsa bile. Tom, Meri'nin çok güzel olduğunu ve boncuksuz kaldığını, karşı karşıya geldiklerinde Meri'nin onun gözlerine bakar bakmaz bütün bunları anlayacağını düşündü. Kulübesine dönmek üzere yola koyulduğunda yönünü şaşırdı, kurtların saldırısına uğradı. Kebek hayvanat bahçesinden getirilen kocamış kurtlar başlangıçta saldırmak istemediler. Yönetmen buna çok kızdı. Sonra hayvanlar ister istemez saldırdılar, hatta Corc'un köpeklerinden birini boğazladılar. Corc biraz korktu, ama Tom cesur olmak zorundaydı. Kendisini toparlayıp önce piposunu sonra da bir kır ateşi yaktı, ucu yanan odunları kurtlara savurarak kendini savundu. Kuyruklarını bacaklarının arasına kıstıran kurtlar kabahat işlemiş köpekler gibi uluyorlardı. Sabaha doğru, ortalık aydınlanınca Tom gideceği yönü buldu ve kulübesine doğru yola çıktı. Ama oraya vardığında kötü bir şey olduğunu anladı, çünkü kapı ardına değin açıktı, içerde Meri yoktu ve Tom'un aklına ilk gelen Kızılderililer oldu.

Fakat Corc Rendi coğrafya derslerinden biliyordu ki, buralarda kızılderiliye rastlanmazdı. Elbette Meri'yi kahpe Sam kaçırmıştı. Ama Corc asıl rakibinin, film gereği adı Sam olan yüzsüz Vilyams Poker olduğunu biliyordu. Corc boş kulübeyi görünce Vilyams Poker'in artık onun elinden kurtulamayacağını, onu öldürmeden edemeyeceğini iyice anladı, çünkü Meri tilki değildi, karısını başkasına kaptırmazdı.

Tom altı köpeğin çektiği kızağı ile yeniden yollara düştü. Fakat bu tarz yolculuklarda sık sık görülen bir terslik geldi başına, kızaktan yuvarlanarak kara saplandı. Düzenbaz Curs, bir rastlantı sonucu onu orada görüp

kurtardığında ayakları çoktan donmuştu. Curs'un sinsi sinsi gülümseyerek viski ikram edişinden, Tom onun, kahpe Sam'ın o sırada nerede bulunduğunu bildiğini anladı. Birkaç kez Curs'u sorguya çekmeyi denedi, ama her seferinde düzenbaz herif, Tom'un kadehine viski koyarak gerçeği söylemekten kaçındı. Eğer Tom, tezgâhın üstündeki mavi tilki kürkünü fark etmeseydi, bu olayın nasıl sona ereceğini kimse bilemezdi. Tom masaya o kadar şiddetli bir yumruk indirdi ki, viski şişesi ve bardaklar havaya fırladı, o ana kadar sinsi sinsi gülmeyi beceren Curs, korkudan tir tir titreyebileceğini de gösterdi. O korkuyla, Sam'ın getirip kendisine bir mavi tilki kürkü sattığını, sonra da yanındaki bir kadınla birlikte Kebek'e gittiğini itiraf etti.

Tom, iyice ısınmaya bile fırsat bulamadan, kahpe Sam'ın peşine düştü. Bir saat sonra Aybek istasyonundaydı, bütün oyuncular trende yerlerini almışlardı. Sam, kalın kürk gocuğunu çıkarmış, lama yününden fiyakalı yeleğini giymişti. Meri ile Sam aynı kompartımandaydı ve Corc onların birbirlerine neşeyle göz kırptıklarını fark etti. Öbür kompartımanlara ise yönetmen ile ikinci derecedeki oyuncular, figüranlar, hatta kurtların boğazladığı köpek dışında bütün köpekler yerleşmişlerdi. Corc, vagonun altına girip oradaki bir kirişe tutunarak yolculuk etmek zorundaydı, çünkü Tom çok yoksuldu, bilet alacak parası yoktu. Corc dişini sıktı, Meri uğruna kirişe asılı gitmeye dünden razıydı. Tüm gücüyle dayanıyor, bir yandan da kusursuz piposunu tüttürüyordu. Tepesindeki özel kompartımanda ise şen şakrak Meri, kahpe Sam ile cilveleşiyordu.

Eğer karşısına, elindeki mavi tilki kürkünden ve "ASU" şirketi ile yaptığı beş filmlik sözleşmeden yararlanıp sevgili Meri'yi kaçıran kahpe Sam çıkmasaydı, zavallı Corc Rendi, karısı ile minik kulübelerinde gül gibi geçinip gideceği bu karlı ormanı hüzünle terk etmek zorunda kalmayacaktı. Karların ortasında terk edilmiş, suçlu köpekler gibi kendi başlarına uluyup duran, sırtlarının derisi, yedikleri sopalardan çizik çizik, tüyleri ise ucu ateşli odunlardan yanık, kocamış dört kurdun ve film dekoru olarak kullanılan kulübenin bulunduğu ormandan hüzünle ayrıldı Corc.

Gece ekspresi ile tek başına yolculuk ediyordu. O sırada Meri ile kahpe Sam, "Aleksandriya" otelinin salonunda dinlenmekteydiler. Avcı Tom, otelin aynalı döner kapısından içeri geçtiğinde, pek çok İngiliz lordu ve sonradan görme Kaliforniyalı zengin tanımış bulunan kapıcı ile otelin öbür müşterileri, onun tavşan kürkünden kışlık pantolonuna bakarak kahkahayı bastılar. Gülenler arasında kimler yoktu ki? Sıska bacakları üzerinde

yaylanarak yürüyen kürk tüccarları, rüzgâr yanığı yüzleri yolunmuş Amerikan kazlarının derisi gibi pütürlü, başlarına Paker mağazasından aldıkları birer eşarp sarınca şıklaştıklarını sanan işçi kadınlar, gülerken koyu kırmızı dillerinin ucunu gösteren küçük zenci garsonlar... Daha kimleri isterseniz... Onlar, kahpe Sam ile birlikte 68 No’lu geniş otel odasında kalan Meri’nin; garsonların, müzisyenlerin bulunmadığı ama kurtların kol gezdiği, karla kaplı orman ortasındaki Tom’un zavallı kulübesine bir daha dönmeyeceğini bildikleri için gülüyorlardı. Corc’a asıl acı gelen, bu kötü insanların onun temiz aşkı ile alay etmeleriydi.

Meri’nin, her birinin kapısı aynı ama numaraları ayrı 300 odadan birinde bulunduğunu hisseden Tom, yukarı çıkmak istediyse de uşaklar onu bırakmadılar. O zaman Tom, uşaklardan çok küstahça davranan birini iterek üst kata tırmandı. Adamın ünlü düzenbaz Curs’tan başkası olmadığını anlamıştı. Tom 300 kapıdan gerekli olanı buldu; çünkü mavi tilkiyi vurduktan sonra yolunu yitirdiği sık Kanada ormanlarının içinden onu çekip çıkaran sezgisi güçlü, yiğit bir yüreği vardı. Bu kapının arkasında kahpe Sam, Meri ile gönül eğlendiriyordu, kapının üzerindeki numara 68’di. Kapalıydı kapı, ama ormanda dibinden kesilmiş ağaçları omuzuyla iterek devirmeyi beceren Tom öyle bir abandı ki, kapı gıcırdayarak ardına kadar açıldı.

İçeri girince orada duran film yönetmeni gelip Tom’un karşısına dikildi, filmin en önemli bölümünün güme gitmemesi için oyuncu Corc Rendi’ye, kendine hakim olmasını tavsiye etti. Fakat Corc’un bu gibi öğütlere karnı toktu, üstelik kaya gibi sağlamdı, piposunu tüttürüyordu, kararını vermişti. Meri’nin mavi tilki olmadığı kesindi, biliyordu bunu. Ayrıca kapıyı zorlayıp içeri girdiğinde karşılaştığı görüntü kanını beynine sıçratmaya yetmişti. Korkunçtu, çok korkunçtu. Meri, Vilyams Poker’in dizlerine oturmuştu; küstah aktör, karısının pembe kulağının üzerine sarkan saç demetini öpüyordu.

Avcı Tom’un bütün cesaretini yüreğinde duyan Corc, artık daha fazla duramazdı. Piposunu dişlerinin arasında sımsıkı kavradı, düşmanını ıskalamamak için iyice nişan aldı ve ateş etti. Müthiş bir gürültü koptu, Vilyams yere düşerken Corc kıvançla gülümsedi. Ama o da nesi? Yüzsüz herif, kocaman sarı iğrenç gözlerini baygın baygın kaydırarak Meri ile kikirdeşmiyor mu? Corc işe yaramayan tüfeğini fırlatıp attı, gerçek bir orman adamı gibi Vilyams’ın boğazına sarıldı. Yönetmen ile yanındaki adamlar onu çekip adamın üstünden aldılar; çıldırdığını, böyle giderse ona

deli gömleği giydireceklerini söylediler. Bir türlü anlayamıyordu Corc Rendi! Niçin kötü adamlar Vilyams denen herifin, karısı Meri'yi açıkça baştan çıkarmasına göz yumuyorlardı? Hatta bununla da yetinmeyip Corc, karısını geri almak istediğinde –Meri mavi tilki değildi, rakibine bırakamazdı– onunla alay etmişler, elini kolunu tutmuşlardı. Nedendi bütün bunlar?

Vilyams Poker divanda yatıyordu. Başı ıslak bir havluya sarılıydı. Güzel Meri'nin ısrarlarına dayanamayıp kıskanç koca yeteneksiz oyuncu Corc Rendi'yi bağışlamıştı. Ama yönetmenin öfkesi geçecek gibi değildi; Corc'a rolünün sınırlarını aştığını, bunun dışında filmin en heyecanlı yerinde tüttürdüğü piponun dumanı içinde yüzünün net gözükmediğini, "ASU" şirketinin onun sözleşmesini bir daha yenilemeyeceğini sert bir dille bildirdi.

Corc ile Meri, ekspresle evlerine dönerlerken, artık ortada ne Tom vardı ne de avcı tüfeği; zenci kondüktör geceleri uykusunda sıçramadan rahatça uyuyordu. Ama Meri çok sinirliydi, Corc'un yeteneksizliğine öfkelendiği için pembe kulağına sarkan saçlarını öpmesine bir kerecik olsun izin vermedi. Şu söz ağzından hiç düşmüyordu:

— Aptalsın sen! "ASU" büyük şirkettir. Şimdi ne yapacağız?

Ama Corc'un bu soruya yanıtı kaçamaklıydı, o da şöyle fısıldıyordu:

— Meri, beni seviyorsun, değil mi?

Corc, çekimi bitirilemeyen filmdeki Meri'nin kısa süren aşkı ile onun, sevgili karısı uğruna kurtlarla boğuştuğu, bir vagonun altında kirişlere tutunup yolculuk yaptığı, Curs'un dükkânının önünde karlarda yuvarlandığı, "Aleksandriya" otelinde garsonların alaylarına katlandığı kendi aşkını karşılaştırdı.

Çok geçmeden, yalçın kayalara benzeyen New-York gökdelenleri gözüktü. Burada kimse Kanada'nın kuytu ormanlarında uluyan kurtları düşünmezdi. Bu kurtların ulumaları ile bir dereceye kadar ilintili olan son dolarlar da suyunu çekince işsiz güçsüz kalan aktörün sıkıntılı günleri başladı.

Corc, içine giremediği lokantaların önünden geçerken, ormandaki sevimli kulübede güzel Meri'nin avcı Tom'a pişirdiği lezzetli çorbayı özlüyordu sık sık. Öte yandan Meri'nin öfkesi dinmiyordu bir türlü. Çünkü yeni giysilere, güzel kolyelere, boy aynasına kavuşmamıştı gene de. Yeni bir elbise giymeden bile ne kadar güzel olduğunu görmesi için bir boy aynasının olmasını öyle çok istiyordu ki! Üstelik mağazalarda bolca ayna

satılıyordu, New-York'ta ise adım başı mağaza vardı. Ama bunların her birinde, dolandırıcı Curs'un bir el aynası ve bir dizi boncuk için bir mavi tilki kürkü istemesi gibi, kötü insanlar, Meri'nin sevdiği şeylere karşılık avuç dolusu dolar istiyorlardı. Bu yüzden Corc, tüm neşesi kaçan Meri'ye boy aynası bile alamadı. Meri durmadan ağlıyor; kötü bir oyuncu olduğu, sinema ile gerçek yaşamı birbirinden ayırt edemediği, kutsal sanata kıskanç bir erkeğin acınası davranışları ile yaklaştığı için onu ayıplıyordu. Corc sonunda suçunu anladı, bir daha böyle davranmayacağı konusunda Meri'ye söz verdi. Corc, işsiz geçen günleri boyunca uzun uzun düşünmüş ve sonunda, çevresinde olup bitenlerin, iyi ya da kötü şirketlerin değişik filmlerinden başka bir şey olmadığı sonucuna varmıştı. Corc yeni bir film çekimine kendini esaslı bir şekilde hazırladı, şimdi artık şirketlerin en iyisi "VV" dahi onunla sözleşme imzalayabilirdi.

Ancak "İnsanlar ve Kurtlar" filminin öyküsü, Amerikan gazetelerinin diline düşmüştü. Corc film şirketlerine hizmetini sunmaya gittiğinde, "Aleksandriya" otelinin uşaklarının zavallı Tom'u tefe koymaları gibi hepsi de onu alaya aldı, Meri'nin bir boy aynası edinmek için kendini yiyip bitirdiğini anlamazlıktan geldiler.

Bir sabah Meri, Corc'a, "VV" şirketinde önemli bir filmde oynayan Vilyams Poker'in yanına gideceğini, ondan, kendisine bir kraliçe rolü, yeteneksiz kocasına da bir figüranlık görevi isteyeceğini söyledi. Gidiş o gidiş, bir daha geri dönmedi. Akşama doğru tedirginlikten kurtulamayan Corc karısının peşine düştü. Poker, bir apartmanın 17. katında oturuyordu, Corc, kendisini içeri almalarını beklerken, pencereden, yalçın kayalara benzeyen gökdelenlere baktı ve "VV" şirketinin film yönetmeninin göz boyayıcı bir adam olduğunu, koskoca kenti bile başka bir şekle sokabileceğini düşündü.

Film çekim makinasının çıtırtısına benzeyen bir ses duyunca Corc içerde film çekildiği kanısına vardı ve hızla içeri daldı. Yanılmamıştı. Meri, Vilyams'ın kucağında oturuyor ve çok doğal bir biçimde öpüşüyorlardı. Öpüşmelerinin kendine özgü bir havası vardı doğrusu. Öpüşmeyi gören safın birisi onların bu işi gerçekten yaptıklarını sanabilirdi. Bu sevişme sahnesi, sinema sanatının inceliklerini bilen Corc'un çok hoşuna gitti ve dayanamayıp bağırdı:

— Bravo! "VV"nin şanına yaraşır bir oyunculuk!

İrkilerek giysisinin göğüs düğmelerini ilikleyen Meri, perdenin arkasına kaçtı. Vilyams Poker çılgına dönerek Corc'un yanağına bir tokat patlattı.

Rol gereği atılmışa benzeyen bu tokat Corc'un çok canını yaktı. Filme alınan senaryo gerçekten tuhaftı; filmin güldürü mü, yoksa dram mı olduğunu anlayamayan Corc, nasıl davranacağını bilemedi. Ama sonunda Vilyams ile Meri'nin dram oynadıkları kararına vararak o da Vilyams'a bir tokat patlattı. Bunun üzerine beriki dolaptan iki tabanca çıkarıp birini Corc'a verdi. Corc'un yanılmadığı, oynanan filmin bir dram olduğu açıkça ortadaydı. Corc dinginliğini (sükunetini) hiç yitirmedi. Çünkü sinema sanatında tabancaların, tüfeklerin yalnızca gürültü çıkardıklarını, kimseyi öldürmediklerini biliyordu. Corc, ateş etme sahnesinin etkisini arttırmak için duruma en uygun biçimde nişan aldı.

Vilyams Poker, tıpkı "Aleksandriya" otelinde olduğu gibi yere yuvarlandı, ancak bu sefer sarı gözlerini Meri'ye doğru çapkınca kaydırmadı. Meri ise şaşkınlık içinde "Katil!" diye bağırdı ve hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Corc, Meri'nin gözyaşı dökmesinin rol gereği olduğunu bilmekle birlikte, gene de çok şaşırdı. Karısının gözyaşlarını görmeye dayanamadığı için;

— Meri, iyi rol yaptım, değil mi? diye sordu. Artık sana bir boy aynası alabilirim diye bağırdı.

Çok geçmeden polis üniformalı figüranlar içeri girerek onu alıp götürdüler. Filmin kalan bölümlerinin çekimi için onu yerleştirdikleri evde, "Aleksandriya" otelinin oda kapılarına benzeyen üstü numaralı, birbirinin aynı bir sürü kapı vardı. Ancak burası çok rahatsızlık verici bir evdi, Corc burada birçok sıkıntıya katlanmak zorunda kaldı. Vagonun altına asılarak yaptığı yolculuğun sıkıntısı bunların yanında hiç kalırdı. Günlerini birazcık olsun keyiflendiren tek eğlencesi piposuydu. Piposunu hem tüttürüyor, hem de bilimsel bir buluşu seyreder gibi onu zevkle seyrediyordu. Her ne kadar bulunduğu evde hiç rüzgâr yoksa da Corc, cephedeki bir asker gibi her an yüksekten atlamaya ya da havaya fırlamaya hazır olması gerektiğini aklından çıkarmıyordu.

Günler art arda dizildikçe Corc'un içini bir bunaltı kapladı. Onu, seyircilerin yüzde yüz ıslıklayacağı berbat bir filmde oynamaya zorluyorlar gibiydi. Galiba "VV" onun sandığı gibi iyi bir film şirketi değildi...

Sonunda yönetmen, bir sonraki sahnenin çekimine geçti. Yargıç peruğu taşıyan bir sürü figüran Corc'la birlikte oynuyordu. Bir zamanlar "ASU" şirketi adına dolandırıcı Curs ve "Aleksandriya" otelindeki küstah uşak

rolünü oynadıktan sonra şimdi “VV” şirketine geçen bir tanesi önemli bir roldeydi.

Salonda ikinci derece rollerden birini oynayan Meri’yi görünce Corc bağırdı:

— Meri, ben bu filmde senin için oynuyorum! Çektiğim sıkıntıları sana anlatamam! Meğer “VV” şirketinde çalışma koşulları ne kadar zormuş!

Ancak Meri, ona hiç karşılık vermedi. Rol gereği eşarbı ile örtünüp yüzünü öbür yana döndü.

Corc’u tekrar kaldığı berbat eve götürdüler, birbirinin benzeri günler gene art arda sıralanmaya başladı. Buna daha fazla dayanamayan Corc, “VV” şirketinin yönetmenine bir mektup yazarak film çekimleri arasındaki boşlukların onu canından bezdirdiğini, çekimin hızlandırılmasının iyi olacağını bildirdi. Onun önerisini kabul eden yönetmen, bekçi gibi giyinmiş asık suratlı bir figüranı Corc’a gönderdi ve ertesi gün filmin son bölümünün çekimine hazırlanmasını bildirdi.

Corc’u sabaha doğru uyandırdılar. Bir zamanların zavallı oyuncusu Corc Rendi, şimdi artık doruğa tırmandığını, artık bundan iyisinin olmayacağını biliyordu. Beş kıtada afişlerden inmeyen “ekranların kralı” Japon mim sanatçısı Sako Hakayava onun yanında sıfır kalırdı.

Film seti Corc’un çok hoşuna gitti. Çünkü öteden beri çağdaş teknolojinin başarısının sonuçları olan kocaman tankları, minicik telefonları, görkemli dikilitaşlara benzeyen vinçleri, yarış arabalarını sinema perdesinde seyretmeyi pek severdi. Onu bir odaya soktuklarında dekorun güzelliği ve etkileyiciliği hemen dikkatini çekti: Çıplak duvarlar, tepede son derece güçlü üç lamba, dişçi koltuğunu andıran, bununla birlikte ondan daha etkileyici ve insanın içine ürperti veren geniş bir koltuk. Corc “VV” şirketinin gerçekten hiçbir masraftan kaçınmadığını anladı. Bu sahnede Corc’tan başka iki oyuncu daha vardı; birisi papaz rolünde, öbürü ise Corc’un pek aklının ermediği başka bir rolde.

“VV” şirketinin uzun bir silindir şapka giymiş yönetmeni yanına gelerek Corc’a, dinginliğini (sükunetini) yitirmemesini söyledi. Fakat nice zorlu çekimlerin üstesinden gelmesini bilen aktör Corc’un bu gibi öğütlere gereksinmesi yoktu. O, New-York’ta, Roma’da, Moskova’da, Tokyo’da milyonlarca seyirciye gösterilecek olağanüstü bir filmde oynadığını biliyordu. Yüksek koltuğa cakayla oturdu. Fakat birdenbire yaptığı bir yanlışlığın filme zarar vereceğini düşündü, yarısı içilmiş pipoyu üzüntüyle ağzından çıkararak;

— Alın şunu! Dumanı yüzümü örtebilir, dedi.

Koltukta otururken artık Meri'nin her istediğini alabileceğini, terk ettiği kocası avcı Tom'a yeniden döneceğini düşünüyordu. Birlikte çok çok uzaklara, Kanada'ya, kocamış kurtların ölüme terk edildiği ormana gideceklerdi. Corc kurtların yine de insanlardan daha iyi olduklarına inanıyordu, iyi ki böyle zor filmlerde oynamıyorlardı zavallı hayvanlar. Elektrik akımı büyük oyuncu Corc Rendi'nin sırtına ilk yayılışında avcı Tom bir kez daha şöyle fısıldadı:

— Meri, bana döneceksin değil mi?

Sürücüler, pilotlar, denizciler için yapılmış özel pipoyu, Corc'un aklının ermediği bir rolde oynayan, karalar giymiş önemsiz oyuncu kendisine şans getirsin diye onun elinden aldı. Bu önemsiz oyuncu büyük bir savaş filminin çekildiği Pikardiya'ya doğru yola çıktı az sonra. Ancak oradaki oyunculuğu uzun sürmedi. Her iki sahibinin başına gelen tehlikeden sağ salim kurtulan pipo ise daha sonra benim elime geçti. Bana gelince, ben hâlâ rolümü oynamaktayım ve öyle sanıyorum ki, bu benim son rolüm olmayacak. Bu kusursuz pipoyu içmek istediğim zamanlar havanın rüzgârsız olmasına dikkat ediyorum. Ama "VV" film şirketi yönetmeni yüreğini serin tutsun, filme zarar vereceğim gelmesin aklına, gerekirse şöyle bağırabilirim:

— Alın şu pipoyu! Dumanı yüzümü örtebilir.

12 Öykü boyunca geçecek olan Corc ve Tom adlarının aynı kişiye ait olduğu unutulmamalıdır. –ç.n.

YEDİNCİ PİPO

Eskiden insanlar tılsım niteliğinde birtakım değerli taşlar taşırlardı üzerlerinde. Alkolden korunmak için soğuk yüzlü ametist taşı; öfkeyi yatıştırmak için kızılağaç, safran ve her şeyi bağışlayan güneşin birleşimi olan nazik topaz; tutkuların en belalısı sevda tutkusuna karşı firuze gibi... Ancak değerli taşlar herkesin kolayca elde edebileceği şeyler değildir. Duyarlı ruhsal yapımın kimi özelliklerinden ötürü büyüye karşı ben de bir tılsımım olsun istiyordum. Bolca değerli taş sahibi, düş dünyası zengin insanlar, büyüleri şiirsel adlar taşıyan değişik tanrıçaların marifeti sayarlar. Mutlu bir olayın karşıma çıkardığı bir nesne, daha doğrusu o nesnenin kalıntısı tılsım olarak benim için güzel bir acem firuzesinin yerini tuttu.

Bu nesne, topraktan yapılmış, ağızlığının ucu kırık bir Hollanda piposudur. Bütün Hollanda pipoları gibi bu da beyazlığı ve masum görünüşü ile başka tür pipolardan kolayca ayırt edilebilir. On sekiz kilisesine karşın tek bir batakhanesi bile bulunmayan Guda kentinin bütün insanları bu tür pipoların üretimiyle geçimlerini sağlarlar. Kar beyazı başörtülerine uysallığın maviliği vurmuş cana yakın Hollandalı kadınlar, eğer günahkâr ve ahlakça çökmüş İbrani ülkesi tarihte bir rastlantı sonucu Hollanda'nın yerini almamış olsaydı, kutsal kitaplardaki olayların rahatça sahneye çıkabileceği bu yerlerin kutsal toprağından güzelim, düzgün pipolar yaparlardı. Hollanda'nın erdemli erkekleri, bu çiğ pipoları fırınlarda azizlerin, ermişlerin başlarını ışık halesi gibi kuşatan alevlerin sıcağında pişirirler. Daha sonra on binlerce pişmiş pipo, Hollandalı babaların, oğulların, dedelerin, kaynataların, damatların hatta yalnızlık içindeki umutsuz bekârların; kum tepeleri, kentler, kanallar, değirmenler ortasındaki çalışma zamanlarına, boş vakitlerine anlam verirler, ruh katarlar.

Evli olsun, bekâr olsun bütün Hollandalılar, yalnız vicdanı temiz olmayanların yaptıkları her işte acele ettikleri inancıyla, pipolarını yavaş yavaş, hiç acele etmeden içerler.

Artık asıl amacına pek hizmet etmeyen, gene de gözüm gibi sakladığım bu ağızlığının ucu kırık pipo, Alkmar yöresinde büyük bir çiftliğin sahibi Martin Van Broot adındaki vicdanı temiz bir adama aitti. Uzun sapının bir bölümünden yoksun kaldıktan sonra naçiz yazarınızın eline geçen bu piponun öyküsü, ilk gençlik günlerimin hüzün verici, dokunaklı anıları ile yakından ilintilidir.

Henüz on sekizindeydim, daha pipoya başlamadığım için “Solomka”[13] marka sigaralardan içiyor, o yüzden sık sık göğsümde, tam iman tahtasının altında bir sızı hissediyordum. O zamanlar öylesine saftım ki, firuzenin ya da türevlerinin ilerde, bir gün tılsım olarak işime yarayacağını aklıma bile getirmiyordum.

Herhalde bunu hesaba katan yazgım, Dekameron’un kahramanlarına benzeyen kişilerin günümüzde olabildiğince çoğalıp karanlık işler çevirdiği günahkâr İtalya’yı bir yana iterek yolumu erdemli Hollanda’ya düşürdü.

Alkmar’a geldiğimde 1909 yılının bahar günlerinden biriydi. O gün pazar olması dolayısıyla kentin bütün insanlarının doluştuğu kilisede gök gürültüsünü andıran sesiyle vaaz veren papazın görkeminden ve vitrinleri dolduran, keops piramitleri gibi üst üste yığılmış kırmızı yuvarlak kaşar peynirlerinin çokluğundan ürktüğüm için kanal boyunca yürüdüm; iki saat sonra sahiplerinin çiftçilikle uğraştığını bildiğim, nişasta beyazlığında bir evin kapısına vardım. Kapıyı çalmam üzerine karşıma on iki genç kız, daha doğrusu, en küçüğü beş yaşında olduğu için “genç kız” nitelemesinin pek uygun düşmeyeceği on iki dişi yaratık çıktı. Büyüklere gelince... O günkü delikanlılık çağımda bile gözüme genç kız gibi gözüktüklerini söyleyemem. Kızların arkasından, adım atışları arasında geçen sürede insanın, yaşamın derin anlamını düşünme fırsatı bulacağı, yaşı altmışlarda ama dimdik yürüyen bir adam geldi. Adamın uzun saplı toprak piposunun kırmızı ateşi, yüzünü kaplayan kır düşmüş gür sakalının ortasında, denizin beyaz köpüklü dalgaları arasında yükselen bir deniz feneri gibi yanıp yanıp sönüyordu. Hem ahlak kuralları ile hem de ödemem gereken Hollanda florini miktarıyla ilgili olarak yaptığım uzun bir konuşmadan sonra çiftçinin evinde bir oda kiralayabildim. Sonra yavaş yavaş “aileden biri” olmaya başladım. Zamanla öğrendim ki, ilk gün karşıma çıkan on iki dişi varlık, üç yıl önce karısını yitiren Martin Van Broot’un kızlarıydı; onlardan ve benden başka çiftlikte sekiz işçi ile bu ailenin yaşadığı bolluğun temelini oluşturan yetmiş yedi inek bulunuyordu. Alkmar’daki fabrikaya en fazla sütü, Martin Van Broot’un çiftliği vermekteydi. Çiftçinin kızlarının, ineklerin memelerinin altına özenle konulan kovalara şırıl şırıl sağdıkları süt, inek başına günde üç gümüş florinden aşağı getirmiyordu.

Çiftlikte günler, yaşantının yavaş geçmesi bakımından birbirinden pek farklı değildi. İnekler önce taze otları yiyor, sonra yattıkları yerde uzun uzun geviş getiriyorlar, sonra uykuya dalıyorlardı. İnekleri sağmayı bitirdikten, tereyağı sürülmüş ekmekle karınlarını doyurduktan, cicili bicili

eteklerini yıkadıktan ya da ütüledikten sonra kızlar da uykuya yatıyorlardı. İşçilerin başlıca görevi, ineklerin temizliğini yapmak, onları sık sık kaşağılamaktı. Çiftlik sahibinin, fabrikaya gönderilen bidonları saydıktan sonra yaptığı bütün iş, incil okumak ve piposunu tüttürmekti. Bütün bu işler pazar dışında haftanın her günü şaşmaz bir düzenle yineleniyordu. Pazar günü çiftlik sahibi, kızları, işçiler hep birlikte zebur okuyor; uyumsuz seslerimizle ama büyük bir şevkle ilahi söylüyorduk. Bir başka mandırada değil de din yolundan ayrılmayan Van Broot'un çiftliğinde semirmiş yetmiş yedi inek ise bu sırada geviş getirmeyi unutup söylediğimiz ilahiye kulak kabartarak sevecenlikte böğürüyorlardı. İçinde bulunduğumuz dinsizlik çağında bu durum, Ortaçağ ressamlarının saflık dolu tablolarını getiriyordu gözümün önüne. Hatta böyle saatlerde ineklerin bön suratına baktıkça aklıma çok çok eski zamanlar geliyor, bunlar, günde çiftliğe üç florin kazandıran inekler değil de kutsal kitaptan çıkan mandalarmış gibi gözüküyordu.

Ne yalan söyleyeyim, çiftlikteki çalışma günlerinin şaşmaz düzeni ile kutsal pazarların dingin mutluluğu arasında benim bakış açımdan bir ayrım yoktu. Bu durağan kır yaşamının ortasında bir eksiklik, büyük bir özlem duyuyordum. Ama neyin özlemini çektiğimi söyleyemem. Daha doğrusu, bunun, derin ve çok yönlü bir sürü nedeni vardı. Bunlar arasında duygu dolu gençliğimi, kısa sürede kendimi toparlayıp erkekleşmemi sağlayan güç verici sütlü besinleri en başta saymalıyım. (Bu arada, en küçük üç tanesi içimde erken başlayan babalık duygusundan başka bir duygu uyandırmayan, çiftlik sahibinin on iki kızıyla her gün yüz yüze geldiğimi unutmamak gerekir.) Henüz "Solomka" sigarasına tiryaki olmamış, Leonid Andreyev'in[14] yapıtlarını okumaya başlamamıştım. Bir tabak dolusu üstü kaymaklı lor peyniri yedikten sonra kırlara çıkıyor; yel değirmenlerinin dönen kanatlarına, benekli ineklere, göz alıcı önlükler giymiş dokuz genç kızın yaşadığı beyaz eve hüzünle bakarak şu şiiri mırıldanıyordum:

Ey yaşam, soğuk gözlerle çevreme bakıyorum,
Sen bomboş, anlamsız bir şakaya benziyorsun!

Bununla birlikte bu "şaka" beni çok derinden etkiliyor, çevremde olup bitenleri büyük bir dikkatle gözlüyordum. Çok iyi bildiğim bir şey vardı: Lisede bize okutulan klasiklerde olsun, bir yolunu bulup bizden sakladıkları yeni yapıtlarda olsun çeşitli yazarların kitaplarında en başta aşk konusu işlenmekteydi. Edebiyat yapıtlarından, aşkın nasıl başlayıp aşama aşama nasıl geliştiğini ezbere öğrenmiştim. İnsanlar bir kez sevdaya kapılınca

birdenbire doğaüstü varlıklara dönüşüyor, intihar ediyor ya da başkalarını öldürüyorlar, Sibirya yolunu tutuyor ya da manastıra kapanıyorlar; kısacası, Van Broot'un çiftliğinde gerek çalışma günlerindeki, gerekse kutsal pazarlardaki durağan yaşama benzemeyen yepyeni, gerçekten ilginç bir yaşam sürmeye başlıyorlardı. Çevremdeki yaşamda böyle olaylar, coşkulu duygularını dışa vuran insanlar yoktu. Çiftçinin kızları, daha önce belirttiğim gibi, çalışmaktan, yiyip içmekten, fosur fosur uyumaktan başka bir şey yapmıyorlardı. Yabancı bir erkeğin çiftliğe yaklaştığı hiçbir zaman görülmemişti. Kızlar tıpatıp birbirlerine ve babalarına benziyordu: Tombul, elma yanaklı, hantal... İşçilere gelince, bunların kaldıkları ambarda sevdalanmanın zerresini bile bulmak olanaksızdı. Çiftlik sahibinin kızlarına karşı işçilerin davranışı saygılı bir kayıtsızlıktan öteye geçemiyordu; eğer bunlardan birinin dirseği kazara bir kızın memesine değse, bir şey olmamış gibi yürüyüp gidiyordu. Böyle bir şey benim başıma gelmiş olsa, herhalde ne yapacağımı bilemezdim.

İşçilerin arada bir yakındaki Alkmar'a gitmek üzere çiftlikten ayrıldıklarını görüyordum. Onlara bir gün olsun kentte ne iş yaptıklarını sormadım. Ancak kent ikliminin aşk ilişkileri için daha uygun olduğunu kendi kendime düşünmekle yetindim.

Heyhat, ne kadar da yanılmışım! Yalnızca kent ikliminin aşk ilişkileri için uygun olduğu doğru değilmiş. Bir ay sonra nedeni belirsiz özlemlerim birtakım belirgin isteklere dönüştü. Yatı yeri olarak böyle bir yeri seçmekte yaptığım yanlışlık meyvesini verdi, evin büyük kızı yirmi beş yaşındaki Vilhelmina'ya âşık oldum. Ona gönül vermemin başlıca nedeni, bedensel kabarıklıkların aşırı çizgilerle belirginleşmesine çocukluğumdan beri duyduğum hayranlıktı. Öbür on bir kızkardeşin özellikleri, Vilhelmina'da daha belirgin olarak toplanmış gibiydi: Bazı yerlerinin aşırı yuvarlaklığı, teninin beyazlığı, gözlerinin tam bir rengi olmamakla birlikte, Haag resim müzesindeki en iyi tablolarda göze çarpan, Van Broot'un yetmiş yedi ineğinin gözlerinde de görebileceğimiz, Hollandalılara özgü, hülya dolu bakışlar...

Kıza abayı yakmıştım ama ona karşı nasıl davranacağımı bilmiyordum. O güne değin okuduğum bütün edebiyat yapıtlarını zihnimden geçirdim, sonunda Turgenyev'de karar kıldım. Aşk ilişkilerinde Turgenyev benim rehberim olacak, onun öğütlerine uyacaktım. Ancak bunun bana fazla bir yararı olmadı. Turgenyev'in öğütlerine sıkı sıkıya uyduktan sonra, kırlarda tek başıma dolaşmaya, şiir okumaya, gerek kaymaklı lor peyniri yerken,

gerekse yemeyi bitirdikten sonra derin derin iç çekmeye başladım. Ortalıkta böyle aptal âşıklar gibi dolaşıp dururken sıcak bir temmuz öğlesi, Vilhelmina’nın o Tanrı vergisi tombul gövdesiyle avlunun arkasından bulut gibi süzüldüğünü gördüm ve daha fazla dayanamayıp, Turgenyev’in öğütlerini bir kenara bırakarak kızın pamuksu beyaz eline dudaklarımı konduruverdim. Ancak bu ele keskin bir yoğurt kokusu sinmişti. Kız elini hemen çekmediyse de ben bunu daha sonra onun ağırkanlılığına verdim. Vilhelmina zarif bir sandalın gelin gibi süzülüşüyle eve girdi. Onun gidişinden beş dakika sonra oradan yüklü bir gemi hantallığıyla Martin Van Broot çıktı. Adam beni yanına, bir çıkıntının üstüne oturttu, piposunu yaktı, konuya birden girmeksizin;

— İnsanlar cennette yaşarlarken... diye başladı.

Adem ile Havva’nın ilk günah işlemelerini, sonra bu günahların bedelini yeryüzüne sürülerek ödemelerini, on iki havariden Aziz Pol’ün öğütlerini üzüntü ile anımsattıktan sonra asıl konuya geçti. Ahlakça bozulmamışlığıma, dürüstlüğüme güvenip beni evine almış; meğer on iki savunmasız kuzunun barındığı ağıla bir kurt salmış da haberi olmamış. Acaba ben bir dakikalık zevk için –bunun da ne derece zevk olduğu pek kuşkuluydu ya– bu dünyada küçük görülmeyi, öbür dünyada ise cehennem ateşinde yanmayı tercih mi edecektim? Bana bunları kendi oğluymuşum, anadan, babadan, dededen, hatta uzak bir akrabadan yoksun biriymişim gibi söylüyordu. Bir gün ekmeğimi kazanıp kendi onuruma yaraşan genç bir bayanla kilisenin yolunu tutuncaya değin yeryüzünde kadın denen yaratıkların varlığını unutmalıymışım. Ancak o zaman, bir yandan soyumu sürdürmek için, bir yandan da gurura kapılmayıp bize verdiği nimetlerden ötürü ulu Tanrı’ya dua ederek, insanoğluna bağışlanan bazı zevkleri tadabilirmişim.

Yüzüm utançtan kızararak dinlediğim baba öğüdü öylesine uzadı ki, çiftlik sahibi, geniş çanaklı piposunun külünü üç kez silkeleyip üç kez taze tütünle doldurdu. Konuşması bittiğinde benim gibi bir gence yakışmayan böyle bir girişimi bir daha yinelemeyeceğim konusunda bana erkek sözü verdirdi.

O günden sonra sözümde durdum; Vilhelmina’nın önünden geçerken başımı önüme eğmek bir yana, onu düşünürken bile “o, benim sevgili kız kardeşimdir” türünden duygulara kapıldım... Ancak hepimiz bir araya gelip büyük yemek odasında Zebur okuduğumuz pazar günleri başımı kaldırıp genç kıza şöyle bir bakabiliyordum. Biliyordum ki, o gün, değil yalnız

insanların, ineklerin bile ruhları tanrısal mutlulukla dopdoluydu. Her ne kadar bedenimin derinliklerinde illetli bir seğirme ikide bir kendini hissettiriyor; yaşlı çiftlik sahibinin söylediklerinde haklı olmadığı, usulünce kilisenin yolunu tutma ve soyunu sürdürme isteğinin dışında insan yaşamında amaçsızlığı ve yasak oluşu nedeniyle birtakım güçlü şiirsel içgüdülerin var olduğu konusunda bazı bulanık düşünceler kafamda dolaşıp duruyorsa da; iyi eğitilmiş, uysal bir genç olduğum için soğuk suyla ovunarak bu seğirmelerden kurtuluyordum. “Küfün Gelişmesinde Işığın Etkisi” türünden soyut ve zor anlaşılır kitaplar okuyarak zararlı düşünceleri tümüyle zihnimden kovdum.

Çiftlik sahibinin evinden ayrılmayı tasarladığım o yaz sonuna doğru hayatımda çok önemli bir rol oynayan o olay geldi başıma. Akşam geç vakit Vilhelmina’nın Rubens tarzı güzellikleriyle ilgili düşünceler zihnimde fazlaca yer etmeye başlamıştı ki, yağmurdan sonra biraz gezinip kafamı dinlendirmek amacıyla dışarı çıktım. Fakat gündüzden ısınmış, nemli topraktan yükselen bunaltıcı buhardan ötürü istediğim dinginliğe kavuşmak şöyle dursun, soluğumun tıkandığını, başımın döndüğünü hissettim. Boz renkli buhar, süt dolu kovasıyla salına salına avludan geçen, çiftlik sahibinin her türlü güzellikle bezenmiş kızını anımsatıyordu bana. Boğucu havadan öksürmeye başladım, bir anlık öfkeye kapılıp, karşımda gözdağı vermek istediğim birileri olmadığı halde yumruğumu sıkarak bağırmaya başladım:

— Siz ne derseniz deyin, efendiler, gene de aşk var!..

İşte bu beni rahatlattı, uyumak üzere odama yöneldim. Tam evin köşesindeki Vilhelmina’nın penceresinin önünden geçiyordum ki, içerden, ineklerin ahırda yem yerken çıkardıkları ağız şapırtısına benzeyen garip bir ses duydum ve aynı anda da kanatları açık pencereden başımı uzatıp içeri baktım. O karanlıkta Vilhelmina açıkça seçiliyordu. Çırılçıplaktı, kar beyazı bedeni kabarmış hamura benziyordu, yanında ise piposunun kırmızı ateşi karanlıkta parlayan bir adam vardı. Olduğum yerde dondum kaldım. Az önceki öfkem, tüm özlemlerim yok olup gitti. Herhalde o sırada beni birisi görse, dışarıdan odadaki uygunsuz sahneyi seyreden yaramaz bir çocuğa benzetebilirdi. Oysa ben bir tapınağın kapıları ardına değin açılmış mihrabının karşısında duruyor, vecd içinde dua ediyordum. Turgenyev’in romanlarından, lise yıllarının açık saçık öğrenci resimlerinden birazcık öğrendiğim o gizemli olay tüm görkemi ile gözlerimin önüne serilmişti.

İkisinin de yüzünü göremiyordum; karşımda biri beyaz, öbürü koyu iki gövde, bir de piponun ateşi... Yüzlerini görmüyorsam da bu güzel, kutsal tapınmanın hiçbir ayrıntısını, hiçbir devinimini gözden kaçırmıyordum. Her şey olup bittikten sonra Vilhelmina’nın fısıltıyla konuştuğunu duydum ama sözlerini seçemedim. Ancak onun, üzerine ay ışığı vurmuş, yükselen sis yığınlarından, gökyüzündeki binlerce yıldız kümesinden, evrenin sonundan ve her şeyin sonsuzluğundan söz ettiğini geçirdim içimden. Her ne kadar onun Felemenkçe’den başka bir dil konuşmadığını biliyorsam da, onun, sevgilisine Petrark’ın şehvetli aşk sözlerini tekrarladığını düşündüm. Haklı olarak, pipolu tanımadığım kişinin de ona sisler, yıldızlar, evrenin sonu ve sonsuzluk konusunda bir şeyler söylemesini bekledim. Neden sonra, bana hayli tanıdık gelen kalın bir ses;

— Sütü kova başına 60 sent pahalandıralım, dedi.

Ben bu sözleri açık seçik duydum, ama aynı zamanda böyle bir şeyi işitmiş olamayacağım, bunun ancak bir duyu yanılması olabileceği sanısına kapıldım; büyük bir şaşkınlık içinde, elimde olmadan bağırıvermişim. Önce Vilhelmina’nın çığlığını, bunun ardından da sert bir takırtı duydum. Korkuyla yana çekildim, az sonra da adamın öfkeyle homurdandığını işittim:

— İşçilerden edepsizin biri bizi seyrediyor olmalı! Bak, onun yüzünden pipomu da kırdım.

Bu homurtunun ardından pencereden dışarı fırlayan bir şey otların üzerine düştü. Sürüne sürüne yaklaştım, ağızlığının ucu kırılmış, henüz sımsıcak toprak bir pipoyu oradan aldım, hemen odama döndüm.

O gece sabaha dek uyumadım, korkunç sorular zihnimi kemirdi durdu. Sütle ilgili, sevişmenin kutsallığına yakışmayan sözleri gerçekten duymuş muyum? Vilhelmina’nın bu şanslı aşığı kimdi? Bu pipo tek başına bir kanıt sayılmazdı. Çünkü bütün Hollandalılar topraktan yapılmış beyaz pipo içerlerdi. Bu ses bana tanıdık birinin sesiymiş gibi gelmişti. Acaba bu benzetmede de yanılmış olamaz mıydım? Benim uyumamı asıl engelleyen şey, tanığı olduğum kutsal ayinin bir vodvil ile sonuçlanmasıydı. Eğer adam büyük bir zevk duyduğu sevişme bitiminde senetlerden söz etmişse, bundan, aşk denen duygunun hiçbir değeri olmadığı anlamı çıkıyordu. Eğer bu yüce sahnenin sonunda işittiğim homurtular bana parayla ilgili sözler gibi geldiyse o zaman ben aşağılık bir adamdım ve bir aşkın gizemine tanık olmaya değmezdim.

13 Saman. –ç.n.

14 1871-1919 Simgeci (sembolist) Rus yazarlarından. –ç.n.

SEKİZİNCİ PİPO

“Hollanda Dışalım ve Dışsatım Şirketi”ne ait “Mariya” adlı ufak yük gemisi Kopenhag ile Rio de Janeiro arasında tam on iki yıldır düzenli seferler yapmaktaydı. Şirketin öbür gemilerinde, gidip geldikleri limanlar bakımından böyle bir süreklilik yoktu, öyle ki Singapur’a gidecekleri yerde birdenbire Verakruz’a dümen kırabilirlerdi. Kopenhag limanı hamalları yılbaşı yaklaşırken “Mariya”nın ambarlarına su arıtma makinesi sandıkları indirirlerken yukarıya mis kokulu kahve çuvalları taşıyacaklarını çok iyi bilirlerdi. “Mariya”nın limana uğraması mevsimlerin değişmesi gibi alışılmış, herkesin beklediği bir olaydı. Uzaktan bir gemi gözüktüğünde kentin bütün insanları meyhaneciler, işçiler, tayfalar, sarraflar, tüccarlar, orospular geminin nereden gelip nereye gideceğini öğrenmek için rıhtıma dökülürlerdi. “Mariya”nın geliş gidişleriyle hiç ilgilenmeyenler, Kopenhag’daki ilkokul çocukları ile Rio de Janeiro’nun ayakkabı boyacılarıydı.

On iki yıl boyunca “Mariya” gemisiyle Kopenhag’dan Rio de Janeiro’ya su arıtma makineleri, Rio de Janeiro’dan da Kopenhag’a durmadan mis kokulu kahve taşıyan kişi uzun yol kaptanı Güstav Olson’du. Birçok kaptan sık sık gemi değiştirdiği halde Güstav Olson kendi gemisinden hiç ayrılmamıştı. Güstav Olson’un “Mariya”da ne zaman işe başladığını kimse bilmiyordu. “Mariya”nın kaptan köşkünü Güstav Olson’suz, Güstav Olson’u da “Mariya”nın kaptan köşkü olmaksızın düşünmek kimsenin aklına gelmezdi. Güstav Olson’un “Mariya” adlı yük gemisinden başka Mariya’sı olmadığı gibi Ameliya’sı, Hollandalı Yohanna’sı, Brezilyalı Marianna’sı da yoktu. Adamcağızın ne evi-barkı vardı, ne de çocukları... Gemisi limanda yük alırken can sıkıntısından patlar, bir an önce denize açılmak isterdi. Gemisi limana yanaştığında ilk işi rutubet ve alkol kokan meyhanelerden birine kapağı atmak olurdu, burada viski ya da cin kadehlerini bir dikişte içer, gürültülü Hollanda laternalarını ya da ona özgürlüğün gür sesini anımsatan zenci bançolarının coşkulu tınlamalarını dinler, üst üste on kadeh yuvarladıktan sonra o sırada karşısına çıkan bir kadını –Yutlandlı bir çiftçinin beyaz tenli kızı ya da teni kahve koyuluğunda bir melez olabilir– kolundan yakaladığı gibi yüzüne bakmaksızın uzun uzun öperdi. Bu öpücük susuzluğunu gidermek için üst üste içtiği viskiden başka bir şey değildi onun için, kızın tuz ve yosun

kokan saçları da denizden başka bir şey anımsatmazdı ona. Çünkü Güstav Olson'un kadınlarla bir alış-verişi yoktu. Limandan ayrılıp yeniden denize dönmesi onun sevgilisiyle buluşması demekti. Sevgilisi okyanusun tüm yüz çizgilerini ezbere bilirdi; Danimarka ile Brezilya arasındaki bomboş, karanlık okyanus, onun sık sık gelip geçtiği, kenarındaki kilometre taşlarını, bütün ufak tefek ağaçlarını yakından tanıdığı bir yol gibiydi. Fırtınalı havalarda kaptan köşkünde dikilirken hırçın sevgilisinin sinir nöbetlerini seyretmekten zevk alırdı. Limanda takıldığı bir kadın beyaz tenli de olsa, kahverengi tenli de, eğer Kaptan Güstav Olson'a, kaşlarını niçin çattığını, kimi sevdiğini, bir an önce kimin yanına gitmek istediğini sorsa, kaptan, "Çiftçi: güneşi, karısını ve verimli meyve ağaçlarını; uzun yol kaptanı ise denizi sever." karşılığını verirdi herhalde. Güstav Olson'un aklından geçenler gerçek olmakla birlikte gerçeğin tümü değildi. Onun sevdiği başka bir şey daha vardı ki, bunu da şimdi açıklamamız gerekiyor.

Son on iki yıl boyunca kaptan bir başka şeyden daha hiç ayrılmamıştı; bu da fildişi ağızlıklı, ufak, siyah bir pipoydu. Pipoya tütünün kokusuyla denizin kokusu aynı derecede sinmişti; bir ucundan Kaptan Güstav Olson nefes çekerken, öbür ucundan denizin nemli rüzgârı vururdu. "Mariya" Kopenhag limanının kalay rengi sularını yararken pipo da durmadan tüterdi. Tropikal güney gökyüzünün koyu zemininde uzaktan beyaz beyaz gözüken Rio de Janeiro'nun evlerine doğru yaklaştıkları sırada da bu tütme durmazdı. Fırtına çıktığında da tüterdi, durgun havalarda da... Piposuz Kaptan Güstav Olson'u, Kaptan Güstav Olson'suz "Mariya"yı düşünmek olanaksızdı. Brezilya kahve yetiştiricilerinin ballı-börekli yemekler yemeleri, Hollandalı dulların da mis kokulu kahveyi kendi elleriyle öğütüp içmeleri için siyah acı tütünle dolu piponun kaptan köprüsünde hiç sönmeden tütmesi gerekiyordu.

Kopenhag ile Rio de Janeiro arasındaki boş, çıplak okyanusta "Mariya"nın bacası ile Güstav Olson'un piposu tam on iki yıl sürekli tütüp durdu. Ama on üçüncü yılda bir kaza oldu. Ancak bu kazanın nedeni acımasız fırtınalar, sivri resifler, hedef sektirmez Alman denizaltıları değildi. "Mariya" gene su arıtma makineleri taşıyordu, üstelik yükünü sapasağlam yerine ulaştırmıştı. İşler her zamanki gibi tıkırında giderken Kaptan Güstav Olson'un düşüncelerle yüklü yüreği birdenbire karaya oturdu; güney gökyüzünün koyu zemininde, uzaktan beyaz beyaz gözüken evler Rio de Janeiro körfezinin çevresinde belirdiği zaman kaptanın dişleri arasında pipo artık tütmüyordu.

Bu olayın başlangıcı Güstav Olson'un Kopenhag'dan ayrılma saatlerine rastlıyordu. Gemisi demir almadan önce kaptan aylık ücretini, kendisine verilecek talimatları almak için uğradığı "Hollanda Dışalım ve Dışsatım Şirketi"nden çıkarken yanına gençten bir adam yaklaştı. Adamın garip bir kılığı vardı; sırtında işçilerin giydiği türden kadife bir gömlek, bacaklarında ise golf oyuncularınınkine benzeyen zarif bir pantolon...

Genç adam bozuk bir İngilizce'yle;

— Siz yarın Brezilya'ya hareket edecek "Mariya" gemisinin kaptanı mısınız? diye sordu.

Güstav Olson "evet" anlamında başını salladı. O zaman, kendisini Jül de Rosinyol diye tanıtan tuhaf giyimli genç, kaptana, önemli ve gizli bir iş için muhakkak görüşmeleri gerektiğini söyledi. Kaptanın niyeti, yola çıkmadan önce, girişinde tabela yerine kocaman bir kabak üzerinde "Deniz Güneşi" yazısı asılı meyhanede birkaç kadeh atmaktı. Ama karşısına bu genç çıkınca niyetinden vazgeçmedi; viskileri, kuytu köşeleri ile ünlü meyhaneye gencin de gelmesini istedi. Meyhanenin kuytu köşelerinde "Hollanda Dışalım ve Dışsatım Şirketi" gemilerine korsanların yaptıkları baskınlar dahil, akla gelebilecek her şey konuşulabilirdi.

Meyhaneye girdiklerinde karşılaştıkları sahne sık sık rastlanan türden olmalıydı, çünkü Güstav Olson bu olaydan, yani bir kız yüzünden Çinli tayfa ile bir Hollandalının tutuştukları kavgadan çok, yanındaki genç adamın heyecanına şaşırdı. O hır gür sırasında Hollandalı dövüşçü birkaç dişini yitirdi, Çinli'yse bilincini; hiçbir kayba uğramayan kız neşeli kahkahalarını sürdürdü. Gene de kahramanlarımız yönünden bir yararı oldu kavganın. Meyhanedekiler dövüşenleri seyrederken, Jül de Rosinyol kaptanla görüşmek istediği konuyu ona rahat rahat anlatma fırsatı buldu.

Gencin bütün derdi Güney Amerika'ya gitmekti. Öğrendiğine göre "Mariya" adlı gemi su arıtma makinelerinden başka yolcu ya da eşya almayacaktı, bir gün sonra kalkacak "Lüiza" yolcu gemisine ise bazı nedenlerden dolayı binmesi olanaksızdı. Kendisine dükkândan pudra almak için "Bristol" otelinde bırakıp çıktığı Zanzanetta yüzünden başı biraz beladaydı. Acaba kaptan kendisiyle birlikte karısının da, daha doğrusu nişanlısının, yani şu Zanzanetta'nın "Mariya"ya binmesine izin verir miydi?

Kaptan Güstav Olson genç Fransız'ın niyetini hemen anladı. Kendine uygun bir kız bulmuştu, bir an önce kapağı Güney Amerika'ya atmak istiyordu. Hepsi iyiydi, güzeldi de neden konforlu "Bristol" otelinde bir gün daha keyif çatıp iki yolcu bileti alarak "Lüiza" ile efendi efendi yolculuk

etmiyorlardı? Yalnızca tayfaları, su arıtma makinelerini, bir de kahve çuvallarını taşımaya uygun “Mariya”da böyle çıtkırıldım insanlar rahat edebilirler miydi? Herhalde çıkacak en ufak rüzgârda güverteye serilip mide bulantısından kıvranmaya başlarlardı.

Jül de Rosinyol ikinci viski kadehini bitirince;

— İşte böyle, diye sürdürdü konuşmasını. Ben Zanzanetta’yı istiyordum, Zanzanetta da zümrüt bir kolye istiyordu benden. Değeri üç yüz bin... Amcam var, senatördür, ondan aldım parayı. Şimdi harıl harıl beni arıyorlar... Ancak görüyorum ki kaptan, içiniz geçmiş artık sizin. Aşk nedir, anlamazsınız. Ben Zanzanetta’yı deli gibi seviyorum. Sizinle rakamların diliyle konuşacağım. Zanzanetta ve beni götürün, seve seve yüz bin veririm... Değilse yolunuz açık olsun... Polis çağırabilirsiniz, isterseniz...

İri kıyım genç topu topu iki kadeh viski içtiği halde sümüklü oğlanlar gibi burnunu çeke çeke ağlamaya başladı.

Kaptanın ilk işi, “Ağlamayı kesin!” demek oldu, sonra kadehine üçüncü kez viski doldurdu. Sonra da piposunu yakıp Fransız’ın olağanüstü önerisini düşünmeye koyuldu. Onu asıl ilgilendiren para değildi. Bu gibi yolcular yüzünden başına açılabilecek belalardan da fazla çekindiği yoktu. İki karşıt duygu boğuşuyordu yüreğinde şimdi: Genç adama acıma ile kadınlara karşı nefret duygusu... Dişi yaratıklar karada bir dereceye kadar çekilebilirdi. Ama denizde? “Mariya”nın güvertesine çıkacak ilk kadın onun gözünde denizi aşağılama anlamına gelirdi. Yazgısının kaptanın elinde olduğunu bilen Jül de Rosinyol, onun havaya saldığı duman halkalarını sayarken hangi ikircikli duygularla boğuştuğunu çok iyi anladığı için, dördüncü kadehi tepesine dikerek;

— Kaptan! dedi. Kaptan! Siz uzun yol kaptanısınız. Aşk bir fırtınadır. Beni ancak siz kurtarabilirsiniz!

Bu durumda Kaptan Güstav Olson’a diyecek başka bir şey kalmıyordu.

— Peki, yarın nişanlınızı alın, gece ikide gelin, diye homurdandı. Sizi iskelede bekleyeceğim.

Kaptan Güstav Olson meyhanede tek başına kalınca bu garip çifti nasıl edip de Rio de Janeiro’ya kimseye göstermeden götürebileceğini düşünmeye başladı. İster istemez kamarasını onlara verecekti. Duvarlarında altı okyanus haritası asılı sevgili sığınağında çıplak bir kadının kıvrılıp yatacağı aklına geldikçe tüm neşesi kaçıyordu. Ama yapılacak başka bir şey yoktu. Tiksintiyle piposunu ayakkabısının topuğuna vurarak temizledi. “Mariya”ya varınca ilk işi zenci tayfa Co’yu yanına çağırmak oldu. Co,

Hıristiyan azizlerinden birine “inek” diye sövdüğü için on iki yıl önce Brezilyalı çobanlarca dili kesilmişti. Kaptan Güstav Olson zavallı zenciyi gemisine alıp ölümden kurtarmış, o günden beri de kendisine köpekten daha bağlı bir adam kazanmıştı.

— Bu iki kişiye sen hizmet edeceksin, dedi. Gemide olduklarını kimsenin bilmemesi gerekiyor. Sakın gevezelik edeyim deme!

Onun bu uyarısı boşunaydı, çünkü Brezilyalı çobanların adamcağıza yaptıklarından sonra zenci tayfa istese de konuşamazdı.

Gecenin ikisinde Güstav Olson ile Co yağmurluk giymiş iki gölge gördüler alacakaranlıkta. Kimseye göstermeden hemen ikisini de kamaraya aldılar. İçeriye girip ışığı yakınca kaptan yüzünü öbür yana çevirdi. Yatağını, haritaları, “Mariya”yı, denizi varlığıyla kirletecek bu kadının yüzünü görmek istemiyordu.

O sabah kaptanın piposuyla birlikte “Mariya”nın bacası da tüttü; eski kalelerin, deniz fenerlerinin, ambarların, vinçlerin yer aldığı küçük adaların önünden geçerek okyanusa doğru dümen kırdılar.

Aradan üç gün geçtikten sonra Kaptan Güstav Olson gemisine aldığı yolcuların durumlarını merak etti. Bu tarih ve saat, yani 12 Ağustos 1919 günü saat tam öğlenin 12’si şu bakımdan önemlidir ki, kaptanın yüreğinin yara aldığı, yıkıldığı andır. Yıllardır tanıdığı kamarası tümüyle değişmişti sanki. En başta da kokular... O ne güzel kokulardı öyle! Sert ranzasının üstünde deniz yosunlarının hiçbirine benzemeyen güller, tanımadığı binlerce çiçek açmış gibiydi. Ya orada yatan Tanrısal güzellikteki yaratığa ne demeliydi? Kaptanın ona o aşağılık varlığın adını vermeye, “kadın” demeye dili varmıyordu. Kar beyazı bir melek, kıpırdamadan yatağında uzanmış yatıyor; bir yandan da yarı çıplak göğüslerini göz ucuyla süzüyordu. Bu afetin çevresinde dört dönen Fransız genci “Zanzanetta” diyordu da başka bir şey demiyordu. Kapıda duran kaptan, kasketini saygıyla çıkardı. Hemen dönüp gitmeli mi, yoksa kimi deniz subaylarının yaptığı gibi bu güzel kadının elini öpmeli mi, ya da Jül de Rosinyol gibi;

— Aşk bir fırtınadır kaptan, beni ancak siz kurtaracaksınız! diye mi bağırmalıydı?

Zanzanetta’nın minicik ağzı açıldı, yükseklerden geldiği kesin, tatlı mı tatlı, iç gıcıklayıcı bir ses çarptı Güstav Olson’un kulaklarına. Oysa o güne değin güzel ses diye yalnızca laternaların uğultusunu, bançoların tıngırtısını, sevgili denizinin hışırtısını dinlemişti. Kaptan Fransızca anlamadığı için Jül de Rosinyol kadının dediklerini İngilizce’ye çevirdi:

— Kaptan, nişanlım bize çok nazik davrandığınızı söylüyor.

Kadının çıngırak şıngırdamasını andıran konuşması sürüp gittiği için kaptan saf saf sordu:

— Peki, şimdi ne diyor?

Jül de Rosinyol biraz şaşırdı, utandı.

— Şimdi mi? Şimdi söz ettiği şeyler başka. Beni çok sevdiğini, eğer bir gün başıma kötü bir şey gelirse kendisini öldüreceğini söylüyor...

Genç Fransız böyle bir sevgiyi hak ettiğini göstermek istercesine, kaptana, Zanzanetta'nın uğruna onurlu Rosinyol ailesini, baba ocağını terk ettiğini, anayurdu Fransa'dan ayrılıp zehirli sineklerin, sarı sıtmanın, dayanılmaz sıcakların kol gezdiği, korkunç bir ülkeye doğru yola çıktığını anlattı. Ama kaptanın onu dinlediği yoktu artık. Kaptan Güstav Olson, Zanzanetta'ya bakıyor, Zanzanetta ise yarı çıplak memelerini süzüyordu. Derken, kadın birden başını yarım çevirdi, bir şeye canı sıkılmışçasına zarif sigara tabakasını kaptana uzattı. Güstav Olson piposunun acı dumanının kadını rahatsız ettiğini anladı hemen. Çok sevdiği bu nesneden dolayı ilk kez utanç duyarak piposunu cebine soktu, kadının uzattığı minik sigaralardan bir tanesini alıp kalın parmakları arasında beceriksizce ezerek tatlımsı ıtırlı kokusunu içine çeke çeke içmeye başladı. Bunun üzerine Zanzanetta gülümsedi, yarıda kestiği uğraşısına, yani kendi memelerini seyretme işine koyuldu.

Bir saat sonra kaptan güverteye döndüğünde başına nasıl bir felaket açtığını biliyordu artık. Ama bu yüzden ağlayacak, dövünecek, kendine sövüp sayacak değildi. Uzun yol kaptanı olarak önünde göz alabildiğince uzanan bir okyanus vardı; her türlü tehlikeyi, engeli aşmaya alışkındı. Piposu ağzında, kaptan köprüsünde dikilirken yaklaşan fırtınanın uğultusuna kulak kabarttı. Onun görevi hiçbir zaman kolay olmamıştı. Şimdi de görevi tüm tehlikelere, engellere meydan okuyarak yalnız Rio de Janeiro'ya değil, eğer o soğuk, yarı çıplak göğüslerin altında kalp diye bir şey varsa, Zanzanetta'nın kalbine ulaşmaktı.

Bu hedefe ulaşmak için Kaptan Güstav Olson tam iki hafta kafa yordu. Aklını Zazanetta'nın söylediği bir söz kurcalıyordu. Fransız genci için, "Eğer başına kötü bir şey gelirse kendimi öldürürüm" demişti. Kaptan şöyle bir düşündü, birine ölümü kim getirecekse o, onu ölümden de koruyabilirdi.

O sırada "Mariya" Rio de Janeiro'dan yüz mil uzakta bulunmaktaydı. Yakınlarda sıra sıra dizilmiş kayalık adalar vardı. Bu adalarda tek insanoğlu yaşamadığı gibi, tek bir ağaççık, bir tutam ot bile yetişmezdi. Kaptan

Güstav Olson harekete geçme zamanının geldiğini anladı. Kamarasına inip Jül de Rosinyol'e şunları söyledi:

— Rio de Janeiro'ya varışımızda sıkı bir polis denetiminden geçeceğiz. Sizin gemide bulunduğunuzu telgrafla limana bildirmişlerdir yüzde yüz. En iyisi şu adalardan birinde karaya çıkmamızdır. Sahile üç mil uzaktayız, sonra kendiniz bir sandalla Brezilya'ya geçersiniz.

Jül de Rosinyol karşı gelecek değildi; Kaptan Güstav Olson işini bilen bir adamdı. Kaptan konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Gemideki öbür tayfaların dikkatini çekmemek için bir saat sonra, ortalık ağarmadan sizi sandalla teker teker adaya götüreceğiz. Önce sizi alırım, sonra da Bayan Zanzanetta'yı.

Kaptanla ilk karşılaştıkları günkü gibi göğüslerini seyretmekte olan kadın, adını duyunca gözlerini bir an kaldırdı, esnedi.

Zenci tayfayı çağırdı kaptan.

— Co, kayığı aşağı sal, beyi birlikte adaya götüreceğiz.

Kaptanın buyruğuyla "Mariya" sabahın dördünde motorlarını durdurdu. Nöbetçi kaptan yardımcısı o sırada yarı uykulu olması dolayısıyla üç kişinin ip merdivenden sandala indiklerini görmedi bile. Kaptan Güstav Olson ile Co kürek çektiler, Jül de Rosinyol ise yıldızlı güney göğünü seyre koyuldu.

On dakika sonra kayalık bir adacığa ulaşmışlardı. Co sandalda kaldı. Kıyıya çıkan kaptan, Jül de Rosinyol'e;

— Haydi, siz de inin, dedi.

İki kişi kayaların üstünde güçlükle yürüyerek bir mağaraya vardılar.

— Buraya, dedi kaptan.

— Ama neden?

Yanıt yerine Jül de Rosinyol'ün şakağına tabancanın soğuk ucu dayandı.

— İşte sizin kalacağınız yer burası. Ben uzun yol kaptanı Güstov Olson böyle istiyorum. Zanzanetta'yı seviyorum çünkü, onu senden çalmak hakkımdır. Sakın karşı koymaya kalkmayın! Erkek erkeğe açıkça söyleyeyim, buradan kurtuluş umudunuz yok. Rotadan güneye doğru çok açıldık, o bakımdan büyük deniz yollarından uzakta bulunuyoruz. Sonunuz burada olacak.

Bir kayanın üstüne oturan Jül de Rosinyol kaçmaya kalkışmadığı gibi, bağırıp çağırmadı, bağışlaması için kaptana yalvarmadı bile. Umutsuzluk gözünü korkuttuğundan olacak;

— Beni en iyisi vurun! diye inledi.

— Hayır! dedi kaptan. Tabanca sesini gemiden işitebilirler.

Karanlıkta eli Fransız'ın yüzüne değince adamın ılık gözyaşları döktüğünü anladı. "Deniz Güneşi" meyhanesindeki gibi ona gene acıdı.

— Viskim olsaydı verirdim size. Ama şu tütün kesesi ile pipoyu alın. Birkaç gün işinize yarar.

Kaptan Güstav Olson şu sözlerle konuşmasını bitirdi:

— Sizden bir dileğim var. Zanzanetta'ya bir not yazıp intihar etmeye karar verdiğinizi bildireceksiniz. Böylece onu birtakım tatsız durumlardan kurtarmış olursunuz. Eğer sizin burada sağ kaldığınızı düşünüp işleri karıştırmaya kalkarsa başına belaların en büyüğünü açar. Çünkü amcanızın parasını almaktan suç ortağınız olarak hapse girmesi kesindir. Ona böyle bir not yazmakla büyük bir iyilikte bulunacaksınız.

— Peki, dedi kararlı ve durgun bir sesle Jül de Rosinyol. Ancak notu Fransızca yazmak zorundayım. İngilizce yazsam anlamaz.

Kaptan Güstav Olson cebinden Kopenhag limanının haritası ile bir tükenmez kalem çıkardı. El fenerini yakıp Fransız'ın önüne tuttu. Beriki haritanın arkasına inci gibi yazısıyla bir şeyler karalamaya başladı. İntihara karar vermiş birinin son satırlarıydı bunlar. Mektup bitince kaptan adamın elini sıktı. Sandal adadan ayrılıp "Mariya"ya doğru yol alırken kaptan geriye dönüp baktı. Mağaradan dışarı çıkan Fransız'ın piposunun kırmızı ışığı belli belirsiz gözüküyordu karanlıkta.

Şimdi sıra işin en zoruna geliyordu. Kaptan notu alarak kamarasına yöneldi. Kafasında tek düşünce vardı şimdi. "Eğer başına kötü bir şey gelirse kendimi öldürürüm..." dediğine göre acaba Zanzanetta onu nasıl karşılayacaktı? Genç kadın aynı pozda yatıyordu. Demek oluyor ki, yaşam arkadaşının yazgısını belirleyen son yarım saat içerisinde parmağını kıpırdatmaya bile üşenmişti. Kaptan Güstav Olson, genç Fransız'ın, arkasına intihar kararını yazıp imzaladığı Kopenhag liman haritasını kadına uzattı. Sisler arasında gemisine korkusuzca geçiş yolu açan, yarım saat önce kurbanının elini kılı bile kıpırdamadan sıkan eli şimdi tir tir titriyordu. Zanzanetta gözlerini kısarak, inci dizisi düzgünlüğündeki yazıyı okudu. Güstav Olson her an kadının çığlık atmasını, gözyaşı dökmesini, kendine bir şey yapmasını bekleyerek durdu. Ama Zanzanetta hiçbirini yapmadı; okuması bitince haritayı katlayıp korsesinin içine soktu, yüzünde kendinden emin bir gülümsemeyle kaptana yanındaki boş yeri gösterdi, yatağa çıkıp uzanmasını istedi. Kadının bu davranışı anlaşılmayacak bir şeydi. Öte yandan onun sıcak soluğunu yüzünde duyan Güstav Olson da bu anlaşılmayacak şeyleri yorumlayacak durumda değildi. Bir şişe viskinin

vereceğinden daha şiddetli bir baş dönmesiyle Zanzanetta'nın yarı çıplak göğsünün üstüne eğiliverdi. Ama kadın biraz doğrulup terliğiyle kaptanın yüzüne "pat" diye vuruverdi. Hem de nasıl! Kaptan bir an şaşaladı, eliyle yüzünü örttü. Bunun üzerine Zanzanetta eliyle kaptanın sakalı uzamış yüzüne, bunun ardından kendi pembeleşen tenine dokundu; sitemle başını salladı. Bununla, onun, bu Tanrısal bedene tıraş olmamış yüzüyle dokunmaya nasıl cesaret edebildiğini anlatmak istiyordu.

Kadın hiçbir şey olmamış gibi ranzaya uzandı, çabucak uyudu. Kaptan ne yapsın, o da yerde oturdu. Onların ilk geceleri işte böyle geçti. Ertesi gün akşama doğru güneyin tropikal lacivert ufkunda Rio de Janeiro'nun beyaz evleri gözükmeye başlamıştı. O sırada Güstav Olson kaptan köşkünde dikiliyordu, ağzında piposu yoktu son derece asık suratlıydı.

"Mariya" her zamanki gibi su arıtma makinelerini bıraktı, çekirdek kahve dolu çuvalları yüklendi, bir haftalık bekleyişten sonra Kopenhang'a doğru yola çıktı. Kaptan Rio de Janerio'dan yeni bir pipo aldıysa da Zanzanetta onu lumbozdan dışarı fırlattı. O günden sonra kaptanın yaptığı tek iş, Zanzanetta'nın eteğinin dibinde sessiz sedasız oturmak, kadının minicik ağzından inci taneleri gibi dökülen güzel Fransızca sözcükleri deftere yazıp ezberlemek oldu. "Mariya" Kopenhag'a vardığında Zanzanetta deniz yolculuğundan bıktığını ileri sürerek Paris'e gitmek istediğini bildirdi kaptana. Bunun üzerine Güstav Olson kararlı bir tavırla "Hollanda Dışsatım ve Dışalım Şirketi"nin yolunu tuttu ve daha o gün, bütün Kopenhag limanı, kaptanlarıyla, hamallarıyla, meyhanecileriyle, orospularıyla Güstav Olson'un "Mariya"dan tümüyle ayrılacağı haberiyle çalkalandı; herkes neye uğradığını şaşırdı.

O akşam birinci mevki tren kompartımanında giderlerken Güstav Olson pencereden dışarı baktı, denizin soluk bir çizgi biçiminde bir an gözünün önünden geçip kaybolduğunu görerek yaşamının sona erdiğini düşündü.

Güstav Olson ile Zanzanetta'nın bütün bir yılı d'Astorg Sokağında geçti. Beyaz tenli, uykulu Zanzanetta'nın yaptığı tek iş, çırılçıplak soyunarak daha doğrusu üstüne hiçbir şey giyinmeden, sürekli yanan şöminenin karşısında, antilop postunun üzerine uzanıp yatmak, bıkıp usanmaksızın kendini seyretmekti. Evin odalarının havası, Zanzanetta'nın yatmaktan yorulduğu zamanlar kapaklarını açıp kapadığı kırk dar ince şişeden yayılan esansın kokusuyla soluk alınamayacak derecede bunaltıcı ve sıcak oluyordu. Kendini seyretmesinin yanı sıra bacaklarını ya da kollarını kaldırıp bunları Güstav Olson'a göstermekten de büyük zevk

alıyordu Zanzanetta. Kaptanın evden gitmesini ise hiç istemiyordu. Bir yere ayrılacak olsa;

— Sakın ha! Otomobil altında kalır ezilirsin. Sana bir şey olursa kendimi öldürürüm, diyordu o şaşırtıcı, gümüş tınlamalı sesiyle.

Uzun yol kaptanı, mavi yakalarında ya da rüzgâr kavruğu boyunlarında denizin taze kokusunu taşıyan tayfaların viski üstüne viski içtikleri, Sen Lazar istasyonu yakınındaki bir meyhaneye bir saatliğine uğrayıp eve döndüğünde Zanzanetta terliğini kaptığı gibi adamın yanaklarına pat pat yapıştırıyordu. Kaptan sevgilisinin içtiği kokulu Mısır sigaralarına bir türlü alışamamıştı. Ama kendisine bir pipo almak istediğini söyleyince Zanzanetta sızlanmaya başlıyordu:

— Benim için küçük bir özveride bulunup pipo içmekten vazgeçemez misin?

Bu sözler üzerine Güstav Olson kayalık adayı ve gecenin karanlığında yanıp sönen piponun kırmızı ışığını anımsıyordu.

Uzun yol kaptanının denize duyduğu özlem hiç dinmedi. Geceleri evin antresine gidip, orada asılı duran, tuzlu deniz rüzgârının kokusu sinmiş kaptan ceketini gizli gizli kokladığı çok olmuştu. Eğer birisi karanlıkta yanaklarına dokunsa güney denizlerinin ılık suları gibi gözlerinden yaşlar boşandığını anlardı.

Temmuz ayında bir gün Zanzanetta kaptanı çok sevindiren bir şey söyledi. Dovol'de deniz kıyısına gitmek istiyordu. Böylece liman kentinde "Normandiya" adındaki otele yerleştiler. Kaptanın ilk işi, pencereye koşup epeydir ayrı kaldığı sevgilisi denizi doya doya seyretmek oldu. Fırtınalı bir hava vardı. Deniz sanki derin derin soluk alıyor, köpürüyor, hem öfkeli, hem güçsüz, kıyıdaki plaj soyunma odalarını, açık hava kahvesini, otelin kenarlarını dalgalarıyla dövüyordu.

Denizin dokunuşlarını yüzünde hissetmek isteyen Güstav Olson pencereyi açmak için atıldı, aynı anda da Zanzanetta'nın iç gıcıklayıcı sesi duyuldu:

— Dur, ne yapıyorsun? Sert hava cildimi bozar.

Ardından da kaptanın yanaklarına üst üste terlik vuruşları indi. Kaptan denizin kokusunu değil, özel bir valiz içinde deniz banyosu için getirilen otuz dar şişenin içindeki esans kokularını ciğerlerine çekmek zorundaydı. Kaptanın sahile inmek isteği de geriye çevrildi. Çünkü Zanzanetta'nın kendi planları vardı: Yüz bin frank değerinde, üzeri pırlantalarla süslü, yılan biçiminde bir bilezik aldırmak istiyordu kaptana. Kaptan Olson bir yıl

içerisinde, bütün biriktirdiği parayı Zanzanetta uğruna harcamış; elinde, iki sevgiliyi Kopenhag'dan Rio de Janeiro'ya götürmek için aldığı yüz bin frank kalmıştı. O yüzden son parasını bileziğe harcamamakta direndi. Bunun üzerine Zanzanetta gülümseyerek şunları söylerdi:

— Haydi, git de bileziği getir bana. Bir oğlumuz olacağını biliyorsun. Şu sırada heyecanlanmamam gerekiyor.

Aradan daha bir saat bile geçmemişti ki, Zanzanetta kolunu yılan biçiminde saran bileziğini seyrediyor, Güstav Olson ise, kadının söylediği sözlerden sarsılmış olarak, pencerenin ötesinde köpürerek çalkalanan denize bakarken, içinde bulunduğu korkunç yıkımı düşünüyordu. Demek, bir oğlu olacaktı şimdi; bebek doğar doğmaz bin bir esansın kokusuyla kokacak, kundağı gümüş şıngırtılı seslerle dolacaktı. Demek, kaptan elini bile süremeyeceği o kutsal, o mis kokulu puta denizi gösteremeyecek; onun yüreğine okyanus yolculuklarını, azgın fırtınaları, şu korkunç ve güçsüz denize benzeyen kendi yüreğinin atışlarını sokamayacaktı. Kaptan Güstav Olson ilk kez Zanzanetta'dan nefret ettiğini anladı. Tıpkı "Deniz Güneşi" meyhanesindeki kadınlardan nefret ettiği gibi. Parfümeri dükkânının boğucu kokusu, cam şıngırtısını andıran ölü sözler onu tiksindiriyordu. Ne sevgi, ne de duygulu bir yaşam düşleyebilirdi artık. Onunla birlikte olan yaratık Rio de Janeiro'da ya da Kopenhag'da birkaç milreys ya da kron karşılığında bir saatliğine satın alacağı ama gemiye götüremeyeceği orospulardan biriydi yalnızca.

Akşamüzeri Güstav Olsun ortadan kayboldu birdenbire. Ertesi gün koridor görevlisi kaptanın nereye gittiğini sorduğunda Zanzanetta tembel tembel esneyerek;

— Bilmiyorum. Belki de boğulmuştur, dedi.

Şaka mıydı bu? Güleceğini mi, yoksa baş sağlığı dileyeceğini mi bilemeyen koridor görevlisi her olasılığa karşı doğruca "Normandiya" oteli yöneticisi Lebe'nin yanına gitti. Otel yönetiminin bu tür olaylardan ödü patlardı, o nedenle Lebe korka korka Zanzanetta'nın odasının kapısını çaldı.

— Madam, beyefendi bir yere mi gittiler?

İstiyordu ki Zanzanetta, "Evet, Paris'e gitti." gibi rahatlatıcı bir şey söylesin. Ama kadın gülümseyerek mücevher kutusunun kapağını açtı, içinden Kopenhag limanının haritasını çıkardı, arkasındaki inci dizisine benzeyen yazıyı okudu, haritayı özenle katlayıp tekrar yerine koydu, yöneticiye kayıtsızca;

— Evet, çok uzaklara gitti, piposunu alacakmış, dedi.

Bunun ardından da yanındaki boş yeri gösterdi. Otel yöneticisi sinek kaydı tıraşlıydı, o nedenle kadının terlik kullanmasına gerek kalmadı, adam mis kokulu yataktan çıkmadı.

Güstav Olsun, Havr limanına gelir gelmez ilk vapura binip Rio de Janeiro'ya yollandı. Üçüncü mevki biletiyle şimdi bir güverte yolcusuydu. Ama vapurda kimse bu yaşı geçkin adama aldırış etmedi, çünkü suratı asıktı, kıpırdamadan hep aynı yerde oturuyordu. Rio de Janeiro'ya gelince her zamanki gibi kahve çuvalları yükleyen "Mariya" ile karşılaştı; eski gemisinde onu tanıyabilirlerdi, o yüzden şapkasını iyice alnının üstüne indirdi, uzaktan geçip gitti. Bir harita ile pusula satın aldı. Şimdi geriye küçük bir yelkenli kiralamak kalıyordu.

— Bu havada kim denize açılır? dedi yelkenli sahiplerinden biri.

Dalgalar kabara kabara geliyordu.

— Kendim açılacağım, dedi Kaptan Güstav Olson.

Sözü parasına geçerdi. Parayı bastırınca yelkenliyi kiraladı, içine bindi, hızla rıhtımdan açıldı. Karşıdan esen güney rüzgârıyla boğuşa boğuşa yol aldı, ancak ikinci günün bitimine doğru kayalık adaları gördü. Kaptanın belleği güçlüydü, adalar arasında aradığını hemen buldu, kayalık kıyıya yanaşıp yelkenliyi sıkı sıkıya bağladı. Küçük mağaranın dibinde bir iskelet duruyordu, yanında da kara ağaçtan piposu.

"Bir-iki gün tüttürürsünüz bunu..."

Güstav Olson böyle diyerek Fransız gencine verdiği pipoyu tütünle doldurup yaktı. Çevresinde yalnız deniz vardı; Güstav Olson beyaz dişli, hırlayan köpek ağzına benzeyen dalgalara baktıkça bir yıl önce yapılan değiş-tokuşta kimin kaybedip kimin kazandığını hemen anladı. Sesi cam şıngırtısını andıran, esans kokulu kadını alan canlı kişi zarardaydı; onun karşısında ise pipoyu, denizi, ölümü alan kişi vardı.

Güstav Olson iskeletin yanına uzandı. Tam o sırada birden aklına geldi: Otuz esans şişesinin bulunduğu o uzak, bunaltıcı, sıcak odada oğlu yakında çığlığı basacaktı demek ki. Bir parça kâğıt çıkarıp üzerine kararlı, sakin bir tavırla bir şeyler yazdı. Bir yıl önce Jül de Rosinyol sevgilisi Zanzanetta'ya kara yazgısını böyle bildirmişti. Kaptan pusulayı kıvırıp piponun ağızlığının deliğine soktu. Sonra iskeleti yattığı yerden özenle kaldırıp sandala taşıdı, gövdesini yelken direğine sıkıca bağladı, kafatasının ağzına da pipoyu yerleştirdi. Yelkenli, ip çözülünce şiddetli rüzgârın etkisiyle kuzeye doğru hızla uzaklaştı.

Şimdi Güstav Olson tek başına kalmıştı. Jül de Rosinyol ölürken Zanzanetta'sını seviyordu ve pipo içiyordu. Oysa kaptanın artık ne bir sevgilisi vardı, ne de pipo içiyordu. Okyanusun ortasında, çıplak kayalar üstünde ölüm, seçtiği en iyi şey olmuştu.

Aradan üç gün geçmemişti ki, her zamanki seferlerinde Rio de Janeiro-Kopenhag yolculuğuna çıkan "Mariya"nın tayfaları yelkenliyle ve içindeki korkunç görüntüyle karşılaştıklarında ne diyeceklerini bilemediler. Aralarında en yüreklisi bile korkudan sesini kesti, kendi kendine azizlerin adlarını anmaya başladı. Dalgaları yararak ilerleyen yelkenliyi ağzı pipolu bir iskeletin kullanması görülmemiş bir şeydi. "Mariya"nın yeni kaptanı Avgust Nilson yüreğini saran korkuyu yenerek tayfalarına yelkenliyi yakalamalarını buyurdu. Tayfalar yelkenliyi yakalayıp iskeleti çözdüklerinde kemikler dağılıverdi, gemiye sapı fildişinden yapılmış siyah pipodan başka bir şey getiremediler.

Gemide herkes gizemli piponun başında büyük bir merak içinde toplandı. Pipo parçalara ayrılıp ağızlığı çıkarılınca Bayan Olson'a yazılmış bir pusulayla karşılaştılar. Pusulada "Paris, d'Astorg Caddesi no. 19" adresi vardı, kaptanın oğlu için gönderilmişti.

— Bayan Olson bizim eski kaptanın eşi olmalı, dediler tayfalar.

Kimse meraktan kurtulamıyordu. Yelkenlinin direğine bağlı iskelet kimindi, Paris'te sakin bir yaşam sürdüğü söylenen "Mariya"nın eski kaptanının oğluna gönderilen mektubun kaptanın piposunun sapında ne işi vardı? Bütün bunları yalnızca Co biliyordu ama Brezilyalı çobanlar adamcağızda konuşma yeteneği bırakmamışlardı.

Pipoyla birlikte pusula geminin kaptan köşküne konulduktan sonra Paris"teki adrese iletildi. Ne yazık ki, belirtilen adreste Bayan Olson diye biri yoktu. Zanzanetta "Normandiya" oteli yöneticisi Lebe'yle birlikte yaşıyordu ve kadına Güstav Olson'dan bir oğlu olup olmadığı sorusu sorulunca gücenik bir tavır takınarak kesinlikle çocuk doğurmayacağını, çünkü çocuğun, vücudunun güzelliğini bozacağını bildirdi.

Ağızlığına yerleştirilen pusulayla birlikte pipo birkaç ay "Hollanda Dışsatım ve Dışalım Şirketi"nin yazıhanesinde süründü, sonra şirket kapıcısı bunu elli ere[15] karşılığında bir eskiciye sattı. Pipoyu eskicide görünce bir krona satın aldım. İçinde bir pusula olduğunu bilmiyordum doğallıkla, tütün doldurup içmek için epeyce uğraştım. Neden sonra yarısı yanmış incecik kağıt parçası çarptı gözüme. Felemenkçe'yi fazla bilmediğimden pusulada yazılanları bin bir güçlükle çözebildim.

Uzun yol kaptanı Güstav Olson’un dünyaya gelmemiş oğluna yazdığı satırlar şunlardı: “Piponu tüttürürken denize bak, kadınları boşver, karşına onlardan biri çıkarsa hemen yüzünü başka yöne çevir. Denizin çalkantısını dinle, kadın ne kadar tatlı konuşursa konuşsun kulaklarını tıka. Denizin kokusunu içine çek, kadının kokusundan kaçabildiğince kaç.”

Kaptanın oğluymuş gibi bu öğütleri derin bir saygıyla okudum, siyah pipoyu keyifle tüttürdüm. Ancak kadınların önünden geçerken yüzümü başka yöne çevirmiyorum, seslerini duyunca kulaklarımı tıkamıyorum, ayrıca yanlarından da kaçmıyorum. Pipoyu içiyor, denizin tuzlu kokusunu içime çekiyorum. Bildiğim bir şey varsa gemiler yüzebilir de, batabilir de. Zavallı Güstav Olson’un yazgısı hep ters gitmiştir. Kaptan köprüsüyle Zanzanetta’nın memeleri arasında ve Zanzanetta’nın memeleri ile çıplak kayalara, oradan da, ölü kemiklerine doğru döşenmiş bir yol yoktu. Sevdanın fırtınadan başka bir şey olmadığını biliyorum, üstelik fırtınadan kendimi kurtarmaya çalışmıyorum. Ancak fırtınanın niçin estiğine, bundan dolayı insanın kendini niçin yok etmeye kalkıştığına bir türlü aklım ermiyor.

15 Ere, miliere: Eski Hollanda para birimleri –ç.n.

DOKUZUNCU PİPO

1920 güz mevsiminde Belçikalı milyoner Van Esterped, Kongo gezisine çıktı. Bu gezinin amacı tecimsel ya da bilimsel değildi; Belçikalı milyoner şölenler, briç partileri, bol yemek ve uyku dolayısıyla bozulan sinirlerini onarmak amacıyla çıkıyordu bu geziye. Seçtiği yerin sizlere garip gelmesini istemem; değerli okurlarım, neden derseniz, herkes olanaklarına uygun bir yer seçer de ondan. Eğer cebinde on binlerce frankı olan bir kişi Ostend'e ya da Spa'ya giderse, yüz binleri olan Yunanistan'a ya da Mısır'a gider; milyonları olan Van Esterped gibilerse dinlencelerini Kongo'dan daha yakın bir yerde geçirmeyi düşünmezler. Uzun gemi yolculuğu milyonerlerin gözünü korkutamazdı, çünkü her rahatlığı olan gemide güvercinlere tüfekle ateş edeceği bir poligon, güzel bir caz orkestrası, ayrıca seçkin bir arkadaş topluluğu vardı. Arkadaş topluluğu, dört saygıdeğer milyoner ile, kısa zamanda milyoner olmaya aday, onların her hizmetine koşan üç gençten oluşuyordu.

Yolculuk süresince Van Esterped hiç dinlenme fırsatı bulamazdı, çünkü işi-gücü bol bol uyuyup yemek yemek, briç oynamak, caz orkestrasını dinlemek, asansörle üst güverteye çıkmaktı. Üst güverteye çıkmak da zahmetli bir iş miydi ki? Kongo'ya gitmek yanında Ostend gezisi gibi bir şeydi.

Albertvil'e varınca beş milyoner ile üç milyoner adayı, çek defterlerini ve yerli tiyatroların galaları için giyecekleri silindir şapkalarından tutun da elektrikli lavman aletine değin en çok işlerine yarayacak eşyalarının konulduğu valizlerini aldılar, gösterişli limuzinlerle beş dakikalık bir yolculuktan sonra günlük alışkanlıklarını sürdürdükleri "Brüksel" oteline yerleştiler.

Gezginlerimiz tam Belçika'ya dönme hazırlığına girişmişlerdi ki, son derece bol pantolonlar giyme düşkünlüğü yüzünden adı sportmene çıkan milyoner adaylarından birinin kafasında, o benzersiz "Beljik" yatıyla Kongo Nehri boyunca yöreyi tanıma yolculuğu türünden mutlu bir gezi düşüncesi doğdu. Böyle mutlu bir düşünceye kim ne diyebilir ki? Milyonerlerimiz, milyoner adaylarımız çek defterlerini, kocaman valizlerini aldılar: "Beljik" yatının zengin döşenmiş kamaralarına yerleştiler. Güvercin vurma, caz dinleme yorgunluğu burada başka hoş vakit geçirme yollarıyla nazik bedenlerinden atılacaktı. Yata "Brüksel" otelinin en iyi aşçısı

alınmıştı. Yemeklerde kuşkonmaz, ananas, tüyü çıkmamış keklik etiyle doldurulmuş ufak ıstakozlar veriliyor; tembel zihinlere esin perilerinin doymak bilmez isteklerini anımsatan, Milano operasının en iyi tenorunu dinliyorlardı. Kamarotlar pupla kuşlarının tüyü ile doldurulmuş yatakları yusyumuşak kabartmışlardı. Gezginlerimizin yapmak isteyip de yapamadıkları ya da yapmaktan alıkonuldukları tek uğraş, karşı cinsin sorumsuz temsilcilerinin milyonerlerin ve bütün ölümlülerin boyunlarına geçiriverdikleri ödenmesi zor haracı ödemekti. Brükselli profesörler kurulu titiz bir incelemeden sonra, Van Esterped'in ve öteki yorgunların nazik sinirleri daha fazla yıpranmasın diye Belçikalı zenginlerimizin kadınlara yaklaşmaması tavsiyesinde bulunmuştu.

"Beljik" yatı üç günlük yolculuk sonunda nehir ağzından hayli uzak bir yere vardı. Üçüncü gün akşam yemeğinde konuklar rokfor peynirli keklik kızartmalarını yerler, Milanolu tenoru dinlerler, Brüksel'e, daha doğrusu hanım arkadaşlarının kabul salonlarına dönecekleri günü düşlerlerken onları bir hayli üzen, ne yazık ki Kongo gibi yabanıl bir ülkede bile az rastlanır bir olay geldi başlarına.

Sert bir çarpmayla birlikte "Beljik" yatı yana yattı, ardından ikinci, üçüncü sarsıntılar geldi. Anlaşılacağı üzere tenor şarkısını kesti, bizim milyonerler ise avaz avaz bağırmaya başladılar. Bunun peşinden kimsenin akıl erdiremediği şeyler oldu. Haklı olarak Van Esterped neye uğradığını şaşırdı. Çünkü iri siyah domuzlara benzeyen yaratıklar ortalıkta korkusuzca dolaşıyorlardı. Nasıl olur da yerliler hayvanlarını bu derece serbest bırakabilirler, yerli hayvanlar ise ısı derecesi 27°den aşağı düşmeyen suda gecenin bu saatinde yıkanmaktan zevk alırlardı? Van Esterped birden boğazına dek suyun içine gömülünce yerli domuzların durumuna düştüğünü anladı. Bereket versin, aynı yaratıkların itip kakmaları sonunda kendini ansızın kıyıda buldu. Karaya çıkması iyiydi de hayvanların onu itip kakması ne oluyordu? Çünkü nazik bedeninin birkaç yeri birden incinmişti. Van Esterped acıyan poposunu kaşırken önündeki az rastlanır görüntüyü izlemekten de geri durmadı. Böyle bir görüntüyü filme çekmek için değme yönetmenler birçok tren kazası, hatta uçak felaketini rahatlıkla göze alıyordu. Olay şuydu: Avrupa takvimine göre 1920 yılı 28 Ekiminde bir suaygırı sürüsü (Çocukluğunda hayvanat bahçesine götürülen Van Esterped gördüğü garip yaratıkların suaygırlarından başkası olmadığını anımsadı neden sonra) Kongo Irmağında masumca yüzüp eğlenirlerken "Beljik" yatını devirmişlerdi. Bunu fırsat bilen genç suaygırları kabaran iştahlarını

yenemedikleri, üstelik yaşlı suaygırlarının öğütlerini dinlemedikleri için bizim milyonerlerden dördünü, üç milyoner adayını, orkestranın kemancısını, aşçıyı, uşaklardan birini yediler; bununla da yetinmeyip, silindir şapkaların, elektrikli lavman aletlerinin konulduğu geniş valizleri de bir güzel gövdeye indirdiler. Sonunda mide fesadına uğrayıp, tam üç ay bağırsakları bozulduğu için oburluklarının cezasını çektiler, o başka...

İşte suaygırlarının başına böyle tatsız şeyler geldi. Öte yandan bizim Van Esterped, arkadaşlarının birbiri ardından öbür dünyaya göçtüklerini görünce ciddi olarak korktu ve az ilerde gördüğü palmiye ormanına kaçmakta buldu kurtuluşu. Sessiz, ılık bir geceydi. Bir palmiye ağacının altına, yumuşak yosunların üstüne oturan Van Esterped kendini “Ren Mari” lokantasının yazlık bahçesindeymiş gibi hissetti. Şimdi Milano operası solistinin yerini gece yarısı tropikal kuşunun ötüşleri almıştı. Sindirim sistemi allak bullak olan Van Esterped bu tatlı ötüşlerin etkisiyle mışıl mışıl uyumaya başladı.

Sabah uyanır uyanmaz ilk işi yanındaki düğmeye basmak oldu. Ne yazık ki düğme diye iri bir böceğin üstüne basmıştı, böcek de onu bir güzel daladı. Bunun ardından uşağına seslenince, karşılık olarak, çok öfkelenen maymunların fırlattıkları Hindistan cevizi sağanağına tutuldu. Alnında acıyan yeri şiş parmağıyla ovalamaya değer mi değmez mi, diye düşünürken yavaş yavaş kendine geldi ve geçen gece olanları bir bir anımsadı. Bunun üzerine melankolik bir iç çekişle, ama gene de morali bozulmaksızın bir postane arama işine koyuldu. Amacı Brüksel’den telgrafla bir gemi, bir doktor, bir de içinde her gereksinmesini karşılayacak şeylerin bulunduğu bir valiz getirtmekti.

Neyse ki şansı varmış. Birkaç saat sonra bir postane bulunmadıysa da karşısına ufak tefek, kapkara, çırılçıplak bir adam çıktı. Van Esterped adamın yerel bir otelin uşaklarından biri olduğunu anlamakta gecikmedi; çok yorgun düştüğünden, üstelik ortalıkta bir otomobil ya da araba gözükmediğinden, adama kendisini sırtında taşımasını söyledi. Beriki bu sözler üzerine küstah küstah sırıttı; eğitilmiş bir deve gibi gelip efendisinin önünde ıhacağı (diz üstü çökeceği yerde) laubali bir tavırla bizim milyonerin karnını gıdıklamaya başladı; ardından da boynundan sarkan madalyonunu koparıverdi. Bu işe çok canı sıkılan Van Esterped adamın saygısızlığını otel yönetimine bildirmeye karar verdi; daha önce ne deveye, ne de adam sırtına binmediği halde, büyük bir hüner gösterip yerlinin omuzları üstüne kuruluverdi. Ancak “Deh! Deh!” diye bir süre bağırdıktan,

ayakkabısının sivri uçlarıyla yerlinin böğürlerini dürtükledikten, bastonun ucuyla kafasını muştaladıktan sonra adamın otele doğru yürümek şöyle dursun, iki büklüm kıvrılıp yere düştüğünü görünce üzerinden inip yaya olarak yola koyuldu.

O sırada karşısına bir kulübe çıktı, kulübenin içinden hoş bir yemek kokusu geldi burnuna. Tam bir gündür ağzına tek lokma koymadığını anımsayan milyonerimiz boş yere dolaşıp durmaktansa aşağı sınıf yerli lokantalardan birine benzeyen kulübeye girip karnını doyurmanın daha uygun olacağına karar verdi. Ateşte et parçaları pişiyordu, bunun çevresinde ise gene simsiyah bir yaşlı kadın zıplayıp durmaktaydı. Van Esterped kendine bir porsiyon bezelyeli köfte ısmarladı, ancak kocakarı onun bu isteği karşısında herhangi bir tepki göstermedi. Daha doğrusu, ateşin üstündeki eti de unutup müşterisinin çevresinde dönmeye başladı. Gerçi ortalıkta masa filan yoktu, gene de kocakarının sofra hazırlığı yapmamasına içerleyen Van Esterped yerlilerin tuhaf geleneklerini anlamak gerektiğini düşündü. Öte yandan mis gibi et kokusunun da etkisiyle müşteri olarak haklarını bir an olsun unutmayan Van Esterped dört milyoner arkadaşı ile üç milyoner adayının suaygırlarınca yenilip onun ayıbını görmeyecekleri rahatlığı içinde, terbiye kurallarını unutarak iki eliyle birden bir et parçası kaptı, bunu piknikte sandviç yer gibi yemeye başladı. Kocakarı buna karşılık ne yaptı dersiniz? Ne yapacak, bir çığlık attıktan sonra milyonerimizin yüzünü tırmaladı. Ödeme gücünden kuşkulanılması karşısında bir hayli gücenen Van Esterped hemen on franklık bir banknot çıkarıp yerli kadına uzattı. Ancak beriki bundan da memnun olmayıp edepsizliğini sürdürünce birçok kez seyrettiği futbol maçlarını anımsayan Van Esterped kadının karnına okkalı bir tekme savurdu, tekmeyi yiyen açgözlü lokanta işleticisi top gibi yere yuvarlandı.

Görevini yerine getirmiş olmanın rahatlığı içinde, üstelik karnı doyan Van Esterped oradan çıkarak komşu kulübenin kapısından içeriye bir göz attı. Aman Tanrım, içerde genç bir kız vardı! Genç ve güzeldi ama o da kara deriliydi. Milyonerimiz ancak o zaman burada yerleşmiş insanların çoğunun kara derili olma özelliği taşıdıklarını anladı, bu duruma göre zenci dedikleri insanlardı bunların hepsi de. Van Esterped'in bundan sonraki davranışlarında karşıt iki durumun etkisi görüldü: Biri, Brükselli profesörler kurulunun sağlık konusundaki uyarıları, öteki ise "Beljik" yatında kadın cinsinden tek yaratığın bulunmaması. Genç kızı bir süre seyreden Van Esterped, Brüksel'deki hanım arkadaşlarının kabul salonlarını bekleyip

durmaktansa bu sade, kara derili, üstelik çırılçıplak genç kıza gönül vermenin daha uygun düşeceğine karar verdi. Beyaz deriliymiş, kara deriliymiş, ne fark ederdi? Her ikisinde de aynı şeyler vardı. Gözlerini kapatıverdin mi orada ne iklim, ne ülke, ne de renk ayrımı kalırdı. Ancak genç kız milyonerin saldırısına çırpınarak, onun çenesini ısırarak karşılık verdi. Milyonerimiz ise Brüksel'in deneyimli kadın sanatçılarının değişik tavırlarını yakından tanıdığı için, buna pek şaşmadı; hatta becerikli savunmasından dolayı genç kızı hayli beğendi. Şişen çenesine gelince, palmiyelerdeki maymunların şaklabanlıkları sonucu alnında peydahlanan ize pek uygun düşüyordu. Kara derili kızla uğraşmaktan epeyce yorulan Van Esterped kulübeden ayrılmak üzereydi ki, genç kızın tıpkı kocakarı gibi çığlık çığlığa bağırdığını gördü. onun, duygularını bu tarzda dile getirmesi milyonerimizi çok şaşırttı. "Neden şaşırttı acaba?" diyeceksiniz. Evet, beş paralık yapraklardan beline bir kemer takmış, çıplak bir yosmanın onun gözünde ne değeri olabilirdi? Van Esterped gibi bir beyefendi ziyaret etti diye Brüksel Kraliyet Tiyatrosu primadonnaları bile memnun kalırlarken bu edepsize ne oluyordu? Milyonerimiz hemen cüzdanına davrandı ve kıza cömert bir çek yazdı:

"Çek No. 406186, Belçika Kraliyet Bankası. İş bu çeki getiren kara derili çıplak kıza beş yüz frank ödeyiniz. İmza." Ancak bu kâğıt parçası kızı yatıştırmaya yetmeyince Van Esterped aynı sportif hareketlere bir kez daha başvurmak zorunda kaldı. İşini bitirince kulübeden çıktı, daha önce altında uyuduğu palmiye ağacının dibine gitti, uşağı Gaston'un kabarttığı kuş tüyü döşeği aratmayan yosunların üzerine uzanır uzanmaz uyuyakaldı. Ancak büyük bir gürültüyle gözlerini açtı. Elli metre kadar ilerisinde aynı siyah insanlar sırıklar arasına gerilmiş derilere sopalarıyla vuruyorlar, bu da yetmiyormuş gibi hep bir ağızdan hayvanat bahçelerinde işitebileceğimiz türden homurtular çıkarıyorlardı.

Bundan sonra gelişen olayların anlaşılabilmesi için bizim dert bilmez milyonerimizi şimdilik bir yana bırakıp kara derili insanların gelenek ve göreneklerine biraz eğilmemiz gerekiyor. Bu insanlar tam da Van Esterped'in tahmin ettiği gibi zenci dediğimiz kişilerdi ve Gobulu oymağına mensuptular. Bizlere çok tuhaf gözükebilir ama Brüksel gibi bir kültür merkezinden binlerce kilometre uzakta yaşayan, ayrıca otelleri, hatta en basitinden postaneleri bile bulunmayan bu insanların sağlam bir ahlak anlayışları vardı. Bırakın yaşını-başını almışları, Van Esterped'in ayakkabısının ucuyla dürtükleyerek, sopasıyla muştalayarak öldürdüğü ufak

tefek zenci dahi yeryüzünde iyilik ya da kötülük diye bir şeyin var olduğunu bilirdi. Ancak bizler gibi kilise papazlarına, yasa kitaplarına sahip olmadıklarından iyilikle kötülüğü ayırt etmesini bilemezlerdi.

İşte o yüzden tanrı Kabalaş'ı simgeleyen kutsal bir pipo, Gobulu oymağında iyilik ile kötülük de dahil, bu ilkel insanların ayırt etmekte güçlük çektikleri şeylerin tanınmasında onlara yardımcı oluyordu. Bütün tanrılar gibi tanrı Kabalaş'ın da gözleri, kulakları, burnu, ağzı vardı, ancak bu kutsal totem dünyayı ancak ortası oyuk göbeğiyle tanıyabiliyordu. Gene de kendilerinin fazla akıl erdiremedikleri şeyleri totemlerinin tanıması Gobulu oymağı yerlilerini pek ilgilendirmemekteydi. Onları asıl ilgilendiren, kutsal pipo aracılığıyla tanrı Kabalaş'ın onlara ufak tefek bilgece şeyler iletmesi, en önemlisi de iyi insan ile kötüsünü ayırt etmesiydi. Bu da şöyle yapılmaktaydı: Sert Hindistan cevizi ağacından oyulan piponun çanağına, daha doğrusu tanrı Kabalaş'ın göbek boşluğuna önce bir fiske keten tohumu konuluyor, sonra da oymağın en saygıdeğer kişisi (bu kişi aynı zamanda oymağın başkanı ve yargıcıdır) piponun uzun çubuğunu kalın dudakları arasına alıyordu. Kor parçasıyla keten tohumlarını tutuşturduktan sonra oymak başkanı pipoyu tüttürmeye başlıyordu. İşte o zaman denenmesi istenen kişi getirilip başkanın karşısına oturtuluyor; başkan ise bir yandan mis kokulu dumanı içine çekip bırakırken, bir yandan da denenen kişinin göbeğinden gözünü ayırmıyordu. Tanrı Kabalaş'ın bilinmeyeni görme yetisi yavaş yavaş başkana geçiyordu bu sırada. İnsanoğlunun ruhundaki gözle görünmez derecede ufak iyilik ya da kötülük taneciği birden dev boyutlara ulaşıyordu onun gözünde. Eğer denenen kişi günah işlemişse göbeğinde beliren bir kurtçuk zamanla irileşip ince bir yılana, daha sonra kocaman bir boğa yılanına dönüşüyordu. Böyle bir adamın eti yenilemeyeceği için yerliler onu çakalların önüne atıyorlardı. Eğer sınadıkları kişi iyi bir adamsa o zaman başkan onun karnında bir kuş, koyun ya da fil görüyor; bunun sonucunda adama bir koç ve biraz hurma şarabı armağan ederek ödüllendiriliyordu. Kutsal piponun yardımıyla kötülerin cezalandırılması, iyilerin de ödüllendirilmesi sonucu, Gobulu oymağında adalet sağlanmış oluyordu böylece. Dinsel öğütlerin ya da ceza yaptırımlarının yerine geçen pipo, hukuk ve ilahiyat fakültelerinde okuyan çiçeği burnunda gençleri vaktinden önce kocamış bunaklar durumuna düşürmekten kurtardığı gibi, aynı zamanda sık sık yapılan yargısal yanlışları da önlüyordu.

Gobulu oymağının bu geleneğinin Avrupalıların “bilimsel” dedikleri bakış açısından kolayca açıklanabileceğini belirtmeden geçemeyeceğiz. Afrika’da yetiştirilen Hint keneviri tohumlarından elde edildiğini bildiğimiz “esrar” denilen uyuşturucuyu gözümüzün önüne getirelim önce. Esrar içen, bunu hap olarak yutan kişi duyumsadığı bütün görsel nesneleri, bütün sesleri, renkleri, kokuları, hatta soyut kavramları son derece büyütülmüş biçimiyle algılamaktadır.

“Soyut kavram” diye adlandırdığımız şey, tanrı Kabalaş’ın kutsal göbeğinin hünerlerinden son derece memnun Gobulu oymağı insanlarından çok, Brüksel Üniversitesi profesörlerini ilgilendirmelidir bize göre. Aslına bakarsanız, sırıklara gerilmiş hayvan derisine çomaklarla vurarak Van Esterped’i öğle uykusunda rahatsız eden yerlilerin tek amacı; köylerine zorla girip küçük bir çocuğun canına kıyan, kızarttığı eti aşırdıktan sonra oymak başkanının annesini öldüren, küçük kızına ise tecavüz eden bir beyazın varlığından herkesi haberdar etmekti. Kara derililer böylece oymağın insanlarını bir araya toplayıp beyaz adamı cezalandırmanın yollarını birlikte düşüneceklerdi.

En seçkin aslan, pars ve gergedan avcılarından on tanesi kargılarını, ciritlerini, ucu zehirli oklarını alıp ormana daldılar; onların ardından oymağın erkekleri yürüdü. En başta ise karnından korkunç gümbürtüler çıkaran, görünüşüyle dehşet saçan oymak başkanı Kanca bulunuyordu. Az sonra ortalığı höykürme, böğürme, meleme, kişneme, uluma, cırlama, cıngırdama sesleri sardı. Yerliler savaş şarkılarının ilk dörtlüğünü henüz tamamlamamışlardı ki, uykusundan uyanan beyaz adamın gözlerini kısarak, tatlı tatlı esneyerek yerinden doğrulduğunu gördüler. Bunun üzerine hemen korkunç Kanca kargısını havaya kaldırıp savaş durumuna geçti. Bir şeyden haberi olmayan Van Esterped ise yerlilerin bu görkemli savaş törenini koro şarkıcılarının toplu gösterisi sanıp bundan pek hoşnut kaldığından, barışçı bir edayla gülümseyerek dehşet saçan başkana doğru ilerledi. Kanca ise beyaz derili canavarın her an üzerine atılmasından korkuyordu. Bir ara kolundaki saate bakan Van Esterped içinin niçin böylesine ezildiğini anladı. Çılgın görünüşlü Kanca’nın yanağını okşayarak dedi ki:

— Sizin burası pek hoşuma gitti, koca göbek. Acaba hafif bir kekle birlikte beş çayı içebileceğim bir yeriniz var mı?

Birden kendini toparlayan Kanca beyaz adamın kollarını sımsıkı yakaladı. Yerlilerden en yiğitleri ileri atıldı, bizim milyoneri sarmaşık dallarıyla bağlayıp başkanın kulübesine götürdüler. Van Esterped, bir gün

önceki suaygırlarının akşam yemeği türünden tatsız bir şeyin başına geldiğini anlamakta gecikmedi.

— Polis! Polis çağırın lütfen! diye bağırdı.

Suaygırları rahatlıkla elektrikli lavman aletlerini gövdeye indirdiklerine göre, Gobulu yerlilerinin de bir tutsağı çıtır çıtır yiyebileceğini kolayca düşünebilirsiniz. Ancak yerlilerin ahlak anlayışı buna el vermiyordu. Onların inancına göre insanın bedenine giren bir yiyecek onun ruhunu yüceltebileceği gibi, alçaltabilirdi de. Diyelim, aslan yüreği ya da şahin karaciğeri yemek kişiye gözüpeklik verirken, tavşan kulağı ya da tilki kuyruğu yemek de ona korkaklık getirirdi. O bakımdan Gobulu oymağı yerlileri tanımadıkları insanların etlerine el sürmezler, kötü ruhlu adamların leşini ise daha iğrenç olsunlar diye çakal diye adlandırılan iğrenç yaratıkların önüne atarlardı.

O bakımdan akıllı yerlilerin, beyaz adamın etini yemek gibi bir niyetleri yoktu. Onların asıl amacı, tanrı Kabalaş'ın yardımıyla onun Gobulu oymağına iyilik mi, yoksa kötülük mü getirdiğini öğrenmekti. Oymak başkanı bunu anlamak için tanrı Kabalaş'ı simgeleyen piposunu çıkardı, oyuk göbeğine kenevir tohumu koydu, bunu tutuşturup içmeye başladı. Yerlilerden birkaç kişi Van Esterped'in üzerine atılıp gömleğini çıkarmaya çalıştılar. Çünkü bilge Kanca'nın deneği tanıması için göbeğinin ortaya çıkması gerekiyordu. Kara derililerin karnıyla niçin böylesine ilgilendiklerini pek anlamayan Van Esterped, sonunda onların doktor oldukları kanısına vardı. Yerliler, onlar için büyük zorluk çıkaran düğmeleri tek tek çözmek için uğraşırlarken nazik bedenini biraz mıncıklamış olacaklar ki, milyonerimiz doktor muayenesine alışık olmanın rahatlığıyla her dokunuşta gözlerini kısıp;

— Hayır, orası ağrımıyor... Orası da ağrımıyor... Orada bir şey yok, diye fısıldıyordu.

Ancak beyaz adamın çıplak göbeğine piposunu tüttürerek bakan bilge Kanca orada bir şey göremedi. Daha doğrusu bütün yerlilerin gördükleri şeyi gördü: Ortası çukur, kıllı bir göbek, hepsi o kadar. Göbeğin bu görünüşünde iyilik ya da kötülük bildiren tek bir belirti yoktu. Durumun garipliği karşısında şaşıran bilge Kanca ister istemez;

— Yoksa bu yaratık insan değil midir? diye sordu.

Van Esterped'in insan olup olmadığını pek merak eden yerliler onun saçlarını çekiştirmeye, ağzını açıp bakmaya, koltuğunun altını gıdıklamaya, burnunu yalamaya başladılar. Durumun ciddiyetini kavrayan milyonerimiz

sıkı bir yoklamadan geçirildiği kararını vererek sırasıyla pasaportunu, seçmen belgesini, vapur biletini, hatta Belçika kralının özel kahvaltı için gönderdiği çağrı kartını çıkarıp büyük bir alçakgönüllülükle yerlilere gösterdi. Ancak elleriyle, ayaklarıyla, dilleriyle Van Esterped’in ne değerde bir varlık olduğunu araştıran kara derililere bu belgelerin pek bir etkisi olmadı. Sonunda kendi kararlarını başkan Kanca’ya bildirdiler:

— Evet, bu bir insandır.

Bunun üzerine Kanca ikinci kez pipoya kenevir tohumu koyup yaktı, ancak gene milyonerin kıllı çukur göbeğinden başka bir şey görmedi. Başkanın içine bir korku düşmüş olmalı ki;

— Acaba ben başkanınız Kanca yaşıyor muyum? Tanrı Kabalaş’ın kutsal piposunu içen ben miyim? diye sordu.

Bu görünür gerçeği elleriyle ya da ayaklarıyla yoklamaya gerek görmeyen kara derililer hemen yanıt verdiler.

— Evet, bilge Kanca, sen yaşıyorsun ve tanrı Kabalaş’ın piposunu ikinci kez içiyorsun.

O zaman Kanca pipoyu üçüncü kez ateşledi ve gözlerini Van Esterped’in göbeğine dikti. Orada en azından küçücük bir kötülük kurdu ya da minicik bir iyilik civcivi görmesi gerekiyordu. Ancak bütün çabaları boşa çıkınca kutsal pipoyu bir yana bırakıp şöyle haykırdı:

— Tanrı Kabalaş her şeyi görüyor. Ama onun piposunu içen zavallı Kanca hiçbir şey görmüyor. Beyaz adam basit bir adam değil. Onun içinde iyilik mi var, kötülük mü, ben bir şey anlayamadım. Eğer iyilik varsa dünyadan da büyük olmalı ki, zayıf gözlerim şaşırarak bir şey görmedi. Eğer kötülük varsa okyanustan da büyük olmalı ki, zayıf gözlerim suyun içinde boğuldu.

Bilge Kancanın inancına göre insanın gece karanlıkta görememesi güneşin batmasından değil, gözlerinin kör olmasından ileri geliyordu. Gecenin karanlığında insanoğlu kendi göğsündeki pireyi bile göremezken gündüzleri gökyüzündeki uzak bulutları bile rahatça görebiliyordu. Bunu onlara sağlayan da tanrı Kabalaş’tı.

Gobulu oymağının insanları başkan Kanca’nın sözlerinin derinliği karşısında diz çöktüler, bunların ne anlama geldiğini düşünmeye başladılar. Sonunda şöyle dediler Kanca’ya:

— Eğer Kanca beyaz adamı göremiyorsa, belki beyaz adam Kanca’yı görecektir.

Bu karar üzerine kutsal pipoyu beyaz adama verdiler. Van Esterped yalnızca hafif Mısır puroları içtiğinden, önce pipoyu nezaketle geri çevirdi. Ancak kara deriliIer kolay pes edecek cinsten değildi, üstelik sözlerinin yanı sıra kaba el hareketleri de yaptıkları için Van Esterped pipoyu dişlerinin arasına almak zorunda kaldı. Alır almaz da o güne değin tatmadığı bir hoşluk duydu ağzının içinde, yüzüne bir gülümseme yayıldı. Gözleri önce kapandı, sonra eskisinden daha geniş açıldı; insanların ve nesnelerin tam göbeğine bakmaya başladı. Önce palmiyeler gördü, Brüksel'deki sahip olduğu apartmanlardan daha yüksek palmiyeler... İlerdeki gölün göbeğine bakınca o güne değin aldığı banyoların tümünü unuttu. Ağaçtaki bir kuşa baktı; bakar bakmaz dinlediği bütün caz orkestraları, tenorlar, arplar, binlerce opera, kahve ve otelin gösterişli sesleri zihninden silinip gitti. Şimdi sıra insanların göbeklerine bakmaya gelmişti. İlk izlenimlerinden iyice bunalan Van Esterped gözlerini Gobulu oymağının yerlilerine çevirdi.

Kara derili bir kadının göbeğinde, o güne dek Brüksel'de kimseden işitmediği bir aşk öyküsünün görüntülerine tanık oldu. Kadın sevdiği kara derili bir adamı ısırmaya çalışan zehirli yılanı ılık elleriyle sıkıyordu. Buna karşılık iki adam, sevdiği kişi ile kocası, kadını sarmaşık dallarıyla öldüresiye dövdükleri halde sevda onun yüreğinden çıkmıyordu bir türlü.

Yaşlı bir zenci erkeğin göbeğine gözlerini dikince Van Esterped büyük bir mertlik olayıyla karşılaştı. Yaşlı zenci, kudurgan bir gergedanın saldırısından kara derili bir çocuğu kurtarmak için küçük ciridiyle canavarın üzerine atılıp beynini oyuyordu.

Van Esterped, genci-yaşlısı, kadını-erkeğiyle kimin göbeğine baktıysa orada biz insanın yaşadığı duyguları gördü: Tutku, sevda, nefret, soyluluk, ihanet, kıskançlık, şehvet düşkünlüğü, korku, keder... Milyonerimiz dünyaya yeniden geldiğini, yaşamı ancak şimdi görüp tanıdığını anladı. Ve hoplayıp zıplamaya, çığlık atmaya, böğürmeye başladı. Beyaz adamın sıçramalarından, haykırışlarından aşka gelen Gobulu oymağı yerlileri de coşkulu bir cümbüşe kaptırdılar kendilerini. Van Esterped artık bir daha kekli beş çayı ve soylu kadınların kabul salonlarını istemediğini hissetti. Artık kendine özel vapur, doktor ve geniş valizler ısmarlayacağı bir postane de aramayacaktı. Çocuksu bir sevinç içinde üzerindeki o karmaşık giysilerin hepsini çıkarıp attı: Şapkayı, paltoyu, ceketi, pantolonu, pantolon askısını, yakalığı, kravatı, gömleği, fanilayı, donu, ayakkabıyı, çorapları, çorap bağlarını... Böylece üstünde ne varsa soyunup, kaz derisi gibi pürtüklü, pembe yumuşak teniyle, ama mutlu, cascavlak ortada kalınca gür

otlara yatıp yuvarlandı; sevinç çığlıkları atmaya, ona yaşam neşesini öğreten göbekleri öpmeye başladı.

Kara insanlar beyaz adamdan ikinci kez piposunu tüttürüp bilge Kanca'ya bakmasını istediler; Van Esterped onların isteğini yerine getirince başkanın karnında sivri dillerini çıkara çıkara kaynaşıp duran bir yığın iğrenç engerek yılanı gördü. Meğer Kanca bilge olduğu kadar yüreği kötülükle dolu bir kişiymiş. Zamanında bir sürü suçsuz insanın kanına girdikten sonra Gobulu oymağının başına geçmiş. Van Esterped derin derin içini çekerek eliyle yüzünü kapadı. O zaman kara derili insanlar beyaz adamın, Kanca'nın kötülüklerini gördüğünü anladılar ve başkanlarını öldürüp leşini çakallara attılar.

Çakallar Kanca'nın leşini yediler, Gobulu oymağının insanları ise haylidir bir şey yemedikleri için açlıktan kıvranmaya başladılar. O zaman yeniden çömelip kara kara düşünmeye başladılar. İşte o an en bilgesinin, belki de karnı en acıkanın aklına mutlu bir düşünce geldi.

— Beyaz adam kutsal adamdır. Eğer onun etini, yüreğini, karaciğerini yersek biz de kutsal kişiler oluruz.

Bu düşünce iyi bir düşünce olduğu için doğallıkla hemen onay buldu ve bizim Van Esterped'i oracıkta yiyiverdiler. Zavallı Van Esterped tam kırk yıl yemek dolu tabaklardan, kuş tüyü yataklardan başka bir şey görmediği halde son yarım saatte dünyayı yeni baştan tanıdığı için yeni doğmuş pespembe bir bebeğe benziyordu; o yüzden yüreği neşe doluydu, nazenin gövdesi otların üstünde yuvarlanıp duruyordu. Gobulu oymağı yerlileri de haklıydılar, çünkü kutsal eti yiyince kutsal olacaklarına inanıyorlardı, ayrıca bir gün önce yattaki öbür milyonerlerin başına üşüşen suaygırı yavruları gibi açtılar.

Ancak kara derili insanlar bunun cezasını ağır ödedi. İnsanlar suaygırı değildi, daha dikkatli olmaları gerekirdi. Tanrı Kabalaş'ın kutsal piposunu içen beyaz adamın kendi göbeğine bakamayacağını unutmamalıydılar. "Baksaydı ne olurdu?" diyeceksiniz. Hiç, ne olacak... Çakallara yem olan bilge Kanca nasıl bir şey göremediyse o da göremeyecekti. İşte böylece beyaz adamın pörsümüş kaba etlerini yiyince bu besin aracılığıyla zavallı insanların içine hiçlik girdi. Yüreklerindeki sevgi, nefret, yiğitlik, şefkat duygularından eser kalmadı. Sonunda Gobulu oymağının kara derili insanları ırmak balçıkları içinde uyuşuk uyuşuk debelenen karnı tok suaygırları gibi tembel, miskin yaratıklara döndüler.

Ormanlar arasında habersiz kaybolan beş milyoner ile üç milyoner adayının bulunması için gönderilen askeri araştırma birliği Gobulu oymağı yerlilerinin yaşadıkları yerleri kolaylıkla ele geçirdilerse buna şaşmamak gerekir. Evet, askerler erkeklerin tümünü öldürdüler, kadınların ırzına geçtiler; yanlarına ise küçük bir zenci çocuğunu, tanrı Kabalaş'ın kutsal piposunu, yuttuğu elektrikli lavman aletini sindirmeye çalıştığı için yerinden kıpırdayamayan genç bir suaygırını alıp Brüksel'e götürdüler.

Küçük zenci "Fifi" adlı gece kulübünde garson oldu, suaygırı hayvanat bahçesine gönderildi, kutsal pipo ise d'Or Sokağındaki bir antikacının eline geçti. Direktoriya dönemi kadın pantolonları, Buhara emirinin ayakkabıları arasında işe yarar bir şey ararken, antikacının dükkânında bu pipoyu görür görmez hemen satın aldım.

Ama bu pipoyu içtiğimi sanmayın; hayır, hiç içmiyorum. Çevremde ne palmiye ağaçları, ne tropikal nehirler, ne ötücü kuşlar, ne de Gobulu oymağının kara derili insanları var... Ayrıca bilge Kanca'nın durumuna düşüp, her insanoğlu için kaçınılmaz olan gerçekçilik duygumu da yitirmek niyetinde değilim.

ONUNCU PİPO

Çok saf, aynı zamanda kendine çok güvenen kimseler, insanların nesneler (eşyalar, maddeler) üzerinde kesin egemenlik kurduklarını, onları isterlerse atacaklarını, isterlerse satacaklarını, isterlerse birine armağan edebileceklerini sanırlar. Böyle bir şeyin yanlışlığı bir yığın olayla kanıtlanmıştır. Tam tersine, insanlar tümüyle nesnelere bağımlıdırlar. Tenimize en yakın gömleğimizden tutun da Kaliforniya'nın altınına, Irak'ın petrolüne değin... Çeşitli savaşların tarihi, aslında, kendilerine oturacak yer, hizmet edecek uşaklar, hizmetkârlar seçmeye çalışan eşyaların insanlara çektirdikleri eziyetlerin anlatımından başka bir şey değildir. Selanik yakınlarında 1916 yılında birçok Hintli ölmüşse bunun nedeni oradaki Lotaring madeninin niteliğinde aranmalıdır. Gazetelerde okuduğumuz cinayet haberleri sanmayın ki, birtakım insanların serüven düşkünlüğünden doğar; hayır, bunlar çoğunlukla kadınların kullandığı türden eşyaların yarattığı dinmek bilmez tedirginliklerin öyküsüdür. Eşyaların üzerimizdeki egemenliği güçsüz ve güçlü insanlar için aynı derecede geçerlidir. Zavallı Akaki Akakiyeviç'in[16] özene bezene diktirdiği paltosu, Sezar'ın togosundan[17] daha az heyecanlı, daha az fırtınalı bir yaşam sürmemiştir, bunu böyle bilin.

Nesnelerin insanlara egemen oluşu konusundaki büyük bilgi eksikliğimiz müsbet bilimlerin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bilim şu ya da bu maddede saklı gizli gücü bize önceden gösterseydi çok iyi olurdu. İşte o nedenle, eğer kendimi saymazsam, çeşitli uluslardan tam otuz beş kişinin yaşamını etkileyen on üç pipo ile ilgili kitabımın ortaya koyduğu güvenilir veriler belki de genç bir bilim adamını eşyaların psikolojisini ciddi olarak araştırmaya yönlendirecektir. Başlangıç için genç bilim adamına, öyküsünü biraz sonra anlatacağım, garip durumlar sonunda ele geçirdiğim basit pipodan başlamasını salık veririm.

Bildiğimiz çam ağacından yapılmış, boyamaya bile gerek görülmemiş bu pipo, minik bir fıçıcık ile bunun içine sokulmuş kısa bir ağızlıktan oluşmaktadır. Böyle bir şeye pipo denmesi, kırmızı yabanmersinini kaynatıp çay diye içen, lahana yapraklarını kurutup tütün niyetine tüttüren, benim kitaplarımı ise güzel edebiyat yapıtı diye hevesle okuyan bir zamanların hayal düşkünü insanlarının marifetidir. İşin aslına bakarsanız, minik bir fıçıcık ve sopacıktan oluşan bir nesne pipo olmak istemiştir ve

olmuştur. Aşağıda sunacağım olaylar bu piponun yaşamıyla ilgilidir. Genç bilim adamını ve merak eden gözlemcileri önceden uyarıyorum: Yazacağım şeyler, rüzgârın önüne katıp savurduğu kopuk kopuk tarih sayfaları türünden şeylerdir.

Kiyev'de Mariyinsko-Blagoveşensk Sokağındaki otuz üç numaralı evde Nikita Galaktionoviç Volyaçka adında, sessiz mi sessiz, kimseye zararı dokunmayan, aynı zamanda belirgin bir özelliği bulunmayan bir tarih öğretmeni otururdu. Yalnız adamın bir alışkanlığı vardı; akşamları durup dururken, yazı filan yazmadığı halde, karısı Agafya İvanovna'ya:

— Gapka, hayatım, kurutma kağıdı lütfen! diye seslenirdi.

Bu gibi tuhaflıklar birçok insanda bulunduğu için üzerinde fazla durmaya değmez. Ekim Devrimi gerçekleşince Nikita Galaktionoviç'in öğrencileri tarih dersi okumaktansa tarihi kendileri yapmayı yeğlediler; böylece işsiz kalan tarih öğretmeni bir sürü karışıklıklar sonunda 1919 yılı baharında Kiyev'de Sovyet yönetimi egemen olur olmaz bölge tarım işletmesinde hayvan üretimi bölümünde bir işe girdi. Girdiği iş ciddi bir işti, burada önemli projeler uygulanıyordu, o bakımdan hiçbir "denetleme kurulu" işten anlamıyor gerekçesiyle onu oradan uzaklaştırmaya kalkışmadı. Gene de bir yanlışlık sonucu Nikita Galaktionoviç genç ve gösterişli bir öküzü damızlık boğa diye üretim harasına gönderdiyse de bunu büyük bir kusur saymamak gerekir. Çünkü yıllar yılı insanlık tarihiyle uğraşan bir kişinin tarih duygusundan yoksun hayvanların üreme işlerinde yanlışlık yapması çok doğaldır.

18 Haziran yağmurlu bir gündü. Hayvan üretim bölümünde o sabah bir haber yayıldı: Bir parti "tüketim malı" satışa sunulmuştu.[18] Para çantası, kadınların kullandığı çorap bağı, tarak gibi kırk iki parça mal getirilmişti ama bölümde tamı tamına yetmiş iki çalışan vardı. Getirilen şeyler herkese yetmeyeceği için çalışanların bir bölümü malların parçalanıp atılmasını, bir bölümü üst makamlara yazılı protesto gönderilmesini, bir bölümü de tüketim mallarının satın alınıp ortaklaşa kullanılmasını önerdi. Ancak bölümün aklı başında sekreteri Kravets yoldaş uygun bir çözüm yolu bulup malları satın almak isteyenler arasında kura çekilmesini önerdi. On dakika sonra Volyaçka kaz ayağına benzeyen elini kura numaralarının konulduğu kalpağın içine sokup çıkardığında üzerinde 11 sayısı yazılı kâğıdı çekti. Herkes sevinçle onun kurada iyi bir eşya kazanacağını haykırıp, adamcağızın kendisi de seyrek saçlarını sıvazlayarak bir tarak çıkmasını beklerken şansına elde yapılmış beyaz bir pipo çıkmasın mı? Nikita

Galaktionoviç sigara tiryakisi olmadığından şanslı biri sayılmamalıydı, o nedenle kurada çıkacak başka bir malla pipoyu değiş-tokuş edebileceğini söyledi arkadaşları. Ama o nedense birden kızdı ve piposuna sevecen bir fiske vurarak;

— Kurutma kâğıdı lütfen! Pipomu kimseye vermem! diye bağırdı.

Kura çekilişi çoktan bitmişti ama iki konu çalışanların zihnini kurcalamaktan geri kalmıyordu. Birincisi, sekreter Kravets yoldaş tek başına yaşayan bir bekâr olduğu halde kurada kendisine pembe renkli bayan çorap bağı çıkmasıydı. Yukarda da belirttiğim gibi, kura çekimi 18 Hazirana rastlıyordu; bundan üç gün sonra ise sekreter yoldaş hayvan üretim bölümü kayıt memurelerinden genç bayan Şel’le birlikte nikâh memurluğunun yolunu tuttu ve bu mutlu gün dolayısıyla çalışma arkadaşlarına bolca yoğurt ikram etti. Olaya dışardan bakanlar işin içinde aşk ya da bu gibi alışılmış şeyler arayabilirler ama bölüm çalışanları aklı başında, kül yutmaz kişilerdi. Hepsi de “tüketim malı”nın ne anlam taşıdığını bildiklerinden, şükranla yoldaş Kravets’in, kurada çıkan pembe çorap bağı bir işe yarasın diye bayan Şel’le evlenmesini anlayışla karşılıyor, o nedenle yoğurdu neşe içinde kaşıklıyorlardı.

Bölümdeki görevlilerin zihnini kurcalayan ikinci konu ise Volyaçka’nın davranışlarında gözlemlenen mucizemsi değişikliklerdi. Üç gün içerisinde adam tam üç densizlik daha yapmıştı. Salı günü Kravets yoldaşın yarım kilo tutan mayıs ayı şeker hakkını kendisi almış, çarşamba günü kuzuların yavrulayacağını ileri sürerek kasadan bin ruble çekmiş, perşembe günü ise işe gelmemişti. Kendisinin de hiç beklemediği bir anda başına gelen yuva kurma mutluluğu içinde, şeker hakkını aşıran Volyaçka’yı bağışlayan bölüm parti sekreteri Kravets, onun işe gelmediği perşembe günü, çaldığı şekeri Bessarabka pazarında tütünle değiştirdiğini görünce beyninden vurulmuşa döndü. Üstelik adam bir askerle değiş-tokuş ettiği berbat tütünle yetinmeyip yavrulayacağını söylediği kuzular için aldığı bin rubleyle de en iyisinden hafif bir tütün için pazarlığa girmesin mi? Volyaçka, Kravets yoldaşı görünce umursamadı bile. Sekreter yasal yollara başvuracağını bildirince piposunu ağzına alıp ne dese beğenirsiniz?

— Görmüyor musunuz ben kime benziyorum?

Ne yapsın Kravets? Üzüntüyle elini salladı, pembe çorap bağlarını verdiği karısının yanına gitti.

O günden sonra kimse Nikita Galaktionoviç’e ne “Nasılsınız?”, ne de “Agafya İvanovna nasıl?” diye sordu. Herkes “Pipodan ne haber?” diye

soruyordu. Onun değişmez yanıtı ise: “Teşekkürler, işe yarıyor” türünden laflardı.

Öte yandan Kravets artık karısı için yaşar olmuştu. Ona yeni ayakkabılar alıyor; evinden pirincini, kadıncağızın yemek borusunun nazikliği dolayısıyla pudra şekerini eksik etmiyordu. Yaşlı tarım uzmanı Vlasyev’in kuradan çıkan sobasına gelince, o da sobasına hizmette hiç kusur etmedi sayılabilir. Henüz mevsim yaz olduğu halde ilerde gelecek soğukları şimdiden iliklerinde duyarak Volyaçka’nın hazırladığı projeleri, hatta bürodaki tabureleri yakmakta bir sakınca görmedi. Nikita Galaktionoviç’in varı-yoğu piposuydu artık. Kendini bir çeşit dul gibi hisseden Agafya İvanovna akşamları sızlanmaya başlıyordu:

— Bari kurutma kâğıdı istemeyi bırakmasaydın...

Ama Volyaçka piposunu tüttürüyor, başka bir şey istemiyordu.

Derken, ağustos ayında Beyazlar ansızın Kiyev’i yeniden kuşattılar, Agafya İvanovna hemen kuzuların ve öküzlerin yavrulanma projelerini, aylık erzak karnelerini ateşe atıp yaktı, hatta piponun bile ortadan kaldırılmasını istedi.

— Bunun Bolşevik işi olduğunu anlarlarsa gününü görürsün. Rengi beyaz ama şunun kokusuna bak! dedi.

Bu sözleri işiten Volyaçka deliye dönerek önce “Enternasyonal”i, sonra karısının bilmediği başka marşları söyledi. Karısı merak edince,

— Tıpkı Kremlin saati gibiyim[19] diye açıkladı.

Agafya İvanovna kaygısında haklıydı, pipo başlarına çeşitli işler açacağa benziyordu. Akşama doğru evlerine bir kazak askeri[20] geldi ve Volyaçka’nın karısının şurasını burasını elleyerek;

— Vay sizi komünistler sizi! diye küfretti.

Sonra da Volyaçka’nın tarih öğretmenliği yaptığı zamandan kalma, çarlık dönemini anımsatan ne varsa hepsini topladı: Çalar saat, yüksük, geceleyin yatakta giyilen başlık... Kazak askeri bunları toplarken Agafya İvanovna yüksek sesle homurdanıyor, Nikita Galaktionoviç ise elleri göğsünün üstünde çaprazlanmış, heykel gibi dururken hiç sesini çıkarmıyordu. Asker işini bitirip giderken pipo dikkatini çekti, bunu Volyaçka’nın dişlerinin arasından çekip alarak;

— Bu askeri malzemedir, senin keyfine hizmet edemez... İstersen dumanı göbeğinden çıkar, dedi.

Kazak pipoyu götürdü ama Nikita Galaktionoviç de adamın peşine takıldı. Onun arkasından koşarken gecenin karanlığında iri bir kısrağın

yedeğinde seğirten küçük bir tayı andırıyordu. Issız sokaklardan birine geldiklerinde yerden bir tuğla aldı, kazağın boyuna yetişmek için havaya sıçradı ve askerin kafasına olanca hızıyla vurdu. Tuğla parçalandı, tuğlayla birlikte kazağın kafası da... Volyaçka pipoyu kaptığı gibi uzaklaştı oradan. Eve dönmeye cesaret edemediği için kentin dışına çıktı. Tarlalardan, sapa yerlerden dolaştı, anlaşılacağı üzere piponun egemenliğinden kurtulamayarak günlerce yol yürüdü ve günün birinde kendini Çernigov ilinin Poçep köyü yakınlarında buldu. Yol boyunca tütün yerine kuru yaprak içen Volyaçka'ya köylüler su, ekmek verdiler. Aradan bir ay geçmişti ki Kızıllar geldi köye, Volyaçka'nın onuruna koca bir alay bando-mızıkayla geçit töreni yaptı. Volyaçka piposu ağzında ayakta dikilirken;

— Rütbelere işte böyle saygı gösterin! Bir-iki, bir-iki! diye mırıldanıyordu kendi kendine.

Geçit töreni bitince, kesinlikle kendi iradesi dışında, ama herhalde yukarda belirtilen yiğitlik gösterisinin etkisiyle, onu saygıyla karşılayan alayla birlikte Petliyurovsk cephesine doğru yola düştü. Yolda alay hapishane kaçkını soyguncularının baskınına uğradı, iki Kızıl asker hafif yaralanırken Volyaçka anlaşılmayan bir zedelenme sonucu ruhunu Tanrıya teslim etti. Alayın veterineri, aynı zamanda at baytarı Sşip yoldaş, ölümün hava sarsıntısından ileri geldiğini söyledi. Volyaçka bırakıldığı çukurda tam üç saat ölü yattıktan sonra birden diriliverdi, cebinden piposunu çıkarıp yaktı, sıçraya sıçraya yürümeye başladı. Önüne bir su birikintisi çıkınca yüzükoyun yere uzandı, kendi görüntüsüne baktı. Yumruk iriliğinde, kaşsız, o yüzden utanmaz gözüken bir yüz, kaymağı alınmış süt renginde gözler, iri bir ben, kirli yakalar, en sonunda bir pipo gördü. Görünüşünden hayli hoşnut kalmış olacak ki, "Oh, be! Ben neye benzemişim?" diye geçirdi içinden.

Birikintiye ayakkabısını daldırıp su aldı, bir yudum içti, kızıl renkli çamurla karışarak iyice koyulaştığı için sıvıyı tiksintiyle tükürdü, onu öldüren aşağılık soyguncuların bulunması gereken yöne, batıya doğru baktı, zafer kazanmışçasına haykırdı:

— İsveçlilerin onuruna!

Nedeni belirsiz bu kadeh tokuşturma sözünden sonra Nikita Galaktionoviç'in başına neler geldiğini pek bilmiyorum, bununla birlikte coşkulu yaşantısının bazı bölümlerinden bilgimiz vardır. Petliyurovsk cephesine giderken uğradığı baskından sonra Kızıllarla birlikte Voronej ili

Bobrovsk kasabası, Gvozdilovo köyüne vardığı biliniyor. Burada Volyaçka karşısına çıkan ilk papazın sakalına yapışıp öfkeyle;

— İki parmakla haç çıkaran gerici[21], karşıdevrimcilerden misin? diye bağırdı.

Feleğin çemberinden geçmiş papaz durumu birden kavrayarak;

— İki değil, üç değil, beş uca[22] inanırım ben, dedi.

Bu yanıtla da paçasını kurtardı. Volyaçka elinde bir sopayla evlerin birinden çıkıp öbürüne giriyordu. Sopayı önce karşısına çıkan köylünün kafasına indiriyor, sonra da öküzlerin Avusturalya usulü nasıl yavrulatılacağını anlatıyordu. Eski muhtar, şimdiki köy sovyeti başkanı Panteley anasının gözü bir adamdı; Volyaçka'ya yanaşıp okuma odasına gelmesini söyledi, orada ise kurnaz kurnaz sırıtarak ondan yetki belgesini göstermesini istedi. Nikita Galaktionoviç kocaman bir kâğıt çıkardı, başlığında tam ortaya orak-çekiç konulmuştu. Panteley Nikita Galaktionoviç'ten aldığı belgeyi okumaya başladı:

"İşbu yetki belgesi..."

Okudukça kızıl sakalı korkudan titremeye başladı, sonuna gelmişti ki, yere kadar eğilerek;

— Bizi bağışla, efendim, dedi.

Sonra bir daha eğilip bir daha özür diledi, aynı anda da Nikita Galaktionoviç'i bacaklarından kavradığı gibi onu yere yıktı, bilmem ne zamandan beri okuma odasında duran, ama ilk kez uygulama alanı bulan su kaynatma güğümüyle kafasına vurmaya başladı. Volyaçka'yı sürüye sürüye götürüp tarlaların ortasına attılar. Ortalık kararınca bizim hayvan üretme uzmanı kendine geldi, nereden bulup koyduysa, cebinden çıkardığı sargıyla başındaki yarayı sardı. Yolda gideceği yönü bilmeden yürürken kendi kendine şöyle mırıldanıyordu:

— Bir gün gerçekten ölürsem arkamdan "anayurdun oğulları" gözyaşı dökeceklerdir. Bu adamlarda iş disiplini diye bir şey kalmamış. Daha üçlü sistemle öküz yavrulatmasını bile bilmiyorlar.

Nikita Galaktionoviç'in daha sonraki yaşamıyla ilgili haberi ancak karısı Agafya İvanovna aldı, bu da kocasının ona gönderdiği resmi boşanma ilamıydı. Zavallı kadının aklı başından gitti, belgeyi kaptığı gibi otuz üç numaralı apartman kapıcısı ve yöneticisi olan İgnat'a koştu. Resmi yazışmalar konusunda deneyimli olan İgnat ilamı okur okumaz durumu kavradı.

— Bu tastamam bir boşanma ilamıdır. Sizden boşanmaya itirazınızın olmadığını belirten bir kağıt istiyor kocanız.[23]

— Yoksa kurutma kağıdı istiyor olmasın?

Agafya İvanovna böyle diyerek ağlamaya başladı.

Bu iç paralayıcı konuşma olurken Volyaçka kendi yuvasından kilometrelerce uzakta, daha doğrusu Penza kentinde, dul bayan Emma Müller'in yanındaydı. Mitava doğumlu olan bu yaşlı bayan, soylular derneği[24] başkanının evinde tam yirmi yedi yıl vekilharçlık yapmıştı. Ama devrimle birlikte hem soylular derneğinin, hem de başkanının yok olması üzerine Emma, dul bayan Aglagantova'nın yanına taşındı, o günden sonra elinde avcunda ne varsa, dişinin altın kaplamasına değin hepsini satarak geçimini güçlükle sağladı. Volyaçka'nın yolunun nasıl olup da buraya düştüğü bilinmiyor, ama becerikli herif eve girer girmez bayan Aglagantova'ya biraz dışarı çıkmasını söyledikten sonra dizlerinin üzerine kapandı ve;

— Sizinle evlenmek istiyorum, bayan! dedi.

Emma kendisiyle alay edildiği düşüncesiyle Aglagantova'yı çağırmaya yeltendiyse de Nikita Galaktionoviç kadının kulağına öyle olmadık bir şey fısıldadı ki, kadıncağız arkadaşı Aglagantova'nın kabartılmış yastıklarının üstüne yığılıverdi. Bırakın bir erkeğin gelip onunla evlenmesini, kızlığını elinden almaya kalkışmasını boş yere beklediği bunca yıldan sonra böyle bir fırsatla karşılaşması mucizeden başka bir şey değildi.

— Bana bir oğul doğurmanı istiyorum, diye ekledi Volyaçka.

Emma'nın pörsümüş memeleri yepyeni, daha önce tatmadığı duygularla titredi. Sonsuz derecede mutluydu. Ancak garipsediği bir şey vardı: Onunla evlenmeye can atan yabancı erkek onu kardeşçe de olsa öpmemiş, bu gibi durumlara uygun düşen tatlı sözler söylememişti. Aglagantova'yı içeri almayan Emma, Nikita Galaktionoviç'i arkadaşının yatağı üzerine yatırdı. Berikinin soyunmaya hiç niyeti yoktu; bir elinde kısa sopa, ağzında piposu, kaymağı alınmış süt rengindeki gözlerle durgun durgun bakıyordu.

— Hadi okşa beni! dedi Emma.

Sorumluluk taşıyan, yüce düşüncelere dalmış beynini zorlayarak insanların birbirini nasıl okşadıklarını anımsamaya çalışan Volyaçka birden ne yapması gerektiğini anımsadı ve öyle yüksek bir sesle;

— Gapka, hayatım, kurutma kağıdı lütfen! diye haykırdı ki bitişik odadaki dul bayan Aglagantova korkudan istavroz çıkardı.

Bu abuk sabuk sözler karşısında Emma kendisiyle alay edildiğine iyice inandı. Tanımadığı bir kadının adını ve “kurutma kâğıdı” gibi saçma sözleri kendisiyle ilgilenen bir erkeğe yakıştıramazdı. Düpedüz dolandırılmıştı. Yoluna çıkan bir yabancıya inandığı, kızlık yüreğinin ilk çırpınışlarını boşuna harcadığı için büyük bir güceniklik duydu ve bitişik odada, buruşturulmuş yastık yüzlerini ütülemekle uğraşan arkadaşı Aglagantova’nın yanına koştu. Duyduğu utançtan, öfkeden dolayı ne yaptığını fazla düşünmeksizin, arkadaşının elindeki sıcak ütüyü kaptığı gibi geri döndü; yatakta kıpırtısız yatan Volyaçka’nın suratında birkaç kez gezdirdi. Beriki soluk almayı kesti. Bunun üzerine hapse atılmaktan korkan dul bayan Emma Müller yanına arkadaşını da alarak yazlık bahçeye koştu, ikisi orada büfenin altına gizlendiler. O sırada Nikita Galaktionoviç kaymağı alınmış süt rengi gözlerle hep tavana bakıyordu. Cayır cayır yanan yüzünün acısı dayanılacak gibi değildi. Derin derin içini çekerek;

— Aşk ateşi iktidar hırsından daha güçlü olmalı, dedi.

Ondan sonra da ütüden kavrulan burnuna pişmiş patates bastırarak sokağa çıktı.

Bu tuhaf olay 1920 yılının Mayıs ayına rastlıyordu, aynı yılın Temmuzunda ise Volyaçka, Ufa kentinde birden ortaya çıktı. Söylenenlere bakılırsa buraya meslek eğitimi öğretmeni olarak gelmişti ve ilk gün marangozluğa büyük ilgi duyarak uncu Çurkin’in yozlaşma derecesinde irileşmiş sağ kulağını rendeleyiverdi. Söylenti doğru muydu, yoksa kimi boşboğazların yersiz dedikodularından biri miydi; orasını bilmiyorum. Her ne olursa olsun, yetkililer 17 Temmuza kadar Volyaçka’nın varlığına pek aldırış etmediler. Ama o gün, Komintern (Komünist Enternasyonal)den kopan PSP (Paraguay Sosyalist Partisi) grubunun merkeze yeniden katılması onuruna yerel komünist hücreler arasında eğlentili bir akşam toplantısı düzenlendi. Konuşmacılar kendilerine düşen konuşmaları yaptıktan sonra toplantının eğlence bölümüne geçtiler.

Orkestra cenaze marşını çaldı, “Aziz Valentin Duası” hep birlikte okundu. Konuklara kahve ve adam başına sekizde bir ekmek ikram edildi. Kutlamanın sonuna yaklaştığı 11 sularında sahneye bir adam çıktı; yüzü makyaj boyasına batmıştı, don gömlekti, sırtına bekçi ceketi giymiş, başına ise elde yapma ufak bir kayık oturtmuştu. Sekizde bir ekmeğe tamah edip ucuz birkaç numarayla para kazanmaya çalışan sanatçı bozuntularının biriyle karşı karşıya geldiklerini sananlar az sonra yanıldıklarını anladılar. Çünkü adam sahneden aşağı inerek şöyle haykırdı:

— Ey hücreler, kuzular örneği çoğalınız!

Sonra oradaki, ağzına değin Sovyet kahvesi denen kızıl sıvıyla dolu teneke çaydanlığı kaptı, arşiv sorumlusu Rabe yoldaşa bağırdı:

— Eğlen bakalım, burjuva beyzade! Seni öyle bir silkeleyeceğim ki göreceksin!

Yoldaş Rabe bu beklenmedik çıkış karşısında şaşkınlıktan yere çömeliverdi. Bundan yararlanan bekçi üniformalı küstah herif çaydanlığın ağzını yoldaş Rabe'nin dudaklarına dayadı, içindeki sıvıyı arşiv sorumlusunun ağzına şarıl şarıl boşaltmaya başladı. Bir yandan da;

— Haydi bir kadeh daha, eğlencemiz tamam olsun! diye çığlıklar atıyordu.

Arşiv sorumlusu boğazına kaçan kızıl sıvıdan boğuldu, bunun üzerine çekistler (devrim muhafızları) gelip suçluyu yaka paça götürdüler. Meğer adam Kiyev bölgesi tarım örgütünde görevli Nikita Galaktionoviç Volyaçka'nın ta kendisi değil miymiş? Götürüldüğü polis karakolunda ağır bir sardalye kokusu genzini yaktı, susuzluğunu artırdı. Sabahın üçüne doğru ise sol memesinin altında dayanılmaz bir yanma ile kaşıntı hissetti.[25] Duvarın dibinde yatıyordu, kanlar içindeydi. Onu da öbür cesetlerle bir at arabasına yükleyip kent dışına çıkardılar. Arabada soğuk cesetler arasında sarsıla sarsıla giderken, üstelik mezar çukurunu ve bedenine üşüşecek kurtçukları düşünürken talihsiz Nikita Galaktionoviç'in ne acılar çektiğini kim bilebilir? Kırk iki yaşına kadar kahramanlık nedir bilmeyen, kendi halinde yaşayıp giden, Üç Numaralı Devlet Lisesi tarih öğretmeni, üstelik Agafya İvanovna'nın sevgili eşi zavallı Nikita Galaktionoviç... Ancak pantolon cebindeki, taze kana bulanmış pipo adamcağızın ne yazgısına boyun eğmesine, ne de ölmesine izin veriyordu.

Sıcakların bastırması dolayısıyla askerler cesetleri mezara gömmeyip bir çukura yuvarlayıverdiler. Volyaçka altta bir yere düştü. Öylesine acı çekiyordu ki, gözyaşları insan gözyaşlarının ılıklığını hissetmeyen katılaşmış cesetlerin üzerine damlıyordu. Ancak öğleye doğru Volyaçka birden canlandı, çukurdan yukarı tırmanıp yakındaki ormanın yolunu tuttu.

Cesetlerden birinin ortadan yok olması doğallıkla kimsenin dikkatini çekmezdi. Ufa kentindeki akşam eğlencesinin kötü sonuçlanması çoktan unutulup gitmişti. Aradan bir ay kadar zaman geçmişti ki, yer yer kırlaşmış saçlarını tarayarak yatmaya hazırlanan Agafya İvanovna bir çığlık atarak bayıldı. Çocukların yaptığı gibi ayaklarına uzun baskıçlar[26] takan kocası boyu iyice uzamış olarak karşısında dimdik ayakta durmaktaydı. Bir

zamanlar ondan boşanmasına itiraz etmemesini isteyen aynı adam değil miydi? Kadıncağız başındaki şiddetli sızlamayla kendine geldi. Nikita Galaktionoviç eline küçük eğri makası almış (Agafya İvanovna bu makasla son zamanlarda kederinden manikür yapmaya, ayrıca jilet bilemeye, salatalık yetiştirmeye merak sarmıştı), kırk yıllık berberler gibi kıtır kıtır sesler çıkararak karısının saçlarını dipten kırpıyordu.

— Keseceğim hepsini, Menşeviklerle kırıştırırsın, değil mi? Seni manastır sıçanı seni! diye söyleniyordu bir yandan da.

Ancak kırlaşmış buklelerden birini doğramıştı ki, birden yorulduğunu hissederek baskıçlardan apar topar aşağı indi, hemen oracıkta uyumaya başladı. Büyük bir sevecenlik doldurdu Agafya İvanovna'nın yüreğini. Kocasını karyolanın üstüne taşıdı, üzerindekileri çıkardı ve sessiz sessiz ağlamaya koyuldu; çünkü adamcağızın gövdesi, berelerle, yara izleriyle, çıbanlarla doluydu. Sırtındaki pılı pırtıdan dolayı doğru dürüst ısınamayan Nikita Galaktionoviç'in dişleri birbirine vuruyordu. Agafya İvanovna onu kışlık giysisinin içine sardı, dazlak başına Orenburg işi yünlü atkısını doladı. Bunların hiçbirine karşı koymadı Volyaçka. Karısı onu sarıp sarmaladığı, kalbur gibi delik deşik göğsünü kaz yağıyla ovduğu sürece kediler gibi mırıl mırıl mırıldandı. Hani, nasıl derler, değme yiğitlerin bile kendilerini güçsüz hissettikleri zamanlar olurmuş. Kahramanımız Volyaçka'ya gelince, yıllar yılı kaygısız bir mutluluk duyduğu yuvasında karısına boyun eğip yumuşamışsa bundan ne çıkar? Kaz yağıyla ovması bitince Agafya İvanovna kocasının yanına uzandı; ülkedeki besin kıtlığına ve kocasının gönderdiği boşanma kâğıdının üzüntüsüne karşın ağırlığı bir gram bile eksilmeyen altı batmanlık[27] bedeniyle onu ısıtmaya çalıştı. Adamcağızın gözkapakları uykudan kavuşurken kulaklarına Romanovlar döneminden[28] kalma cennet fısıltıları çalınıyor gibiydi. Nikita Galaktionoviç karısına iyice sokularak;

— Gapka, hayatım, kurutma kağıdı lütfen! diye fısıldadı.

Agafya İvanovna ertesi sabah gözlerini açtığında korkudan yatağından öyle bir sıçradı ki, paldır küldür yere yuvarlandı. Yanında kimsecikler yoktu. Elceğizi bir süre kocasını aramış, ama kendi giydirdiği ılık kadın giysisinden başka bir şey bulamamıştı. Yastığın üzerinde ise insan başı biçimini koruyan Orenburg işi atkıdan başka bir şey yoktu. Agafya İvanovna'yı geceleyin hayal görmediğine inandıran tek şey, başındaki kırpılan saçların yerinde bulduğu dazlaklıktı. Hayaletler saç kırpma işiyle

uğraşamayacağına göre, karşısına çıkan, berbat kokulu piposu ve baskıçlarıyla Nikita Galaktionoviç'ten başkası olamazdı.

Nikita Galaktionoviç'i görme mutluluğuna en son erişenler Ekim Devrimi kutlamaları için Leningrad kentini süsleme işini üzerlerine alan akademi kurulu üyeleri oldu. Kurul, toplantıyı çarlık sarayının büyük salonunda yapıyordu. Üye sayısı sekiz olup dört tanesi kendilerini "fütürist", dört tanesi de "realist" saydıklarından, bütün işleri tartışmak ve elma çayı içmekti. Kurulun yarısı sarayın yazlık bahçesine kocaman turuncu küpler dikmeyi, öbür yarısı ise Amirallik binasının duvarlarına kayın ağacı, öten bülbüller, devrim kahramanının dul karısının hüznünü resmetmeyi öneriyordu.

Tartışma sonunda yapılan her oylamada sayılar eşit çıktığından üyeler durmadan elma çayı içiyor, durmadan ter döküyorlardı.

Epeydir kimsenin dikkatini çekmeden duvarın dibinde dikilen Volyaçka;

— Coşkuyla ileri atılanlar ve onları kıskananlar diye fısıldadı. Hey gidi güzeller güzeli, kızıl Sank Petersburg!

Otuzuncu kez oylama yapılıp ilk oylamadaki gibi başabaş kalınınca oturum kapatıldı. Ancak Volyaçka dayanamadı, durduğu yerden fırladığı gibi başkanlık koltuğuna yöneldi. Onu öyle görünce üyeler az kaldı küçük dillerini yutacaklardı; çünkü pılı pırtı içinde, ayaklarında uzun baskıçlar, çökük yüzüne yapıştırdığı besbelli olan kara iri bıyıklar, dumanı tüten piposuyla korkunç bir görünüşü vardı adamın. Volyaçka coşkulu çılgın bir konuşma tutturdu:

— Kentin süslenmesi uğruna her işkenceye, kazığa oturtulmaya bile razıyım. Bütün yiyecek karnelerimden vazgeçiyorum... Kendinize gelin, ey kurul üyeleri... Ben her zorluğa katlanmaya hazırım... Sapık dincilerin dayağını yedim, kızgın demirle dağlandım, hain kurşunlara hedef oldum, gene de tüm gücümle hizmete koşuyorum... Karım Gapka ile birlikte geleceğim... Yalvarırım, sizler de yardımınızı esirgemeyin!

Adam bunları söylerken, masanın tepesinde asılı portrelerden birini göstererek baskıçları üzerinde öfkeyle tepiniyordu. İşte o anda fütüristler de, realistlerde kendilerine geldiler, hep bir ağızdan haykırdılar:

— Kaçık bu herif!

Fütüristlerin en genci Çik, Volyaçka'yı yakaladı. Aynı anda da beriki ona bir tekme savurarak elinden kurtuldu. Genç fütüristin elinde Nikita Galaktionoviç'in korkunç takma bıyığı, yani bir tutam at kılı kalmıştı.

Volyaçka oradan kaçtıktan sonra Sank Petersburg caddelerinde durmaksızın koşturmaya başladı. Aradığı herhangi bir zamk değil, en iyisinden Avrupa yapıştırıcısıydı.

O akşam Çik'le karşılaştığımda bana akademi kurulunun eğlendirici toplantısını anlattı. Nedenini kendim de biliyorum ama müthiş heyecan duydum, gece uykum kaçtı. Ertesi sabah uyanır uyanmaz kendimi bomboş sokaklarda buldum. Parklarda otlar sararmıştı. Başkentliğini yitirmişti ama Leningrad görkemliydi, güzeldi. Bütün Rusyalı ozanların gelip geçtikleri ana caddeden[29] yürürken geleneksel başkentimize bir şey olmuş mudur, diye çevreme bakınıyordum. İtiraf edeyim ki, sokaklarda bir atlının dörtnala koşturduğunu gören Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'i kıskandım. Yalnız atlıyı değil, küçük atını da, "Astoriya" otelinin bahçesindeki yılan yontusunu da gören Vladimir Vladimiroviç Mayakovski'yi kıskanmam birincisinden geri kalmazdı.

Ancak kendimin de bir ödüle konduğunu söylemeliyim. Gördüğüm şey şuydu: İmparator Birinci Petro pipo içiyor, onun ayaklarının dibinde ise tümüyle çıplak, bıyığının bir tarafı yapışık, bizim Volyaçka sere serpe yerde yatıyordu. Pipo amacına erişmişti, Volyaçka gerçekten ölüydü.

Volyaçka öldü ama ben henüz sağım. Şafakla birlikte kalkıp anıta yönelmem boşuna değilmiş. Anlayacağınız üzere bunu isteyen pipoydu. Piponun istemine (iradesine) karşı çıkamadığım için ıkına sıkıla Petro'nun anıtının tepesine tırmandım, pipoyu ağzından aldım; hem selefimin debdebesinden nefret ederek hem de ucuz yapıştırıcının berbat kokusundan dolayı öğürerek pipo içme eylemini sürdürdüm. O günden beri pipo içmekteyim, ama ne çok sık, ne de çok seyrek, ancak tarihsel an dediğim zamanlarda... Öyle sanıyorum ki pipo beni de kendi istediği gizemli bir amaca doğru sürüklüyor. Ancak piyangodan 11 numaralı kurayla elde yapma bir pipo kazanan Nikita Galaktionoviç Volyaçka o günden tam bir buçuk yıl sonra ünlü anıtın ayakları dibinde öleceğini nasıl bilemediyse, ben de ilerde başıma neler geleceğini bilmiyorum. Şöyle ya da böyle, yetenekli bir yazarın benim gidişimden sonra bu konuda eğlenceli bir öykü yazacağına inanıyorum.

16 Gogol'ün Palto adlı öyküsünün kahramanı. –ç.n.

17 Romalıların giysisi. –ç.n.

18 Sovyetler Birliği'nde planlı ekonomi tüketim malları üretiminden çok, ağır endüstriye yöneldiği için ülkede sürekli "tüketim malları" sıkıntısı olmuştu. –ç.n.

19 Devrimin ilk yıllarında Kremlin saat kulesinden marşlar yayımlanıyordu. –ç.n.

20 Beyaz (komünist olmayan) asker –ç.n.

21 İki parmakla haç çıkaran Hristiyanlar baskıya uğrayıp sürülmüşlerdi. –ç.n.

22 Beş uçlu kızıl yıldızı kastediyor. –ç.n.

23 Nikita Galaktionoviç bu belgeyle mahkemede karısından boşanabilecekti. –ç.n.

24 Çarlık Rusyasında illerde, ilçelerde bulunan toprak ağalarının (pomeşçiklerin) kurduğu dernekler. –ç.n.

25 Kurşuna dizildiği belirtilmek isteniyor. –ç.n.

26 Cambazların, oyun için çocukların ayaklarına takıp yürüdükleri uzun tahta bacaklar. –ç.n.

27 Batman: 16 kilo.

28 Çarlık dönemi. –ç.n.

29 Neva Caddesi. –ç.n.

ON BİRİNCİ PİPO

Her nesnenin belirli bir özelliği olmalıdır, gelgelelim şu lületaşı pipo, belirsizlik gösteren soru işaretine benzemekten başka bir özellik taşımıyor. Elimizdeki piponun Prusyalı emekli bir başçavuşun boş zamanlarını tatlandıracağı yerde, belirsizliklerin kol gezdiği “Rusya İmparatorluğu” denen ülkeye göç edip, zaten bulanık gönülleri daha bir bulandırmaya kalkışması boşuna değildir. Şimdi de herhangi bir yumurtayı ele alalım; paskalya yumurtası ya da başka bir nesne daha. Yumurtanın içinden ne çıkacağını önceden bilebilir misiniz? Bir horoz, bir tavuk ya da hiçbir şey... Peki, kadın eline benzeyen, kol düğmesinin süslediği bir elin tuttuğu yumurtaya ne demeli? Kadının niçin kol düğmesi taktığı da ayrıca merak konusu. Ya o elin üstünde bir de yumurta varsa? Öyle bir tütün tiryakisi düşünün ki, yiyeceği yumurtanın içini kıymayla, doğranmış soğanla dolduracağı yerde tütünle dolduruyor. Üstelik cinsi belirsiz bir elin tuttuğu bir pipoyu seçiyor. Bütün bunlar kimin başının altından çıkmıştır dersiniz?

Bu gibi pislikleri yapsa yapsa Jorjik Kevole yapabilir. Garip adamdı doğrusu şu Jorjik Kevole denen adam; kendisinin şarkıcı, iyi bir tenor olduğunu söylerlerdi ama bırakın şarkı söylemeyi, onun ağzından düzgün bir çift söz çıktığını bile duyan olmamıştır. Arada bir karnından sıçan ciklemesine benzer sesler yükseldiğinde buna kendisi de şaşar, sesin bir başkasından geldiğini sanırdı. Konuk gittiği evlerde hiç akla gelmedik şeyler yitirirdi, bu yüzden çocukların gözdesi olmuştu. Onun kadın çorabı, çiğ köfte, ağız mızıkası türünden şeyler yitirdiği sık sık görülmüştür. Her yaz Almanya’da gittiği kaplıcalar arasında fazla bir ayrım gözetmez, ama suyu en kötü kokanları, özellikle kadın hastalıklarını iyileştirenleri seçerdi. İşte gittiği bu yerlerde kimi zaman öylesine şişmanlardı ki, örme yeleği koca göbeğine dar gelip patlayınca altından pembe kurdeleli genç kız gömleği gözükürdü. Neredeyse bir batmana yakın zayıfladığında ise kollarının altında erkek olduğunu belli eden şişkin kasları ortaya çıkardı.

Kokuşmuş sularının çekiciliğine kapıldığından olacak, 1901’de özellikle kadınların gittiği bir kaplıcaya yolu düştü. Ama keyif çatmaya gelmemişti oraya, yakalandığı bir kadın hastalığından kurtulmak için son çareyi bu kaplıcaya gitmekte bulmuştu. Sonunda rahatsızlıklarından kurtulunca eşine-dostuna armağan alma işine girişti. Her güz mevsimi kaplıcalardan dönüşte dostlarına hapşırık tozu, her türlü numarayı yapan tunç köpekler, lastik

şekerler türünden bir sürü andaç (hatıra eşya) getirirdi. Bir keresinde bir eczanenin vitrininde biçimi kuşku uyandıran bir lületaşı pipo görünce, bunun, arkadaşı Valentin Apollonoviç Kiskin'e tıpatıp uygun bir armağan olduğuna karar verdi. Çünkü arkadaşı Kiskin, klasik söylencelerden gelmiş kahramanlar gibi baş eğmez, yiğit bir erkekti.

Jorjik Kevole, Rusya'ya dönüşünden kısa bir süre sonra Valentin Apolonoviç'in Lirovo'daki çiftliğine gitti. Dostuna kılıfı içindeki armağan pipoyu sunduktan, cebinden yere canlı bir kaplumbağa düşürdükten, ortalıkta bir süre sıçan gibi cikledikten sonra çekip gitti.

Valentin Apollonoviç yumurtaya mı şaşsın, ele mi? Hülyalı karısı Asenka bu işe burnunu sokmasa Valentin Apollonoviç pipoyu dünyada içmez, böylece insanlık alemi büyük bir beladan kurtulurdu. Kadın;

— Aman ne zarif pipo! diye başladı. Baksanıza şuna, senin çopur çubuğuna hiç benziyor mu? Ya şu elin güzelliğine ne demeli? Özene bezene yontulmuş bir yontunun (heykelin) eli sanki.

Valentin Apollonoviç, "Ele bir diyeceğim yok ama kimin eli bu, yani kadın eli mi, erkek eli mi?" diye soracak oldu, karısının coşkulu sözleri karşısında susmayı yeğledi, pipoyu doldurup içmeye başladı.

Aradan bir ay geçince piponun rengi koyulaşıp esmerleşti, Valentin Apollonoviç'in davranışları ise baştan başa değişti. Adamcağız kağıt oynamayı, ata binmeyi bıraktığı gibi, tarımcılık alanındaki bilimsel çalışmalarını da yarıda kesti. Hanidir karısının tavan arasında duran gergef kasnağını getirtti, günlerce ara vermeksizin, sarı tarlalar üzerinde hercai menekşe oyası işledi. Akşamları ise "Zavallı Liza"yı[30] okuyor, okudukça derin derin ah çekiyordu. Kapısının önünden geçen hizmetçiler buna bir anlam veremedikleri için kötü ruhlara karşı istavroz çıkarıyorlardı. Mumları gece yarılarına değin söndürmeyen Asenka, boş yere kocasının yanına gelmesini bekledi. Valentin Apollonoviç gövdesinin iriliğine bakmayıp, alçacık çekme katında, daracık bir kız karyolasında yatıyordu artık. Sanki cinsiyet değiştirmişti.

Bir akşam alacakaranlıkta penceresinin önünde hülyalı bir dalgınlık içinde otururken tüy hafifliğindeki bulutlara bakarak;

— Hangi genç erkeğin beni en çok beğendiğine fal açıp baksak demez mi?

O sırada sofra kuran hizmetçi Luşa kız elindeki tabakları yere düşürüp hepsini kırdı.

Valentin Apollonoviç'teki bu değişiklikler kimsenin gözünden kaçmıyordu. Asenka'nın o sıralar kentten konuk gelen ince duyarlığıyla tanınmış ispiritizmacı halası bayan Uprova yeğenine dedi ki:

— Bak kızım, öyle sanıyorum ki, kocanın içine yeni bir ruh yerleşti. Karşımda sanki Turgenyev'in kahramanlarından genç bir kız görüyorum.

Beyefendinin durmadan meyveli akide şekeri emdiğini gören kiler görevlisi Nastya kadın, hizmetçi Luşa'ya;

— Bizim bey nasıl da yumuşak başlı bir adam oldu dedi. Kısraklar gibi durmadan bir şeyler çiğniyor, kimseye bağırıp çağırmıyor.

Aradan bir yıl geçince meyveli akide şekeri tümüyle piponun yerini aldı, başarılı hizmetler gören pipo ise tam on beş yıllığına yeşil kadife kılıfının içine girdi. Buna karşılık Lirovo çiftliği konağının odaları şen şakrak cıvıltılarla doldu. Jorjik Kevole'nin neşesini yerine getiren, ona şen şakrak şarkılar söyleten bu varlık, aileye katılan minik bir kız çocuğuydu. Bir çocuklarının dünyaya geldiğini gören Valentin Apollonoviç bu işe biraz şaşırdıysa da yaban meyvelerinin ormanda kendiliğinden yetiştiğini düşününce durup dururken bir çocuklarının olmasında kötü bir anlam aramadı. Ancak karısından şöyle bir istekte bulundu:

— Bebeğe Yevgeniya adını verelim. Yevgeniya, Virjini demektir. Bir gün evimize Pol'ün geleceğine inanıyorum. Hem ona, hem de bana...

O günden sonra, yukarda da belirttiğim gibi, pipo on beş yıl hiçbir eyleme geçmedi. Lirovo'daki insanlar gibi başka yerlerdekiler de niteliği belirsiz bir olayla karşılaşmadılar. Eğer Meterlink'in berbat piyeslerini görmek için can atan tüccar karılarını, kadınların içmeye bayıldığı krem-dö-kakao likörüne son zamanlarda fazlaca merak salan genç züppeleri saymazsak...

1917 yazında ortaya çıkan olayların öncesinde Lirovo'daki durum şu merkezdeydi: Valentin Apollonoviç terliklere boncuk işliyor; gündüzleri çiftlik yöneticisinden rapor alan, geceleri ise onun koynuna giren Asenka, çiftliği başarıyla çekip çeviriyor; on beş yaşındaki Jenya[31] ise artikül karmaşası içinde Fransız dilbilgisiyle boğuşuyordu. İnsanı duygulandıran bu aile mutluluğunu bir de dış olaylar bozmasaydı ne güzel olurdu! Ancak alt tabakadan insanlar üst tabakadan gelenlere tüm saygılarını yitirmişlerdi; o yüzden Valentin Apollonoviç'in "Zavallı Liza"yı okurken sık sık iç çekişlerini işiten kilerci Nastya kadın;

— Şu kısrak bir geberse de rahat soluk alsak! Demeye başladı.

Havanın pırıl pırıl açık olduğu bir eylül günü çiftliğe birtakım atlı huydutlar gelince, bir önceki yüzyılın romantik havasında yaşayan Valentin Apollonoviç'in zihninde dahice bir düşünce çaktı. "Baba" sözcüğünün Fransızca "lö Per" mi, yoksa "la Per" mi[32] olduğuna kafa patlatan kızına dedi ki:

— Jenya, erkek çocuk gibi giyinip şu adamların karşısına çıkmak istemez misin? Kendinin de bir haydut olduğunu çiftlikte yağmalanacak bir şey bulamadığını söyle onlara.

Maskeli balo olur da bir genç kız oraya gitmeye can atmaz mı? Beş dakika sonra Jenya, Nastya kadının erkek torununun pantolon ve asker gömleğini giymiş olarak göreve hazırdı. Erkeksi görünüşünün etkisini artırmak için masanın üstünden kaptığı pipoyu da yakıp evin önüne fırladı.

Komşu çiftlikten ele geçirdiği meze tabağına koymak için şimdi de yiyecek bir şeyler arayan çiçekbozuğu kızıl asker onu görünce;

—Yoldaş, nerelisiniz? diye sordu.

Jenya kekelemeye başladı.

— Biz mi? Biz kuzeyden geldik, Tulalıyız...

Tehlike şimdilik atlatılmış sayılabilirdi, Jenya isterse Fransızca dilbilgisi alıştırmalarının başına dönebilirdi. Ancak askercilik oynama hevesine kapılıp, çiçekbozuğu yoldaşla birlikte bir yarış atına binerek, piposunu tüttüre tüttüre komşu çiftliğin sahibi Senatör Tişemışev'in konağına yemek yemeye gitmeyi yeğledi. Makineli tüfekle Tişemışev'i korkutup istediklerinin bir an önce hazırlanmasını söyleyen Jenya bir kadeh kimyonlu votka yuvarladı, ekmek kabuğu kokladı, erkekler gibi öksürerek boğazını temizledi. Çağrısız konukların fazladan iştahlarını kabartmamak için, Tişemışev'in hukukçu oğlu akşam yemeği süresince yarasa örneği kollarını iki yana açarak duvarda asılı duran, dedelerinin madalyalı, ninelerinin dantelli portrelerini sırtındaki peleriniyle kapatmaya çalıştı; bununla da yetinmeyip, kızıl askerlerin yüreğini yumuşatmak için dudakları arasına koyduğu tarağa üfleyerek onlara devrim şarkıları çaldı.

Karnı iyice doyan Jenya'yı bir hıçkırıktır tuttu. Senatör'ün burnuna bir fiske vurduktan sonra şimdi buraya yazmaya utandığım ağza alınmayacak sövgüler yağdırdı. Son olarak da;

— Canı çıkası herif, boyun devrilsin de hepimiz kurtulalım e mi! dedi.

Hukukçu delikanlıdan ise bir çift takma bıyık istedi. Takma bıyığı alınca karşılığında şu imzalı kağıdı verdi: "Bir çift takma bıyığı sağlam olarak aldım[33] Jenya Kiskina."

Bu iş bitince iki kızıl asker kardeşçe öpüştüler, Jenya baba evinin yolunu tuttu.

Jenya'nın Senatör Tişemışev'in çiftliğine geliş-gidişi sonunda olaylar beklenmedik bir seyir aldı. Senatör'ün mide ağrılarına yakalanmasını saymayacağız, çünkü doğal bir durumdur insanın midesinin üzüntüden ağrıması. Ama oğlunun davranışlarını anlamakta güçlük çektiğimizi belirtmeliyiz. Çünkü Jenya'nın bıraktığı imzalı kağıdı birkaç kez okuyan hukukçu genç, bunun üstüne bir şişe yatıştırıcı damla içince, makineli tüfekle onları tehdit eden askerin, komşuları Kiskin'lerin kızından başka biri olmadığını anlayabildi. Bunu anlar anlamaz yüreğini o ana değin bilmediği duygular sardı, tören üniformasını giyerek doğruca Lirovo çiftliğine yollandı. Oraya varınca annesinin yerine yanlışlıkla Valentin Apollonoviç'in tombul parmaklarını öptü; Asenka'ya da, kızı Yevgeniya Valentinovna ile evlenmek istediğini bildirdi. Bir anda zihninden, kızını isteyen gencin parasının bol sıfırlı hesabını yapan, bu arada ülke ekonomisinin bozuk durumunu göz önüne alan Asenka kızının evlenmesi için gerekli oluru vermekte gecikmedi. Valentin Apollonoviç ise çok duygulandı, doğacak torunu için bir kundak takımı işleyeceğine söz verdi. Anne ile baba kızlarına bu sevindirici haberi iletmek için onu aramaya koyulduklarında Jenya'yı çitin üstüne oturmuş, şu şarkıyı avazı çıktığınca bağıra bağıra söylerken buldular:

Yeni yetme kızlar
Gül şarabı içerler,
Ben aklı kıt bir delikanlı
İspirtoya fit olurum.

Kızının oturduğu yeri, o anda içinde bulunduğu durumu beğenmediği açıkça belli olan Valentin Apollonoviç;

— Senatör Tişemışev'in oğlu elini istiyor[34] dedi.

— Biraz beklesin. Harkov'dan bir çift boks eldiveni alacağım, o zaman elimin değerini daha iyi anlar.

Jenya bunları söyledikten sonra bir erkek tavrıyla yere tükürdü.

Ne idüğü belirsiz bir elin tuttuğu pipoyu, başarısızlığa uğrayan yaşamını, "Zavallı Liza"nın mutsuzluğunu, çok beklediği halde Pol'ünün gelmeyişini anımsayan Valentin Apollonoviç için için ağladı. Sevgili karısı Asenka ise çok daha mantıklı davrandı: İtiraz kabul etmez bir sesle kızına hemen çitin üstünden inmesini, soylu bir aileden geldiğini hiç aklından çıkarmamasını bildirdi (Sözlerinin ikinci bölümü bayağı inandırıcıydı).

Jenya'ya, saygılı bir reverans yaptıktan sonra odasına gitmekten başka çıkar yol kalmıyordu. O da öyle yaptı. Odasına çekildikten sonra "anne" sözcüğünün Fransızca "la mer" mi, yoksa "lö mer" mi olduğu konusunda uzun süre kafa patlattı, işin içinden çıkamayınca yatağına yatıp uyudu.

Kızının tuhaf eğilimlerini gözden kaçırmayan, bu arada iki çiftliklerinin birden bulunduğu eyalette Alman birliklerinin işgalinden dolayı hüküm süren sessizliği fırsat bilen Asenka düğünü geciktirmemeye karar verdi. Öte yandan Valentin Apollonoviç gelinliğin dikimine doğrudan katılarak ikide bir yaptığı provalarda dazlak başının kırmızılığını gelinliğin beyaz turunç çiçekleriyle süslüyordu. Yaratılıştan uysal bir genç olan Senatör'ün hukukçu oğlu ise Doktor Ştraus'un "Genç Kocaya Öğütler" adlı yapıtını şimdiden ezberlemeye koyuldu. Bu görkemli güne Jenya'nın hazırlığı tümüyle değişik bir havadaydı: Genç kızlara yaraşır bir tavırla nişanlısıyla karşı karşıya geldiğinde kızarıp bozarmaya başladı. Son zamanlarda iyice merak sardığı lületaşı piposunu domuz ahırında gizli gizli içmeyi, hukukçu nişanlısıyla görüşmeden önce de yarım kilo naneli bonbon şekeri çiğnemeyi ise hiç ihmal etmedi. Düğüne iki gün kala bir karasevdalının gezisi görüntüsü altında Lirovo'dan birkaç kilometre uzaklıktaki Lomaç köyüne gitti, orada kısa bir aramadan sonra birlikte senatör Tişemışev'in çiftliğine baskın yaptıkları çiçekbozuğu askeri buldu. Aralarında ne konuştuklarını kimse öğrenemedi ama konuşmanın içtenlikli geçtiği söylenebilir.

Sonunda nikâh saati gelip çattı. Her evlenene sorulan, evlenmeyi isteyip istemediği sorusuna genç hukukçu, Doktor Ştraus'un öğüdüne uyarak;

— Hem de çok istiyorum! gibi coşkulu bir yanıt verdi.

Jenya ise bu soruyu suskunlukla geçiştirdi, bununla birlikte içi görünen korsesinin altından çıkardığı tütün rengi fularına gürültüyle sümkürdü. Oradakiler bundan son derece duygulandılar, hatta Valentin Apollonoviç hafif bir isteri nöbeti geçirdi.

Gelinin anasının-babasının ısrarları üzerine yeni evliler o gün Lirovo'da kaldılar. Akşam Valentin Apollonoviç gençlere, sözlerini Ozan Delvig'in yazdığı birkaç romans söyledi, kızına anne öğüdü verdi, eline iri bir mum alarak onları gerdek odasına soktu. Gecenin kalan bölümünü ana-baba uyumak yerine yemek odasında başka işlerle oyalanarak geçirdiler. Valentin doğacak torunun erkek mi, yoksa kız mı olacağı konusunda fal açtı, Asenka ise evdeki üç domuzun ahırına harcanacak onarım parasının hesabına girişti.

Gerdek odası balkona açılıyordu. Doktor Ştraus'un yapıtını aklından çıkarmayan hukukçu, iri mumu söndürdükten sonra karısına sokularak;

— Minik kedim! dedi.

Jenya da aynı tatlılıkla;

— Minik kedim! diyerek karşılık verdi.

Bunun ardından gelin güveye (damada) yatakta yatıp beklemesini, kendisinin birkaç dakika sonra geleceğini bildirdi. Hukukçu uysalca soyundu, gözlerini kapadı. Hoş, kapamasına hiç gerek yoktu, çünkü karanlıkta zaten göz gözü görmüyordu. Aradan çeyrek saat geçince yumuşak bir dokunmayla titredi, irkildi, yanındakine tutkuyla sarıldı ve aynı anda da insan sesine benzemeyen bir haykırışla, avaz avaz bağırdı. Bunun ardından kendini balkona attı, orada haykırmalarını sürdürdü. Çığlıklar, bağırmalar sürüp giderken içerden balkona birinin süzüldüğü görüldü. Çiçekbozuğu askerdi bu, balkondan aşağı atladığı gibi parkın ağaçları arasında gözden kayboldu. Çığlıklar üzerine, biri falını, öbürü para hesabını bitirme fırsatı bulamayan ana ile baba korku içinde koşup geldiler. Yaratılıştan uysal biri olduğunu unutan hukukçu, Asenka'nın üzerine yürüdü, bununla da yetinmeyip cılız bacağıyla kadına bir tekme savurdu.

— Aldattınız beni, aldattınız! Kızımızı veriyoruz, deyip beni bir erkekle evlendirdiniz! Bunu yanınıza koymayacağım! Bolşeviklerin dönemi bitti artık. Alman işgal yönetimine şikâyet edeceğim.

Valentin Apollonoviç bu sözler üzerine baygınlık geçirdi, nışadır tozu koklatıp ayılttıklarında bağırmaya başladı:

— Kahrolası Kevole! Neredeyse onun piposunu bulup getirin bana!

Ancak Lirovo'da piponun yerinde yeller esiyordu. Ormanlardan geçip Sovyet sınırına doğru ilerleyen bir gencin dişleri arasında tütüyordu şimdi.

Bir hafta sonra Kursk kentinde görüşünü çok etkileyici, Yevgeni Valentinoviç Kiskin adında, acar mı acar bir parti komiseri ortaya çıktı. Belindeki boydan boya iki sıra fişekliği ve herkese gösterdiği kapı gibi parti komiserlik belgesiyle çok yaman birine benziyordu. Komiserin yetkileri arasında sahipsiz tanklara el koyma, tuvalet malzemesinin envanterini çıkarma, ruhban sınıfının üretim çalışmalarında geçirdikleri süreyi askerlik hizmetinden sayma, Kursk ili sınırları içinde ele geçirilen Japon casuslarını tutuklama gibi maddeler vardı.

Halk Eğitim Merkezi müzik bölümü sekreteri Bayan Emma Kaselpup, yoldaş Kiskin'in yanından hiç ayrılmıyordu. Bu durum Yoldaş Kiskin'in pek hoşuna gitmiyormuş, ama onun umurunda bile değildi. Genç kızın

komisere sevdalanması komiserin herkesi kurşuna dizme tehdidinden kat kat şiddetli olmalıydı, çünkü kızcağız bu uğurda ölmeyi göze alarak onu bir adım yalnız bırakmıyordu. Onları böyle birlikte görenler aralarında tartışmaya başlamışlardı: Sekreter hanım sahipsiz bir tank mıydı, ruhban sınıfından biri mi, tuvalet malzemesi mi, yoksa Japon casusu mu? Ancak kızın böyle sınıflandırılmalara aldırdığı yoktu. Sonunda kararını verdi: Gönül yoldaşının geceleri kaldığı, yedi numaralı Sovyet gençlik yurdundaki odasına girecekti. Bu amaçla gecenin üçünde yurdun kapısını çaldı, nöbetçiye yurda giriş belgesi yerine, üzerinde yüzlerce kurbağa yavrusuna benzer çizgilerin bulunduğu nota defterini gösterip içeri daldı. Yoldaş Yevgeni Kiskin piposunu tüttürerek yatağında sakin sakin yatmaktaydı. Emma Kaselpup hızla içeri girdi, kapıyı arkadan sürgüledi, komiserin kollarına atılırken;

— Ne olur kovma beni, kızıl Narsist'im! diye inledi.

Yabanıl bir çığlıkla bir dakika sonra bütün yurt yerinden oynadı. Yurt yöneticisinin kolunu sımsıkı yakalayan Emma Kaselpup merdivenin başında şöyle bağırıyordu:

— Yoldaş komutan, anlıyor musunuz, bütün umutlarım boşa çıktı, hayal kırıklığına uğradım! Onun pipo içtiğini gözlerimle gördüm, bir kadın olduğunu tahmin edebilir miydim? Düpedüz küçük düşürdü beni! Hem de üç bakımdan küçük düşürüldüm: Bilinçli bir emekçi olarak, bir genç kız olarak, geleceğin annesi olarak!..

Kargaşa biraz yatışınca Emma Kaselpup'u aldılar, sözlerinin anlamını tam olarak kavrayamadıkları için, yetimler yurduna götürdüler. Öte yandan Yoldaş, Kiskin yedi numaralı Sovyet gençlik yurdundan hemen ayrılma gibi sağduyulu bir karar verdi. Ancak oradan ayrılırken, gerek olayın heyecanı, gerekse on altı yaşındaki bir kızın incinen duygularının etkisiyle piposunu yatağının üstünde unuttu.

O sabah öngörülmedik olaylar birbirini kovaladı. Yoldaş Kiskin'den boşalan odayı Kursk'a yeni gelen Halk Eğitim Merkezi öğretmeni Popko'ya vermişlerdi. Hemen belirtelim ki, Popko alçak gönüllü olduğu kadar son derece nazik ve her şeyden kuşku duyan bir erkekti. Her an havadan, ülkedeki yönetimden, ulu Tanrı'dan, en çok da kendine karşı kuşku içinde yaşardı. Örneğin akşamları eve gelince karısına şu tür sorular sormakla başlardı: "Saat kaç", "Bugün günlerden ne"... Sonra gittikçe azıtırdı. "Maneçka, ben senin kocan mıyım, neyim?", "Söyle, yavrucuğum, ben gerçek miyim, yoksa tatlı bir düş müyüm?" vb. vb. sorulardan bıkan

Maneçka kurutulmuş çamçak balıklarından birini kaptığı gibi kocasının pörsük yanaklarına bir gencin alı al, moru morluğu gelinceye değin vururdu.

İşte bu Popko, Kursk kentine ulaşınca birden aklı karıştı ve gar komutanına giderek burasının gerçekten Kursk, kendisinin de Popko olup olmadığını sormaya başladı. Sonunda şansı yardım etti ve yedi numaralı Sovyet gençlik yurdunda Kiskin'in odasında kalma hakkını elde etti. Yurda yerleşince ilk işi yurt yönetmeliğini okumak oldu. Yönetmeliği iki kez hatmetmişti ki, boş yatağın üstünde duran lületaşı pipo gözüne ilişti. Yasaklar arasında yurtta pipo içmek yoktu. Bunun üzerine çekine çekine en berbat tütünle pipoyu doldurdu, dumanı içine çekmeye başladı. İşte o zaman Kursk kenti, içinde bulunduğu oda, kendi bacakları tüm gerçekliğini yitirdi; kafasının içi bulanmış olarak, ama pipoyu ağzından bırakmaksızın oracıkta uyuyakaldı.

Yetimler yurdundan kaçan Emma Kaselpup öç alma duygusuyla yanıp tutuştuğu için gittiği her yerde Kiskin adındaki komiseri kötülüyordu. Kolay kolay pes etmeyen bir genç kızdı Emma Kaselpup. Uğradığı bütün devlet kuruluşlarında Yoldaş Kiskin'in tutuklanması için uğraştı. Sözde Kiskin gerçek kimliğini gizleyen, devrimciliği bile kuşku götüren biriydi. Hırçın kızı güçlükle yatıştıran polis örgütü komiser yardımcılarından Gogoçenko, cinsiyetini saklayan bir kişinin pırlanta, gümüş sigaralık gibi akla gelmedik şeyler de saklayabileceği düşüncesiyle yanına iki polis alıp yedi numaralı Sovyet gençlik yurduna yolladı. Popko'nun, kurutulmuş çamçak balığıyla epeydir dövülmediği için pörsük duran, kadınsı yanaklarını görür görmez;

— Söyler misiniz, siz kimsiniz? diye sordu.

Genellikle her şeyden kuşku duyan, ama piponun insanı serseme çeviren dumanından sonra şüpheciliği daha da artan Popko;

— Sanıyorum, Halk Eğitim Merkezi öğretmeni Popko olmalıyım, dedi.

Gogoçenko, Emma Kaselpup'un söylediklerinin doğruluğuna inanmaya başlamıştı.

— Peki, söyler misiniz, kadın mısınız siz, yoksa erkek mi?

Ne bileyim, kadınım herhalde... Karım Maneçka bana sık sık "Karı gibisin" derdi...

Gogoçenko polislere Popko'yu derhal alıp kent hapishanesine götürmelerini buyurdu.

— Komiser yoldaş, hangisine, kadın hapishanesine mi? diye sordu polislerden uyanık olan.

Ancak odada eline geçen bir nesneyle, yani lületaşı pipoyla fazlasıyla ilgilenen Gogoçenko bu soruya yanıt vermedi.

Madem eline güzel bir pipo geçmişti, öyleyse bunu hemen tüttürmeliydi. Ama yanında kibrit bulunmadığı için bu işi tutuşturma merceğiyle yapmaya karar verdi. Hava kapalıydı, güneş ışığını yakalamanın tek yolu kent dışına çıkmaktı. Çünkü ne zaman kent dışına çıksa parlak güneş ışığıyla karşılaşırdı. Karakolu geçer geçmez merceği çıkardı, deneyimli bir kuş avcısı sabrıyla soluğunu kesip beklemeye koyuldu. Böyle beş dakika kadar beklemişti ki, birinin ansızın çarpmasıyla kendini yerde buldu. İki garip yaratık üzerinde tepinip duruyordu. Acıdan canı yanan Gogoçenko başını çevirip bakınca bir de ne görsün? Onu çiğneyenlerden biri erkek giysisi giymiş Emma Kaselpup değil mi? Üstelik çizmesiyle karnına basıp duruyor... Öteki ise büyük bir korku içinde, Emma Kaselpup'un elinden kurtulmaya çalışan bir genç kız.

İşin aslı şuydu: Gogoçenko'nun sinsi komiseri yakalayamayacağı kanısına varan Emma Kaselpup bu işi kendisi yapmaya karar vermişti. Fazla bir güçlükle karşılaşmamak için de Halk Eğitim Merkezi'nin bekçisi Mihaliç'in üniformasını giymişti. Neyse ki sonunda çabaları boşa çıkmadı, öğleye doğru Kiskin yoldaşın izini buldu. Düzmece komiser bir eteklik giymiş, kent parkının ortasındaki bir kanapede oturuyor, kendi kendine Fransızca dilbilgisi çalışıyordu. Emma Kaselpup haykırarak komiserin üstüne atıldı:

— Yakalayın dolandırıcıyı!

Jenya bir sıçrayışta park çitinin öbür yanına geçti, böylece Kaselpup ile aralarında bir kovalamacadır başladı. Bu sırada il yöneticisinin otomobili ile üç parti propaganda büfesini devirdiler, dinsel bir törende ilahi söyleyerek yürüyen keşişleri, hatta mezbahaya götürülen bir sürü öküzü birbirine kattılar. Neredeyse kentin altını üstüne getirdiler.

İki genç kızın yere yıkıp bayağı hırpaladıkları Gogoçenko'yu kurtarmak için bir polis birliği, bir itfaiye takımı, bir topçu bataryası, bir propaganda treni yardıma geldi. Hepsinin ortak çabasıyla yakalanan Jenya şöyle bağırıyordu:

— Tıpkı hukukçunun yapmak istediği gibi bu adam beni yok etmeye çalışıyor!

Onun ardından Emma Kaselpup çığlığı bastı:

— Bu kadın benim şerefimi iki paralık etti!

Soruşturmanın sürdürülmesi için Gogoçenko ikisini de yaka paça hapishaneye gönderdi. Bu iş böylece kapanınca biraz rahatlayan komiser yardımcısı gençlik yurdunda eline geçen pipoyu yaktı. Sabahtan beri ağzına tek lokma koymamıştı. Piposunun dumanını içine çeker çekmez başı döndü, gözlerine uyku çöktü, sallana sallana kalkarak evinin yolunu tuttu. Evi bir zamanlar "Barselona" oteli olarak kullanılan yerdeydi. Vakit gecenin 12'si olmuştu.

Odasına girdi, pipoyu masanın üstüne koydu, günün yorgunluğundan ötürü soyunmadan yatağa girdi. Tam uyumak üzereydi ki;

— Ksyuşa! diye bir fısıltı duydu.

Komiser yardımcısı karısının kendi adını kendi kendine fısıldamasına biraz şaşırdıysa da;

— Ksyuşa! diye karşılık verdi.

Yüzüne ılık, yumuşak bir yanağın dokunduğunu hissetti, içinde kocalık duyguları kabardı. Ancak aradan bir dakika bile geçmemişti ki, kendini, gezici tiyatro kumpanyası oyuncusu Şçuplyakov'un iri göbeğinin üstüne oturmuş olarak buldu; o sırada eline ne geçtiyse, kılıçla, polis armasıyla karyolanın tepesinde asılı duran defne çelengiyle adama vurmaya başladı. Oyuncunun çığlıkları üzerine gelen, Gogoçenko'ya bağlı polislerin durdurmasına kadar adam komiser yardımcısından bir araba sopa yedi. Olay üst makamlara yansıdı, yetkililer üst derece görevlilerin ahlak düzeyi yükselsin diye Gogoçenko'nun hapse atılmasına karar verdiler.

Ertesi gün yüzü-gözü ıslak havlularla sarılı Şçuplyakov içki içip komiser yardımcısının unuttuğu pipoyu tüttürerek evinde dinlendi.

Ama akşama doğru meslek aşkı yeniden depreşti, kalkıp kent tiyatrosunun yolunu tuttu.

— Bugün oyunlardan hangisi var?

— "Salome".

Sçuplyakov'un aklı karıştı, hangi role çıktığını anımsamaya çalıştıysa da bir türlü çıkaramadı. Giyinme odasına gidip hazırlığa başladı. Dişlerinin arasındaki pipo ona güç ve güven veriyordu.

Perde açıldı. Salon tıklım tıklım doluydu. İçi geçmiş bir kocakarı, sahneye çıkmasını beklediği Salome'nin güzelliğini dile getiren ulumalar tutturdu. Bunun ardından uzun bir sessizlik çöktü. Derken, sirkteki giriş numaralarından birini yapıyormuş gibi gezici tiyatro yönetmeni paldır küldür sahnenin ortasına fırladı, gıdaklar gibi garip sesler çıkardı, sonra

ensesini kaşıdı. Onun ardından iri mi iri göbekli, kırmızı potinli Salome, ağır gövdesiyle sahneye süzüldü, dişlerinin arasında ise biçimiyle insana kuşku veren lületaşı pipo vardı. Salome gösterişli bir reverans yaptı, her sahneye çıkışta oynadığı, ama bu sefer nedense kazak dansından başka bir şeye benzemeyen dansına başladı. Yere çömelip çömelip kalkarak, topuklarıyla döşemeyi gümbür gümbür döverek dansını fırtına gibi tamamladı; sonra da gür sesiyle;

— Hadi, bana onun kellesini getirin![35] dedi.

Seyirciler şaşkınlıktan donup kaldılar. Ancak koltukların arasından biri herkesi itip kakarak sahnenin önüne değin ilerledi. Bu, saygıdeğer görünüşlü, dazlak kafalı bir ihtiyardı. Salome'nin önünde diz çöktü.

— Al onu! Kellem senin! En sonunda gelebildin Jül, sevgilim! diye bağırdı. Perdeyi indirmek istedilerse de büyük heyecan dolayısıyla yapamadılar, bunun üzerine bir kargaşadır başladı. İşe polis el koydu, dazlak kafalı ihtiyarın Valentin Apollonoviç Kiskin'den başka biri olmadığı ortaya çıktı. Şcuplyakov'la birlikte ikisini hemen hapse tıktılar.

Bütün kent ayağa kalkmıştı. Sinema filmi hızıyla birbirini kovalayan olaylar anlaşılacak gibi değildi. Halk Eğitim Merkezi'nin bayan sekreteri yedi numaralı Sovyet gençlik yurdunu basmış, Halk Eğitim Merkezi öğretmeni tutuklanmış, iki garip genç kız birtakım azgınca hareketlere girişmiş, komiser yardımcısı akıl almadık işler çevirmiş, tiyatrodaki olay ise hepsinin üstüne tüy dikmişti. En bön yurttaşımız bile bunlar arasında yakın bir bağlantı kurabilir, hatta komplo kokusu sezebilirdi. İl yönetim başkanı, önemli işler savcısı Kaplunçik'i çağırtıp, birbirinden ve kendilerinden kuşkulanan bir dizi insanın katıldığı olayları araştırmasını, devleti tehlikeye sokacak davranışların asıl sorumlusunu bulmasını istedi.

Yoldaş Kaplunçik her şeyden önce birkaç ciltlik "Fransa'da Devrimler ve Karşı Devrimler Tarihi"ni okudu, sonra tutuklanan kişilerin parmak izlerini büyüteçle inceledi. Bütün bu çabalarına karşın komployla ilgili en ufak bir ipucu bulamadı. Özel işler savcısı pes etmek üzereydi ki, genç yontucu (heykeltıraş) Dermazol ile antik Romalı Spartak'ın şahıslarında yaşanan bir olay yardımına yetişti.

Sarhoş Şçuplyakov apar topar tiyatrodan alınıp hapishaneye götürülürken, adamcağız, ayakları Salome'nin uzun eteğine takıldığı için yere kapaklanmış, daha önce Gogoçenko'nun kırdığı burnu bir daha kırılmış, ağzındaki pipoyu o kargaşalıkta yitirmişti. Başarısının coşkusuyla bu işin farkına varmamıştı o sırada. Her nasılsa pipo yontucu Dermazol'un

eline geçmiş, ama kendisi tiryaki olmadığı için kara bir gününde gerekebilir diye onu alıp saklamıştı. O gün, yani kara gün gelmekte gecikmedi. Dermazol, kutlamalar sırasında kent alanlarından birine dikilmesi düşünülen Spartak'ın büstünün yapımı için Halk Eğitim Merkezi'nden bir yazı aldı. "Böylesi bir günün neresi kötüdür, karadır," diye düşünebilirsiniz. Ancak Dermazol'un yontuculuğunun laftan ileri gitmediğini belirtmemiz gerekiyor. Çünkü ekmek içinden topak yapmasını bile beceremezken, birkaç yontucunun birlikte bitirebileceği bir çalışma için onu bir zamanlar işe almışlardı, yontuculuğu işte oradan kaynaklanıyordu.

Neyse, Halk Eğitim Merkezi'nin yazısı eline geçince Dermazol korkusundan ağlayıp sızladı; yapacağı işe bir çözüm yolu bulmak, dostça akıl danışmak için güzel sanatlar okulunun kapıcısına gitti. İki alçı yontu gördü okulda: Biri Zeus'un, biri de Pallas'ın. Zeus kendine benzemiyordu, çünkü yaşlıydı ve karşı devrimci bir görünüşü vardı. Pallas ise yandan erkeksi görünümüne, başındaki miğfere karşın tıpatıp bir kadındı. Bizim Dermazol ufak tefek karaborsa işleriyle geçimini sağlamakla birlikte sanatçı ruhlu biriydi, hemen iyi bir Avrupa yapıştırıcısı bulmak üzere koştu.

Ertesi gün askeri bandonun ve o sırada bastıran sağanağın gök gürültüleri arasında yontunun üstündeki perde çekilince yüzü geleneksel babaerkil sakalla çevrili, miğferinin tepesinde kızıl yıldız parlayan, ağzı lületaşı pipolu genç bir kahraman çıktı ortaya. İl yönetim başkanı, Dermazol'un elini hararetle sıktı. Sağanak dolayısıyla tören uzun sürmedi, ama yağmur geçince halk gene gelip alanı doldurdu. Gelenler bir de ne görsünler? Spartak'ın yerinde küstahça pipo tüttüren genç bir bayan büstü durmuyor mu? Son haftalarda böyle olaylara epeyce alışmış bulunan polisler şaşırmaksızın, kimseden buyruk beklemeksizin alçı kadın yontusunu yerinden söküp kent hapishanesine attılar.

Komplocuların işlediği son haltın raporuyla birlikte Yoldaş Kaplunçik'e alçıdan yapılmış suçlunun içtiği pipo da getirildi. Özel işler savcısı görevinin gereği pipoyu bir de kendisi içmek istedi, içtikten sonra da her şeyden bütün bütüne kuşkulanmaya başladı.

Pipo çalışma masasının üstünden hiç ayrılmıyordu artık. Savcıyı görmeye gelen dostları daha çok piponun tuhaf ününün çekiciliğine kapılıp onu oradan alıyorlar; kol düğmeli, kuşku verici küçük eli onurlu dudaklarına götürüyorlardı. İşte o günden sonra Kursk kentinde afet derecesinde kötü olaylar baş göstermeye başladı. Yoldaş Kaplunçik bile

toplantılarda söz alıp konuşurken kendisinden orta cins bir varlıkmış gibi söz ediyordu.[36]

— Ben deneyimli bir varlığım. Bu işi üzerime aldım, inceledim, başarıyla sonuçlandıracağım.

İşçilere çalışma karnesi veren kuruluşun başkanı Yoldaş Obov bir gün kendisi de aynı pipoyu içmiş bulunduğundan, karnenin cinsiyetle ilgili bölümüne kimi işçiler için “cinsiyeti belli değil”, kimisine “cinsiyeti yok”, kimisine de “gıtgıtgıdak” diye yazmaya başladı.

İl sağlık müdürü Dr. Feyt durup dururken kentin orta yerindeki alanda bir bankın üzerine uzanıverdi; ahlamalar, oflamalar arasında kendisine gebe kadınlar ve çocuk emzirenler için erzak belgesi verilmesini istedi.

Kaplunçik’in karısı Kızıl Ordu donanmasına er olarak yazıldı. Tavukları bile çok iri ve içlerinin boş olmasıyla kuşku uyandıran yumurtalar yumurtlamaya başladılar. İşin kötüsü, bu sevimli evcil hayvanlar, folluğa yumurtlayacakları yerde özel savcının çalışma odasındaki masayı seçiyorlardı.

Koca kentte kimin ne yaptığı belli değildi. Komplocuların sayısı günden güne artıyordu. Hapishanede yemeklerden kimsenin bir şikâyeti yoktu ama tutuklular ikide bir yer değiştirmekten bitkin düşmüşlerdi. Hapishane yöneticisi savcılık soruşturmasının aldığı yöne göre, alçı yontu da içlerinde olmak üzere, tutukluları topluca bir gün erkekler bölümüne, ertesi gün kadınlar bölümüne taşıyıp duruyordu.

Bu korkunç salgının etkisiyle halkın sızlanmaları göklere çıktı. Bir gün, Georgi Kevole adlı bir sanatçının on yıl kadar önce Kursk’ta gömüldüğü mezarda mucizemsi olayların görüldüğü, orada Kevole adındaki bu kişinin değil de sofu Agrafena’nın yattığı dedikoduları yayıldı. Sözde mezardan çocuk ağlamaları duyuluyormuş, mezarın üstünde ise yiyecek türünden çeşitli tüketim maddelerine rastlanıyormuş. Keşişlerden biri orada ayvaya benzer, olgun, sulu bir meyve bulup yemiş. Son zamanlarda ayinler düzenlemeye başlamışlar mezarın başında. Bu söylentiler üzerine Yoldaş Kaplunçik orada kazı yapılmasına karar verdi. Büyük bir kalabalığın gözleri önünde mezar açıldı, içinden tek bir avcı çizmesi ile kadın korsesinden başka bir şey çıkmadı. Bu arada ayin sürdürülmekteydi. Özel savcı kazı raporuna “Din Kokaindir” diye başlayan bir yazı ekledi, bulunan korseyi de dosyanın içine koydu.

Bir sabah Yoldaş Kaplunçik’in yüreğine tanrısal bir esin (ilham) doğmasaydı kim bilir bu güzel il merkezinin başına daha neler gelecekti?!

Özel savcı kesin bir sonuca ulaştıramadığı soruşturmasını tamamlayarak sayısı iki yüzü bulan komplocular dosyasını Devrim Mahkemesi’ne vermek üzere daktilo kıza iddianameyi yazdırmaktaydı. Giriş bölümünü bitirdikten sonra tümcesini bağlamak için;

— Yukarda belirtilen durumlar karşısında mahkemeye verilecekler arasında... diye başlamıştı ki, gözü masanın üstünde sakin sakin duran pipoya ilişti ve sözünün arkasını getirmeksizin öylece kaldı.

Daktilocu kız çekinerek sordu:

— Ne yazayım, efendim?

— Son tümceyi yeni baştan yazın. Yukarda belirtilen durumlar karşısında kuşku uyandıracak biçimdeki lületaşı piponun mahkemeye verilmesi uygun görülmüştür.

Ama dönüp bir daha bakınca pipoyu yerinde göremedi. Lületaşı yumurtayı sıkan küçük el yok olmuştu, orada minik canlı bir civciv, Jorjik Kevole’nin sesiyle cikleyip duruyordu. Yapılan sıkı araştırmalar hiçbir sonuç vermedi. Kursk kentinde hüküm süren sessizliğe bakılırsa, yoklara karışan pipo kent dışına çıkmış olmalıydı.

Piponun ortada gözükmediği iki yıl boyunca daha kimlerin canını yaktığını Tanrı bilir.

Bahar mevsimi, paskalyanın ikinci günüydü. Berlin’de kaldığım alçak gönüllü pansiyon odasına hiç tanımadığım, cici mi cici, genç bir kız girdi. Kendine güvendiğini gösteren bir sesle;

— Hayranlarınızdan biriyim, diye söze başladı. Sizin yapısalcılık konusundaki düşüncelerinizi, pipolara olan düşkünlüğünüzü biliyorum. Sizin gibi ben de eskinin kutsal geleneklerine saygı duyduğum için armağan olarak size bir paskalya yumurtası getirdim.

Elinde kuşku uyandırıcı biçimdeki lületaşı yumurtayı görünce çok şaşırdım. Bu yumurta yüzünden neredeyse güzel bir il merkezi haritadan silinip gidecekti. Genç kız şaşırdığımı görünce pipoyu hemen içmem için ısrar etti, bununla da yetinmeyip bir de kibrit çaktı.

Eskinin kutsal geleneklerine saygıda kusur etmeyen biri olarak genç kıza, önce, geleneksel paskalya öpücüğü alıp verme işini tamamlamamızı önerdim. Öpüşme işi fazlaca uzamış olmalı ki, kurnazlığım sayesinde benden önceki pipo tiryakilerinin yazgısından paçayı zor kurtardım. Benim sevimli hayranım odamdan ayrılınca getirdiği armağanı masamın kilitli çekmecesine sakladım. Pipoyu ondan sonra da içmediğimi belirtmekte bir yarar görmüyorum. Ancak yaşam bu, kimi zaman öyle çetrefil, içinden

çıkılmaz durumlar oluyor ki, insan nasıl davranacağını kestiremiyor. İşte ben de böyle bir durumla karşılaştım ve altın renkli lüleleri ve daha başka erdemleri olan bir kadının kocasına, yani yakın arkadaşıma biçimi kuşku uyandırıcı pipoyu ikram ediverdim. Davranışımın acımasızlığını biraz yumuşatan bir hareketim oldu, o da piponun çanağına en iyi cins İngiliz tütününden koymaktı.

30 Karamzin'in duygusal romanı. –ç.n.

31 "Yevgeniya"nın çocuklar için söylenen biçimi. –ç.n.

32 Baba sözü erkek cins mi dişi cins mi? –ç.n.

33 Adından kadın olduğu anlaşıldığı halde "aldım" sözcüğünün çekim ekini erkek cins olarak yazmış. –ç.n.

34 "Seninle evlenmek istiyor" anlamında. –ç.n.

35 Salome sevgilisinin başını kestirmişti. –ç.n.

36 Rusça'da isimler, varlıklar üç cinstir: Erkek, orta, dişi. Canlı varlıklar ya erkek ya dişi cinstendir. –ç.n.

ON İKİNCİ PİPO

Çocukluktan beri şehvet sözcüklerine alışkın dilim, önümde dinsel inançların görkemli bir anıtı gibi duran iri, çirkin Bavyera piposu karşısında tam saygısızca sözler söylemek üzereyken kendini tutar; pipoyu aynı zamanda hayırlı bir suskunluğun simgesi saydığım için sesimi çıkarmam. Çünkü öyküsünü biliyorum Bavyera piposunun. Bakışlarımı çoğu zaman ondan ayıramıyor da olsam, kararmış pembe sapını ağzıma götürmeye kesinlikle kalkışmam.

Almanya'nın güneyindeki Bavyera ve Vürtemberg eyaletlerinde köylüler böyle kocaman, karmaşık yapılı, üç-dört dirsekli, porselen çanaklı pipolara pek düşkündürler. Porselen çanağın üzerinde çoğu kez unutmabeni çiçekleri ve dağkeçisi resmi bulunur; bazen de kilise cemaatine katılma yaşı[37] ile gerdek gecesi erginliği arasındaki genç kız resimlerine rastlanabilir. Oysa karşımdaki dev pipoda ne genç kız, ne de dağkeçisi resmi var. Bunların yerine gül üzerine konmuş altın renkli bir balarısı ve biçimli gotik harflerle işlenmiş şu anlamlı özdeyiş görülmektedir: "Bana tatlı bal ver."

Odamın duvarında asılı pipoyu tam on iki yıl Kurt Şuller adında bir orman bekçisi içmiş. Karısıyla birlikte Varmefus tepesinde, ağaçlar arasındaki küçük bir evde yaşardı Kurt Şuller. Her öğle ve akşam yemeğinden sonra pipoyu bir saltanat asası gibi bacaklarının arasına alır, uzun sapında soğuyan dumanını arada bir zevkle içine çekerdi. Kurt'un karısı Elsa –bu, son derece düzgün rendelenmiş ütü masasına benzeyen akça-pakça kadın– patates kaynatmaktan, kocasının kalın yeşil çoraplarını onarmaktan başka mis kokulu, tatlı ballar vermeyi vaat eden arılara bakmak yanında, pipo tütününün ağır kokusuna da katlanmak zorundaydı. Orman bekçisinin en iyi cins Hamburg kanasteri içmesine karşın gene de acı tütün kokusu karısının hoşuna gitmezdi, piponun çanağında parlayan pembe gül resmi bile kadıncağızın gönlünü almaya yetmiyordu. Elsa bir gün porselen kahve takımını elinden düşürüp kırdıktan sonra kocasının da pipoyu kırmasını tam on iki yıl sabırla bekledi. Ancak Kurt bir kez olsun saltanat asasını yere düşürmedi. Elsa'nın pipoyu kendisi atıp kırmasına gelince, böyle bir şeyi kesinlikle düşünemezdi. Çünkü çanaktaki gül resmine ya da piponun kızılımsı geyik yünüyle kaplı sapına elini sürmek bile kocasına saygısızlıkmış gibi gözükürdü.

Aslına bakılırsa kötü koku insan yaşamında pek de önemli bir şey değildir. Elsa en meraklı turistlerin bile tırmanmayı göze alamadıkları Varmefus tepesi gibi gözlerden ırak bir yerde yaşamaktaydı. Böyle olunca evine Martalar, Zelmalar uğramıyor; Frantsların, Karlların giydiği yeşil çoraplardan konuşma fırsatı doğmuyor; o yüzden yalnızlıktan sıkılan Elsa kafayı piponun pis kokusuna takıyordu.

Orman bekçisinin küçük evinin iç düzeni de dikkatinin dağılmamasına, hep piponun pis kokusunu düşünmesine çok uygundu. Hiçbir pratik kullanımı bulunmayan geyik boynuzları duvarları süslüyor, adam boyundaki ağaçtan kutsal Hubert yontusu bir köşede dikiliyordu. Bunların dışında tek işe yarayan, on iki yastıklı, dört kuştüyü döşekli iki kişilik bir karyola, bir masa ile iskemleler vardı odanın içinde. Elsa dua etmeyi, gündüzleri uyumayı sevmediğinden, Kurt'un bir tencere dolusu haşlanmış patates yemesinden sonra arta kalan boş saatlerini, piponun bir kaza sonucu kırılıp, havalandırılması zor küçük evi pis kokusuyla zehirlemeye son vereceği o uğurlu saati beklemekle geçiriyordu.

Ancak pipo uzun süren barıştan, Alman İmparatorluğu'ndan, porseleni değil de graniti akla getiren başka nice şeylerden daha dayanıklı, daha uzun ömürlü çıktı. En sonunda 1914 yılının 4 Ağustos günü geldiğinde ayaklarına çift katlı ikişer çorap giyen, çantasına ekmek ve basit küçük bir pipo ile bir paket kanaster tütünü koyan Kurt, ıslıkla canlı savaş marşları çala çala dik patikadan aşağı inmeye başladı. Elsa kocasının arkasından koştu, düzgün rendelenmiş ütü masası benzeri göğsünü ona dayadı, dağ yağmurlarının serin damlalarını andıran gözyaşlarıyla kocasının yol çantasını ıslattı.

Ondan sonra Elsa yeniden beklemeye koyuldu. Piponun kırılacağı uğurlu saati değil elbet (zavallı pipo şimdi duvarda, asılı durduğu yerde başkasına zarar vermekten çok kendisi ilgiye muhtaçtı.) Kurt'un yol çantasının patikadan görüneceği anı bekliyordu. On iki yıllık boşuna bekleyişten sonra savaşın üç yılı da hızla geçip gitti. Elsa bu süre içerisinde kocası hakkında hiç haber alamadı. Birkaç kez Oberdorf'a yolculuk yaptı, askerlik şubesinden sorup soruşturdu, dilekçeler verdi, ama hepsi boş... Sonuçta iki kişilik geniş karyolanın boşluğuna, piponun tütmeden duruşuna alıştı, eskisinden daha az patates haşladı, sonra kocasının dönmesinden tümüyle umudunu kesti. Gene de çift kişilik döşeğin bir köşesinde yatıp uyuşuk uyuşuk gerinirken piponun çanağındaki gül ile arı resmine arada bir gözü takılıyor; bulanık zihinle ve yarı uykulu bir sesle;

— Bana güzel kokulu, tatlı ballar ver! diye fısıldıyordu.

Bir gün istediği bal Elsa'nın karşısına Penzalı kimsesiz bekâr Faddey Hodoşlepov'un kişiliğinde çıkıverdi. Savaş tutsağı Faddey, Varmefus ormanına ağaç kesmesi için gönderilmişti. Tutsak asker orman bekçisinin kulübesine gelip, kendi dilinde bir şeyler söyleyerek kapıyı çaldığında Elsa durumu hemen kavradı. Yani ahlak kavramlarını, kilise topluluğuna katılma töreninde kendisine söylenenleri, ulusçuluk (milliyetçilik) sorunlarının inceliklerini fazla düşünmeksizin yabancı adam için koca bir tencere patates kaynatma işine koyuldu. Tıpkı bir zamanlar kocası Kurt Şuller'e kaynattığı gibi... Sonra özenle soyunup yatakta beklemeye başladı. Bu dil bilmez yabancının onun konuşmalarını anlamamakla birlikte iki kişilik yatakta üç yıldır boş yere kocasını beklediğini anlayacağına inanıyordu. Umduğu gibi de çıktı. Faddey kadını fazla bekletmedi. Ve o gece kayın ağaçlarıyla kaplı tepenin üstündeki küçük ev, içindeki iki kişinin uyumlu horultuları arasında yeniden sevda, barış türküleri söylemeye başladı.

Ertesi sabah Elsa yeni efendisinin bir eksiği olduğunu hissetti. Böylece görkemli bir taç giydirme törenine geçildi; Elsa Şuller saltanat asasına benzeyen, dört dirsekli, çanağı arı ve gül resmiyle bezeli dev pipoyu gönlünün yeni kralına sundu, Kurt Şuller'in sandıkta bolca bulunan yıllanmış kanaster tütününden bir paketi gülümseyerek uzattı. Faddey ne şaşırdı, ne utandı; pipoyu kendinden emin bir tavırla alıp bacaklarının arasına uzattı, ağzından soğuk boz dumanlar çıkarmaya başladı. Sanki savaş tutsağı Faddey Hodoşlepov adında bir Rus değil; yeşil şapkasının kenarında tüy taşıyan, dokuz kuka oyunu oynayan, üç litrelik kupayla bira içen kırk göbekten safkan bir Alman'dı. Elsa'nın dumandan içi biraz bulandıysa da bulantı zamanla hoşuna bile gitti. Kahve takımı gibi piponun da kırılıvereceği yeniden aklına gelince, Kurt Şuller'in dik patikadan inip savaşa gittiği akşamdan beri ilk kez bir mutluluk gevşekliği yüreğini sardı.

İlk günden sonra başka günler, birçok başka günler birbirini kovaladı; 5 Mayıs 1918'e değin ne sevdalı gecelerin dinginliğini bozan, ne de piponun kırılıvereceği korkusuyla Elsa'nın pır pır eden yüreğini irkilten önemli bir durumla karşılaştılar. Ama belirtilen gün kadıncağızın meleksi ruhunu allak bullak eden, facia türünden bir olay geldi başlarına. O gün akşam 6 sularında Faddey günlük ağaç payını kesmiş olarak kutsal pipoyu tüttürüyordu; Elsa ise pencereye yaklaşmış, dumanı bol kanaster tütününün kokusunu birkaç soluk temiz havayla unutmaya çalışıyordu. İşte o sırada ne

olduysa oldu, Kurt Şuller yol çantasıyla patikada gözüküverdi. Elsa gıdaklar gibi bir ses çıkardı.

Kadının dilinden tek sözcük anlamayan Faddey gıdaklamanın gizli anlamını anında sezdi, elindeki asayı bir kenara fırlatıp kapıdan dışarı koşarak, asırlık kayın ağaçlarının arasında kayboldu. O gitmişti ama ağır tütün kokusu odanın durgun havasında olduğu gibi kalmıştı. Elsa bu kokunun, dört döşek ve on iki yastık konulmuş geniş karyolada geçirilen tatlı gecelerin en açık kanıtı olacağını anlamakta gecikmedi. O an zihninde parlak bir düşünce çaktı, yerde tütüp duran pipoyu kaptığı gibi ağaç yontunun ağzına soktu. Şimdi dev pipoyu saygıyla gülümseyen ağzıyla kutsal Hubert içiyordu.

Gerçekten de Kurt Şuller içeri girince, heyecandan ağlayan karısına yaklaşmadan önce odanın havasını kokladı. Yıllar yılı tanıdığı iyi cins kanaster tütünün kokusunu nasıl unutabilirdi? Elsa, kocasının korkunç soruyu sormasına fırsat vermeksizin;

— Bak içiyor! diyerek ellerini dindarca önünde kavuşturdu.

Kurt çekine çekine elini uzatıp piponun ılık porselen çanağına dokundu, istavroz çıkardı. Sonra masaya oturdu, yavaş yavaş çiğneyerek patatesini yemeye koyuldu. Karnı doyunca kutsal Hubert'in keyfine dokunmadı, onu hiç kıskanmaksızın basit yol piposunu yaktı. Bir saat sonra dört döşeğin üstünden edindiği kanıya göre bu evde değişen bir şey olmamıştı, Elsa'nın mutlulukla kendinden geçmesine bakılırsa dört yıl kimsenin eli değmeden kocasını beklediği kesindi. Gerçekten Elsa oyun oynamıyordu. Kocasının çift katlı yeşil çorabını görür görmez düzgün rendelenmiş ütü masası benzeri göğsü yapmacıksız bir tutkuyla kalkıp kalkıp inmiş, kendini Kurt'a kutsal, temiz duygular içinde vermişti.

Ertesi sabah erkenden uyandığında Elsa yanağını mısır püskülü sakal yerine sert bıyıkların gıdıkladığını görünce biraz şaşırdı. Ama onu asıl şaşırtan başka bir şeydi. Ağaç yontuya dönüp baktığında korku ve heyecandan az kalsın küçük dilini yutacaktı: Kutsal Hubert kurnaz kurnaz gülerek pipoyu tüttürüyor, tıpkı Kurt, tıpkı Faddey gibi havaya boz dumanlar savuruyordu.

Heyecanın sarsıntısıyla fırladı, dizlerinin üstüne çöktü.

—Bak, Kurt, pipo içiyor!

Gün boyu yürümekten, karısıyla geçirdiği gecenin mutluluğundan iyice yorgun düşen orman bekçisi isteksiz isteksiz gözlerini araladı.

— Aynı şeyi sen bana dün de söylemiştin, dedi.

Bunu söyledikten sonra yeniden uyudu. Neden sonra tümüyle uyandığında karısının şaşkınlığına bir anlam veremedi. Böyle mucizeler oluyordu şu dünyada, eğer Elsa mucizelerin varlığını düşünememişse, uzun süren bir aradan sonra kocasının okşamalarından aklı karıştığı içindi. Ama zavallı Elsa bir gün önceki zararsız yalan ile bugünkü acımasız gerçek arasındaki ayrımı kendi kendine nasıl açıklayabilirdi!

Dört dirsekli pipo bundan böyle tümüyle kutsal Hubert'in kullanımına bırakıldığı halde ne Elsa, ne de Kurt ağaç yontunun onu tüttürdüğünü bir daha göremediler. Uzun uzun düşündükten sonra ikisi şu karara vardılar: Kutsal yontu pipoyu içiyordu ama zayıf insanoğlunun aklını karıştırmamak için kokusuz, renksiz, görünmez dumanlar salıyordu. Gerek karı-koca gerekse Oberdorf'tan gelen dindar yurttaşlar kutsal Hubert'in pipo içtiği konusunda en ufak bir kuşkuya düşmediler; kuşkuya düşmedikleri gibi, kutsal bir varlığın niçin bedensel, bayağı bir işle uğraştığına da fazla kafa yormadılar. Çünkü böyle şeyleri düşünmek, Tanrı'nın işlerine karışmak, onun gizlerini anlamaya çalışıp günaha girmek demekti.

Elsa ile Kurt iki buçuk yıl daha dövüşsüz-kavgasız yaşadılar. Elsa aklına tuhaf tuhaf şeyler getirmeksizin mutluluğun tadını tattı. İyice anlamıştı ki, dört dirsekli piponun düşüp kırılması ona fazla bir dinginlik getirmeyecekti, çünkü basit piponun çanağından yükselen kanaster tütününün dumanı da aynı berbat kokuyu yayıyordu.

Geçen yılın aralık ayında kendi bölgesini dolaşmaya çıkan orman bekçisi Kurt Şuller şiddetli bir üşütme sonunda zatürreeye yakalanarak kısa sürede öldü. O günden sonra mezarını sadece yağmurlar sulamadı, Elsa'nın ardı arkası kesilmeyen gözyaşlarının soğuk sağanakları suladı. Ama Elsa, Varmefus'ta fazla kalmadı, Oberdorf'a taşındı; orada bir otele bulaşıkçı olarak girdi. Şurası bir gerçek ki, maddi sıkıntılar ve tek yastıklı, tek döşekli karyolasında iki aşk, bir de kutsal varlığın anılarıyla dopdolu, ama dul bir kadına dayanılmaz gelen geceler, kadıncağızı dört dirsekli pipoyu bir eskiciye beş marka satmak zorunda bıraktı.

Dinine düşkün bir adam olan eskici aynı zamanda işini de iyi bildiğinden pipoyu bana elli rubleye devretti, ancak size bütün iyi niyetimle aktardığım bu öyküyü anlatmayı da unutmadı. Elli markı benden koparınca piponun çanağındaki gülün üzerinde vızıldayan arıya bir fiske atarak;

— Kutsal Hubert'in bu pipoyu içtiğinden benim de kuşkum yok, dedi.

Merak ediyorsanız açıklayayım: Bundan benim de kuşkum yok. Aklı bir karış havada arı ile uçarı güle ibret olsun diye, en çok kutsal bir inanca

kaynaklık ettiği için dev pipoyu gözüm gibi saklıyorum. Kuşkuya düştüğüm zamanlar gözlerimi dikip bakıyorum porselen çanağına. Ama hayır, hayır, kutsal Hubert bu pipoyu kesinlikle içmişti. Eğer ben içmiyorsam, çanağının porselen oluşundan, bu nedenle pipoya tütün kokusu sinmeyip yüzeyinin isle kaplı bulunmasındandır. Gözenekleri olmayan porselen tıpkı sevgisiz bir yürek gibidir, hiçbir sevdalının sıcak soluğu onun soğukluğunu gideremez.

37 13-15 yaş. –ç.n.

ON ÜÇÜNCÜ PİPO

Pipolarım arasında en çok sevdiğim on üçüncüsünün öyküsü son derece duygusaldır, o yüzden, anlatacaklarım birçoklarına göre alay konusu. Ama ne yapalım, kendim de duygusal bir insanım, ayrıca bundan utandığım filan yok. Melodramı severim, sinema afişlerinde hep kan ve unutmabeni çiçekleri bulunsun isterim. Biliyorum, aşk parıltısı yalnız yarı tanrıların buzulsu gözlerinde yoktur, her an bir tekme bekleyen kocamış köpeklerin sulanan gözlerinde de görebilirsiniz karasevdanın ışıltısını.

Paris'te 1909 yılında sakin mi sakin Aleziya Sokağında cüzdanı kabarık Bay Vevo ve genç karısı Margo ile komşuyduk. Celeplik yapan Bay Vevo işine düşkün biri olduğundan her sabah erkenden Vojirar Sokağı yakınındaki mezbahaya giderdi. Orada hayvan kesimini yakından izlemek; deriye, ete, yağa, kana değer biçmek işinin gereğiydi. Kanları iyice aksın diye yavaş yavaş kesilen domuzları seyretmekten çok hoşlandığı gözden kaçmazdı. Kesimi seyrederken, buğu çıkararak fışkıran kanın yoğunluk ve işe yararlılığını, bundan ne kadar sucuk çıkarılabileceğini, bir kova kandan elde edilecek sucuğun kaç Lui altını getireceğini hesap eder gibiydi. Arada bir mavi gömleğine domuz ya da boğa kanı sıçrar, kan orada kuruyarak koyu bir leke oluştururdu. Çıkan eti tartıp parasını aldıktan sonra Vojirar Sokağındaki lokantaya gider, kendine yağlı bir et yemeği ısmarladı. Müşterilerinin zevkini bilen lokanta sahibi, Bay Vevo'ya etin en yağlısını koyardı. Bay Vevo yemeğini yavaş yavaş yedikten sonra ağzını sert Normandiya votkasıyla çalkalar, oradan doğruca evine yollanırdı. Margo onu evde beklemektedir. Bay Vevo küçük çocuklar gibi erken yatmayı severdi. Karı-koca daha hava kararmadan yatak odasına çekilirler; domuz kanı ve boğa yağı kokan Bay Vevo karısını okşar, boynunu sıkar, elleriyle iyi beslenmiş kesimlik hayvanların etini yoklarcasına karısının kalçalarını mıncıklardı. Ancak çok geçmeden horlamaya başlardı. Bitmek bilmez uykusu sırasında homurtular çıkarır, sabaha doğru kötü düşler görürken dişlerini gıcırdatırdı.

İnce beden yapısı yanında ağırkanlı bir kadındı Margo. Kocasının okşamalarından, kan kokusundan iğrenir, kusası gelirdi. Aralarında iki çift tatlı söz geçmezdi. Kocasıyla "Samariten" mağazasının vitrininde sergilenen bahar tuvaletleri konusunda ya da ev sahibesi Bayan Lerük'ün çevirdiği entrikalar üzerine konuşmaya kalksa beriki bunlardan bir şey

anlamazdı. Hatta iyi hayvanlardan bile konuşmazlardı. Adamın işi-gücü hesap yapmak, karısı ajur işlemeli bir giysi istese bunun kaç kilogramlık filatoya mal olacağını bulmaya çalışmaktı. Kocasıyla ruhsal bir uyum sağlayamayan Margo, onun bedensel yaklaşımından tatmin olmayı bırakın, bundan tiksinti duymaya başlayınca daha evliliklerinin üçüncü yılında kendine bir gönül arkadaşı bulma kıvamına erişti.

Her kadın gibi o da dingin ve pürüzsüz bir sevgi istiyordu. Tıpkı oturma odasındaki lambanın mat ışığı gibi; erkeğin çalışmasını engelleyecek kadar loş, ama uykusunu kaçıracak kadar da parlak...

Tam o sıralar Lion'dan yeni gelmiş iki genç, daha doğrusu iki hemşehrisiyle tanıştı Margo. Bunlardan biri ozan Jül Alüet, öteki ise Sorbon matematik fakültesinde öğrenci Jan Lime'ydi. Genç ozan kadınların yazdığı mektuplardan, tatlı şaraptan, kalın sanat dergilerindeki eleştiri yazılarından hoşlanırdı. Sorbonlu öğrencinin en çok aradığı şey ise nemli batı rüzgârı, can sıkıntısı ve ıssız varoş sokaklarını iri düzgün adımlarla tek başına arşınlamaktı. Zevklerindeki bu taban tabana zıtlığa karşın Jül ve Jan, Margo'yu görünce aynı derecede etkilendiler. Ozan, akşamları kalın dergileri okumayı bıraktı, öğrenci, canının sıkılması gerektiğini unuttu. Ardından her şey doğal akışıyla gelişti. Böylece iki beceriksiz, çırpı gibi ince genç, birkaç kuruşu bile saymasını bilmediği halde birdenbire cin fikirli biri olup çıkan ufak tefek bir hatun uğruna akla gelmedik şaklabanlıklar yapmaya başladılar. Bay Margo'nun sabahları mavi gömleğine kan sıçradığı saatlerde Jül Alüet ile Jan Lime sadık iki köpek benzeri, gönül verdikleri hanımın peşinden "Samariten" mağazasına ya da Monsuri parkına tin tin koşuyorlar; Margo'nun en ufak hareketini kaçırmamaya çalışıyorlardı. Yarı tanrıların gözlerinde korkunç, görkemli parıltıya dönüşen sevda ışıltıları onların köpeksi uysal gözlerinde ürkek bir havaya dönüşmüştü.

Bay Vevo bir gün iki gençle burun buruna geldi, onları bakışlarıyla şöyle bir tartınca sıska birer kuzudan başka bir şey olmadıkları kanısına vardı. Böyleleri onun yanında hiç sayılırdı, en zayıf anında bile onlarla baş edebilirdi, o nedenle gençleri kıskanmaya gerek görmedi. Hatta tam tersine, biri gazetelere yazı yazan, diğeri Dijon belediye başkanının yeğeni olan iki gencin evine gelip gitmeleri gururunu okşuyordu, diyebiliriz.

Jül'ün, yemek yediği lokanta sahibi ve kirayı aksattığı evinin kapıcısıyla sık sık başı belaya girmekteydi. Annesinden gelen para, Margo'ya çiçek getirmek, tatlı şarap almak, yavan eleştirmenlere sık sık yemek ısmarlamak

yüzünden ona zar zor yetiyordu. Bay Vevo'nun ona yakın davrandığı bir gün kendisinden bin frank borç alarak karşılığında kapı gibi bir senet imzaladı.

Bir gün ünlü ozan Verlen'in pipo içtiğini öğrenen Jül, bu gösterişli nesneden kendisinin de uzak kalmaması gerektiğine karar verdi. Vakit geçirmeden, lületaşından yapılmış ağızlıklı bir pipo satın aldı, üzerine de adının baş harfini yazdırdı. Aldığı yeni pipo ona kesinlikle zevk vermedi, durumu tanıdığı bir tiryakiye açtığında beriki ona ancak tütün dumanı sinmiş pipodan tat alınabileceğini bildirdi. Sabırlı bir insan değildi Jül; bir an önce tütün dumanı sinmiş piposu olsun istiyordu ama öyle bir şey vitrinde duran kullanılmamış bir pipoya ne kadar benzerse, yaşamının sonuna yaklaşan bir adamın hayalleriyle yirmi yaşındaki bir gencin hayallerinin o kadar benzediğine o zamanlar pek aklı ermiyordu. Sonuçta imrendiği Verlen görüntüsüne kavuşma uğruna Jül ister istemez yeni piponun tatsız içimine razı oldu. Öte yandan yaşam ona başka tatlı avuntular hazırlıyordu.

Karısıyla iki genç hayranı arasındaki ilişkilere kayıtsız kalan Bay Vevo gerçeklere fazla sırt çevirmiş sayılmazdı. Çünkü, daha önce de belirttiğimiz gibi, Margo kendine bir gönül arkadaşı bulma kıvamına gelmişti, ama deneyimsiz, toy iki taşralı âşık, içine düştükleri sevda ateşiyle nasıl baş edeceklerini bilmiyorlardı. İşte tam bu sırada bütün Parislilerin yakından tanıdığı çöpçatan onların yardımına koştu. Sözünü ettiğim çöpçatan yalancı sağanakları, nazlı güneşi ile Paris'in değişken baharıydı.

Bir gün Mansuri parkında yalnızlık sıkıntıları içinde dolaşırken Jan, fundalıklar arasında Jül ile Margo'yu gördü. Genç ozan Margo'yu yanaklarından öpüyordu. Kadın ise ozana bir tokat patlatmak şöyle dursun, ona dudaklarını uzattı, üstelik çantasından bir anahtar çıkarıp kurnaz bir gülümsemeyle sevdalısının eline tutuşturdu. Bütün bunların tanığı olan Jan, birçok yazarın yapıtlarında anlattıklarının tersine Jül'ü ya da Margo'yu öldürmek gibi bir duyguya kapılmadı. Bunun yerine, park yollarında geniş adımlarla yürümesini sürdürdü. Onun düşüncesine göre Margo'nun Jül'ü sevmesi varoşların ıssız sokakları gibi, denizden esen rüzgârlar gibi iyi, kaçınılmaz, bitmemesi gereken bir olguydu. Jan böyle düşünürken Lion'a giden trenin akşamları saat 8.30'da kalktığını anımsadı, ertesi gün bu trenle Paris'ten ayrılması gerekiyordu.

Jan'ın sevda ile ilgili düşünceleri saf, toy bir gencin aklından geçebilirdi ancak. Oysa bilmiyordu ki, Margo bir gönül arkadaşı beklentisi içine

girmişti. Jül yerine kendisi Mansuri parkı fundalıkları arasında onun yanaklarını öpse evinin anahtarını kadın rahatlıkla ona da verebilirdi. İkinci bilmediği şey de kadının dingin ve pürüzsüz bir sevgi istediğiydi; tıpkı oturma odasındaki lambanın mat ışığı benzeri; erkeğin çalışmasını engelleyecek kadar loş, ama uyumasını önleyecek kadar parlak...

O akşam Jül ile Jan buluştular. Kitaplarda mutlu âşıkların anlatıldığı gibi Jan arkadaşının şarkı söyleyeceğini, kahkahalar atacağını, şaklabanlık yapacağını sandı. Oysa Jül hem öfkeliydi, hem de sıkıntılı. Az sonra neden böyle olduğunu açıkladı Jan'a. Bay Vevo, bir zamanlar aldığı borca karşılık Jül'ün imzaladığı, birkaç kez ödemesi ertelenen senedi, karısının son günlerde kendisine karşı değişmesini göz önüne alarak Jül'ün hemen ödemesini istemişti. Eğer ödemezse genç ozanın onurunu beş paralık etmeye hazırdı. Mansuri parkında yeşil fundalıklar arasında karşılaştığı güzel görüntüye gölge düşürmesi kaçınılmaz olan bu tatsız durum Jan'ı hayli kaygılandırdı. Gene de dostuna üzülmemesini, söylediği gibi Lion'a gider gitmez bin frank bulup bu işi çözeceği konusunda söz verdi. İki arkadaş ayrıldılar.

Bu konuşma 21 Nisan Cumartesi günü akşam saat 7 sularında geçmiş bulunuyordu. Pazar günü öğleden sonra saat 4'te Jan, Bayan Vevo'yla vedalaşmak üzere Aleziya Sokağına gitti. Oysa Bayan Vevo bir gün önce, yani cumartesi günü Medon'daki teyzesini ziyaret etmek için iki günlüğüne Paris'ten ayrılmıştı. Kapıcı kadının anlattıklarına göre Jan, Bayan Vevo'nun evinde on dakikadan fazla kalmadı, dışarı çıktığında ise son derece heyecanlıydı.

Bayan Vevo ertesi gün Paris'e döndü. O gün, öğle saatlerinde çıkan "Patriye" gazetesindeki bir haber çok şaşırtıcıydı, haberde "Aleziya Sokağında işlenen cinayet" tüm ayrıntılarıyla anlatılıyordu. Paris'in zengin celebi Vevo ekmek bıçağıyla boynundan kesilerek öldürülmüş, sonra da yatağına yatırılmıştı. Gazete "Kullanılan suç aleti ile, öldürülenin kanlı canlı biri olduğu göz önüne alınırsa cinayetin bir kan gölüne dönüştüğü düşünülmelidir." diye yazıyordu. Akşama doğru bir özel ulağın getirdiği beyaz karanfillerden oluşmuş bir çelenk Bayan Vevo'ya teslim edildi; çelengin üstünde "Kent mezbahası çalışanları" yazılı kırmızı bir bant vardı.

Kocasının, domuz kanı yerine kendi kanına bulanmış iri gövdesini görünce Margo her şeyden önce Jül için kaygılanmaya başladı. Öyle ya, genç ozan Mansuri parkının yeşillikleri arasında Margo'nun dirseğinin yukarısındaki, celep kocasının okşamalarından kalan mor lekeleri görünce;

— Sana bir daha elini sürdüğünü görürsem o herifi domuz boğazlar gibi boğazlarım! Dememiş miydi?

Margo şimdi giyotinin beklediği sevgilisini onun kıskançlığını, öfkesini, kısa gece konuşmasını, cinayette kullandığı bıçağı gözünün önüne getirdi. Ufak tefek bir kadın için bir yıkımdı bu, acıya nasıl dayanacaktı? Beyaz çiçeklerden örülmüş çelengi getiren özel ulağın onu ağlamaklı gözlerle bulması boşuna değildi.

Polis örgütü, "Kurt Sezgili" adıyla bilinen, Paris'in en iyi dedektifi Gaston Ferri'yi cinayetin soruşturulması için Aleziya Sokağına gönderdi. Kurt Sezgili, Bay Vevo'nun evindeki bütün odaları dikkatle inceledi, polis memurlarına ve Margo'ya yatak odasında bulunan eşyalara dokunmamalarını bildirdi, sorgulamak üzere katilin parmak izi vardır kuşkusuyla celebin pantolon düğmelerinin hepsini ve portakal kabuklarını kendi eliyle bir bir topladı, sonra da Konan Doyl'un romanlarını anımsayıp, ünlü dedektif Şerlok Holms tavrıyla başını ellerinin arasına alarak derin düşüncelere daldı.

Öldürülenin eşinin tutarsız açıklamaları üzerine Kurt Sezgili, birçok tanığın onun sevgilisi olduğunu belirttiği Jül Alüet'in sorgulamak üzere çağrılmasını buyurdu. Sorgulama sırasında genç ozanın rahatlığı herkesi şaşırttı; şaşırtmakla kalmayıp, içtenliğiyle, sorulara verdiği ayrıntılı yanıtlarıyla görev başındaki polislerin güvenini kazandı. Bayan Vevo ile aralarında geçen aşk ilişkisinin masumluğundan söz ederken, cumartesini pazara bağlayan geceyi nerede geçirdiği sorusuna hemen yanıt vermedi, kızarıp bozardı, bayağı ter döktü. Ancak dedektif Kurt Sezgili her şeyi öğrenmekte gecikmedi. Jül Alüet o gece Göte tiyatrosu şarkıcılarından Lüsiyen Mert'in evine gitmiş, o geceyi birlikte geçirmişler, ertesi gün de kahvaltılarını Şortye lokantasında yapmışlardı. Sorguya çekilen Lüsiyen Mert genç ozanın söylediklerini doğruladı. Böylece cinayet suçlamasından kurtulan genç ozan pazartesi günü saat 6'ya doğru serbest bırakıldı, böylece ilk sanık temize çıkmış oldu.

Kapıcı kadının, pazar günü öğleden sonra Jan Lime adındaki öğrencinin celebin evine girip, çok geçmeden oradan çok heyecanlı olarak çıktığı biçimindeki söylemi (ifadesi) üzerine Kurt Sezgili sorgulamak için öğrenciyi çağırttı. Jül'ün açık seçik açıklamaları yanında, Jan'ın yanıtları bütün şüpheleri kendi üzerine çekmeye yetti. Jan, pazar günü öğleden sonra celebin evine geldiğinde onu ölü bulduğunu söylüyordu. Bu durumda niçin polis çağırmadığı, karşılaştığı korkunç olaydan kimseye niçin söz etmediği

sorusu yanıtsız kaldı. Cumartesini pazara bağlayan geceyi nerede geçirdiği sorusuna verdiği yanıt ise durumunu iyice güçleştirmekten başka bir işe yaramadı.

— Sokaklarda dolaştım, sözünden başka bir yanıt çıkmadı ağzından.

Jan'ı getiren polis onu dolu bir valizle Lion'a gitmeye hazır bulduğunu söyleyince bu da cinayeti onun işlediği konusunda önemli bir kanıt sayıldı. Çünkü böyle ansızın ortaya çıkan yolculuğun nedenini açıklamaya bir türlü yanaşmıyordu sanık.

Jan Lime'nin aranması sırasında ceplerinden kuşku uyandıracak bir şey çıkmamıştı. Çıkanlar anahtar, para cüzdanı, pipo ve bir kutu kibritti. Ancak piponun çıkarıldığı sol cepte kan izine rastlanmıştı. Bir saatlik inceleme sonunda uzmanlar bunun insan kanı olduğunu kanıtladılar. Bu durumda Jan'ı Sante hapishanesine kapatmaktan başka çıkar yol kalmıyordu.

Suçlunun deneyimsizliği, saflığı apaçık ortadayken Kurt Sezgili sorgulama sonucunda bir övünme payı çıkardı, Şerlok Holms havalarına girdi.

Bay Vevo'nun gömüldüğünün ertesi günü Margo, Jül'ü görmeye gitti. Daha odasına yeni girmişti ki, iki gözü iki çeşme, serzenişlere, sızlanmalara başladı. Elindeki kalın edebiyat dergisinden hoşuna giden bir eleştiriyi okumakta olan Jül, kadının sitemlerinden bir şey anlamadı. Sonunda Margo baklayı ağzından çıkardı. Birlikte Mansuri parkının yeşil fundalıkları arasında geçirdikleri sabahtan sonra Jül nasıl olur da ona ihanet eder, bayağı bir şarkıcının evine giderdi!

Bunun üzerine Jül, çılgınca sevdiği Margo'yu, onun teyzesini görmek için Medon'a gitmesi yüzünden yalnız kaldığını, istemeden o sürtükle buluştuğunu, ama bundan böyle gündüzlerini ve gecelerini onunla birlikte geçirebileceğini söyledi. Margo birden rahatladı, neşe içinde pudralandı, kendini Jül'ün kollarına attı, önce onun sevgilisi, sonra da mutluluğu yıllar, yıllar sürecek karısı oldu. Çünkü aşk onun için oturma odasındaki mat bir lambaya benzerdi; erkeğin çalışmasını engelleyecek kadar loş, ama uykusunu kaçıracak kadar parlak...

Margo, Jül'ün evinden ayrılırken sordu:

— Pipon nerede? İçmiyor musun artık?

Bütün kadınlara özgü vara yoğa merakı yüzünden Jül ilk kez içinden ona lanet okudu;

— Doktorlar pipo içmemi yasakladılar, bundan sonra sigara içeceğim, diye kestirip attı.

Aradan birkaç gün daha geçmişti ki, Jan'dan söz açıldı.

Jül;

— Onun suratından suç işlemeye eğilimli biri olduğu anlaşılıyordu zaten. Sakın onunla dost olduğumu sanma! dedi.

— Halklısın, benim gururlu aslanım, dedi Margo da. Pis herif, utanmadan bir de bana kur yapmaya kalktı. Onun ne aşağılık adam olduğunu anlamadım mı sanıyorsun?

"Aleziya Sokağında işlenen korkunç cinayet"ten ilgilerini eksiltmeyen gazeteciler Bayan Vevo ve Bay Jül Alüet'le yaptıkları röportajları yayımladılar. İki âşık burada asıl suçlu hakkındaki izlenimlerini uzun uzun anlatıyorlar, kendi aralarında geçen içten konuşmalarda kullandıkları deyimleri aynen yineliyorlardı.

Bu röportajların çıktığı gazetelerden biri Sante hapishanesinde Jan'ın eline geçti. Onun, yazıyı okuduğu sırada düşündüklerini okurlarıma aktarmasam daha iyi olacak. Öyle düşünceler vardır ki, dışa vurmamak daha uygun düşer; eski Yahudilerin Tanrı'nın adını, kör inanca saplanmış Kastilyalıların yılanın adını ağızlarına almamaları gibi.

Yargılanma günü gelip çattı. Soruşturma sürecine gazeteler romantik bir hava verdikleri için pek çok insan, özellikle kadınlar mahkeme salonunu hınca hınç doldurdular. Jan gene sorgulama sırasındaki tutumunu sürdürdü. Suçu kendisinin işlediği varsayımını reddediyor, ama kendisini savunma konusunda da;

— Hayır, bilmiyorum... Bir şey söyleyemem... gibisinden kısa, inandırıcılıktan uzak yanıtlar vermekten başka bir şey yapmıyordu.

Yalnızca sanığın avukatının konuşması sırasında kadın dinleyicileri fazlasıyla heyecanlandıran küçük bir olay, salondaki öbür izleyicileri de şaşırttı. Genç avukat, Bay Vevo'yu aslında varlıkları ortaya çıkarılmayan soyguncuların öldürdüğünü ileri sürüyor; inandırıcı olmamakla birlikte celebi Bay Jan Lime'nin öldürdüğü varsayılsa bile, bu cinayeti, öldürdüğü adamın karısını deli gibi sevmesi nedeniyle işlediği için sanığa anlayışla yaklaşmak gerektiğini ısrarla vurguluyordu. Avukat konuşmasının burasına geldiğinde hep sakin oturan sanık birden ayağa fırladı;

— Eğer Bay Vevo'yu öldürdüysem para yüzünden öldürmüşümdür. Bayan Vevo'yu bu işe bulaştırmayın lütfen! diye bağırdı.

Onun bu çıkışı romantik bir katilin duruşmasını izlemeye gelmiş kadınları düş kırıklığına uğratmakla kalmadı, avukatın konuşmasıyla yumuşattığı yargıçları olumsuz bir havaya itti. Gene de güzel konuşan

avukatın çabaları sonucu Jan Lime’ye büyük anlayış gösterildi, cezası ömür boyu hapse çevrildi.

Böylece matematik fakültesinde okuyan öğrenci Jan Lime’in yaşamı bütünüyle değişikliğe uğrayıp, Nant zindanlarında çürümeye bırakılan 348 numaralı hükümlünün ölümüne değin sürecek hapislik yılları başladı. Hiçbir sıkı sıkıya soruşturmanın, aramanın insanoğlunun elinden zor kullanarak da olsa almayı beceremediği anılar, geçmiş günlerin anıları kaldı 348 numaralı hükümlünün yanında, bir de ufacık lületaşı bir pipo.

348 numaralı hükümlünün giydiği aptal görünüşlü mahpus giysisinin üstünde on sekiz koyu, on yedi de açık renkli çizgi bulunuyordu. 348 numaralı hükümlünün yaptığı bütün iş hasırlardan çuval örmek, çuvalların sayısı onu bulunca örgüleri tekrar çözmekti. Gardiyanın buyruğu böyleydi, zavallıcık ne yapsın? Bir yığın hasırdan binlerce çuval örüp örüp çözdü. Yaptığı başka bir iş de, penceresiz bir duvarın çevrelediği hapishane avlusunda durmaksızın turlar atmaktı. 348 numaralı hükümlü her gezintiye çıkışta sağdan sola on sekiz geniş tur, soldan sağa gene on sekiz tur atardı. Yılda üç yüz altmış beş gün vardır, günde de yirmi dört saat. 348 numaralı hükümlü Nant zindanında tam on bir yıl, dört ay durmadan tur attı.

Hapishane yöneticileri 348 numaralı hükümlünün davranışlarından memnundular. Ancak onun mutlu bir insan olduğundan haberleri yoktu. Hem öylesine mutluydu ki, böyle birine bırakın Nant zindanlarında, Paris gibi mutlu insanların doldurduğu bir kentte bile zor rastlanırdı. 348 numaralı hükümlünün ardından hapishanede can sıkıntısı, bitmez tükenmez adımlar, hücresinin penceresine denizden esen rüzgârlar kaldı. 348 numaralı hükümlü zamanın uzunluğunu ve yenilmezliğini iyi biliyordu. Onun iyi bildiği başka şeyler de vardı. Bunlar uzakta kalan sevinç ve Mansuri parkının yeşillikleri arasında Margo’nun gülücükleriydi. Bu, uğruna hapishanenin yuvarlak avlusunu durmadan arşınladığı, sonu gelmez hasırlardan çuval ördüğü, ancak kendisinin yer almadığı bir sevdaydı. Evet, bir zamanlar Jan Lime diye anılan 348 numaralı hükümlü, Margo’yu deli gibi seviyordu. Oysa Margo, Jül’e gönül vermişti. Öyle bir gün gelirdi ki, buzulsu gözlü yarı tanrı, Margo’nun, Jül’ün de gönlünü çelebilirdi. Oysa 348 numaralı hükümlü, bir köpeğin ona vuranın elini pürtüklü diliyle yaladığı gibi, aşağılanmasına aldırmadan seviyordu Margo’yu. Bu karşılıksız sevgiden dolayı çok mutluydu. Onu anlayan olmadıysa bile bundan ne çıkar?

İnsanlar zamanın acımasız olduğunu söylerler, gene de zaman insanlardan daha bağışlayıcıdır. Eğer bir haziran ayında iki sevdalının birlikte geçirdikleri aşk gecesi son buluyorsa “ömür boyu hapis” denilen sürenin de sonu gelecek demektir. İşte on bir yıl dört ay geçince 348 numaralı hükümlü hastalandı, bu durumunun fazla sürmeden öleceğini hissetti. Hasta yattığı ranzasında elindeki pipoyu içecek gücü bile yoktu. Bir zamanların gösterişli, zevk vermeyen piposu kapkara, onu kullananın işe yarar bir parçası olmuştu. 348 numaralı hükümlü pipoya baktı, onu nereden bulduğunu düşündü, yüzüne mutlu bir gülümseme yayıldı. Nöbetçi gardiyanı çağırıp pipoyu o öldükten sonra Paris’teki arkadaşı Bay Jül Alüet’e göndermesini rica etti ve çok geçmeden bilincini yitirdi. Yeniden kendine geldiğinde, tedirgin ama uyuşmuş, beceriksiz parmaklarıyla pipoyu yeniden kavradı; içinde “J. A.” yazan bileziğini islenmiş, tozlanmış gövdesinden çekip çıkardı, ancak ondan sonra rahatlayarak, “Ah, Margo!” dedi ve son nefesini verdi.

Bay ve Bayan Alüet mutlu, dingin bir yaşam sürüyorlardı. Jül Alüet şiiri bırakmış, kalın dergilerde eleştiriler yazmaya başlamıştı. Genç ozanlar şimdi ona yemek ısmarlamakta birbirleriyle yarış ediyorlardı. Çocukları yoktu, çünkü dünya savaşı bitmek bilmiyordu ve evlerinde çocuk odası bulunmamaktaydı. Jül’ün gözlerindeki köpeksi bağlılık ışıltısı gitmiş; yerine, kendini beğenmiş besili bir kedinin kısık gözlü bakışı gelmişti. Jül’ün metresleri, Margo’nun sevgilileri vardı, gene de karı-koca birbirlerini büyük bir tutkuyla seviyorlardı. Tıpkı oturma odasındaki mat lambanın düzgün, değişmeyen aydınlığı gibi... “Aleziya Sokağındaki korkunç cinayet” onlar için anımsanmaya değer bir olay değildi artık. Jül Alüet, Nant hapishanesi yönetiminin gönderdiği kullanılmış pipoyu alınca buna bir anlam veremediği gibi neyin nesi olduğunu da bilemedi. Şurası bir gerçek ki, 348 numaralı hükümlünün hapiste geçen yılları Mansuri parkının yeşil fundalıkları arasındaki uçarı öpücüğe ne kadar benziyorsa, tütün kokusu sinmiş bu pipo da kendisinin bir zamanlar Verlen’e özenerek içmeye başladığı pipoya o kadar benziyordu. Jül eski pipoya bir daha baktı ve hiçbir şey anımsayamadı. Yüzünü buruşturarak onu bir kenara koydu. Akıllı Margo ikisinin adına şöyle dedi:

— Aman, bu pis şey de nereden çıktı!

Cuma günleri düzenlenen sanatçı toplantılarında arada bir karşılaştığım edebiyat eleştirmeni Jül Alüet, kalın dergilerde çıkan eleştirileri yerine, 348 numaralı hükümlüden kalan bu pipoyu, pipo toplamak gibi garip bir merakı

olan bana armağan etti; ben de onu gözüm gibi sakladım. Matematik fakültesi öğrencisi Jan Lime'nin bu pipoyu nerede bulduğunu biliyorum; yalnız bunu değil, 348 numaralı hükümlünün piponun üstündeki kararmış bileziği neden çıkarmak istediğini de biliyorum. Jan'ın gözlerinde, bir yarı tanrının buzulsu gözlerinde değil, onun insan gözlerinde, ölmek üzere olan bir köpeğin aşk bağlılığı okunuyordu; bunu da biliyorum. Köşelerinde terk edilmiş annelerin gene de oğullarını aşkla sevdiği gibi, boynuzlanan erkeklerin karılarını sevdiği gibi, sokak köpeklerinin onları tekmeleyen insanları sevdiği gibi; karşılaştığı her erkekle yatan, bol bol ağlayan, ağladıktan sonra hemen burnunu pudralayan Margo adındaki kadını 348 numaralı hükümlünün umutsuzca sevdiği gibi, ben de karşılıksız ve tüm yüreğimle sevmeyi öğrenmek için bu pipoyu durmadan içiyorum.

1923